

T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
TÜRK İNKILÂP TARİHİ ENSTİTÜSÜ

**CUMHURİYET DÖNEMİ'NDE EĞİTİM VE
KÜLTÜR ALANINDAKİ GİRİŞİMLERE BİR
ÖRNEK: DİL VE TARİH-COĞRAFYA
FAKÜLTESİ (1935-1946)**

ATATÜRK İLKELERİ VE İNKILAP TARİHİ ANABİLİM DALI

Yüksek Lisans Tezi

Elif Bilge YİĞİT

Ankara 2025

T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
TÜRK İNKILÂP TARİHİ ENSTİTÜSÜ

CUMHURİYET DÖNEMİ'NDE EĞİTİM VE
KÜLTÜR ALANINDAKİ GİRİŞİMLERE BİR
ÖRNEK: DİL VE TARİH-COĞRAFYA
FAKÜLTESİ (1935-1946)

Yüksek Lisans Tezi

Elif Bilge YİĞİT

Tez Danışmanı

Doç. Dr. Ahmet Şamil GÜRER

Ankara 2025

T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
TÜRK İNKILÂP TARİHİ ENSTİTÜSÜ

**CUMHURİYET DÖNEMİ'NDE EĞİTİM VE
KÜLTÜR
ALANINDAKİ GİRİŞİMLERE BİR ÖRNEK: DİL VE
TARİH-COĞRAFYA FAKÜLTESİ (1935-1946)**

Yüksek Lisans Tezi

Tez Danışmanı:

Doç. Dr. Ahmet Şamil GÜRER

Tez Jürisi Üyeleri

Adı ve Soyadı

İmzası

Prof. Dr. Mesut ÇAPA

.....

Prof. Dr. Yaşar BAYTAL

.....

Doç. Dr. Ahmet Şamil GÜRER (Danışman)

.....

Tez Sınavı Tarihi:

Prof. Dr. Mesut ÇAPA
Enstitü Müdürü

ÖZET

Cumhuriyet Dönemi'nde Eğitim ve Kültür Alanındaki Girişimlere Bir Örnek: Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi (1935-1946)

Cumhuriyet ilan edilmeden önce, daha savaş yıllarının zor koşulları altında Atatürk'ün eğitim ve kültür konularına da eğildiği, ilerde yapmayı planladığı bu alanlardaki yeniliklerin işaretini daha o dönemdeki uygulamalarıyla verdiği görülmektedir. Cumhuriyet'in ilanından sonra, Osmanlı Dönemi'nden devam eden eğitimdeki ikili sisteme son verilmiş, eğitimde akılcı ve bilimi esas alan programlar takip edilmeye başlanmıştır. Bu dönemde yapılan eğitim alanındaki başlıca yenilikler, yeni alfabenin kabul edilmesi ve bu alfabenin toplumda yaygınlaştırılmasına yönelik amaçla açılan Millet Mektepleri; okullarda Batılı tarzda eğitim yönünde düzenlemeler; yükseköğretimde ve ortaöğretimde düzenlemeler; öğretmen yetiştirmeye verilen önem sayılabilir. Köyden kalkınmayı hedefleyen, köylere önder nitelikte öğretmen yetiştirmeyi amaçlayan Köy Enstitülerinin kurulması ve halkın eğitime ve kültürel gelişimine katkı sunan Halkevleri bu dönem eğitim alanındaki özgün ve başarılı girişimlerdir.

Cumhuriyet Dönemi'nde kültür alanında ilk önemli girişimler ise, toplumsal ilerleme ve ulus kimliğini geliştirmeye yönelik temel yaklaşımda tarih ve dil alanındaki çalışmalardır. Türk ve Türkiye tarihini araştırmak amacıyla kurulan Türk Tarih Kurumu; Türk dilinin araştırılması ve geliştirilmesi amacına hizmet edecek olan Türk Dil Kurumu, bu çalışmaları organize biçimde sürdürmek ve etkili sonuçlara ulaşmak için kurulmuştu.

Eğitim ve kültür alanındaki yeniden yapılanma ve gelişmeye yönelik girişimleri, her iki alanda Cumhuriyet'in başkenti Ankara'da kurulan Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi özelinde örneklemek mümkündür. Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi 22 Haziran 1935 tarihinde Resmi Gazete'de yayınlanan kanunla kurulmuş, açılış hazırlıklarının tamamlanmasından sonra 9 Ocak 1936'da eğitim-öğretime başlamıştır. 1940 yılında şimdi bulunduğu binaya geçinceye kadar Evkaf Apartmanında hizmet vermiş olan Fakülte, açılışını takip eden yıllarda Türkiye'nin sosyal bilimler alanındaki en önemli yüksek öğretim kurumu olmuştur.

Türk tarihinin ve dilinin araştırılması, incelenmesi ve bu alanlarda çalışacak, bilgi üretecek uzmanların yetiştirilmesi ve ortaöğretimde görev alacak öğretmenlerin yetiştirilmesi amacıyla açılan Fakülte, ilk açılışından itibaren sınırlı imkânlarına rağmen önemli bir gelişme kaydetmiştir. Evkaf Apartmanındaki ilk yıllarından sonra yeni binasına geçince öğrenci ve

öğretim elemanı sayıları da artmaya başlamıştır. Tarih, Türk Dili ve Edebiyatı, Coğrafya, Arkeoloji, Antropoloji, Sinoloji, Hindoloji, Hungaroloji, Sumeroloji, Hititoloji, Arap ve Fars Dili, Rus Dili, İngiliz Dili, Alman Dili, Klasik Filoloji ve Felsefe ilk yıllardan itibaren öğretimi yapılan alanlar olmuştur. Fakülte bünyesinde yer alan bazı alanlar, Türkiye’de hiç bir alt yapısı olmamasına rağmen kısa zamanda yetkin bilimsel araştırmalar yapılacak ve öğrenciler yetiştirilecek aşamaya ulaşabilmişlerdir. Bu gelişmelerde o dönem koşullarında başta Almanya olmak üzere Avrupa ülkelerinden gelerek Fakültede görev almış bilim insanlarının ve yurt dışında eğitim alarak dönen Türk akademisyenlerin çok önemli katkıları olmuştur.

Fakültede lisans eğitimi yanında doktora eğitimine de başlanmış, kendi mezunlarından öğretim elemanları yetiştirmiştir. Eğitim kadrosunda kendi alanlarında ün sahibi olan, Türkiye’nin bilim, eğitim ve siyasal hayatında önemli görevler üstlenmiş, Fuat Köprülü, Muzaffer Göker, Şemsettin Günaltay, Şevket Aziz Kansu, Enver Ziya Karal, Halil İnalcık, Afet İnan ve Tahsin Banguoğlu gibi isimler yer almıştır.

Bir eğitim ve kültür kurumu olarak halka yönelik eğitim ve kültür faaliyetlerinde de bulunulmuştur. Halka yönelik dersler ve konferanslar verilmiştir. Bu konferanslar sadece Fakültede değil, Türkiye’nin çeşitli kentlerinde de sürdürülmüştür. Yurt içinde ve dışında bilimsel faaliyetlerde bulunulmuş, konferanslar, yayınlar, araştırma ve inceleme gezileri yapılmıştır. Fakültenin sahip olduğu fiziki imkanlar, sosyal, kültürel, sanatsal ve siyasal etkinliklerde kullanılmıştır. Ortak çalışma alanlarındaki kurumlardan, Türk Tarih Kurumu, Türk Coğrafya Kurumu ve belli bir süre Fakültenin idari bünyesinde de bulunan Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü ile bulunduğu mekânı paylaşmıştır. Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi, Ankara Üniversitesinin kuruluşunda da önemli bir role sahip olmuştur.

Anahtar kelimeler: Cumhuriyet Dönemi, Eğitim, Kültür, Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi, Üniversite

ABSTRACT

An Example of Initiatives in the Field of Education and Culture in the Republic Period: Faculty of Languages and History-Geography (1935-1946)

Even before the proclamation of the Republic, under the difficult conditions of the war years, it is seen that Atatürk focused on education and culture and signaled the innovations he planned to make in these fields with his practices at that time. After the proclamation of the Republic, the dual system in education, which had continued from the Ottoman period, was ended and rational, science-based programs began to be followed in education. The main

innovations in the field of education in this period include the adoption of the new alphabet and the Schools of the Nation (Millet Mektepleri) opened for the purpose of popularizing this alphabet in the society; arrangements for Western-style education in schools; arrangements in higher and secondary education; and the importance given to teacher training. The establishment of Village Institutes (Köy Enstitüleri), which aimed at development from the village and aimed to train leading teachers for the villages, and the People's Houses (Halkevleri), which contributed to the education and cultural development of the people, were unique and successful initiatives in the field of education in this period.

The first important initiatives in the field of culture in the Republican Era were the studies in the fields of history and language with a basic approach to social progress and the development of national identity. The Turkish Historical Society (Türk Tarih Kurumu), which was established to research Turkish and Turkey's history, and the Turkish Language Society (Türk Dil Kurumu), which would serve the purpose of researching and developing the Turkish language, were established to carry out these studies in an organized manner and to achieve effective results.

The restructuring and development initiatives in the fields of education and culture can be exemplified by the Faculty of Language and History-Geography (Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi), which was established in Ankara, the capital of the Republic. The Faculty of Language and History-Geography was established by a law published in the Official Gazette (Resmi Gazete) on June 22, 1935, and after the completion of the preparations for its opening, it started education on January 9, 1936. In 1940, the Faculty served in the Evkaf Apartment Building until it moved to its current building, and in the years following its opening, it became Turkey's most important higher education institution in the field of social sciences.

The Faculty, which was opened with the aim of researching and studying Turkish history and language, training experts who would work and produce knowledge in these fields, and training teachers to work in secondary education, has made significant progress despite its limited facilities since its first opening. After its first years in the Evkaf Apartment building, the number of students and teaching staff started to increase when it moved to its new building. History, Turkish Language and Literature, Geography, Archaeology, Anthropology, Sinology, Hindology, Hungarology, Sumerology, Hittitology, Arabic and Persian Language, Russian Language, English Language, German Language, Classical Philology and Philosophy have been the fields taught since the first years. Although some of

the fields within the Faculty did not have any infrastructure in Turkey, they were able to reach the stage of conducting competent scientific research and training students in a short time. Scientists who came from European countries, especially Germany, and worked at the Faculty, and Turkish academics who returned from studying abroad made significant contributions to these developments.

In addition to undergraduate education, the Faculty also started doctoral education and trained academic staff from its own graduates. Among the faculty members were Fuat Köprülü, Muzafer Göker, Şemsettin Günaltay, Şevket Aziz Kansu, Enver Ziya Karal, Halil İncılık, Afet İnan and Tahsin Banguoğlu, who were renowned in their fields and played important roles in Turkey's scientific, educational and political life.

As an educational and cultural institution, it also engaged in educational and cultural activities for the public. Lectures and conferences were organized for the public. These conferences were held not only at the Faculty but also in various cities across Turkey. Scientific activities, conferences, publications, research and study trips were carried out in Turkey and abroad. The physical facilities of the Faculty were used for social, cultural, artistic and political activities. The Faculty shared its space with the Turkish Historical Society (Türk Tarih Kurumu), the Turkish Geographical Society (Türk Coğrafya Kurmu) and the Institute of Turkish Revolution History (Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü), which was also part of the administrative structure of the Faculty for a certain period of time. The Faculty of Language and History-Geography (Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi) also played an important role in the establishment of Ankara University.

Key words: Republic Period, Education, Culture, Faculty of Language and HistoryGeography, University

ÖNSÖZ

Cumhuriyet Dönemi, devletin siyasal, sosyal, ekonomik ve kültürel alanda yapılanması ve geliştirilmesinde yoğun çabaların harcandığı dönem olmuştur. Bu saydığımız alanların hepsinde çağının ilerisinde bir görüş sahibi olan Atatürk, sadece yıkıntılar arasından yeni bir devlet kurmakla kalmamış, bir ulusun kimliğinin yeniden inşasını sağlamak için gereken girişimleri büyük bir kararlılıkla uygulamıştır. Kurucusunun vizyonu ve belirlediği istikamette sağlam temeller üzerine gelişmiş olan Türkiye Cumhuriyeti, tüm dezavantajlarına rağmen kısa

sürede dünyada saygın konumuna ulaşmıştır. Siyasal ve ekonomik başarının ve bunun sürekliliğinin sağlanması için ön koşul, eğitilmiş insan gücü ve bununla da bağlantılı olarak kültürel açıdan gelişmiş toplumun olmasıdır. Eğitim ve kültür, Atatürk'ün öncelikle ve özenle üzerine eğildiği konular olmuştur. İlköğretimden yükseköğretime eğitim alanında bilimin ışığında yapılan yenilikler, tarih ve dil konuları başta olmak üzere, arkeolojiden edebiyata, antropolojiden halkbilime kültürün her alanında yapılan araştırmalar ve incelmeler, kısa sürede elde edilen başarının temelindedir.

Cumhuriyet Dönemi'nde eğitim ve kültür alanında yapılan atılımları ve sonuçlarını bu iki alanda, kurulduğu ilk yıllardan itibaren Türkiye'nin en önemli kurumları arasında olan Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi özelinde takip etmek mümkündür. Fakültenin kurulduğu 1935 yılından üniversite çatısı altına alındığı ve ilk yıllarındaki eğitim, bilim ve kültür alanındaki çok etkin niteliğinin hız kaybetmeye başladığı 1946 yılına kadar olan süreci bu çalışmada ele alınmıştır. Bu süreçte, öğretim kadrosunda bulunan hocaların yaptıkları araştırmalar, incelemeler ve bunların sonuçlarını içeren yayınlar, konferanslar ile Türkiye'nin bilim ve kültür dünyasında; akademisyen ve öğretmen olan mezunları ile ülkenin eğitim alanında önde gelen kurumu olmuştur.

Tez konusunun belirlenmesinden son aşamasına kadar değerli fikirleri ile yol gösteren, yardımları ile destekleyen danışmanım Doç. Dr. Ahmet Şamil Gürer'e teşekkür etmek benim için zevkli bir görevdir. Tez çalışmamda yararlandığım Dil ve Tarih-Coğrafyası Fakültesi ile ilgili gazete arşivi ve Cumhuriyet Arşivi belgelerine ulaşmam konusunda yardım eden Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesinin eski dekanı Prof. Dr. Levent Kayapınar'a, çalışmamı değerli önerileri ile destekleyen Dr. Öğretim Üyesi Hakan Gökpınar'a şükranlarımı sunarım.

İÇİNDEKİLER

ÖZET	i
ABSTRACT	ii
ÖNSÖZ	iv
İÇİNDEKİLER	v

KISALTMALAR	x
EK LİSTESİ	xi
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

ATATÜRK DÖNEMİ'NDE EĞİTİM VE KÜLTÜR ALANLARINDA

GİRİŞİMLER

1.1. Eğitim Alanında Girişimler	7
1.1.2. Osmanlı Eğitim Sistemine Genel Bir Bakış	7
1.1.3. Cumhuriyetin İlk Yıllarında Eğitim Alanındaki Girişimler	10
1.1.3.1. Tevhid-i Tedrisat Kanunu	10
1.1.3.2. Yeni Alfabe	11
1.1.3.3. Millet Mektepleri	14
1.1.3.4. Okullarda Düzenleme, Dewey ve Kühne	14
1.1.3.5. Üniversite Reformu, Malche ve Göçmen Hocalar	15
1.1.3.7. Ankara'da Yeni Yükseköğretim Kurumları	18
1.1.3.8. Teknik Eğitim Kurumları ve Öğretmen Okulları	19
1.1.3.10. İlköğretim, Köy Okulları	20
1.1.3.11. Köy Enstitüleri	21
1.1.3.12. Milli Eğitim Şuraları	23
1.1.3.13. Türk Maarif Cemiyeti	24
1.1.3.14. Halkevleri	24
1.2. Kültür Alanında Girişimler	26
1.2.1. Tarih Araştırmaları	29
1.2.1.1. Türk Tarihi Tetkik Cemiyeti, Türk Tarih Kurumu	30
1.2.1.2. Türk Tarih Tezi	31
1.2.2. Türk Dilini Özleştirme ve Geliştirme	32
1.2.2.1. Türkçeyi Sadeleştirme Çabaları	34
1.2.2.2. Dil Heyeti	34
1.2.2.3. Türk Dili Tetkik Cemiyeti, Türk Dil Kurumu	35

1.2.2.4. Güneş Dil Teorisi	38
1.2.3. Kültür Alanında Diğer Girişimler	39

İKİNCİ BÖLÜM

DİL VE TARİH-COĞRAFYA FAKÜLTESİNİN KURULUŞU

2.1. Kuruluş Hazırlıkları	41
2.1.1. Fakültenin Kuruluşunda Atatürk'ün Rolü	41
2.1.2. Basında DTCF'nin Kuruluşu	47
2.1.3. Kuruluş İçin Yapılan Yasal Düzenlemeler	49
2.2. Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesinin Açılış Hazırlıkları	52
2.2.1. Dekan ve İdari Kadronun Belirlenmesi	52
2.2.2. Fakültenin İlk Binası: Evkaf Apartmanı	53
2.2.3. Öğretim Kadrosunun Belirlenmesi	54
2.2.4. Öğrenci Kabul Şartları	56
2.3. Fakültenin Açılışı ve Eğitim-Öğretime Başlaması	58
2.3.1. Açılış Töreni	58
2.3.2. Öğretime Başlaması	61
2.3.3. Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Binası	61
2.3.4. Fakültenin Yeni Binasına Taşınması	65

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

DİL VE TARİH-COĞRAFYA FAKÜLTESİNDE ÖĞRETİM VE BİLİM

3.1. Açılan Bölümler	68
3.2. Öğrenci Sayısı ve Kabul Şartlarında Yapılan Değişiklikler	69
3.3. Fakültenin 1940 Yılında İlk Mezunları ve İstihdam Alanları	71
3.4. Fakültenin Yetiştirdiği Öğretim Elemanları	73
3.5. Öğretim Kadrosu	74

3.5.1. Öğretim Kadrosunda Bulunan İlk Türk Hocalar	77
3.5.2. Sonradan Öğretim Kadrosuna Katılan Türk Hocalar	80
3.5.3. Öğretim Kadrosunda Bulunan İlk Yabancı Hocalar	84
3.5.4. Sonradan Öğretim Kadrosuna Katılan Yabancı Hocalar	88
3.6. Kültürel ve Bilimsel Faaliyetler	90
3.6.1. Halka Yönelik Dersler	90
3.6.2. Bilimsel Konferanslar	92
3.6.3. Ankara Dışında Düzenlenen Konferanslar	93
3.6.4. Bilimsel Araştırmalar ve Faaliyetler	97
3.6.5. Bilimsel Yayınlar	100
3.6.6. Fakültenin Sosyal, Kültürel ve Siyasal Faaliyetlerde Kullanılan İmkânları	103
3.6.7. Araştırma Gezileri	106
3.7. Kütüphane	109
3.8. Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Bünyesinde Yer Almış Kurumlar	110
3.8.1. Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü	110
3.8.2. Türk Tarih Kurumu ve Türk Coğrafya Kurumu	111
3.9. Ankara Üniversitesinin Kuruluşunda Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesinin Yeri	112
SONUÇ	114
KAYNAKÇA	120
EKLER	132

Kısaltmalar Listesi

A.Ü.	Ankara Üniversitesi
Bak.	Bakınız
BCA	T.C. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi
DTCF	Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi
Ed.	Editör
MSB	Milli Savunma Bakanlığı
OTAM	Osmanlı Tarihi Araştırmaları Merkezi Dergisi
s.	sayfa
TAD	Tarih Araştırmaları Dergisi
TBMM	Türkiye Büyük Millet Meclisi
TÜBİTAK	Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu
vd.	ve devamı
vd.	ve diğerleri
Yay. haz.	Yayına hazırlayan

Ekler Listesi

Ek 1: Resmi Gazete, 22 Haziran 1935, DTCF Kuruluş Kanunu

Ek 2: DTCF Kurulmasına dair kanun tasarısı, Maarif ve Bütçe Encümeni mazbataları

Ek 3: DTCF Kuruluş Kanunu'nun Meclis görüşme tutanakları

- Ek 4: Ulus, 10 İlkkanun (Aralık) 1934, sayı: 4806, s. 1,3
- Ek 5: Kurun, 24 İkincikanun (Ocak) 1935, sayı: 6124-62, s. 8
- Ek 6: Ulus, 10 Sonkanun (Ocak) 1936, sayı: 5192, s. 1
- Ek 7: Ulus, 10 Sonkanun (Ocak) 1936, sayı: 5192, s.3, 4
- Ek 8: Ulus, 19 Mart 1936, sayı: 5257, s.6
- Ek 9: Ulus, 13 Şubat 1937, sayı: 5585, s. 5
- Ek 10: Ulus, 5 Mart 1938, s.1
- Ek 11: Ulus 7 Temmuz 1938, s.2
- Ek 12: Akşam, 14 Eylül 1938, sayı: 7153, s. 11
- Ek 13: Ulus 4 Mayıs 1940, s. 3
- Ek 14: Ulus, 5 İkinciteşrin (Kasım)1940, s. 1
- Ek 15: Ulus, 14 İkinciteşrin (Kasım) 1940, s. 1
- Ek 16: Cumhuriyet, 16 Haziran 1942, sayı: 6405, s. 1
- Ek 17: Ulus, 10 Mart 1943, s. 6
- Ek 18: Ulus, 10 Sonkanun 1944, s. 1
- Ek 19: T.C. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi (BCA),
30-18-1-2-62-14-8, (19.2.1936)
- Ek 20: T.C. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi (BCA),
30-18-01-02-82-16-3, (8.3.1938)
- Ek 21: T.C. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi (BCA),
30-18-01-02-82-21-17, (21.3.1938)
- Ek 22: T.C. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi (BCA),
30-10-0-0-199-360-19, (2.9.1938)
- Ek 23: T.C. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi (BCA),
30-18-1-2-83-46, (28.5.1938)
- Ek 24: T.C. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi (BCA),
030-18-01-02-85-91-15 (18.10.1938)

Ek 25: I.Maarif Şurası, Lahika No:23, Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Esas Talimatnamesi hakkında rapor (Rapordan seçilen 3 sayfa)

Ek 26: Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi, I, 1942 Sonteşrin (Kasım) ilk sayı kapağı

Ek 27: Evkaf Apartmanı

Ek 28: DTCT Binası, inşaat tamamlandıktan sonra

Ek 29: Evkaf Apartmanı Girişinde DTCT Tabelası

Ek 30: 4 Mart 1938. Atatürk'ün Evkaf Apartmanı'nda DTCT'yi Ziyareti

Ek 31: İsmet İnönü ve Hasan Ali Yücel'in ziyareti

Ek 32: İlk Doktora Töreni

GİRİŞ

Osmanlı İmparatorluğu'nun son zamanlarında eğitim ve kültür alanında Batı'da gelişen değerlere yönelim izlenmektedir. Bu, Batı karşısında zayıf duruma düşen ve giderek dağılma aşamasına giren imparatorluğun bulunduğu zor durumdan kurtulma çabalarının sonucudur. Ancak devletin yüzyıllar boyunca devam etmiş geleneksel yapısı, bu türlü girişimlerin beklenen sonucu vermesini engellemiştir. Osmanlı İmparatorluğu'nun dağılmasının ardından kurulan Türkiye Cumhuriyeti'nde, Atatürk'ün öncülüğünde her alanda olduğu gibi, eğitim ve kültür alanında da köklü değişiklikler, büyük atılımlar yapılmıştır. Osmanlı'nın son döneminde girilen, ancak bir sonuç alınamayan yenilik hareketleri, yeni Cumhuriyetin önderinin ve onun oluşturduğu kadronun iradesi ve kararlı tutumuyla kısa sürede gerçekleştirilmiştir. Türkiye Cumhuriyeti'nin siyasal yapılanması ve ardından başlatılan ekonomik kalkınma hamlelerinin yeterli olmayacağını çok iyi bilen Atatürk, bunun kültürel hamlelerle ve daha önemlisi eğitim alanında yapılan atılımlarla desteklenmesi yolunda adımlar atılmasını sağlamıştır. Daha Kurtuluş Savaşı yıllarında bu konularda yapılmış olan girişimler, ileride kurulacak olan cumhuriyetin hangi niteliklere sahip olacağını işaretlerini vermiştir.

Bir ulusun kimliğinin yeniden inşa edilme süreci olarak tanımlayabileceğimiz Cumhuriyetin ilk yılları, bu süreçte çok etkin olan tarih ve dil konusundaki çalışmalara büyük önem verildiği yıllar olmuştur. Ulusun kendine olan güveninin sağlanması, bir ulus bilincinin oluşturulması ve yerleştirilmesi, onun geçmişten gelen değerlerinin araştırılması, ön plana çıkarılması ve bunun benimsetilmesiyle mümkün olacaktı. Bilimsel yöntemlerle yapılan tarih araştırmaları, bu nedenle daha ilk yıllardan itibaren üzerinde durulan ve geliştirilmesi için gerekli girişimlerin yapıldığı konu olmuştur. Bunun yanında dil konusundaki araştırmalar ve dilin geliştirilmesi de çok önemliydi. Bir ulusu tanımlarken öncelikli husus dildir. Yeni kurulmuş devlet içinde ortak dilin tüm niteliklerin araştırılarak geliştirilmesi, yabancı dillerin etkisinden mümkün olduğunca kurtararak kendi gelişim mecrasının belirlenmesi, dilin ulus içinde en etkin iletişim aracı olması, ulus kimliğini temsil eden en önemli unsur olması dolayısıyla önemli ve öncelikliydi. Bu konudaki çalışmalar II. Meşrutiyet sonrası Türk dili konusundaki duyarlılığa dair giderek gelişen ortam temelinde yeni bir boyut kazanmıştır. II. Meşrutiyet öncesinde Türk kimliğine ve Türk diline yeterince ilgi yoktu. Ancak değişen koşullarda Türk kimliğini benimseyen bir aydın kuşağının etkin olmaya başlamasıyla Türk

kimliği ve Türk diline olan ilgi II. Meşrutiyet sonrasında gelişmeye başlamıştır.¹ Yeni kurulan devletin ekonomik, sosyal ve kültürel alanda varlığını sürdürmesi ve geliştirmesi için eğitilmiş insan gücüne sahip olması da elbette yine önemli konulardandı. Atatürk, daha Kurtuluş Savaşı yıllarında silahlı mücadeleden sonra kurulacak yeni devletin sahip olacağı nitelikleri belirlemiş, bu yolda bazı girişimlerde de bulunmuştu. Savaş yıllarında toplanan Maarif Kongresi bunun örneklerinden birini oluşturmaktadır. Silahlı mücadelenin kazanılmasından sonra başlayan diplomatik mücadele ve ardından yeni devletin kurulmasıyla Atatürk bu düşüncelerini daha aktif ve etkili olarak hayata geçirmeye başlamıştır. Eğitim ve öğretim alanında yeni düzenlemeler yapılmış, ilköğretimden yükseköğretime yeni eğitim öğretim kurumları açılmıştır. Modern bir anlayışla Batılı tarzda eğitim esas alınmıştır. 1933 yılında üniversite reformu yapılarak Osmanlı'dan miras alınan Darülfünun yeniden yapılandırılmıştır.² 1932 yılında tarih araştırmalarını bilimsel ve sistemli bir şekilde, belli bir amaca yönelik olarak yürütmek için Türk Tarih Kurumu açılmıştır. Onun ardından benzer amaçla Türk dilinin araştırılması için Türk Dil Kurumu kurulmuştur. Eğitim ve kültür alanındaki bu çabalara katkı sağlamak, bilimsel zeminde bu çabaları yürütmek üzere Ankara'da bir yükseköğretim kurumunun da kurulmasına karar verilmiştir. Bu kurumun diğer önemli işlevi kültür ve eğitim alanındaki gelişme çabalarını yürütecek nitelikli insan gücünün yetiştirilmesini sağlamaktır. Yeni başkentte bu amaçla oluşturulan bu kurum, Atatürk'ün adını vermiş olduğu ve kuruluşunu, yapılanmasını doğrudan kendisinin takip ettiği Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesiydi. Bu fakülte Cumhuriyetin ilk yıllarında eğitim ve kültür alanındaki yeni atılımlar açısından olduğu gibi, Türkiye'de yükseköğrenimin yapılanmasının takibi açısından da iyi bir örnek oluşturmaktadır.

Fakültenin kuruluş amacı kuruluş kanunun tasarısında, “Hükümet merkezimizde bir taraftan Türk kültürünü bilgi metodu ile işleyecek bir tetkik ve araştırma müessesesine olan ihtiyaç, diğer taraftan orta tahsil müesseselerimize ulusal dil ve tarihimizin ilmi ve en yeni telakkilerine göre hazırlanmış muallim yetiştirmek ve bugünkü muallimlerimizin bu yönden bilgilerini tamamlamak lüzumu Ankara’da bir Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi kurulmasını icap ettirmiştir.” olarak belirlenmiştir.³ Bunun ötesinde Cumhuriyetin ilk yıllarında bir ulusun yeniden kimliklendirilmesi ve ulusun kendine olan güvenin inşa edilmesi çabalarının bir

¹ Enver Ziya Karal, “Tanzimat’tan Sonra Türk Dili Sorunu”, *Tanzimat’tan Cumhuriyet’e Türkiye Ansiklopedisi*, cilt 2, İstanbul: İletişim Yayınları 1985, 324.

² Albert Malche, *İstanbul Üniversitesi Hakkında Rapor*, İstanbul: 1939.

³ Ankara Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesinin Kurulmasına Dair Kanun Layihası ve Maarif ve Bütçe Encümenleri Mazbataları (I/224), 2. (Bak. Ek No:2)

parçası olan Türk Tarih Tezi ve Güneş Dil Teorisi olarak adlandırılan belli amaçlar doğrultusundaki tarih ve dil teorileri de Fakültenin kuruluşu ve ilk yapılanmasında etkili olmuştur.⁴ Bu teoriler Fakültede yapılan bilimsel çalışmalar sürecinde kısmen terk edilerek kısmen bilimsel bir zemine oturtularak sürdürülmüştür.

Batılı tarihçilerin eserlerine yansıyan Türkler hakkındaki olumsuz ve haksız ön yargılarla mücadele etmek, bu önyargıları değiştirmek, ancak Türk bilim insanlarının doğrudan kaynakları kullanarak ve bilimsel yaklaşımla ortaya koyacakları eserlerle mümkün olacaktı. Bunu en başından beri tespit etmiş olan Atatürk, Afet İnan'ın kendisine İstanbul'daki bir Fransız okulunda okutulan tarih kitabındaki Türkler hakkındaki olumsuz yargıları göstermesiyle, tarih, arkeoloji ve antropoloji alanında Türk bilim insanı yetiştirilmesi gerektiğini ifade etmişti. Bunun için takip edilecek yol Batı ülkelerine yetiştirilmek üzere öğrenci yollanması ve yurtiçinde de Batı bilimi esaslarını takip edecek bilim ve eğitim kurumlarının oluşturulmasıydı. Böylece Türkiye'de yetişecek Türk bilim insanları da söz sahibi olacaklar, araştırmalar ve bilimsel yayınlar yapacaklar ve sonraki kuşakların yetiştirilmesinde devamlılık sağlanacaktı.⁵ Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesinin Atatürk'ün isteği doğrultusundaki yapılanması, Batı kültürüne yönelim ve bu kültürün temelinde bulunan unsurların elde edilmesi ve geliştirilmesine yönelik olduğu görülür. Bunun yanında asıl unsurlar arasında Türk kültürü, tarihi ve dilinin araştırılması temelinde hizmet edecek bilim alanlarının bu yapılanmada olduğu dikkati çeker.

İlk açıldığından itibaren Türkiye'nin kültür, eğitim ve düşünce hayatında önemli bir yer edinmiş, Atatürk'ün eğitim ve kültür anlayışı doğrultusunda kurulmuş ve bu konuda önemli rol üstlenmiş olan Fakülte, Atatürk'ün kültür ve eğitim alanındaki son önemli girişimidir. Tezin başlığında da belirtildiği üzere bu çalışma, Cumhuriyet Dönemi'ndeki eğitim ve kültür alanındaki atılımlara bir örnek olarak, her iki alanda da bizzat Atatürk tarafından düşünülp tasarlanarak kurulmuş olan, eğitim ve kültür kurumu olarak Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesini ele almaktadır. Yeni kurulan devletin asli unsuru olan ulusun kimliğini yeniden inşa etmeye yardımcı olacak ve kendine olan güvenini yükseltecek eğitim ve kültür alanındaki atılımlara, bu dönemin önde gelen eğitim, bilim ve kültür kurumu örneğinde bir bakış sağlanmaya

⁴ Halil İnalçık, "Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesinin Kuruluşu ve İlk Yılları", *Ankara Üniversitesi Dil ve TarihCoğrafya Fakültesi 66. Kuruluş Yıldönümü Anı Kitabı*, Kıymet Giray, Hakan Kaderoğlu, Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi, 2003, 202.

⁵ Afet İnan, "Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesinin Kuruluş Hazırlıkları Üzerine", *Tarih Araştırmaları Dergisi*, 1 (1957), 2-3, 4.

çalışılmıştır. Amaç, yeni kurulmuş cumhuriyetin esas alınan nitelik ve amaçlarına uygun olarak hizmet etmiş olan bir kurumun, kuruluşundan işleyişine dek olan aşamalarını, ilk on bir yılı içindeki eğitim yapılanmasını, eğitim ve kültür faaliyetlerini ortaya koymak ve değerlendirmektir.

Tezde Cumhuriyet Dönemi'ndeki kültür ve eğitim alanındaki atılımlara örnek olarak ⁶ Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesinin ilk on bir yılı, 1935 ve 1946 yılları arası ele alınmıştır. Böyle bir sınırlamanın iki temel gerekçesi vardır. Bunlardan birincisi 1935 yılında kurulmuş ve 1936 yılı başında eğitim öğretime başlamış olan Fakültenin 1946 yılında kurulmuş olan Ankara Üniversitesi bünyesinde alınmış olmasıdır. Bu durum Fakültenin idari yapılanmasında önemli bir değişikliğe neden olmuştur. 1935 yılındaki kuruluş kanunda da belirtildiği üzere Kültür Bakanlığı'na bağlıydı.⁶ Burada şunu belirtmek gerekir ki temel işlevi eğitim olan Fakülte'nin Kültür Bakanlığı'na bağlı olması o dönemde Kültür ve Eğitim Bakanlıklarının aynı olması dolayısıyladır. Aşağıda ilgili konuda değinileceği üzere Kültür Bakanlığı ve Maarif Vekaleti terimleri o dönemde kanunlarda, resmi yazışmalarda ve gazete haberlerinde birbirinin yerine kullanılmıştır. 1946 yılına kadar Fakülte yönetimi doğrudan bakanlığa bağlıydı. Fakülte ile ilgili her türlü işlem, öğrenci alımı, öğretim üyelerinin alımı, Fakülte yeni binasının yapımı gibi işler bakanlık inisiyatifinde gerçekleştirilmiştir.⁷ 1933 yılında yapılan üniversite reformu ile Darülfünun yerine kurulan İstanbul Üniversitesinden farklı bir idari yapı söz konusudur. 1946 yılındaki üniversite kanunu ile Ankara Üniversitesi kurulmuş, Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi diğer üç fakülte ile birlikte üniversitenin çatısı altına alınmıştır.⁸

Konunun 1935 ve 1946 yılları arasında sınırlanmasının ikinci temel gerekçesi ise bu yıllar arasında akademik altyapının ve buna bağlı olarak faaliyetlerin çok etkin olmasıdır. Henüz yeni kurulmuş olmasına rağmen bu süreçte önemli gelişmeler kaydedilmiştir. Bu dönemdeki öğretim kadrosu bilimsel araştırmalar, akademik ürünler ve öğrenci yetiştirme açısından çok yetkindi. Almanya'da Nazi baskılarından kaçarak gelen ve Avrupa'nın diğer ülkelerinden davet edilen bilim adamları Türkiye'de o döneme değin olan ve olmayan bilim dallarının bu Fakültede kurulması ve gelişmesinde çok önemli rol oynamışlardır. Bunun yanında yurtdışına

⁶ Haziran 1935 tarih ve 3035 sayılı Resmi Gazete, 5372. (Bak. Ek No:1)

⁷ Bunu 1935 ve 1946 yılları arasına ait olmak üzere *T.C. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi (BCA)* belgeleri arasında bulunan çok sayıda Bakanlar Kurulu kararnamelerinde ve gazetelere bu konularda verilen ilanlarda izlemek mümkündür.

⁸ Ernst E. Hirsch, *Anılarım*, Çev. Fatma Suphi, Ankara: TÜBİTAK Popüler Bilim Kitapları, 10. Baskı, 2005, 365-366.

eğitim için yollanan, Batı'nın bilimsel disiplinde yetişen gençler, oralardaki eğitimlerini tamamladıktan sonra dönerek bu Fakültede görev almışlardır. Yabancı hocalar ve yurtdışında eğitim almış Türklerin ağırlıkta olduğu eğitim kadrosu bu dönemde Fakültede bir ekol oluşturmuşlardır. Avrupa ülkelerinden, özellikle de o dönemin siyasal koşullarında ağırlıklı olarak Almanya'dan gelmiş olan bilim insanları ve Avrupa'nın çeşitli ülkelerinde eğitim almış olan Türk gençlerinden oluşan bilim ve öğretim kadrosu, Avrupa bilim ve öğretim disiplini esas alan ve uygulayan anlayışı temsil etmişlerdir. Bu ekol onların yetiştirdiği ve yine Fakültede görev almış öğrenciler tarafından da sürdürülmüştür. Ancak 1946 yılından başlayarak devam eden gelişmeler sonucunda kayıpların yaşandığı, 1948 yılına gelindiğinde kendi alanında dünyada söz sahibi olan ve Fakültede ekolün oluşturulmasında çok önemli katkıları olan yabancı hocaların ayrılmak zorunda kaldıkları görülmektedir. Bununla birlikte yurtdışında öğrenim görüp dönmüş ve Fakülteye yine önemli katkıları olmuş Türk hocalar da ayrılmak zorunda kalmışlardır.

Tez üç bölümde ele alınmıştır. Birinci bölümde genel hatlarıyla Cumhuriyet Dönemi'nde eğitim ve kültür alanında girişimler üzerinde durulmuştur. Bu bölümün birinci alt bölümü Cumhuriyet Dönemi'nde eğitim alanındaki girişimlerin genel olarak gözden geçirilmesine ayrılmıştır. Kısaca Osmanlı Dönemi'ndeki eğitim sistemine değinilmiş, ardından Cumhuriyetin ilanından sonra yapılan yenilikler ve eğitim sisteminin yeniden düzenlenmesi, köy enstitüleri ve halkevleri gibi alt başlıklarla temel yönleriyle ele alınmıştır. Bu bölümün ikinci alt bölümü ise kültür alanındaki girişimlerin genel nitelikleriyle gözden geçirilmesine ayrılmıştır. Bu bölümde tarih ve dil konusunda Cumhuriyetin ilanından sonra yapılan girişimlerin oluşturulan kurumların genel nitelikleri üzerinde durulmuştur.

Tez çalışmasının asıl konusunun ise ikinci ve üçüncü bölümler oluşturmaktadır. İkinci bölümde Cumhuriyet Dönemi'nde eğitim ve kültür alanındaki girişimlere örnek olarak Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi'nin 1935 yılından itibaren kuruluş süreci tüm yönleriyle ele alınmıştır. Fakültenin kuruluş aşaması, açılması ve eğitim öğretime başlaması, yeni binasının inşası bu bölümde ele alınan konuları oluşturmaktadır. Üçüncü bölümde ise eğitim-öğretim ve bilimsel faaliyetler başlığında, alt başlıklarda bölümler, öğretim kadrosu, ilk mezunları, kültürel ve bilimsel etkinlikler belirlenen kronolojik sınırlar içinde ele alınmıştır.

Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi ile ilgili olarak yayınlanmış kitaplardan, makalelerden, yayınlanmış bildiri metinlerinden ve anılardan yararlanılmıştır. 1935 ve 1946 yılları arasında yayınlanmış günlük gazetelerde ve dergilerde Fakülteye dair haberler ve ilanlar araştırmada

yararlanılan önemli bir kaynak grubunu oluşturmaktadır. Bunlar Ulus, Kurun, Cumhuriyet, Haber, Akşam, Son Posta, Anadolu, Kızılay, Vatan, Yeni Asır, Vakit, Tanin, Tan, Yeni Sabah, Son Telgraf, Halkın Sesi gazeteleri ve Uyanış dergisidir. Gazetelerde, Fakülte daha kurulmadan önce, 1934 yılında böyle bir fakültenin kurulacağına dair düşüncelerin olduğu yolundaki haberlerle başlayan bilgiler, fakültenin kuruluşu, açılışı, yeni binasının yapımı ve açılışı, fakültede yapılan çeşitli etkinlikler, hocalar ve mezunlarla ilgili haberlerle devam eder. Önemli haberler gazetelerin birinci sayfalarından verilirken, diğer haberler ve ilanlar iç sayfalarda yer almıştır. Özellikle Ankara merkezli yayın yapmış olan Ulus gazetesinde daha çok haberin ve ilanın yer aldığı dikkati çekmektedir. Resmi Gazete’de Fakültenin kuruluşuna dair kanun, diğer bazı ilgili kanunlar; Türkiye Büyük Millet Meclisi web sayfasında yer alan arşivindeki ilgili kanun tasarıları ve Meclis tutanaklarından da yararlanılmıştır. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi’nde bulunan belgelerden de faydalanılmıştır. Bu arşivdeki belgeler genellikle Fakültenin kuruluşundan itibaren çeşitli konulardaki kararnamelerdir. 1942 yılında yayına başlayan Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi’ndeki yazılar, haberler ve ilanlar da tezde kullanılan kaynaklar arasında yer almıştır.

Başka hiç bir fakültenin adında bulunmayan, Atatürk’ün vermiş olduğu Dil ve TarihCoğrafya Fakültesi adı yaygın olarak DTCF kısaltması ile de kullanılmaktadır. Tezde Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi adının yanında kısaca “Fakülte” olarak da bahsedilmiştir. Ancak 1935’ten özellikle 1940 yılına kadar olan resmi yazışmalarda, gazete haberlerinde ve diğer Fakültenin adının geçtiği yerlerde, Fakültenin adının genellikle doğru formu ile yazılmadığı dikkati çekmektedir. Tezde, bu tür yazımlarda ilgili kaynağa sadık kalınarak Fakültenin adı o kaynaklarda yazıldığı şekliyle tırnak içinde verilmiştir. Fakülte bünyesinde bulunan bugün kullanılan terimleriyle “bölüm” ve “anabilim dalı” olarak ifade edile terimlerde de birlik olmadığı, “enstitü, şube, kürsü, kol, disiplin” sözcüklerinin birbirinin yerine kullanıldığı görülmektedir. Bunlar da ilgili kaynaktaki şekliyle verilmeye gayret edilmiştir.

BİRİNCİ BÖLÜM ATATÜRK DÖNEMİ’NDE EĞİTİM VE KÜLTÜR ALANLARINDA GİRİŞİMLER

1.1. Eğitim Alanında Girişimler

1.1.2. Osmanlı Eğitim Sistemine Genel Bir Bakış

Cumhuriyet Dönemi'nde eğitim alanındaki atılımlara, bu alanda yapılan yeniliklere geçmeden önce bu atılımların ve yeniliklerin bir noktaya kadar temelini de teşkil eden Osmanlı eğitim sistemine kısaca göz atmak gerekir. Osmanlı eğitim tarihi genel olarak klasik ve modern dönemler olmak üzere, iki dönemde ele alınır. Klasik dönemde Osmanlı Devleti'nde eğitimde öncelikle dini eğitimi esas alan, bunun yanında din alanı dışında da konuları kapsayan eğitimin de yer aldığı medreseler vardı. Eğitimin resmi ve gayri resmi kurumlar eliyle yürütüldüğü sistem içinde en çok dikkat çeken, en önemli eğitim kurumu olarak varlığını Cumhuriyet'e kadar sürdüren medreselerdir.⁹ Osmanlı Dönemi'nde eğitim alanında atılım Fatih Sultan Mehmet döneminde yapıldığı, dini bilimlerin yanında pozitif bilimlerin, felsefenin ve sanatında etkin olmasına özen gösterilen bu dönemdeki medrese yapılanmasının sonraki dönemlerde devam etmediği görülmektedir.¹⁰ Medreselerde eğitim alanlar, din, eğitim, idari ve adli alanlarda görev almış, bu yolla Osmanlı Devleti'nin eğitimli insan gücü sağlanmıştı. Osmanlı Devleti'nde birçok alanda olduğu gibi medreseler de 18. yüzyıldan itibaren değişen ve gelişen dünyanın ihtiyaçlarına cevap vermekte yetersiz kalmıştır. Medreselerin dışında bu dönemde eğitim kurumları olarak ilköğretim kurumu niteliğinde, ilköğretim çağındaki çocukların kabul edildiği Sıbyan Mektepleri vardı. Burada temel amaç olan dini eğitimin yanında okuma yazma da öğretiliyordu.¹¹ Osmanlı Devleti'nin sonuna kadar devam eden bu eğitim öğretim kurumları, şehirlerde ve kasabalarda camilerin hemen yanında açılmışlardı.

Medresenin yanında Osmanlı Devleti'nde klasik dönem eğitimine damgasını vuran en seçkin eğitim kurumu ise idarede, orduda ve sarayda görev alacak üst düzey kadroların yetiştirildiği kurum olan Enderun'du.¹² Enderun'a Hristiyan ailelerden devşirilmiş, Türk ve Müslüman geleneklerine göre yetiştirilmiş yetenekli ve zeki çocuklar alınırdı. Bunlara Enderun'da dini eğitimin yanında Arapça, Farsça, edebiyat, matematik, tarih ve coğrafya gibi dersler de verilirdi. Enderun, Osmanlı Devleti'nin sonuna kadar devam etmiş olan bir eğitim

⁹ Ekmeleddin İhsanoğlu, "Osmanlı Eğitim ve Bilim Müesseseleri", *Osmanlı Devleti ve Medeniyeti Tarihi*, cilt II, Ed. Ekmeleddin İhsanoğlu, İstanbul: İslam Tarih, Sanat ve Kültür Araştırma Merkezi, 1998, 229.

¹⁰ Necdet Sakaoğlu, *Osmanlı Eğitim Tarihi*, İstanbul: İletişim Yayınları 1991, 25.

¹¹ Cahid Baltacı, "Osmanlı Eğitim Sistemi", *Yeni Türkiye*, I/7, 1996, 468. ¹² İhsanoğlu, "Osmanlı Eğitim ve Bilim Müesseseleri", 230.

kurumuydu. Enderun'a alınan öğrenciler Acemi Oğlanlar Ocağı'ndan seçilirdi. Acemi Oğlanlar Ocağı, devşirmelerin alındığı, askeri eğitim veren bir eğitim kurumuydu.¹²

Tanzimat sonrasında Osmanlı Devleti'ndeki artan Batı etkisi eğitim ve kültür alanlarında iki ayrı anlayışın geçerli olmasını beraberinde getirmişti. Eğitim alanındaki bu ikilik medrese ve mektep olarak ifade edilmektedir.¹⁴ Avrupa'da eğitim, bilim ve teknoloji alanındaki gelişmeler sonucu Osmanlı Devleti askeri alandaki üstünlüğünü kaybetmeye başlamıştı. Bunun üzerine önce askeri alanda olmak üzere başlayan yenileşme çabaları, yansımasını eğitim alanında da bulmuştur. Eskiye ıslah etmek için çok çaba harcanmış, yeni eğitim kurumları eskinin yanında yerini almaya başlamıştır. 18. yüzyılda başlayan bu gelişmelerle devam eden süreci de Osmanlı eğitim sisteminde modern dönem olarak adlandırmak mümkündür. İlk olarak askeri alanda yeni eğitim kurumlarının oluşturulması yoluna gidilmiştir. 1735'te Humbaracılar Ocağı kuruldu. Batı tarzında eğitim veren bu ocağı takiben yine Batı tarzında eğitim veren askeri eğitim kurumları olarak Topçu mektebi ve daha sonra Mühendishane adını alacak olan Hendesehane kuruldu. Bu kurumların oluşturulmasında Fransız subaylardan yararlanılmıştır. Mühendishane-i Bahri Hümayun ve Mühendishane-i Berri Hümayun, daha sonra bu temeller üzerine geliştirilen modern tarzda eğitim veren askeri okullardı. Avrupa ile arada meydana gelen askeri alandaki açığı kapatmak amacıyla kurulan, bir yerde Osmanlı ile Batı tarzının karışımını ifade eden modern askeri eğitim kurumlarını, aynı şekilde sivil eğitim kurumlarının oluşturulması izlemiştir. Sivil alandaki ihtiyaçlar da önceleri askeri alandaki mühendis okullarında eğitim almış olanlar ya da yurtdışından getirtilen uzmanlar vasıtasıyla karşılanırken, 19. yüzyılda teknik konularda sivillere eğitim vermek üzere küçük çaplı da olsa okullar açılmaya başlanmıştır. Ardından daha çeşitli teknik alanlarda eğitim veren Sanayi Mektebi kurulmuştur. Ulaştırma ve altyapı alanlarında uzmanları yetiştirmek üzere Mülkiye Mühendis Mektebi faaliyete geçirilmiştir. 19. yüzyılda mühendislik eğitimi yanında tıp eğitimi için de Mekteb-i Tıbbiye'nin açıldığı görülmektedir.¹³ Osmanlı eğitim sistemi bu gelişmelerden sonra Fransız eğitim sistemi örnek alınarak yapılandırılmıştır. İlk, orta ve yüksek eğitim olarak yapılan bu düzenlemeye göre ilk eğitim seviyesinde Sıbyan Mektepleri, İptidaiye

¹² Yahya Akyüz, *Türk Eğitim Tarihi*, Ankara: Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayınları, 1982, 63-64. ¹⁴ Reşat Kaynar, "Atatürk'ün Kültür ve Eğitim Anlayışı" *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, 2/6 (1986), 579.

¹³ İlhan Tekeli, "Osmanlı İmparatorluğu'ndan Günümüze Eğitim Kurumlarının Gelişimi", *Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi*, Cilt 3, İstanbul: İletişim Yayınları, 1983, 655-656.

Mektepleri, orta eğitim seviyesinde Rüştiye, İdadiler ve Sultani vardı.¹⁴ Yüksek eğitim seviyesinde de 1846 yılında açılan Darül Muallimin ve 1876'da Darül Muallimat adıyla erkek ve kız öğretmen okulları açıldı. 1870 yılında ise Darülfünun adıyla ilk üniversite kurulmuştur. Darülfünun, Cumhuriyet Dönemi'nde İstanbul Üniversitesi olarak devam etmiştir. 1859 yılında açılan Mekteb-i Mülkiye ise daha sonra Ankara'ya taşınarak günümüze Siyasal Bilgiler Fakültesi adıyla ulaşmıştır.

Osmanlı Devleti'nde çok sayıda azınlık okulları, yani Osmanlı vatandaşı olan Müslüman olmayan toplulukların açtığı okullar ve Amerika Birleşik Devletleri, Fransa, İngiltere ve hatta Rusya da dahil olmak üzere yabancı devletlerin açmış olduğu okullar da vardı. Bu okullarda kendi kültürleri ve dillerini esas alan eğitim veriliyordu.¹⁵

Tanzimat Dönemi'nde eğitim alanında yeniden yapılanma girişimleri başlamış, eğitimin tüm aşamaları için önemli kararlar alınmış, ancak bunlar yeterince uygulanamamıştır.¹⁶ Uygulama imkanı bulunanlar daha çok başkentte olmakla beraber, bunun Meşrutiyet Dönemi'nde giderek yaygınlaştığı, görülmektedir. Cumhuriyet'i kuran kuşakların eğitim aldığı dönem olması dolayısıyla, eğitim alanındaki yenilikler ve gelişmeler sonraki dönemin fikri temellerinin oluşmasına zemin hazırlamıştır.¹⁹

Cumhuriyet ile birlikte Türk kimliğinin ön plana çıkarılması, Türk dili ve tarihine dair başlayan araştırmaların da Osmanlı'nın son döneminde bazı aydınlar tarafından yürütüldüğünü, bu konularda öncü çalışmalar yapıldığını görüyoruz. Süleyman Hüsnü Paşa bu konularda yaptığı bilimsel araştırmaları ve verdiği eserleri ile önemli bir yer tutmaktadır. 1859'da subay olarak başladığı mesleki kariyeri boyunca 1892'deki ölümüne dek önemli görevlerde bulunmuş, dönemin siyasal olayları içinde de yer almıştır.¹⁷ Süleyman Hüsnü Paşa Sarf-ı Türki adlı eserinde Türk dili, Tarih-i Alem adlı eserinde de Türk tarihine dair araştırmalarına yer vermiştir. İslam öncesi Türk tarihine Türk araştırmacılar arasında ilk kez dikkat çeken ve bilimsel olarak bunu yazan, Türk dili ve tarihi konusunda öncü çalışmalarıyla yer almış olan

¹⁴ Betül Batır-Filiz Meşeci Giorgetti, "Atatürk Dönemi Eğitim Politikaları (1919-1938)", *Türk Kültürü*, 2/4 (2009), 129.

¹⁵ Tekeli, "Osmanlı İmparatorluğu'ndan Günümüze", 653.

¹⁶ Yaşar Baytal, "Tanzimat ve II. Abdülhamit Dönemi Eğitim Politikaları", *OTAM*, 11 (2001), 31. ¹⁹ Alev Duran, "Meşrutiyet Dönemi Eğitimdeki Yenileşme Hareketleri ve Cumhuriyet Dönemine Bıraktığı Miras", *Cappadocia Journal of History and Social Sciences*, 8 (2017), 74.

¹⁷ Kemal Zülfü Taneri, *Türk Edip ve Tarihçilerinden Süleyman Hüsnü Paşa'nın Hayatı ve Eserleri*, Ankara: MSB Araştırma ve Geliştirme Başkanlığı, 1963.

bir aydındır.¹⁸Türk tarihine yeni bir yaklaşım ve modern Türk tarihçiliği açısından esas teşkil eden görüşleri¹⁹ somut ifadesini çalışmalarında bulmuştur.

1.1.3. Cumhuriyetin İlk Yıllarında Eğitim Alanındaki Girişimler

Atatürk, Osmanlı Dönemi'nde Türklerin son derece yetersiz eğitim aldıkları, alınan çok yetersiz eğitimin Türklerin milli benliklerinin farkına varmasına imkan vermediği, bu nedenle de kendi vatanlarında hak ettikleri konumda bulunmadıkları görüşündeydi. Bundan kurtulmanın yolu olarak da bilimi ön plana çıkaran, uygulamaya açık ve verimliliğe dayanan, aktif kişilerin yetiştirileceği milli bir eğitim anlayışının uygulanmasını belirlemiştir²⁰.

Yukarıda özet olarak değinildiği üzere Osmanlı Dönemi'nde eğitim-öğretim konusu karışık ve çok yönlü idi. Geleneksel eğitim-öğretimin yanı sıra modern anlayışa yakın eğitim kurumları da hayata geçirilmeye çalışılmıştı. Cumhuriyetin ilanından sonra böyle bir yapı üzerine yeni bir anlayışla eğitim sistemini yeniden inşa etmek gerekliliği doğmuştu. Cumhuriyetin ilanının üzerinden henüz dört ay geçmişken, Tevhid-i Tedrisat Kanunu ile bu konuda ilk adımlar atılmaya başlanmıştır.

1.1.3.1. Tevhid-i Tedrisat Kanunu

Geleneksel dini eğitimin ağırlıkta olduğu eğitim kurumları, Batı tarzında modern sistemi kabul etmiş eğitim kurumları, azınlık ve misyoner okulları olmak üzere Osmanlı Devleti'ndeki ayrı eğitim sistemlerinden çıkanların aldıkları eğitimdeki farklılık toplum hayatına olumsuz yansıyordu.²¹ Türkiye Cumhuriyeti'nin hedefleri arasında olan toplumsal birliği, bilimi ve akli esas alan kuşaklar yetiştirmeyi, ilerlemeyi, kendine güvenen bir ulusu sağlamak mümkün değildi. Bu durumu düzeltmek için eğitim ve öğretimde birliği sağlamak gerekiyordu.

Osmanlı Dönemi'nde eğitimde meydana gelen medrese ve mektep olmak üzere ikilik, Cumhuriyetin ilanından sonra hilafetin de kaldırıldığı 3 Mart 1924 tarihinde çıkartılan Tevhid-i Tedrisat (Öğretimin Birliği) Kanunu ile ortadan kaldırılmıştır. Önemli ölçüde işlevini yitirmiş olan medreselerin bağlı olduğu Şeriye ve Evkaf Nezareti de bu tarihte kaldırılmış, bundan sonra okullar Maarif Vekaletine bağlanmıştır. Tevhid-i Tedrisat Kanunu ile yapılan işlerden biri de

¹⁸ Aydın Efe, "Süleyman Hüsni Paşa'nın Tarih Anlayışı", *Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 9 (2004), 210-212.

¹⁹ Yaşar Baytal, "Türkiye'de Milliyetçi Tarih Düşüncesinin Gelişimi ve Resmi Türk Tarih Tezinin Oluşumu", *Atatürk Yolu Dergisi*, 70 (2022), 96.

²⁰ Yahya Akyüz, "Atatürk'ün Eğitim Düşüncesinin Kökenleri", *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, 8/23 (1992), 236.

²¹ Batır, Giorgetti, "Atatürk Dönemi Eğitim Politikaları", 129.

yabancı okulların denetim altına alınmasıydı.²² Modern dönemde de varlığını koruyan klasik eğitim kurumlarında ağırlıklı olarak din eğitimi verilmeye devam ediliyordu. Ayrıca modern dönem okullarında da bu geleneksel yaklaşım tümden terk edilmiş değildi. Aynı durum açılan yabancı okullarda ve azınlık okullarında da geçerliydi. Bu okullarda da din eğitimine yer veriliyordu. Tevhid-i Tedrisat Kanunu sonrasında bu okullar da dahil tüm okullarda din eğitimi verilmemiştir.²³ Halifeliğin, şeriye ve Evkaf Vekâleti'nin kaldırılmasına ilişkin kanunun Tevhid-i Tedrisat Kanunu ile aynı günde kabul edilmiş olması eğitimde laiklik anlayışın yerleştirilmesinin hedeflediğine işaret eder.²⁴ Tevhid-i Tedrisat Kanunu ile eğitim açısından önemli bir yenilik de karma eğitim olmuştur. Böylece kız öğrenciler eskiye göre daha geniş eğitim imkanına sahip olmuştur.²⁵ Eğitimde fırsat eşitliği açısından önemli olan bu uygulama ile eğitimli kadın nüfusunun artmasının yolu açılmıştır. Bunun sosyal, kültürel ve ekonomik açıdan gelişmeye olan katkısı açıktır.

1.1.3.2. Yeni Alfabe

Eğitim alanında ilk ve en önemli adımlardan biri Arap alfabesi yerine Latin alfabesinin kabul edilmesi olmuştur. Doğrudan bir eğitim hamlesi olmamakla beraber eğitim alanında gelişme ve yenileşmenin çok önemli bir basamağını teşkil etmiştir. Arap alfabesindeki bazı karakterler Türk dilinin ses yapısına uymuyordu. Sesli harflerin bu alfabede az sayıda olması ve bazı harflerin Türkçe seslerde karşılığının olmaması okuma yazmada, imlada büyük zorluklar çıkartıyor, bu sıkıntılar nedeniyle bu yazının öğrenilmesi de zor oluyordu. Bu durum okuma ve yazmada Türkçenin yerine Arapça ve Farsça sözcüklerin kullanılmasını teşvik etmiştir.²⁶ Bu alfabenin kullanılıyor olması Osmanlı Dönemi'nde Türkçenin gelişmesinde engellerden birini teşkil etmiştir. Harf devriminin yapılmasının asıl gerekçesi de buydu. Bununla birlikte Latin harflerinin kabulü belirli bir kesim tarafından eleştirilen yenilikler arasında olmuştur.

²² Volkan Aksay, "Atatürk Dönemi Eğitim Politikalarında Kültürün  nemi ve Yeri", *Motif Akademi Halkbilimi Dergisi*, 11/24 (2018), 421.

²³ Tekeli, "Osmanlı İmparatorluğu'ndan Günümüze", 660.

²⁴ Cemil  zt rk, "Cumhuriyet Döneminde Eğitim", *Türk İnkılap Tarihi ve Türkiye Cumhuriyeti*, Ed. Cemil  zt rk, İstanbul: İstek Yayınları, 2018, 285.

²⁵ Tülay Alim Baran, "Atatürk' n Eğitim Düşüncesi", *Cumhuriyet Dönemi Eğitim Politikaları Sempozyumu 0709 Aralık 2005*, Ankara 2010, 27.

²⁶ Cemal Avcı, "Cumhuriyetin İlk Yıllarında Eğitim ve Kültür Kurumları", *Kesit Akademi Dergisi*, 5/20 (2019), 4.

Latin harflerinin kabulü ilk kez Cumhuriyet Dönemi'nde gündeme gelmiş değildir. Osmanlı Devleti'nin son zamanlarında da Arap alfabesinin Türkçeye uygun olarak yeniden düzenlenmesi tartışmaları vardı. Bunun yanı sıra bu alfabenin tümünden terk edilerek Latin alfabesinin kabul edilmesi yolunda da görüşler öne sürülmüştü. Bu görüşü savunanlar arasında Hüseyin Cahit (Yalçın) ve Abdullah Cevdet gibi dönemin önemli yazarları da vardı.²⁷ Her ne alfabeye değişikliği konusu Osmanlı'nın son dönemlerinde tartışılmış olsa da bu düşüncenin hayata geçirmesi neredeyse imkânsızdı.²⁸ Çünkü, bu değişikliği sağlayacak ne ortam müsaitti, ne de böyle radikal bir kararı alıp uygulayacak yönetim iradesi vardı.²⁹ Latin alfabesinin kabul edilmesi tartışmalarının geçmişine Tanzimat'a kadar uzanmakla beraber, böyle bir değişikliğin yönetim tarafından hiçbir şekilde ciddi olarak ele alınmamasının nedeni de dinsel temelli doğacak olan tepkilerdi. Latin alfabesi isteyenlerin temel gerekçesi Arap alfabesinin Türk diline olan uyumsuzluğu ve Latin alfabesinin kolay öğrenilip uygulanması iken, böyle bir değişikliğe karşı olanlar konuya dil ve eğitim açısından değil, sosyal ve politik nedenlerle yaklaşıyorlardı.³⁰ Bu sosyal ve politik nedenler de din temelinde ele alınıyordu.

Alfabe değişikliği ile İslam dünyasıyla ve geçmişle bağın kopacağını düşünüyorlardı.

Arap harfleriyle ilgili tartışmalar hiç sona ermemiş, İkinci Meşrutiyet'in ilanı sonrasında resmi olarak da bu konuda girişimler olmuştur. Maarif Nezareti çatısı altında oluşturulan kurullarda bu konu ele alınmış, ancak kayda değer ilerlemeler olmamıştır. Burada Arap alfabesinin ıslahının yeni alfabe kabulünden daha kolay olacağı konusu üzerinde durulmuş, ancak bir sonuç alınamamıştı.³¹ Enver Paşa Harbiye Nazırı iken Arap harflerinin ayrı yazıldığı bir yazı tarzını orduda kısa bir süre uygulatmış, ancak sonradan bundan vazgeçilmek zorunda kalmıştı. Zira sadece orduda uygulanan bu yazı sistemi, iletişimde bir kopukluk yaratmış, üstelik savaş ortamında bulunduğu için eleştirilere neden olmuştu.³² Bu dönemde Latin harflerinin kullanımı ile ilgili bazı örnekler de bulunmaktadır. Avrupa cephesindeki Türk birliklerinin telgraflarında Latin harflerini kullandıkları, Talat Paşa'nın da Berlin'den

²⁷ Cahit Külebi, "Türk Dili", *Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi*, Cilt 9 ve 10, İstanbul: İletişim Yayınları, 1983, 2581.

²⁸ Tekeli, "Osmanlı İmparatorluğu'ndan Günümüze", 660.

²⁹ İlber Ortaylı, "Harf Devrimi Üzerine Bir Değerlendirme", *Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi*, Cilt 5, İstanbul: İletişim Yayınları, 1983, 1296.

³⁰ Murat Belge, "Türk Dilinde Gelişmeler", *Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi*, Cilt 10, İstanbul: İletişim Yayınları 1983, 2596

³¹ Karal, "Tanzimat'tan Sonra Türk Dili Sorunu", 331.

³² Külebi, "Türk Dili", 2581.

İstanbul'a telgrafını Latin harfleri ile yolladığı, Mustafa Kemal'in (Atatürk) de Çanakkale cephesinden Latin harfleri ile yazarak yolladığı bir mektubu bu örneklerdendir.³³

Cumhuriyet Dönemi'nde de Latin harflerinin kabulüyle ilgili görüşler 1923 yılından itibaren gündeme getirilmeye başlanmıştır. Bu ilk olarak İzmir İktisat Kongresi'nde verilen bir önergeyle de tartışılmış, ancak Kazım Karabekir Paşa buna karşı çıkmıştır. Daha sonra Şükrü Saraçoğlu, Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde bu konuyu gündeme getirmiştir. Bu ilk girişimlerden sonra Milli Eğitim Bakanı Necati Bey'in önerisiyle Latin alfabesinin Türkçeye uygulanması konusunu araştırmak üzere Dil Heyeti kurulması kararlaştırıldı.³⁴ Heyet, biri dilbilgisi konusunda, diğeri yazı konusunda olmak üzere Dil Encümeni ve Alfabe Encümeni olarak çalışmalarını sürdürdü.³⁵ Atatürk de yaptığı konuşmalarda alfabe değişikliğinin önemini vurguluyordu. 1927 yılında başlayan çalışmalarla Latin alfabesine geçilmesi için Dil

Encümeni Avrupa ülkelerinin alfabelerini de inceleyerek Elifba Raporu hazırladı.³⁶ Dil Encümeni'nin yaptığı çalışmalar sonucu, Türkiye Büyük Millet Meclisi'ne Latin harflerinin esas alındığı yeni Türk alfabesinin kabulünü öngören bir yasa önerisi sunuldu. Bu yasa, Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde kabul edilmiş, 3 Kasım 1928'de yürürlüğe konulmuştur. Tanzimat'tan bu yana önemli bir tartışma alanı olan alfabe değişikliği konusundaki farklı görüşler Cumhuriyet'in ilanından sonra da devam etmiştir. Ancak Atatürk'ün bu konudaki kesin ve kararlı tutumu 3 Kasım 1928'de sonuç alınmasını sağlamıştır. Yeni alfabenin kabul edilmesi, Türk dilinin geliştirilmesini hedefleyen dil devriminin de yolunu açmıştır.³⁷

Alfabenin değiştirilmesi önemli bir sürecin sonuçlanmasını gösterse de asıl zorlu süreç bundan sonra başlıyordu. Yeni alfabenin herkes tarafından kabul edilmesi ve yaygınlaştırılması gerekiyordu. Latin alfabesinin halka öğretilmesi için bir kampanya başlatıldı. Yurt genelinde millet mektepleri açılarak 14 ve 45 yaş arasındaki herkesin buraya devam ederek yeni alfabeyi ve okuma yazmayı öğrenmesi hedeflendi.³⁸ Şüphesiz bu hedefin o zamanın imkânlarıyla tutturulması beklenemezdi. Ancak Latin alfabesi kabul edilmeden önce

³³ Karal, "Tanzimat'tan Sonra Türk Dili Sorunu", 331.

³⁴ Külebi, "Türk Dili", 2581.

³⁵ Fahri Kılıç, "Yeni Türk Alfabesinin Kabulünde Dil Heyetinin Yürüttüğü Çalışmalar", *Cumhuriyet Tarihi Araştırmaları Dergisi*, 16/32 (2020), 805.

³⁶ Mustafa Ergün, "Türk Eğitim Devrimi: Temel İlkeler ve Gelişim Süreci", *Cumhuriyet Dönemi Eğitim Politikaları Sempozyumu 07-09 2005*, Ankara 2010, 45.

³⁷ Külebi, "Türk Dili", 2582.

³⁸ Tekeli, "Osmanlı İmparatorluğu'ndan Günümüze", 661.

şehirlerde % 5-10 arasında, kırsalda ise %1 civarında olan okuryazarlık oranının³⁹ 1935 yılında % 37'ye ulaştığı görülmektedir⁴⁰. Millet Mekteplerinin açılması, eğitim alanında Cumhuriyet Dönemi'nde en yaygın ilk uygulama olarak kabul edilmelidir. Türkiye'de Latin alfabesine geçilmeden önce, Sovyetler Birliğine bağlı olan Azerbaycan'da Latin alfabesi kullanılmaya başlanmıştı.1926'da Bakü'deki Türkoloji Kongresi'nden sonra diğer Türk cumhuriyetleri de Latin alfabesi kullanma yolunda adımlar atmışlardı.⁴⁴ Ancak onlar daha sonra Kiril alfabesine geçmişlerdir.

3 Kasım 1928'de Arap harfleri yerine Latin harflerinin kabul edilmesi kültürel açıdan çok önemli bir atılım olduğu gibi, aynı zamanda eğitim alanında da gelişmelerin önünü açmıştır. Her ne kadar Cumhuriyet öncesinde de Arap harfleri yerine Latin harflerinin kabul edilmesi konusunda görüşler olsa ve bu konu tartışılmış olsa da bu durum Cumhuriyet'in ilanından sonraki kültürel atılımlar içinde en önemli yeri teşkil eden harf devrimi için uygun bir zemin hazırlamış değildi. Nitekim harf devrimi tereddütsüz olarak kararlı ve hızlı bir biçimde yapılmış, kısa zamanda da sonuçları alınmıştır. Bu harflerin kabulünü takip eden okuma yazma öğretimi seferberliği ile Türkiye'de okuryazar oranı önemli bir gelişme kaydetmiştir. Ancak şunu da belirtmek gerekir ki, okuma yazma oranında, Latin harflerinin Arap harflerine nazaran sağladığı büyük kolaylığa rağmen, yine de istenilen oranda gelişmeler olmamıştır. Bunun sebebi elbette yeni kurulan devletin imkansızlıklar içinde olması, ekonomik ve sosyal açıdan büyük bir yıkımı miras almış olmasıydı.

1.1.3.3. Millet Mektepleri

Millet Mekteplerinin kurulmasına dair kararname 24 Kasım 1928 tarihli Resmi Gazete'de yer almıştır. Aynı tarihte Atatürk'e Başöğretmen unvanı da verilmiştir.⁴¹ 1 Ocak 1929'da Millet Mekteplerinin ilk kez açılmasından sonra dört yıl içinde bu mekteplerin sayısı 54.050 olmuştur.⁴² Yeni harflerin kabulünden sonra başlatılan okuma yazma seferberliği ile, İstatistik Umum Müdürlüğü'nün 1937 tarihli raporunda belirtildiğine göre ilkokul çağına olmayan

³⁹ Batur, Giorgetti, "Atatürk Dönemi Eğitim Politikaları", 136.

⁴⁰ Abdullah Kara, "Türkiye'de Alfabe Değişiminden Sonra Yeni Harflerin Yaygınlaştırılması ve Halk Eğitiminde Millet Mekteplerinin Rolü ve Önemi", *Oğuz-Türkmen Araştırmaları Dergisi*, 4/1 (2020), 117. ⁴⁴ Öztürk, "Cumhuriyet Döneminde Eğitim", 288-289.

⁴¹ Avcı, "Cumhuriyetin İlk Yıllarında", 5.

⁴² Öztürk, "Cumhuriyet Döneminde Eğitim", 290.

1.400.000 kişi okuma yazma öğrenmiş olması girişilen için ne kadar önemli sonuçları olduğunu göstermektedir.⁴³ Ulaşılan rakam yine de tüm nüfusa oranla istenilen düzeyin altında kalmıştır.

Millet Mekteplerinde kurslar başlangıçta iki ve dört aylık olarak düzenlenmiş, iki aylık kurslar Arap harfleri ile okuma yazma bilenler için, dört aylık kurslar ise hiç okuma yazma bilmeyenler için düzenlenmişti. Sonradan her ikisi de dört ay olarak yapılmıştır. Sabit Millet Mektepleri yanında Gezici Millet Mektepleri de açılmıştı.⁴⁴ Bu kurslarda okuma yazma yanında dört işlem, vatandaşlık bilgisi, temel sağlık bilgisi gibi konularda da bilgiler veriliyordu.⁴⁹

1.1.3.4. Okullarda Düzenleme, Dewey ve Kühne

Cumhuriyetin ilk yıllarında eğitim alanında yapılan köklü değişiklikler, bu alanda yeniden yapılanmayı da zorunlu kılmıştır. Birçok alanda olduğu gibi eğitim alanında da sistemin oturması ve sağlıklı işlemesi için 1923'ten başlayarak 1929 yılına kadar olan süreçte okullar idari ve mali açıdan önce il özel idarelerine bağlıyken sonradan Maarif Vekaletine bağlanmış, bazı okullardaki ilk denemelerin ardından erkek ve kız öğrencilerin bir arada eğitim gördüğü karma eğitime geçilmiştir. Eğitim sisteminin yapılandırılması için Amerika Birleşik Devletleri'nden getirtilen profesör John Dewey ve Almanya'dan getirtilen profesör Alfred Kühne'nin bu dönemde yapılan düzenlemelerde katkıları olmuştur. John Dewey'in hazırlamış olduğu raporda Maarif Vekaletinin yapılanması, öğretmen yetiştirme, okul sistemi ve sağlık ve disiplin konuları üzerinde durulmuştur.⁴⁵ Alfred Kühne ise İstanbul ve Ankara'nın yanı sıra üç kentte daha meslek okullarında incelemelerde bulunmuş, ağırlıklı olarak meslek okullarının ele alındığı, eğitim sistemine dair bir rapor hazırlamıştır.⁴⁶ Bunların yanı sıra bu erken dönem eğitim sisteminin düzenlenmesinde, isimleri bu alanda başka faaliyetlerle de anılan Cevat Dursunoğlu, İsmail Hakkı Tonguç ve Maarif Vekili olarak Mustafa Necati'nin de önemli katkıları olmuştur.⁴⁷ 1924'te çok büyük bir kısmı ilkokul olmak üzere 5062 olan okul sayısı

⁴³ Avcı, "Cumhuriyetin İlk Yıllarında", 5.

⁴⁴ Emine Kısıklı, "Atatürk Döneminde Cumhuriyet Kültürünü Yerleştirme Çabaları Çerçevesinde Halkevleri ve Millet Mektepleri", *Batman Üniversitesi Yaşam Bilimleri Dergisi*, 1/1 (2020), 335. ⁴⁹ Öztürk, "Cumhuriyet Döneminde Eğitim", 290.

⁴⁵ John Dewey, *Türkiye Maarifi Hakkında Rapor*, İstanbul: Devlet Basımevi, 1939.

⁴⁶ Zafer Tangülü, Oğuzhan Karadeniz, Sinan Ateş, "Cumhuriyet Dönemi Eğitim Sistemimizde Yabancı Uzman Raporları (1924-1960)", *Turkish Studies*, 95/5 (2014), 1899.

⁴⁷ Tekeli, "Osmanlı İmparatorluğu'ndan Günümüze", 662.

1937’de 6386’ya, öğrenci sayısı da 358.548’den 810.199’a, öğretmen sayısı 12371’den 20061’e çıkarılmıştır.⁴⁸

1.1.3.5. Üniversite Reformu, Malche ve Göçmen Hocalar

Tanzimat Dönemin’de yapılmak istenen yeniliklerden biri de Avrupa'dakine benzer nitelikte bir üniversitenin açılmasıydı. Bu konuda somut girişim 1846 yılında toplanan maarif komisyonunda alınan kararlar olmuştur. Yeni üniversite Darülfünun adıyla açılmıştır. Ancak bu üniversitenin, tutucu çevrelerin tepkileriyle düzenli olarak öğretime geçmesi de bir hayli gecikmiştir. Üç kez kapatılıp açılmış, ancak 1900 yılında bu üniversitede eğitim devamlı hale gelebilmiştir. Darülfünun’da dört şube (fakülte) bulunuyordu. Bunlar hukuk, tıp, edebiyat ve fen fakülteleriydi. Darülfünun, Maarif Nezaretine bağlı olmakla birlikte, özerk bir yapıya sahip olması gerektiği tartışılan konular arasındaydı. Bu tartışmalarda çıkış noktası daha Darülfünun’un kurulmasında kısmen örnek alınan Avrupa'daki üniversitelerin özerk bir yapıya sahip olmalarıydı. Bu tartışmalar bir sonuç vermiş, 1919 yılında Darülfünun’a bilimsel özerklik tanınmıştır.⁴⁹

Osmanlı Devleti’nin son döneminde Darülfünun’a sağlanan özerklik, ilk önce Cumhuriyet Dönemi’nde de devam ettirilmiş olmakla birlikte bu kurum kendisinden beklenen performansın gerisinde kalmıştı. Bu yönüyle eleştirilere maruz kalmaktaydı. Eleştirilerin yoğunlaştığı bir konu da Kurtuluş Savaşı sırasında ve Cumhuriyet’in ilanından sonraki siyasal, kültürel, ekonomik ve adli konulardaki yeniliklere ve gelişmelere Darülfünun’un kayıtsız kalmış olmasıydı. Kurtuluş Savaşı sırasında Darülfünun’da da ders veren bazı müderrislerin Anadolu'daki kurtuluş mücadelesini desteklememiş olması daha 1922 yılında bu kurum içinde öğrencilerin tepkilerine neden olmuştu.⁵⁰ Cumhuriyetin ilanından sonra yapılan devrimlere de benzer kayıtsızlık ve bu kurumun verimli bir bilimsel üretim yapmayan, öğretimde de kalıplaşmış programların ötesine geçmeyen yapısı, burada yeniden düzenleme yapılması gereğini göstermişti.

O zamanki haliyle verimsiz ve çağın ihtiyaçlarına cevap vermekten uzak bir eğitim anlayışına sahip olan Darülfünun, yeni atanan Maarif Vekili Reşit Galip tarafından da

⁴⁸ Bahattin Demirtaş, “Atatürk Döneminde Eğitim Alanında Yaşanan Gelişmeler”, *Akademik Bakış* 1/2 (2008),. 169.

⁴⁹ Şerafettin Turan, *Türk Devrim Tarihi*, Cilt 3/2, Ankara: Bilgi Yayınevi, 1996, 71-72.

⁵⁰ Abdurrahman Siler, “Darülfünun’un Kurtuluş Savaşı ve İnkılaplara Bakışı”, *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, 11/31 (1995), 178 vd. ⁵⁶ Tekeli, “Osmanlı İmparatorluğu’ndan Günümüze”, 663.

eleştirilmişti. Reşit Galip, bizzat Türkiye Büyük Millet Meclisi'ndeki bir konuşmasında Darülfünun'un ülkede yapılan tüm yeniliklere kayıtsız kalmasını, bu konularda hiç katkı vermemesini açıkça dile getirmişti.⁵⁶ Ancak bu kurumun Osmanlı Devleti'nin son döneminde açılmış olması ve Batı tarzında bir eğitim sisteminin benimsenmiş olması nedeniyle, buranın yeniden düzenleme ile Cumhuriyet'in değerleri ve hedefleri doğrultusunda bir yapıya kavuşturulabileceği düşüncesi vardı.

Darülfünun'un da yeniden yapılandırılması amacıyla İsviçre'den profesör Albert Malche davet edilerek, görüşlerinden yararlanılmak üzere bu eğitim kurumu hakkında bir rapor hazırlaması sağlandı. Profesör Malche, yaklaşık bir yıl süren incelemeler sonucunda 1932 yılında bir rapor hazırlayarak Maarif Vekâletine sundu. Malche'nin raporunda⁵¹ Darülfünun'da yapılması gereken değişiklikler ve yenilikler ele alınıyordu. Raporda sadece Darülfünun'un eksik ve hatalı yönlerine işaret edilmiyor, onların giderilmesi için neler yapılması gerektiğine de yer veriliyordu. Atatürk, Malche'nin raporu ile bizzat ilgilenmiş ve bu raporda yer alan konuların sadece Darülfünun için değil, Türkiye'de yükseköğretimin nasıl yapılandırılması gerektiği açısından değerlendirilmesini özellikle vurgulamıştı. Bu rapora dair aldığı notlarda⁵⁸ Darülfünun'un kapatılıp yerine İstanbul Üniversitesinin kurulacağını da belirtmişti. Atatürk bu notlarında, Ankara'nın bir kültür ve bilim kenti olması arzusunu da açıkça ifade ediyordu.⁵⁹

Sonuç olarak 31 Mayıs 1933'te kabul edilen bir yasa ile Darülfünun kapatılarak, yerine İstanbul Üniversitesi kuruldu.⁵² Bu üniversiteye, Nafia (Bayındırlık) Vekaletine bağlı olan daha önce Mühendishane iken adı Yüksek Mühendis Mektebi olarak değiştirilen okul ile İktisat Vekaletine bağlı olan Yüksek Ticaret Mektebi⁵³ de bağlanmıştır.⁶¹ Üniversite kurulduktan sonra öğretim üyeleri için 60 yaş sınırı getirilmiş, bu sınırın üzerindeki yaşta olanlar ve bilimsel açıdan verimi düşük görülenlerin üniversiteyle ilişkileri kesilmiştir.

Üniversiteden ayrılan öğretim üyelerinden doğan boşluğu doldurmak ve İstanbul Üniversitesindeki eğitim öğretimi desteklemek, kaliteyi daha da yükseltmek üzere Avrupa'ya eğitim amacıyla gönderilen öğrencilerden eğitimini tamamlayıp dönenlerden ve yabancı

⁵¹ Bu rapor 1939 yılında yayınlamıştır: Albert Malche, *İstanbul Üniversitesi Hakkında Rapor*, İstanbul 1939. ⁵⁸ Bu notlar şurada yayınlamıştır: Utkan Kocatürk, "Atatürk'ün Üniversite Reformu İle İlgili Notları", *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, 1/1 (1984), 3-55. ⁵⁹ Turan, *Türk Devrim Tarihi*, 3/2, 76-77.

⁵² İstanbul Darülfünunun İlgasına ve Maarif Vekaletince Yeni Bir Üniversite Kurulmasına Dair Kanun (2252 sayılı kanun) (Kabul tarihi: 31.5.1933): Resmi Gazete, sayı: 2420, 6 Haziran 1933.

⁵³ sayılı kanun madde 3.

profesörlerden yararlanıldı. Bu sıralarda Almanya'da Naziler iktidara gelmiş ve Yahudi profesörler ile rejim, karşıtı Alman profesörler üzerinde büyük baskı kurmuştu. Bu ortamdan yararlanan Atatürk Almanya'dan ayrılmak zorunda kalan bu bilim adamlarının davet edilerek Türkiye'de görev almalarının yolunu açtı. Bu şekilde üniversitede eğitim kalitesinin artmasına katkı sağlanacaktı. 1933 yılında İstanbul Üniversitesindeki öğretim elemanlarının çoğunluğunu yabancı hocalar oluşturuyordu. 65 öğretim elemanından 38'i yabancı, 27'si Türk'tü. Bu sayı II. Dünya Savaşı'nda Avrupa Alman işgallerinin başlamasıyla daha da artmıştır.⁵⁴ Almanya'dan gelen profesörlere derslerde dil konusunda yardımcı olmak üzere Avrupa'da öğrenim görmüş Türk öğrenciler yardımcı oldular. Ancak gelenlerden, belli bir süre içinde Türkçe öğrenmeleri ve Türkçe yayın yapmaları da talep edilmişti. Bu da Türkçenin bir bilim dili olması yolunda atılan adımlardan biridir.⁵⁵ Yabancı profesörler, sadece İstanbul Üniversitesinde değil, Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi başta olmak üzere Ankara'da yeni açılan yükseköğretim kurumlarında da görevlendirildiler.

Darülfünun'un İstanbul Üniversitesine dönüştürülmesi ve bu konuda Malche'nin raporu dikkate alınarak yapılan yenilikler, öğretim kadrosuna yabancı profesörlerin dahil edilmesi hem üniversitedeki eğitim öğretime hem de bilimsel çalışmalara hareketlilik ve canlılık getirmiştir. 1933 yılındaki düzenlemeler üniversite reformu olarak da adlandırılmaktadır. Bu reform ile üniversite terimi, rektör ve dekan gibi idareci sıfatları da ilk kez kullanılmaya başlanmıştır.⁶⁴

Üniversitenin çağın gereklerine göre kendini değiştirebilmesi ve geliştirebilmesi ancak bu anlayışa sahip öğretim elemanlarının yetiştirilmesi ile mümkün olacaktı. Bu amaçla daha 1924 yılından itibaren yurtdışına eğitim amacıyla öğrenci yollanmaya başlanmıştır. Bu konu Tevhid-i Tedrisat Kanunu'nda yer alan hususlardandı. Daha sonra 1927 yılında çıkarılan bir yönetmelikle ve 1929 yılında çıkarılan bir kanunla yurtdışına öğrenci gönderilmesi konusu düzenlenmiştir. Buna göre fen bilimleri, sosyal bilimler ve güzel sanatlar alanlarında yurtdışına eğitime yollanan öğrenciler sınavlarla seçiliyordu. İlk olarak Sovyetler Birliği'ne öğrenci gönderilmiş, Lozan Barış Antlaşması'nın imzalanmasını takiben Batılı ülkelerle eğitim alanında sağlanan işbirliği sonucu başta Almanya ve Fransa'ya olmak üzere, Avrupa ülkelerine,

⁵⁴ Klaus-Detlev Grothusen, "1933 Yılından Sonra Alman Bilim Adamlarının Türkiye'ye Göçü", *Belleten* 45/2, 1981, s. 539-540.

⁵⁵ Turan, *Türk Devrim Tarihi*, 3/2, 78. ⁶⁴ Akyüz, *Türk Eğitim Tarihi*, 224.

Amerika Birleşik Devletleri'ne ve hatta Japonya'ya öğrenci yollanmıştır. Gidenlerin çoğu mühendislik ve uygulamalı bilimler alanlarında eğitim alarak yurda dönmüşlerdir.⁵⁶

1.1.3.7. Ankara'da Yeni Yükseköğretim Kurumları

Cumhuriyet eğitim sisteminin kuruluşundaki önemli adımlardan birini de yeni başkent Ankara'da açılan yükseköğretim kurumları oluşturur. İmparatorluktan sonra kurulan yeni ulus devletin merkezinin, eskiyle olan bağları mümkün olduğunca kopartarak yeniden bir devlet ve ulus inşa etmenin önünü açacak bir başkent olması planlanmıştır. Burası her alanda Cumhuriyet'in öncüsü kurumlarla ve yatırımlarla donatılmalıydı. Yükseköğretim kurumları, yeni devletin eğitim alanında, kültür alanında, tarımda ve sanayide kalkınmasında görev alacak kadroların yetiştirilmesi açısından önemliydi. Ankara'daki ilk yüksekokul niteliğindeki eğitim kurumu kurum 1923'te açılan Harp Okulu oldu. Bunu Hukuk Mektebi (1925), Musiki Muallim Mektebi (1926), adı 1929'da Gazi Muallim Mektebi ve Terbiye Enstitüsü'ne dönüştürülecek olan Orta Muallim Mektebi (1926) gibi okulların açılışı izledi.⁵⁷

1933 yılında Darülfünun'un İstanbul Üniversitesine çevrilmesinin ardından Ankara'da da yeni yükseköğretim kurumları kurulmaya devam etti. Bu sırada Türkiye'de üniversite adıyla tek yükseköğrenim kurumu bulunuyordu. İkinci üniversite olarak 1944 yılında İstanbul Teknik Üniversitesi kuruldu.⁵⁸ Daha önce Yüksek Mühendis Mektebi adını taşıyan okul, 12.7.144 tarihinde kabul edilen 4619 sayılı kanunla İstanbul Teknik Üniversitesi adını almıştır.⁵⁹ 1933 yılında Ankara Yüksek Ziraat Enstitüsü, 1934'te Milli Musiki ve Temsil Akademisi, 1935'te Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi kuruldu. 1936 yılında ayrıca İstanbul'daki Mekteb-i Mülkiye, Siyasal Bilgiler Okulu adıyla Ankara'ya getirilmiştir. 1943 yılında Fen Fakültesi, 1945 yılında da Tıp Fakültesi kurulmuştur. Bu yükseköğretim kurumlarının her biri ilgili alandaki bakanlığa bağlı bulunuyordu.⁶⁰ Ankara'da kurulan bu yükseköğretim kurumlarından Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi, Fen Fakültesi, Hukuk Fakültesi ve Tıp Fakültesi 1946 da kurulan Ankara Üniversitesinin bünyesinde yer almışlardır. Yüksek Ziraat Enstitüsü de 1948'de üniversite içine alındı. Bünyesinde Ziraat ve Veterinerlik fakülteleri vardı. Orman Fakültesi İstanbul'a

⁵⁶ Nurhayat Çelebi, Erdi Kazancı, "Cumhuriyet Dönemi Eğitim Politikaları ve Yabancı Eğitim Uzmanlarının Eğitimdeki Etkileri (1923-1960)", *Manisa Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 19/4 (2021), 207; Turan, *Türk Devrim Tarihi*, 3/2, 73.

⁵⁷ Tekeli, "Osmanlı İmparatorluğu'ndan Günümüze", 663.

⁵⁸ Neşet Çağatay, "Türk Yüksek Öğretim Tarihine Genel Bakış", *Belleten* 54/211 (1990), 1216.

⁵⁹ 12.7.1944 tarih ve 4619 sayılı kanun. *Resmî Gazete*, sayı: 5761, 20.7.1944. ⁶⁰

Tekeli, "Osmanlı İmparatorluğu'ndan Günümüze", 664.

yollandı. 1949'da İlahiyat Fakültesi açıldı. 1950'de Siyasal Bilgiler Fakültesi Ankara Üniversitesine bağlandı.⁶⁰

Ankara'da da yükseköğretim kurumlarının kurulması, Ankara'yı eğitim ve kültür açısından canlı bir kent yapma hedefindeki önemli bir adımdı. Bununla beraber başkent in bulunduğu çevrenin özellikleri dikkate alınarak ekonomik kalkınmada da öncü rol üstlenmesi hedeflenmişti. 1933 yılında Yüksek Ziraat Enstitüsü'nün kurulmasında ve sonrasında Alman bilim adamları da görev almışlardır.⁶¹ Bu enstitünün ziraat, veterinerlik ve ormancılık dalları fakülte olarak adlandırılmıştır. Orta Anadolu'da, yani tarımsal üretimin merkezindeki yeni başkentte tarım alanındaki gelişmelerde öncü rolü oynaması beklenen eğitim kurumunun kazandırılması bu açıdan anlamlıdır.

Hukuk Mektebi, öğretmen okulları ve tarım alanındaki yükseköğretim kurumundan sonra 1935 yılında eğitim ve kültür alanında başkent in bir diğer önemli yükseköğretim kurumunun kurulması kararı alındı. Yüksek lisans tezimizin asıl konusunu oluşturan, 1935'te çıkarılan yasayla kurulan ve adını bizzat Atatürk'ün verdiği Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi, 9 Ocak 1936'da öğretime başlamıştır. Bu fakültede Almanya'dan gelen bilim adamları ve Avrupa'ya eğitim için gönderilen, orada aldıkları eğitimden sonra yurda dönen genç bilim adamları görev almışlardır. Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi, eğitim alanında görev alacak öğretmenlerin yetiştirileceği bir kurum olmanın yanında Türk kültürünü her yönüyle araştırıp inceleyecek bir kültür kurumu olarak temelde iki işleve sahipti.

Atatürk'ün Ankara'da bir üniversite kurulması yanında bir de doğuda Van Gölü çevresinde bir üniversite kurmak fikri vardı.⁶² Ancak doğudaki üniversite 1958 yılında Erzurum'da kurulmuştur. Bu üniversiteye Atatürk Üniversitesi adı verilmiştir.

1.1.3.8. Teknik Eğitim Kurumları ve Öğretmen Okulları

Ortaöğretimde hem meslek öğreterek, doğrudan hayata hazırlayan meslek liseleri, hem de üniversiteye öğrenci hazırlayan liseler açılmıştı. Atatürk'ün de eğitim konusunda özellikle üzerinde durduğu bir husus, bilginin uygulamalı olarak da verilmesiydi. Bu yolla eğitim alanlar ekonomik ve sosyal hayatta daha etkili olabileceklerdi.⁷³ Osmanlı Devleti'nin mirası üzerine

⁶⁰ Şerafettin Turan, *Türk Devrim Tarihi*, cilt 4/1, Ankara: Bilgi Yayınevi, 1999, 55.

⁶¹ Turan, *Türk Devrim Tarihi*, 3/2, 80.

⁶² Ülker Akkutay, "Atatürk'te Kültür ve Eğitim", *DTCF Atatürk'ün 100. Doğum Yılına Armağan Dergisi*, Ankara: Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Yayınları, 1981, 11. ⁷³ Akkutay, "Atatürk'te Kültür ve Eğitim", 6.

kurulan yeni devletin en büyük zorluklarından biri sanayi alanında çok yetersiz durumda olmasıydı. Sanayileşmiş Batılı ülkelerle mücadele edilerek kurulan Türkiye Cumhuriyeti'nin bu zorluğu da aşması gerekiyordu. Bu amaçla eğitim alanında teknik okulların kurulmasına önem verilmiştir. Cumhuriyet'in ilk yıllarında bu alanda yeterli altyapının olmaması, bu tür okulların kurulmasında gerekli donanımın sağlanamaması, bunun da ötesinde buralarda yetişecek olanların çalışabilecekleri sanayi ortamının bulunmaması, bu konuda ilk yıllarda atılımların yapılmasını engellemiştir. Ancak 1935 yılından sonra teknik okulların açılması ve gelişimi hızlanmıştır. Bu okulların kurulup geliştirilmesi için Maarif Vekâleti bünyesinde ikinci bir müsteşarlık dahi kurulmuştur. II. Dünya Savaşı sürecindeki olumsuz koşullara rağmen Türkiye'de teknik okullar alanında önemli gelişmeler sağlanmıştır.⁶³

Öğretmen yetiştirilmesi konusu da Cumhuriyet'in öncelikli hedefleri arasındaydı. Eğitim alanında yapılacak atılımlarda temel unsur öğretmen olduğu için bilgili, kültürlü ve yeni eğitim sistemine uyumlu, eğitim alanında öngörülen değişiklikleri ve yeni gelişmeleri kavramış öğretmenlerin yetiştirilmesi için öğretmen okulları açılması öncelikle yapılan işlerden olmuştur. Bu amaçla Musiki Muallim Mektebi ve Gazi Muallim Mektebi ve Terbiye Enstitüsü, Cumhuriyet'in ilanını takip eden yıllarda açılmıştır.⁷⁵

1.1.3.10. İlköğretim, Köy Okulları

Eğitim sisteminin ilk basamağı olan ilköğretimin ayrı bir önemi bulunuyordu. Günümüzde de geçerli olan bu durum, toplumun büyük bir kesiminin eğitim olanağından, okullardan çok uzak olduğu Cumhuriyet'in ilk yıllarında çok daha belirgindi. İlkokulların yaygınlaştırılması ve ilköğretimi her vatandaşın alması öncelikli hedeflerdendi. 1869'da yayınlanan bir nizamname ile ilköğretim zorunluluğu getirildi.⁶⁴ 7-14 yaş aralığındaki çocuklar için zorunlu eğitimi, elbette o dönemde tam anlamıyla uygulama olanağı olmamıştı. Aynı durum Cumhuriyet'in ilk döneminde de yaşanmıştır.⁶⁵ Olanaksızlıklar, ilköğretimin özellikle köylerde yaygınlaşmasını engellemişti. Eğitimi kırsala, yani köylere yaymaya amaçlayan girişimler daha Atatürk zamanında yapılmaya başlanmıştı. Eğitim konusunda çok önem veren Atatürk, eğitimin tüm yurt sathına yayılmasının çok önemli olduğunu her fırsatta vurgulamıştı. Eğitim olanaklarının köylere dek götürülmesi önemliydi. Bu ortamda köy okullarında

⁶³ Tekeli, "Osmanlı İmparatorluğu'ndan Günümüze", 664.

⁷⁵ Turan, *Türk Devrim Tarihi*, 3/2, 68.

⁶⁴ Sakaoğlu, *Osmanlı Eğitim Tarihi*, 93.

⁶⁵ Akkutay, "Atatürk'te Kültür ve Eğitim", 11.

öğretimin köy yaşantısına katkı sağlayacak programlarla yürütülmesi, bu okullarda tarım eğitiminin yapılması kararı alınmıştı. Bu konuda ilk girişim köylerde belli bir düzeyde eğitimi sağlayacak eğitmen sisteminin hayata geçirilmesi oldu. Bunun uygulanması da köy eğitmenleri vasıtasıyla yapılmıştır. Köylere kısa zaman içinde öğretmen yetiştirerek yollamanın mümkün olmadığı açıktı. Bu nedenle öncelikle köy eğitmenleri projesi hayata geçirilmiştir. Milli Eğitim Bakanlığında İlköğretim Genel Müdürü olan İsmail Hakkı Tonguç, bu projenin mimarları arasındaydı. Uygulanmasında da onun rolü büyüktür. Bu projeye göre askerliğini onbaşı veya çavuş olarak yapmış, köy eğitmeni olmaya uygun kişiler, Anadolu'nun çeşitli yerlerindeki köy eğitmen kurslarında kısa sürelerle eğitim verilerek köy eğitmeni olarak köylere yollandılar. Köy koşullarına rahat uyum sağlayabilecek köy kökenli bu kişileri köylere eğitmen olarak yollanmak suretiyle bir eğitim seferberliği başlatıldı. Eğitimlerini tamamlayan eğitmenler, köylerdeki üç sınıflı okullarda görev alıyorlardı. Sayısı artırılarak genişletilen uygulamayla kursları bitiren eğitmenler hem köy eğitmeni olmanın yanında hem de kendilerine sağlanan arazide tarım da yaparak köylüye modern tarım teknikleri konusunda da örnek oluyorlardı.⁶⁶ 1936'da bu uygulamaya başlanmış, 1937 ve 1938'de Türkiye genelinde 6 köy eğitmeni kursu açılmıştır. Bu kurslarda yetişen köy eğitmenleri aynı zamanda gönderildikleri köylerde yetişkinlere de okuma yazma öğretme görevini üstlenmişlerdi. Köy eğitmen kursları ile ilkokul düzeyinde planlı bir eğitimin sürdürülemeyeceği görülünce köy öğretmen okulları açılması kararı alınmıştır.⁶⁷ Açılan köy eğitmeni kursları daha sonra köy öğretmen okullarına dönüştürülmüştür. Nitekim köy eğitmeni kursları, köy öğretmen okulları kısa sürede faaliyete geçemeyeceği için bir ara çözüm olarak düşünülmüştü. Bunlara yenileri eklendi. Köy eğitmenlerinin yetiştirilmesi ve köy öğretmen okullarının açılması kent şartlarında yetişmiş öğretmenlerin köy şartlarına yeterince uyum sağlayamayacakları, oralarda başarılı olamayacakları düşüncesiyle uygulamaya konulmuş projelerdi.⁶⁸ Yeni kurulan devletin amacı her yurttaşını okuryazar yapmak, bu yolla ülkesini, toplumunu ve içinde bulunduğu şartları tanımasını ve kavramasını sağlamak, böylece sorunların çözümü için temel oluşturmaktı. Köy

⁶⁶ Tekeli, "Osmanlı İmparatorluğu'ndan Günümüze", 666.

⁶⁷ 7.7.1939 tarihli 3704 sayılı kanun. *Resmi Gazete*, sayı: 4258, 14.7.1939.

⁶⁸ Necdet Aysal, "Anadolu Aydınlanma Hareketinin Doğuşu: Köy Enstitüleri", *Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*, 35-36 (2005), 270-272; Turan, *Türk Devrim Tarihi*, 4/1, 38-39.⁸¹ Mustafa Ergün, *Atatürk Devri Türk Eğitimi*, Ankara: Ankara Üniversitesi DTCF Yayını, 1980, 171; Turan, *Türk Devrim Tarihi*, 3/2, 88.

öğretmen okulları, kuruluş kanununun 1940 yılında çıkarılan yasayla Köy Enstitülerine dönüştürülecektir.⁶¹

1.1.3.11. Köy Enstitüleri

Hasan Ali Yücel'in Milli Eğitim Bakanı olduğu sıralarda İlköğretim Genel Müdürlüğü görevini yapmakta olan İsmail Hakkı Tonguç, Köy Enstitülerinin kurulması konusunda öncü olmuştur. Hasan Ali Yücel, 28 Aralık 1938 tarihinde Maarif Vekili olarak atanmıştı. Onun bakan olarak atanması sonrasında, fikir babası genel müdür İsmail Hakkı Tonguç olan Köy Enstitüsü projesi hayata geçirilmeye başlandı. Bu enstitülerin amacı doğrudan köy yaşantısı içerisinde, köy hayatının birçok yönünü geliştirmeye yönelik buralarda eğitim gören çocukları bilgi ve becerilerle donatacak eğitim, öğretim ve uygulamaları yapmaktı. Hedef, ülke kalkınmasında köyü de ihmal etmeyerek, kalkınmayı köyden de başlatmaktı. Enstitülerde yetişecek olan cumhuriyet değerleriyle, bilgiyle ve köy hayatında geçerli olan becerilerle donatılmış kişiler, öğretmen ve aynı zamanda köy halkı için de önder bir kişi olarak köylere görevlendirileceklerdi.⁶⁹

Köy Enstitülerinin kurularak işler hale getirildiği 1940 ve 1943 yılları arasındaki köylerin eğitim olanaklarına bakıldığında, çok kısıtlı imkanlarla bu faaliyetin yürütüldüğü görülmektedir. O dönemde ülke nüfusunun dörtte üçü köylerde yaşıyordu. Bu köylerin de ancak dörtte birine öğretmen gönderilebilmişti. Okulların imkanları da çok kısıtlıydı. Bu şartlarda köylerde bir eğitim seferberliğinin yapılması zorunlu görülmekteydi.⁷⁰ Köy Enstitüleri 14 Nisan 1940'ta kabul edilmiş olan yasa ile kurulmuştur.⁸⁴

Köy Enstitülerine köy okullarını bitirmiş yetenekli çocuklar seçiliyor ve 5 yıl boyunca Köy Enstitülerinde öğretmen olmak üzere eğitim alıyorlardı. Köy Enstitülerinde öğrenciler teorik bilgilerin yanı sıra uygulamalı olarak da enstitülerde açılan atölyelerde belli becerileri geliştirmişlerdir. Köye yollanan öğretmenlere tarım yapmaları için arazi ve tarım araçları da veriliyordu. Böylece öğretmenler, öğretimin yanı sıra köylüye, tarım, bağ, bahçe ve diğer alanlarda da rehberlik yapıyorlardı.⁸⁵ Köylere giden öğretmenler öğrencilerin yanı sıra ailelerine de okuma yazmanın yanında mesleğe yönelik eğitim vermişlerdir.⁷¹

⁶⁹ Turan, *Türk Devrim Tarihi*, 4/1, 40.

⁷⁰ Lütfü Arslan, *Türk Siyasetinde Köy Enstitüleri*, Ankara: Nobel Bilimsel Eserler, 2022, 64.

⁸⁴ 14.4.140 tarih ve 3803 sayılı kanun. *Resmî Gazete*, sayı: 4491, 22.4.1940. ⁸⁵ Turan, *Türk Devrim Tarihi*, 4/1, 40-41.

⁷¹ Aysal, "Köy Enstitüleri", 276.

Köy Enstitüleri başlangıçta devlet desteği ile kurulmuş, ardından kendi imkanlarını kendileri yaratmış ve geliştirmişlerdir. İlk aşamada enstitülerin büyük zorluklar içinde açılmışlar, eski binalarda, hatta çadırlarda faaliyete başlamışlar, bir süre sonra daha düzenli imkanlara sahip olmuşlardır.⁷² Köylerdeki okullar ve öğretmenlerin kalacağı evler, köylülerin de maddi katkıları ve bizzat onların da çalışması ile yapılıyordu. Başlangıçta 14 olan köy enstitüsü sayısı 1948 yılına gelindiğinde 21 olmuştur. Köy Enstitülerine öğretmen yetiştirmek için de Ankara'daki Hasanoğlu Köy Enstitüsü öğretmen yetiştiren yüksek eğitim kurumu olarak işlev üstlenmişti.⁸⁸

Bu başarılı proje, II. Dünya Savaşı koşullarında bile yürütülmüş, ancak bu savaşın yarattığı olumsuz ekonomik ve onun yansıması olan siyasal koşullarda hedef haline getirilmiştir. Bunda amacın köyden başlayacak olan kalkınmanın engellenmesi olduğu belirtilmektedir.⁷³ Aleyhinde yürütülen kampanyalardan sonra Köy Enstitülerine 1946'dan başlayan ve giderek artan tepkiler sonucu, 1954 yılına kadar enstitülerin yapılanmasında önemli değişiklikler yapılmış, 27 Ocak 1954 tarihinde çıkarılan yasa ile tüm Köy Enstitüleri, öğretmen okullarına dönüştürülerek işleyiş biçimi ve yapılanması değiştirilmiştir.⁷⁴

1.1.3.12. Milli Eğitim Şuraları

Yeni kurulan devlette eğitim sorunlarının, bu alanda alınacak kararların, uygulamaların saptanması, yapılacak yeniliklerin kararlaştırılması; bu konularda inceleme, araştırma ve fikir alışverişi yapılması amacıyla Milli Eğitim Şuraları toplanmıştır. Eğitim konusunda Cumhuriyet Dönemi'nde alınan kararlarda şura toplantılarının önemli yeri vardır. İlk Milli Eğitim Şurası 17-29 Temmuz 1939'da, ikincisi 15-21 Şubat 1943'te toplanmış, sonrasında bu toplantılar aralıklarla günümüze dek devam etmiştir. Bu şuralar başlangıcından beri eğitim politikalarına yön vermiştir.⁷⁵ Milli Eğitim Şurası'nın kurulmasına 1933'te karar verilmişti. Bu tarihten önce de aslında bir yerde şuralarına işlevini üstlenmiş olan Heyet-i İlmiye toplantıları yapılmıştır. Heyet-i İlmiye toplantılarının ilki daha Cumhuriyet ilan edilmeden önce 15 Temmuz -15 Ağustos 1923 tarihleri arasında Ankara'da yapılmıştı. Bu toplantıların ikincisi ise 1924 yılında

⁷² Arslan, *Türk Siyasetinde Köy Enstitüleri*, 84.

⁸⁸ Turan, *Türk Devrim Tarihi*, 4/1, 43-44.

⁷³ Tekeli, "Osmanlı İmparatorluğu'ndan Günümüze", 666-667.

⁷⁴ Aysal, "Köy Enstitüleri", 280-281.

⁷⁵ Öztürk, "Cumhuriyet Döneminde Eğitim", 284.

Tevhid-i Tedrisat Kanunu'nun kabulünün ardından yapılmıştı.⁷⁶ Cumhuriyet'in kurulmasından sonra eğitimin bilimsel temellere dayalı olarak yeniden yapılandırılması, 1923 ve 1926 yılları arasında üç kez toplanan Heyet-i İlmiye'nin önerileri esas alınarak yürütülmüştür.⁹³

Eğitim sistemini yeniden yapılandırma konusunda Atatürk'ün girişimleri aslında Kurtuluş Savaşı yıllarına dek geriye gitmektedir. Bu da Atatürk'ün daha Cumhuriyet ilan edilmeden önce kurulacak yeni devletin en önemli konularından birinin eğitim olacağını kararlaştırdığını, bu devletin sağlam temeller üzerine sağlıklı gelişiminin ancak iyi organize olmuş verimli bir eğitim sistemiyle mümkün olacağına inandığını gösterir. Atatürk, Kurtuluş Savaşı sürerken eğitim alanında alınacak önemli kararların hazırlığını yapmaya başlamıştı. Bu amaçla 16 Temmuz 1922'de Maarif Kongresi'ni toplamıştı. Bu kongrede Atatürk, daha sonra eğitim alanında yapılacak olan çağdaşlaşmaya yönelik girişimlerle ilgili fikirlerini dile getirmişti.⁷⁷ Savaşın zor koşullar altında böyle bir kongrenin Ankara'da toplanması, onun eğitim konusuna verdiği önemi göstermektedir.

1.1.3.13. Türk Maarif Cemiyeti

Birçok alanda olduğu gibi eğitim konusunda da devletin olanakları çok kısıtlıydı. Ancak kalkınmada en öncelikli konulardan biri olan eğitimin yaygınlaştırılmasında bir an önce mesafe kaydetmek, kısıtlı imkanları aşmak için yeni uygulamalar devreye sokulmuştur. Bu amaçla Mektep Vergisi Kanunu çıkarılmıştır. Bu kanunla belli bir geliri olan vatandaşlardan ve kurumlardan vergi toplanmıştır. 1925'te kabul edilen bu kanun uzun süre uygulanamamıştır. 1928 yılında özel girişimin eğitimdeki rolüne katkıda bulunmanın yolunu açmak için Türk Maarif Cemiyeti kurulmuştur. Bu cemiyet daha sonra Türk Eğitim Derneği adını almıştır.⁹⁵ Türk Maarif Cemiyeti'nin amacı yurt içinde ve yurt dışında öğrenim görececek yetenekli gençleri desteklemektir.⁹⁶

1.1.3.14. Halkevleri

Eğitim kurumları olarak da nitelenebilecek Halkevleri, kültür ve sanat etkinliklerini tüm ülke çapında yaygınlaştırmak için 1932 yılından itibaren açılmaya başlanmıştır. Halkevleri II. Meşrutiyet'ten sonra kurulmuş olan Türk Ocaklarının kapatılması sonrasında onun yerini

⁷⁶ Tekeli, "Osmanlı İmparatorluğu'ndan Günümüze", 676.

⁹³ Öztürk, "Cumhuriyet Döneminde Eğitim", 285.

⁷⁷ Öztürk, "Cumhuriyet Döneminde Eğitim",

285. ⁹⁵ Turan, *Türk Devrim Tarihi*, 3/2, 69. ⁹⁶

Demirtaş, "Atatürk Döneminde Eğitim", 159.

almıştır. Türk Ocaklarının kurulması ise Osmanlı Devleti'nin son aşamasında milliyetçilik akımının ortaya çıkmasıyla bağlantılıdır. İslamcılık ve Osmanlılık siyasetinin Osmanlı Devleti'nin dağılmasını önleyememesi üzerine, bu defa Avrupa'daki gelişmelerin de etkisiyle Türk kimliği üzerinde politikalar, özellikle İttihat ve Terakki Partisi yönetiminde ağırlık kazanmıştır. İttihat ve Terakki Partisi de önce Osmanlılık akımını benimsemiş, ancak sonradan Türkçülük akımına yönelmiştir. Bunda Avrupa'da başlayan Türkoloji araştırmalarının ve yine orada gelişen milliyetçilik akımlarının etkisi olmuştur. Türk Ocaklarının kurulması bu ortamda 3 Temmuz 1911'dedir. Türk Ocakları kısa sürede yaygınlaşmıştır. Bunun başlıca nedeni kurucularının ve faaliyetlerinin, bilim ve yayın hayatında önemli yer teşkil ediyor olmasıydı. Böylece özellikle gençler arasında ilgi gösterenler daha fazla artmıştı. Türk Ocaklarının genel başkanlığını Hamdullah Suphi (Tanrıöver) yaparken, müdürlüğünü Akçuraoğlu Yusuf (Akçura) yapıyordu. Kurucular arasında Halide Edip (Adıvar), Ziya Gökalp ve Köprülüzade Mehmet Fuat (Köprülü) de bulunuyordu.⁷⁸

Türk Ocakları, Kurtuluş Savaşı'nı desteklemiş, İstanbul'un işgaline karşı da etkinliklerde bulunmuştur. Cumhuriyet'in ilanından sonra Türk Ocaklarının amaç ve ilkeleri yeniden düzenlenmiş, 10 Nisan 1931 tarihinde toplanan kurultayda amaç ve işlevinin benzer olması göz önüne alınarak Türk Ocakları derneğinin kapatılarak. Cumhuriyet Halk Partisi'ne katılmasına karar verilmiştir.⁷⁹

Türk Ocaklarının kapatılmasından hemen sonra onun yerine Halkevleri kuruldu. 10 Mayıs 1931'de toplanmış olan Cumhuriyet Halk Partisi kurultayında bu karar alındı. Her ne kadar parti kurultayında alınan kararlar ve parti ile organik bağı olacak şekilde kurulmuş olsa da Halkevlerinin toplumun kültürel gelişimine katkı sunacak amaçlar doğrultusunda çalışması, parti programı ve politikalarının dışında kalması amaçlanmıştı. Tarih, edebiyat, folklor, resim ve diğer güzel sanatlarda yapılan çalışmalar kültürel değerlerimizin geliştirilmesinde ve kuşaklar arasında aktarılmasında önemli bir işlev üstlenmişti. Halkevlerinin asıl amacı halkın eğitime ve kültürel gelişimine katkı sunması olarak belirlenmişti.⁸⁰ Bir yetişkin eğitim merkezi olarak, kültürel, sportif ve eğitici faaliyetler yürütmek amaçlı Halkevlerini açtığı konuşmasında Atatürk, yetişkin eğitimi ile desteklenmeyen ve tamamlanmayan bir eğitim

⁷⁸ Zeki Arıkan, "Halkevlerinin Kuruluşu ve Tarihsel İşlevi", *Atatürk Yolu Dergisi*, 6/23 (1999), 262; Turan, *Türk Devrim Tarihi*, 3/2, 81-82.

⁷⁹ Turan, *Türk Devrim Tarihi*, 3/2, 84.

⁸⁰ Arıkan, "Halkevlerinin Kuruluşu ve Tarihsel İşlevi", 261; Turan, *Türk Devrim Tarihi*, 3/2, 85.

sisteminin asla milliyetçi hedeflere ulaşamayacağını belirtmişti.⁸¹ Halkevlerinin bir işlevi de cumhuriyetin temel değerlerinin halka benimsetilmesi olmuştur.⁸²

Halkevleri açılışından itibaren yurt genelinde yaygınlaştırılmış, 1938 yılı sonuna gelindiğinde Halkevlerinin sayısı 209'a ulaşmıştır. Halkevleri, eğitim ve kültür alanında çok önemli bir girişim olarak cumhuriyet tarihinin ilk yıllarında yerini almıştır. Halkevlerinden sonra, aynı işleve sahip ancak daha küçük ölçekte Halk Odası adıyla birimler de açılmıştır.¹⁰² 1950 yılına gelindiğinde Halkevlerinin sayısı 478, Halkodalarının sayısı ise 4322 olmuştur.⁸³

Halkevlerinde edebiyattan müzeciliğe, güzel sanatlardan spora birçok alanda kurslar düzenlenmiştir. Ancak yeterli altyapının olmaması nedeniyle bu kurslar her yerde açılamamıştır.¹⁰⁴ Halkevlerinde, halkın faydalanacağı kitaplıklar, okuma salonları, gazeteler ve dergiler bulunuyordu. Buralarda sinema, tiyatro, konserler, konferanslar ve spor etkinlikleri düzenleniyordu. Bunların yanında okuma yazma kursları veriliyor, sağlık kuralları, sosyal yardımlaşma gibi konularda halk aydınlatıyordu. Ulusun kendine olan güveninin yeniden sağlanması konusunda öncelikli olan dil, edebiyat ve tarih alanında kursların açılmasına özellikle ve öncelikle önem verilmişti. Halkevleri, bulundukları yörede yapılan inceleme ve araştırmalara da ön ayak oluyor, yapılan araştırmaların sonuçlarını yine o yörenin Halkevi tarafından çıkarılan dergilerde yayınlıyordu. Bu ortamda yetişen birçok sanatçı ve araştırmacı, kültür ve bilim alanına önemli katkılarda bulunmuşlardır.⁸⁴

1.2. Kültür Alanında Girişimler

Cumhuriyet Dönemi'ndeki kültür alanında yapılan atılımları ele almadan önce bu alanda var olan mirası, yani Osmanlı'dan devam eden durumu tanımak gereklidir. Cumhuriyet Dönemi'nde yeni bir ulus inşası, yeniden bir kültürel kimliklendirme olarak tanımlanan girişime konu olan etnik yapı, yüzyıllardır Osmanlı İmparatorluğu yönetimi altında yaşamış, bu imparatorluğun askeri açıdan temel dayanağını teşkil etmiş, hanedanın da içinden çıktığı

⁸¹ M. Asım Karaömerlioğlu, "The People's Houses and the Cult of the Peasant in Turkey", *Middle Eastern Studies*, 34/4 (1998), 69.

⁸² Avcı, "Cumhuriyetin İlk Yıllarında", 7. ¹⁰²

Turan, *Türk Devrim Tarihi*, 3/2, 86-87.

⁸³ Arıkan, "Halkevlerinin Kuruluşu ve Tarihsel İşlevi", 261. ¹⁰⁴

Kısıklı, "Atatürk Döneminde", 338.

⁸⁴ Turan, *Türk Devrim Tarihi*, 3/2, 87.

yapıydı. Ancak bu etnik unsurun, yani Türklerin, Osmanlı İmparatorluğu yönetiminde bu devletin sahibi ve temel unsuru olarak algılanmadığını belirtmek gerekir.

İmparatorluk teriminin de tanımı gereği çok uluslu bir yapıya sahip olan Osmanlı saray yönetimi, 14. yüzyıldan başlayarak yıkılıncaya kadar olan süreçte egemen olduğu topraklarda kendisine rakip olabilecek, en azından kurulmuş olan yönetim sistemini sekteye uğratacak bir oluşuma izin vermemeye çok dikkat etmiştir. Bu amaçla da saray, ülke idaresini belirli bir etnik gruba dayalı olarak yürütmemeye özen göstermiştir. Ülke yönetiminde askeri ve idari alandaki üst düzey görevliler devşirmeler arasından yetiştirilmiştir. Hristiyan ailelerin çocukları devşirilip, Türk ve Müslüman geleneklerini sahiplenecek biçimde bir ailenin yanında belli bir süre eğitime alınmışlardır. Bu uygulama ile ülke yönetiminde askeri ve idari alanda görev alanların herhangi bir zümreyle olan ilişkisi, bu yolla güç kazanmaları ya da güç aktarmaları engellenmiş, bunların doğrudan saraya yani hanedana bağlı kalmaları sağlanmıştır.⁸⁵ Bu durum Osmanlı sarayı ile İmparatorluk halkı arasında bir kopukluğun ortaya çıkmasına neden olmuştur. Yönetimle halk arasındaki kopukluk, İmparatorluk bünyesindeki farklı etnik köken ve inanca sahip topluluklar arasında da vardı. Osmanlı İmparatorluğu yönetimi altındaki topluluklar kendi kültürlerini, geleneklerini, yaşam tarzlarını ve inançlarını korumuşlar, vergi konusu gibi bazı uygulamalar dışında bunları değiştirmek gibi baskılara maruz kalmamışlardır. İmparatorluk, farklı kültürel kimliklerin aynı yönetim altında yaşadığı görüntüsünü devam ettirmiştir. Bu kimliklerden birinin diğerine üstün tutulması gibi bir durum söz konusu değildi. Yani Osmanlı hanedanı, yönetimi altındaki içinden çıkmış olduğu Türk toplumunu diğerlerinden daha ayrıcalıklı görmemiş, hatta tersi durum bile söz konusu olmuştur. Bu durum Osmanlı hanedanı ile Türk toplumu arasındaki kültürel kopuşu daha da artırmıştır.⁸⁶ Kültürün en önemli ögesi olarak kabul edilebilecek dil konusu bunun bir göstergesidir. Osmanlı sarayı, bürokrasisi, sanatçısı ve ilmiye sınıfı, Arapça ve Farsça kullanımından sonra bu dillerin Türkçe ile karışımı olan Osmanlıca'yı kullanmıştır. Osmanlı idaresi altındaki Türk toplumu, yazı, dil, sanat ve bilim alanında kendisini geliştirecek bir itici güçten bu nedenle mahrum kalmıştır. Kültürel gelişime katkı sağlayacak kurumların oluşumu da İmparatorluğun uyguladığı politikalar nedeniyle oluşamamış ya da oluşanlar yeterince etkili olamamıştır.

⁸⁵ Murat Belge, "Kültür", *Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi*, Cilt 5, İstanbul: İletişim Yayınları, 1983, 1288.

⁸⁶ Belge, "Kültür", 1289.

Tanzimat'tan yüz yıl kadar öncesinden başlayarak Osmanlı İmparatorluğu'nda Avrupa uygarlığının etkileri oluşmaya başlar. Tanzimat Fermanı sonrasında temel haklar alanındaki yararlanma teokratik devlet yapısından modern anlayışa doğru çabalarının da artması Türk diline, tarihine ve kimliğine yönelişi canlandırmıştır.⁸⁷ Bu dönem sonrası oluşan siyasal ve kültürel atmosfer Türk ulusçuluğunun gelişmesine ortam sağlamıştır.⁸⁸

Osmanlı İmparatorluğu'nun son döneminde özellikle askeri alanda Batı karşısındaki başarısızlıklar, Batı'nın teknolojisinin, eğitim sisteminin alınması gerekliliğini doğurmuştu. Burada Batı kültürü değil, ancak teknolojisinin alınması düşüncesi olsa da bu konuda aracılık edecek olan Osmanlı aydınlarının Batı kültürü etkisi altında olması kültürel alanda da yansımalarla yol açmıştır. Bu durum elbette geleneklerine sıkıca bağlı toplumda, özellikle de din argümanı etrafında tepkilere neden olmuştur. Osmanlı'nın son dönemi bu konularda tartışma, gerginlik ve olaylarla geçmiştir.

Milliyetçilik akımlarının yaygınlaşmasıyla birlikte Balkanlarda başlayan Osmanlı'dan kopuşlar sonrası gelişmeler, o zamana kadar Osmanlı aydınları arasında geçerli olan Osmanlılık anlayışının İmparatorluğu daha fazla bir arada tutamayacağı düşüncesini güçlendirmişti. Batıda ortaya çıkan, Osmanlı'yı da etkileyen gelişmeler sonucu İslam ya da Türk kimliğini ön plana çıkaran ya da bu ikisini bir arada, ancak aynı zamanda Batı değerlerini de göz önünde bulunduran akımlar ortaya çıkmıştır.⁸⁹ Bu ortam Cumhuriyet'in ilanından sonraki bir ulusu yeniden kimliklendirme çabalarına da temel teşkil etmiştir.

Parçalanmış bir imparatorluğun mirasını devralmış olmakla birlikte, Cumhuriyet'in ilanıyla birlikte kurulan ulus devlette kültürel açıdan gerçekleştirilen girişimler belli bir hedefe yönelik olarak daha etkin yapılabilmektedir. Ancak Batı kültürüne adaptasyonun ön planda olduğu girişimlerde buna nispeten yatkın olan şehirli yaşam ile tamamen uzak kalmış olan kırsal yaşam arasındaki uyumsuzluk en önemli engeli teşkil etmiştir. O dönemde iletişim alanındaki çok sınırlı imkanlar da bunu daha da zorlaştıran bir unsur olmuştur.⁹⁰ Ekonomik ve politik yapılanmanın, Batı uygarlığının başarılı olmuş örnekleri üzerine geliştirilmesiyle birlikte kültürel alanda da hızlı ve etkili bir dönüşüm amaçlanmıştır.

⁸⁷ Karal, "Tanzimat'tan Sonra Türk Dili Sorunu", 314.

⁸⁸ İlber Ortaylı, "Tanzimat", *Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Türkiye Ansiklopedisi*, cilt 6, İstanbul: İletişim Yayınları 1985, 1547.

⁸⁹ Belge, "Kültür", 1292.

⁹⁰ Belge, "Kültür", 1298.

Batı'nın bilim ve teknolojisinin yanında Batı kültürünün temel değerlerinin de benimsenmesi görüşünde olan Atatürk'ün anlayışı taklitçilik değildi. Bilim ve teknoloji temelli bir medeniyet ortaya koyan gelişmiş toplumun, bunu ortaya koymasında esas dayanak olan yaşam biçimi ve anlayışının Türk toplumunun temel değerleriyle uyumlu olarak kabul edilmesi idi. Cumhuriyet'in ilanı, çağdaş eğitim sisteminin kabulü ve laiklik gibi uygulamalar bunu göstermektedir.⁹¹

Cumhuriyet'in ilk dönemindeki kültürel alandaki atılımlardan özet olarak bahsetmeden önce kültürün tanımını yapmak gerekir. Ziya Gökalp kültürü şöyle tanımlamaktadır: “İnsan toplumlarının bütün fertlerini birbirine bağlayan, yani kişiler arasındaki uyumu sağlayan kurumlar, kültür kurumlardır. Bu kurumların tamamı o cemiyetin kültürünü oluşturur”⁹² Yine Ziya Gökalp'in bir diğer kültür tanımı da şöyledir: “Bir millette yaygın terbiye yoluyla cemiyetten fertlere geçen ruh hallerinin toplamına kültür adı verilir”⁹³ Ş. Turan'ın tanımlamasıyla “Kültür, tarihsel süreç içerisinde toplumda oluşan bir yaşam biçimi, davranışlar ve değerler bütünüdür. Aynı zamanda geçmiş kuşaklardan yaşayanlara ulaşan bir kalıttır. Ancak her yönüyle dondurulmuş kalıplaşmış olmayıp günün koşulları, toplumun gereksinimleri ve bireyin yetenekleri doğrultusunda yorumlanan belli bir ölçüde değiştirilen ve geliştirilen kalıttır.” Kültürdeki değişimler doğal ortamında herhangi bir zorlama olmaksızın olan değişimler ve bir zorlama sonucu oluşan değişimler olarak ayrılmaktadır. Zorlama olmaksızın olan değişimler, bir kültürün gelişen ve değişen yaşam ortamı ve diğer kültürlerle olan ilişkileri sonucu meydana gelen değişimlerdir. Zorlama ile olan değişimler ise, yabancı bir kültürün istilası ya da siyasal erkin belli bir hedefe yönelik olarak yaptığı planlı kültürel değişim uygulamalarıdır.⁹⁴

Cumhuriyet'in ilanı ve yeni devletin yapılanması, eskiden devralınan kurumların, yönetim tarzının, ekonominin; topluma, insana ve dünyaya bakışın değiştirilmesini gerektirmiştir. Eğitim ve kültür alanında yapılan yenilikler, yeni atılımlar, önceki cümlede sayılan unsurların hepsi ile yakın bağlantılıdır. Eğitim ve kültür alanındaki yeni yaklaşımlar, değişimler ve girişimler içinde de özel bir öneme sahip olanlar, tarih ve dil alanında yapılmış olanlardır. Ulusun tanımında öncelikle telaffuz edilen ortak dil ve ortak geçmiş kavramları da

⁹¹ Kaynar, “Atatürk'ün Kültür ve Eğitim Anlayışı”, 581.

⁹² Ziya Gökalp, *Hars ve Medeniyet*, Haz. Yalçın Toker, İstanbul: Toker yayınları 1995, 11.

⁹³ Ziya Gökalp, *Terbiyenin Sosyal ve Kültürel Temelleri*, Haz. Rıza Kardaş, İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, 1992, 322.

⁹⁴ Turan, *Türk Devrim Tarihi*, 3/2, 118-119.

bunun nedenini ortaya koyar. Bir ulusun kimliğinin yeniden inşa edilmesinde üzerinde durulması gereken öncelikli hususlar dil ve tarih olmalıdır.

1.2.1. Tarih Araştırmaları

Atatürk tarihe çok meraklı olmasının yanında tarihten akılcı bir biçimde yararlanmayı biliyordu. Bunu hem Kurtuluş Savaşı sırasında hem de sonrasında yeni devletin kuruluş sürecinde kanıtlamıştı. Türkiye Cumhuriyeti'ni kurduktan sonra, bağımsızlığın kültürel ve ekonomik alanda bağımsızlıkla sürdürebileceğini çok iyi biliyordu. Bu amaçla reformları gerçekleştirmiştir. Kültürel bağımsızlığın ön koşulunun ulusal dil ve ulusal tarih anlayışını geliştirmek olduğunu görmüş ve bunu uygulamaya koymuştu. Atatürk'ün görüşüne göre ulusal tarih anlayışının geliştirilmesi ve ulusal tarih araştırmaları, ulusal bilincin oluşmasını ve gelişmesini sağlayacaktı.⁹⁵ Ulus-devletin kurulması ve geliştirilmesinde dil ve tarih alanındaki çalışmaların önemli olduğu⁹⁶, bu nedenle Türk dili ve tarihinin en eski dönemlerine dek araştırılarak gerçek değerinin ortaya konulması gerekliliği öncelikle üzerinde durulması gereken konulardandı.

Avrupa'da geçerli olan, yüzyıllarca mücadele ettikleri Türklere karşı ön yargılar, Türklerin uygarlıktan yoksun ve ilerlemeye karşı oldukları yolundaki düşünceler, Atatürk'e göre ancak tarih araştırmalarıyla Türklerin gerçek tarihi ortaya konularak düzeltilebilirdi.⁹⁷ Şüphesiz bunun ortaya konulması, Türk ulusunun kendine güvenini de yükseltecekti.

Atatürk, ulusal kimliği tarih bilinci ile yükseltmeyi amaçlayan tarih alanındaki çalışmalara önem vermiş, bu alandaki uzmanların katkılarıyla Türk Tarihinin Anahatları eserinin oluşturulmasına gayret etmiştir.⁹⁸ İlk olarak 1930 yılında basılan Türk Tarihinin Anahatları kitabı Atatürk'ü memnun etmemiş, bunun üzerine çok daha geniş kapsamlı bir eser yazılması girişimini başlatmıştır.⁹⁹

⁹⁵ Turan, *Türk Devrim Tarihi*, 3/2, 91

⁹⁶ Baytal, "Türkiye'de Milliyetçi Tarih Düşüncesinin", 94.

⁹⁷ Avcı, "Cumhuriyetin İlk Yıllarında", 8.

⁹⁸ Semavi Eyice, "Atatürk'ün Büyük Bir Tarih Yazdırma Teşebbüsü, Türk tarihinin Ana Hatları", *Belleten* 32/128 (1968), 521.

⁹⁹ Eyice, "Atatürk'ün Büyük Bir Tarih Yazdırma Teşebbüsü", 515.

1.2.1.1. Türk Tarihi Tetkik Cemiyeti, Türk Tarih Kurumu

Osmanlı Devleti'nde tarih araştırmaları alanında bilimsel yaklaşımın benimsenmesini ilk kez 1909 yılında kurulmuş olan Tarih-i Osmani Encümeni ile görüyoruz¹⁰⁰ II. Meşrutiyet'ten sonra oluşturulan Türk Ocakları bünyesinde de bilimsel yaklaşımlı ve Türk tarihini esas alan çalışmalar yapılmıştır. 1927'de o tarihteki adıyla Darülfünun'da, başında Köprülüzade Mehmet Fuat'ın (Fuat Köprülü) olduğu Türk Tarihi Encümeni çalışmalar yürüttü. Daha sonra Türk Ocağı çatısı altında Türk Tarihi Tetkik Heyeti 1930'da kuruldu. Bu heyette o dönemin ünlü tarihçileri yer almıştır. Türk Ocağı'nın bir yıl sonra kapanması ile Türk Tarihi Tetkik Cemiyeti, Türk Ocağı bünyesindeki heyetin yerini aldı.¹⁰¹ Türk Ocaklarının kapatılmasının ardından 15 Nisan 1931'de herhangi bir bakanlığa bağlı olmadan kurulan Türk Tarihi Tetkik Cemiyeti bir dernek statüsündeydi. 2 Temmuz 1932 tarihinde de bu cemiyetin ilk büyük bilimsel toplantısı olan kongre toplanmıştır.¹⁰² Türk Tarihi Tetkik Cemiyeti'nin adı, 1935 yılında önce Türk Tarihi Araştırma Kurumu, sonra da Türk Tarih Kurumu olarak değiştirilmiştir.¹⁰³

1932'de ilki toplanan Türk Tarih Kongreleri düzenli olarak yapılmaya devam etti. Türk kültür hayatında önemli yeri bulunan bu kongreler, resmi tarih görüşünü esas alan nitelikleri yanında, ilgili dönem tarih anlayışını da yansıtmıştır. 1937'de ikinci kongre, araya 2. Dünya Savaşı girmesi nedeniyle gecikmeyle 1943 yılında üçüncü kongre yapılmıştır.

1931'de Türk Tarihi Tetkik Cemiyeti kurucu üyesi olan Yusuf Akçura, 1932'de bu cemiyetin ilk başkanı olmuştur. Yusuf Akçura aynı zamanda Cumhuriyet öncesinde, tarih araştırmalarında Türk tarihinin o zamana dek geçerli olan İslam tarihinin haricinde ele alınmasına yönelik anlayışa katkıda bulunmuştur. Bu yönleriyle Akçura, Cumhuriyet Dönemi'nde gelişen milli tarih doktrinin ortaya konulmasında etkili olan bir isimdir. Cumhuriyet Dönemi'nde tarih çalışmalarına bakışı şekillendiren, Cumhuriyet öncesinde de etkili olan isimlerden biri de Mehmet Fuat Köprülü'dür.¹⁰⁴

¹⁰⁰ Abdülkadir Özcan, "Tarih-i Osmani Encümeni", *İslam Ansiklopedisi*, 40.cilt, Ankara: Diyanet Vakfı Yayınları, 2011, 83.

¹⁰¹ Halil Berktaş, "Tarih Çalışmaları" *Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi*, İstanbul: İletişim Yayınları, Cilt 9, İstanbul 1983, 2463.

¹⁰² Saim Sakaoğlu, "Türk Dili Tetkik Cemiyeti'nin Kuruluşu ve Atatürk", *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten*, 39 (1991), 20.

¹⁰³ Yusuf Halaçoğlu, "Türk Tarih Kurumu", *İslam Ansiklopedisi*, 41. cilt, Ankara: Diyanet Vakfı Yayınları, 2011, 548.

¹⁰⁴ Berktaş, "Tarih Çalışmaları", 2461-2461.

1.2.1.2. Türk Tarih Tezi

Türk Tarihi Tetkik Cemiyeti 1932 yılında bir kongre düzenlemiş, bu kongrede daha sonra üzerinde çok durulacak olan Türk Tarih Tezi ortaya atılmıştır.¹⁰⁵ Bu kongrede Türk tarih Tezi'nin bilimsel temelini oluşturma amacına yöneliktir.¹⁰⁶ Tarih araştırmalarına verilen önem, Avrupa'daki yanlış ve yerleşmiş görüşün aksini ispat ve Türk ulusunun kendine olan güvenini artırmak için Türklerin tarihte kurdukları uygarlıkların ortaya konulmasını amaçlıyordu. Türk Tarih Tezi de bu amaç doğrultusunda oluşturulmuştur.

Osmanlı Devleti'nin dağılmasından sonra kurulan Türkiye Cumhuriyeti'nin ulus devlet kimliği ile kültürel alanda yapılan atılımlar, ulusun kimliğinin belirlenmesi ve hatta yeniden inşa edilmesi çabaları olarak görülmelidir. Bu ortamda ulusun kendine olan güvenini sağlamak için kökleri çok eskilere giden yüksek medeniyet kurmuş olmanın etkisinden yararlanmak amacıyla Hitit ve Sümer medeniyetleri gibi tarihteki en eski medeniyetlerle bağlantı kurulması, bunların Türk tarihinin en eski evreleri olarak kabul edilmesi anlayışı vardı. Türk Tarih Tezi'nin içeriğindeki görüş ve yaklaşımlar, Türklerin ortaya koyduğu uygarlıkların tarihin en eski uygarlıkları arasında olduğunu ispatlamak üzerineydi. Bu tezin kapsamındaki bir konu da tüm eski uygarlıkların kökeninin Orta Asya'da olduğu, dünyanın diğer bölgelerindeki eski uygarlıkları kuranların buradan göçlerle o bölgelere ulaştıkları ve oradaki uygarlıkları geliştirdikleri, dolayısıyla tüm eski uygarlıkların köklerinde Türk uygarlığı olduğu, hatta bunları ortaya koyanların da Türk kökenine sahip oldukları yolundaydı.¹⁰⁷ Buna göre temel yaklaşım Sibirya'dan Avrupa'ya, Orta Asya'dan Ortadoğu'ya ve Kuzey Afrika'ya ve hatta Amerika'ya dek Türkler yayılmışlar¹⁰⁸ beraberlerinde medeniyeti de götürmüşlerdir.

Ortaya atılan tezin amacı, hem Osmanlı Dönemi'nde ötelenmiş, yok olmaya yüz tutmuş olan Türk kimliğinin yeniden canlanmasına katkıda bulunmak hem de Türk'ü uygarlıktan yoksun olarak tanımlayan Avrupa'daki yaygın görüşe karşı argümanları ortaya koymaktı. Türk Tarih Tezi'nde Hititler gibi Anadolu'nun en eski kavimlerinden birinin Türk olduğu iddiası da

¹⁰⁵ Turan, *Türk Devrim Tarihi*, 3/2, 93.

¹⁰⁶ Baytal, "Türkiye'de Milliyetçi Tarih Düşüncesinin", 103.

¹⁰⁷ Afet (İnan), "Atatürk ve Tarih Tezi", *Belleten* 3/10 (1939), 245-246.

¹⁰⁸ Hamza Zülfikar, "Güneş Dil Teorisi ve Türkçenin sadeleşmesindeki Yeri", *Cumhuriyetin 85. Yılına Armağan Cumhuriyet ve Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi, Uluslararası Sempozyum Bildirileri, 14-16 Mayıs 2008*, Yay. Haz. Remzi Demir ve Doğan Atılğan, Ankara: Ankara Üniversitesi Yayınları, 2008, 31.

vardı. Hititlerin Türk olduğu iddiası Anadolu'nun çok eski bir Türk yurdu olduğunun ispatlanması amacıyla ortaya atılmıştı. O dönemde henüz tam olarak hangi kökene sahip oldukları bilinmeyen Hititlere böyle bir sahip çıkış, Anadolu'nun çok eski bir Türk yurdu olduğunun ispatlanması amacını taşıyordu.¹⁰⁹ Eski uygarlıklarla kurulmaya çalışılan bağlantı da Türklerin tarihin en eski dönemlerindeki medeniyetlerle ilgisini ortaya koyarak, ulusun kendine güvenini geliştirmeyi amaçlıyordu.

Cumhuriyet'in ilk yıllarındaki Atatürk'ün de ilgi gösterdiği bu tezin bilimsel gerçeklerle uyuşmadığının zaman içinde anlaşılmasıyla terk edildiği görülmektedir. Ortaya atılan tezlerin bazılarında, ilerleyen bilimsel çalışmalarla vazgeçilmiş olsa da bir kısmı sonradan yapılan bilimsel çalışmalarla doğrulanmıştır. Bunlardan biri Türklerin tarihin en eski uygarlıklarından birini ortaya koymuş olduklarıdır.

Resmi tarih tezi konusunda, bu süreçte ortaya çıkan resmi, ancak özerk idareye sahip tarih araştırmasına yönelik Türk Tarih Kurumu bu tezleri kabul etmek ya da ettirmek amacını taşımamıştır. Onların idari ve mali özerklikleri, siyasal iktidardan bağımsız çalışmalarına imkân vermiştir. Bilimselliği esas alan bu kurumlar, ortaya atılan tarih tezini sorgusuz desteklememekle birlikte resmi tarih tezinin ve bu kurumların gelişmesi birlikte olmuştur. Türk Tarih Kurumunun siyasi idarenin tahakkümü altına girmemesi, sağlam idari ve mali özerkliği, tarih biliminin serbestçe gelişmesine de imkân tanımıştır. Atatürk'ün bunu düzenlerken bu sonucu özellikle gözettiği de anlaşılmaktadır.¹³¹ Atatürk, Türk Tarih Kurumu ve Türk Dil Kurumunun çalışmalarını bağımsız olarak sürdürebilmesi için kendi mirasının İş Bankası'ndaki payının gelirini bu iki kuruma tahsis etmiştir. Bu, onun dil ve tarih araştırmalarına olduğu gibi, bu araştırmaların bağımsız yapılmasına da önem verdiğini gösterir.

Aynı süreçte kurulması fikri oluşmuş ve hayata geçirilmiş Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesinin ilk yapılanmasında da Türk tarihinin en eski köklerinin araştırılması esastaki resmi tarih tezinin etkisi ortaya çıkar. Sumeroloji, Hititoloji, Sinoloji, Hindoloji, Latin Dili, Eski Yunan Dili, Hungaroloji, Arap Dili ve Fars Dili kürsüleri buna işaret eder.

¹⁰⁹ Turan, *Türk Devrim Tarihi*, 3/2, 94-95.

¹³¹ Bertay, "Tarih Çalışmaları", 2463.

1.2.2. Türk Dilini Özleştirme ve Geliştirme

Temel iletişim aracı olan dil, toplumun ve bireyin kendini ifade aracı olarak kültürün de ortaya konulmasında belirleyici unsurdur. Bir ulusu belirleyen ana unsurlardan biri ve hatta öncelikli olanıdır. Aynı dili konuşuyor olmak, ulusun tanımlamasında ilk ifade edilen husustur.

Dil, yaşayan bir organizma gibi gelişir ve değişir. Dilin değişmesi ve gelişmesinde toplum hayatında, ekonomide, kültürde, teknolojiye olan gelişmelerin etkisi olduğu gibi, diğer toplumlarla olan ilişkiler sonucunda onların dillerinden olan etkileşim de geçerlidir.

Türkçe'nin 7. yüzyılda gelişmiş ve yazıyla ifade edilen bir dil olduğunu, Orhun Yazıtları ortaya koymaktadır.¹¹⁰ 1072'de Kaşgarlı Mahmut'un yazdığı Divan-ı Lugat-it-Türk, Arapçaya karşı Türkçeyi savunma ihtiyacının bir ürünüydü. Benzer şekilde 15. yüzyıl sonunda Ali Şir Nevai de Farsçaya karşı Türkçeyi savunan bir eseri yazmıştır. Muhakematü'l Lugateyn adlı eserinde Çağatay Türkçesinin Farsçaya göre edebi açıdan üstün olduğunu iddia etmiştir. Bunlar tarihsel süreçte Türkçenin yetkin bir dil olduğunu ortaya koymaktadır.

Türkler, batıya doğru olan göçlerinde yeni yaşam tarzlarını benimsemişlerdir. İslamiyet'in kabul edilmesi sonrası Arapçadan dil açısından etkilenmiş, birçok sözcük, yeni yaşam tarzıyla birlikte bu dilden Türkçeye girmiştir. İslam dininin temel dayanakları olan Kur'an ve hadislerin Arapça olması, ibadet dilinin Arapça olarak sürdürülmesi ve Türklerin kurdukları devletlerde bilim dili olarak Arapçanın benimsenmesi, bu dilin Türkçe üzerindeki yoğun etkisinin nedenleridir. Yine İslamiyet'in kabulü sonrası aynı ortamda uzun süre birlikte yaşanan İranlıların dili Farsçadan da çok sayıda sözcük geçmiştir. Türklerin tarih boyunca yaşadıkları coğrafyada en çok etkileşim içinde olduğu topluluklardan olan İranlıların dillerinden de etkilenmesi kaçınılmaz olmuştur. Farsçanın sanat dili olarak kabul edilmesi de bu dilin Türkçe üzerindeki etkisini artırmıştır. Bunların yanı sıra Yunanca ve Latince de erken dönemlerde Türkçeye sözcük veren dillerdir. Bu durum doğal bir gelişimin sonucudur. Zira bir toplum yeni durumlarla ve nesnelerle karşılaştığında dilinde bulunmayan bu durum ve nesneler için ilişkide olduğu diğer kültürlerden etkilenecek ya da kendi dilinin bünyesinde sözcükler üreterek karşılıklar bulmuştur.

Bunun ötesinde Osmanlı seçkinlerinin ortaya koyduğu Türkçe, Arapça ve Farsçaya dayanan bir yapay dil olan Osmanlıcanın ortaya çıkışı da ayrı bir olgudur.¹¹¹ Resmi

¹¹⁰ Turan, *Türk Devrim Tarihi*, 3/2, 98.

¹¹¹ Belge, "Türk Dilinde Gelişmeler", 2588.

yazışmaların Arapça ve Farsça ile Türkçenin karışımı olan Osmanlıca yapılması, yönetim çevresi ile halk dilinin ayrılması, Türkçenin gelişimindeki olumsuz etmenler olmuştur.

Osmanlı Devleti'nin ilk dönemlerinde Türkçe, sarayda ülke yönetiminde ve mahkemelerde kullanılmıştır. Ancak 16. yüzyıldan itibaren Arapça, Farsça ve Türkçenin karışımı olan Osmanlıcanın bir yazı dili olarak kullanılması Türkçenin gelişimi önünde engel yaratmıştır. Bu durum Osmanlı Devleti'nin artık bir imparatorluk haline gelmesi, yani farklı dilleri konuşan toplumların bünyesinde bulunması ve 16. yüzyılda Osmanlı padişahlarının halife unvanını alması ile Arapçaya ülke üst yönetiminde yazı dilinde öncelik verilmesi ile de bağlantılıdır.¹¹²

1.2.2.1. Türkçeyi Sadeleştirme Çabaları

Osmanlı Devleti'nde yazı dili ile konuşma dili arasındaki fark, resmi işlerde yapay bir yazı dili olan Osmanlıcanın kullanıyor olması karışıklıklara yol açıyordu. Dil konusundaki karmaşanın çözülmesi zorunlu hale gelmişti. Tanzimat ile başlayan yenileşme hareketleri ile Batı tarzında okullar açılmaya başlanması, Batı'nın bilimsel ve teknik gelişmelerine karşı uyanan ilgi ve bunlardan yararlanma isteği dil sorununu bu açıdan da büyütmüştü. Osmanlıcanın bir eğitim dili olamayacağı, yeni terimlerin bu dilde karşılanamayacağı anlaşılmıştı. Türkler ve İmparatorluk bünyesindeki diğer topluluklar resmi dairelerde işlerini dildeki karmaşa yüzünden yürütmekte zorlanıyorlardı. Resmi yazışma dilinin konuşulan dilden ayrı olması bunun sebebiydi. Örneğin, mahkemelerde işleyiş Türkçe yapıldığı halde, kayıtlar resmi kayıtlarda kullanılan terimlerle tutulduğundan süreç ile sonucu bir arada takip etmek, bu konularda muhatap olan herkes için mümkün olmuyordu. Dil konusundaki tartışmalar, Türkçenin canlandırılması ve özelleştirilmesi; resmi ortamda geçerli olan dilin yalınlaştırılması, ancak Arapça ve Farsça sözcüklerin kullanılmaya devam etmesi; Osmanlıcanın aynı şekilde devam etmesi; tümünden Arapçanın geçerli dil haline getirilmesi ve bu yolla tüm İmparatorluk'ta dil birliğinin sağlanması şeklinde devam ediyordu.¹¹³

Aydınlanmanın toplumun her kesiminde gerçekleşmesi için kültürün tüm topluma yayılması, halk ve idareciler arasında kültürel kopukluğun giderilmesi, Atatürk'ün kültür

¹¹² Turan, *Türk Devrim Tarihi*, 3/2, 99.

¹¹³ Turan, *Türk Devrim Tarihi*, 3/2, 100-101.

anlayışındaki önemli hususlardandı. Dilde sadeleşmenin yazı dili ile konuşma dili arasındaki farkın kaldırılmaya çalışılmasının sebebi budur.¹¹⁴

1.2.2.2. Dil Heyeti

Cumhuriyet'in ilanından sonra dil konusu önemli bir gündemi oluşturuyordu. Yeni alfabe konusunda çalışmalar yürütmek üzere Maarif Vekaletine bağlı olarak kurulan Dil Heyeti'nin bir çalışma konusu da dil olarak belirlenmişti.¹¹⁵ Alfabe değişikliği 1928 yılında yapıldıktan sonra da bu heyet dağılmamış, dil konusunda çalışmalarını sürdürmüştür. Bir yazım kılavuzu hazırlamış, sözlük hazırlama çalışmalarını da sürdürmüştür. Ancak bu heyetin çalışmaları bazı tutucu çevrelerin tepkilerine neden oluyordu. Bu tartışmalar milletvekilleri arasında da vardı. Nitekim Mecliste bu heyet için ayrılan bütçenin neredeyse tamamı 1931 yılında kesildi. Heyetin çalışma olanağı kalmamıştı. Bu durum dil konusunda çalışacak, ancak siyasi iradedden bağımsız olacak bir kurulun olması gerektiğini gösterdi. Aksi halde yaşanan örnekte olduğu gibi siyasi tartışmalar, farklı dünya görüşleri kurulun çalışmalarını doğrudan etkileyebiliyordu.¹¹⁶

1.2.2.3. Türk Dili Tetkik Cemiyeti, Türk Dil Kurumu

Atatürk, Türk dilinin zengin bir dil olduğunu, ancak Türk dilinin bilinçli olarak işlenmesinin gerekli olduğunu, öncelikle de Türkçenin yabancı dillerin baskısı altından kurtarılması gerektiğini 1930 yılında ifade etmişti. Onun bu düşünceleri, milli duyguların gelişmesinin ancak dilin milli ve zengin olması gerektiği esasına dayanıyordu.¹³⁹ Emperyalist güçlere karşı hem savaşlarla hem de diplomatik alanda verilen mücadelelerden sonra kurulan yeni devletin, varlığını sağlam temeller üzerine geliştirebilmesi için eğitim ve sanayi gibi alanlarda olduğu gibi, kültürel alanda da atılımlar içinde olması gerekirdi. Kültürün en önemli unsuru olan dilin de geliştirilmesi bu açıdan vazgeçilmezdi.

Daha Osmanlı Devleti'nin son zamanlarında Avrupa ülkeleri ile ilişkilerin artması, Batı bilimine Osmanlı'da ilgiyi uyandırmış, Avrupa dillerindeki bilim ve teknik alanlarındaki yeni sözcüklere nasıl bir karşılık bulunacağı yine tartışma konusu olmuştu. Bunlara Arapça kökenli olarak ya da Latince kökenli olarak karşılıklar bulunması öneriler arasındaydı. Türk kimliğini

¹¹⁴ Azmi Süslü, "Cumhuriyet Döneminin Türk Kültürüne Bakışı ve Kültür Politikaları", *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, 11/31 (1995), 25.

¹¹⁵ Kılıç, "Yeni Türk Alfabesinin Kabulünde", 805.

¹¹⁶ Turan, *Türk Devrim Tarihi*, 3/2, 102.

¹³⁹ Külebi, "Türk Dili", 2582.

ön plana çıkaran Ziya Gökalp bile terimlere Arapça karşılıklar bulunması görüşünü savunuyordu. Dil ve alfabe konusunda çalışmalar yürüten Dil Heyetinin bünyesindeki Dil Encümeni, yeni alfabenin kabulü sonrasında çalışmalarını dilde sadeleşme konusunda devam ettirmiştir. Bu encümenin ilk çalışmalarda bu karşılıkların Türk dilinde bulunması çabaları görülmektedir.

Dil devrimi olarak adlandırılan dilde sadeleşme ve özleşme atılımının nedenleri, siyasi ve kültürel olarak ele alınabilir. Siyasal neden, Cumhuriyet'in ilanından itibaren hız kazanan Türk ulusunun kimliğinin yeniden inşası sürecinde Türkçenin de yabancı dillerin etkisinden mümkün olduğunca arındırılması ve gelişim için ortam hazırlanmasıydı. Kültürel neden olarak da toplumsal ve kültürel ilerlemenin sonucu olarak zorunlu hale gelen yeni sözcükler ve terimlerin üretilmesi ve bunun Türkçede yapılmasıydı. Bu temel nedenlerle başlayan Türkçeyi yabancı dillerin etkisinden arındırma çalışmaları, konuşma dilini resmi yazışmalarda geçerli kılmak suretiyle ülke idaresi ile halkı aynı dilde buluşturmak, okuryazarlık oranını artırmak ve dilin gelişiminin önünü açmak için gerekli ortamı oluşturmak gibi amaçlarla yapılmıştır.¹¹⁷

Latin alfabesinin kabulünden sonra bu defa eğitim alanında gelişmeye altyapı oluşturacak bir diğer konu gündeme alınmıştı. Bu da Türkçenin bir eğitim ve bilim dili olma niteliğini kazanması yolunda geliştirilmesi idi. Bunu sistemli ve bilimsel gereklere uygun olarak yapmak üzere 12 Temmuz 1932'de, daha sonra Türk Dil Kurumu adını alacak olan Türk Dili Tetkik Cemiyeti kuruldu. Atatürk, önce Türk Tarih Tetkik Cemiyeti içinde bir kol faaliyeti olarak düşünmüşse de bunun yeterli olmayacağı, dil konusunu da tarih konusunda olduğu gibi ayrı bir kuruluşun incelemesi gerektiği kanaatine varmıştır.¹¹⁸ Atatürk'ün direktifiyle kurulmuş olan bu cemiyet, yine onun yönlendirmesiyle bu alanda çalışmalarına başlamış ve kısa sürede önemli ilerlemeler kaydetmişti.

Türk Dili Tetkik Cemiyetinin görevi Türkçeyi incelemek ve bu incelemelerden elde ettiği bulguları yayınlamak olarak belirlenmişti.¹⁴² Türk Dili Tetkik Cemiyetinin kurulmasının ardından 26 Ekim 1932 de Birinci Türk Dili Kurultayı toplanmıştır. Atatürk bu kurultaya dilde yenileşmeye karşı olduğu bilinen o dönemdeki bazı yazarları da özellikle çağırmıştır. Bunda

¹¹⁷ Turan, *Türk Devrim Tarihi*, 3/2, 103.

¹¹⁸ Sakaoğlu, "Türk Dili Tetkik Cemiyeti'nin", 21. ¹⁴² Turan, *Türk Devrim Tarihi*, 3/2, 104. ¹⁴³ Külebi, "Türk Dili", 2583-2584.

amacı farklı fikirlerin ortaya konulduğu bir tartışma ortamı yaratmaktı. Bir konuda ilerlemenin ve gelişmenin bu yolla olacağına inanıyordu. Dil devrimine karşı çıkanlardan biri olan Hüseyin Cahit Yalçın'ın dilin zorlama ile değişmemesi gerektiğini, bu yolla gelişmeyeceğini içeren fikirleri bir tartışma ortamı doğurmuştu. Kurultayda Türk dilinin kökenlerinin, eski dillerle olan bağının, tarihsel gelişiminin araştırılması, gramerinin ve sözlüğünün hazırlanması gibi önemli kararlar alınmıştır.¹⁴³ Bu kurultayda dilde doğal gelişim yerine devrim yapılması fikri benimsenmişti.¹¹⁹ Kurultaydan sonra halk ağzından sözcük derleme ve kitaplardan tarama yoluyla sözcük derleme çalışmaları başlatıldı. Aynı zamanda Arapça ve Farsça sözcüklere de karşılıklar bulunmaya başlandı. Kurultayın toplandığı 26 Eylül tarihi de 1982'ye kadar Dil Bayramı olarak kutlanmıştır.¹²⁰

İkinci Türk Dil Kurultayı da 18 Ağustos 1934'te toplanmıştır. Bu kurultay öncekine bakarak daha kapsamlı olmuştur. Dilde özleşme çalışmaları hız kazanmıştır.¹⁴⁶ Türk Dili Tetkik Cemiyetinin adı önce Türk Dil Araştırma Kurumu olarak değiştirilmiş, bu kurultayda Türk Dil Kurumu olarak belirlenmiş ve kurultayın nizamnamesinde bu adla yer almıştır.¹²¹ Üçüncü Türk Dil Kurultayı 24-31 Ağustos 1936 tarihleri arasında toplanmıştır. Türk Dil Kurumunun öncülüğünde dilde özleşme, Türkçenin geliştirilmesi çalışmaları sonucu ulaşılan duruma örnek vermek gerekirse, 1901 yılında Şemsettin Sami'nin hazırlamış olduğu Kamus-ı Türki'de Türkçe sözcük sayısı 9917 iken, 1983'te Türk Dil Kurumu tarafından yayınlanan Türkçe sözlükte Türkçe sözcük sayısı 27326'dır.¹²² Bu durum Türkçede özüne dönüş ve Türkçenin geliştirilmesi konusunda Atatürk'ün girişimleriyle başlayan çabaların önemli sonuçlar verdiğini göstermektedir. Türk Dil Kurumu sözlük çalışmalarının yanında, sözcük derleme ve tarama faaliyetlerini yürütmüş, onların da sonuçlarını geniş kapsamlı sözlükler olarak yayınlamıştır. Türk Dil Kurumunun kuruluşundan itibaren birçok kitap ve dergi yayınları olmuştur. Türk dilinin geliştirilmesine katkıda bulunan birçok farklı meslek dallarından kişiye ödüller verilmiştir.

Dilde yenileşme ve özleşme çabalarına bizzat Atatürk de katılmış, konuşmalarında kendi türetmiş olduğu sözcükleri kullanarak bunların Türkçeye kazandırılmasını sağlamıştır.

¹¹⁹ Turan, *Türk Devrim Tarihi*, 3/2, 104.

¹²⁰ Külebi, "Türk Dili", 2584-2585.

¹⁴⁶ Külebi, "Türk Dili", 2585.

¹²¹ Ş.Haluk Akalın, "Türk Dil Kurumu", *İslam Ansiklopedisi*, 41. cilt, Ankara: Diyanet Vakfı Yayınları, 2011, 536.

¹²² Külebi, "Türk Dili", 2586.

Geometri terimlerinin Türkçeleştirdiği kendi yazdığı geometri kitabı 1937’de basılmıştır.¹²³ Bugün de kullanılan Türkçe geometri terimleri Atatürk’ün bulduğu karşılıklardır.

Türk Dil Kurumunun kurulması sonrası dilde sadeleşme ve Türkçenin geliştirilmesi çabalarının bir sistem içinde yapılmasına başlandı. Öncesinde bu çalışmaların derli toplu yürütülmemesi, tartışmaların belli bir amaca yönelik olmaması, verimli sonuçlanmasını engellemişti. Türk Dil Kurumunun siyasi baskılardan uzak kalan bağımsız bir bilim kurumu olmasına Atatürk özellikle önem vermişti. Mali açıdan da kurumun bağımsız olmasını sağlamak için Türk Tarih Kurumu gibi, Türk Dil Kurumunun da kendi mirasından pay almasını ve bu gelirin devamlı olmasını sağlamıştı. Türk dilinin geliştirilmesi çabalarına şüphesiz üniversitelerin ilgili alanlarında da katkı sağlanacaktı. Ancak Türk Dil Kurumu sadece akademi bünyesindekilerin değil, konuyla ilgili tüm yetkin kişilerin çalışma olanağını elde edeceği bir yapıya sahipti. Türk dilinin geliştirilmesi çabalarının belli bir dinamizme sahip olması için, Atatürk’ün de tercihiyle, kurumda böyle bir yapılanma hedeflenmişti.¹⁵⁰

Türk Dil Kurumunun amaçları bu Kurumun tüzüğünde belirlenmiştir. Buna göre, Kurumun amaçları arasında Türk dil bilgisinin araştırılması, incelenmesi; dilin gelişimi ve sadeleşmesi için yeni sözcüklerin türetilmesi; çeşitli konularda yeni gelişmelerle ortaya çıkan sözcüklere Türkçe karşılıklar bulunması; Türkçe sözcüklerin saptanması için yazılı ve sözlü kaynaklar üzerinden taramalar ve derlemeler yapılması; Kurumun ilgi alanında kitaplar ve dergiler yayınlanması; Türk dili üzerine yapılan çalışmaların desteklenmesi; Türk dilini geliştirme çabalarının halka benimsetilmesi; okullarda basın ve yayın yoluyla bu faaliyetlerin duyurulması yer almaktadır.¹²⁴

Dilde yenileşme ve özleşme çalışmaları da tepkilerin odağında olmuştur. Eleştiriler kuşaklar arasında dil açısından bir kopukluk oluşturulduğu ve dilde özleştirmede Türkçe kurallarının dışına çıkıldığı yolundaydı.

1.2.2.4. Güneş Dil Teorisi

Tarih alanında ortaya atılan tezlere benzer bir durum da dil alanında olmuştur. Türk Tarih Tezi’nin ardından bir de Türk Dili Tezi konuşulmaya başlanmıştı.¹²⁵ Yine tarih

¹²³ Akalın, “Türk Dil Kurumu”, 536-537. ¹⁵⁰

Külebi, “Türk Dili”, 2582.

¹²⁴ Akalın, “Türk Dil Kurumu”, 536-537.

¹²⁵ Sakaoğlu, “Türk Dili Tetkik Cemiyeti’nin”, 21.

tezlerindekilerle aynı doğrultuda amaçlarla Güneş Dil Teorisi, dilde özleşme çalışmalarının olduğu dönemde ortaya çıkmıştır. Güneş Dil Teorisi'nin çıkış noktası, Avusturya'dan Herman F. Kvergic adlı bir dil bilimcinin Türk dili üzerine yapmış olduğu, yayınlanmamış bir incelemesinin metnini Atatürk'e yollamasıdır. Bu inceleme ve bunun yanı sıra Avrupa'da yapılmış başka dil konusundaki çalışmalar da incelenerek Güneş Dil Teorisi konusundaki görüşler ortaya konulmuştur.¹²⁶

Güneş Dil Teorisi adı verilmesinin nedeni, insanlığın ilk sözcüklerinin güneş esas alınarak ortaya çıktığının kabul edilmesi idi. Güneş Dil Teorisi'nde Türkçenin, Türk uygarlığı gibi en eski dönemlere kadar köklerinin indiği, taş devirlerinden itibaren Türkçenin Orta Asya'dan göçlerle dünyanın çeşitli bölgelerine yayıldığı, birçok farklı medeniyetin dilinde yaşadığı, diğer dillerde kökenleri bilinmeyen sözcüklerin Türkçe olduğu varsayılıyordu. Güneş Dil Teorisi, Türk Tarih Tezi'yle onunla paralel bir yaklaşımın ürünüdür. Bu teoriye göre farklı dillerde kökeni açıklanamayan birçok sözcük Türkçede açıklanabilmektedir.¹²⁷ Bilimsel bir temele dayanmayan bu teori yukarıda değindiğimiz nedenlerle başlangıçta Atatürk tarafından da ilgiyle karşılanmış, bu konuda çalışmalar da yapılmıştır. Bu teori bir yerde hızını yitirmekte olan dilde özleşme çabalarının da durmasına neden olmuştur. Zira bu teoriye göre diğer dillerden Türkçeye girmiş sözcüklerin terk edilmesi gerekmezdi. Pekala bunlar da Türkçe kökenli sözcükler olabilir düşüncesi vardı.¹²⁸ Güneş Dil Teorisi, 1936'daki dil kurultayında kabul edilmiş ancak bilimsel temelleri güçlü olmadığı için bir süre sonra terk edilmiştir. Türk Tarih Tezi ve Güneş Dil Teorisi'nin en önemli sonucu, yüzyıllarca devam etmiş olan bir zihniyetin değişmesi için etki yapmış ve Türklerin tarihine ve diline olan ilgiyi canlandırmış olmasıdır.¹²⁹

1.2.3. Kültür Alanında Diğer Girişimler

Sanayi-i Nefise Mektebi 1883'te kurulmuş güzel sanatlar eğitimi yapan bir okuldu. Bu okul, 1927'de Güzel Sanatlar Akademisi adıyla o günün koşullarında sanat eğitimi vermeye devam etmiştir. Sanat alanında yetiştirilmek üzere Avrupa'ya öğrenciler yollanmıştır.¹³⁰ Müzik eğitimini ve müzik kültürünü de modernleştirmek, Türk müziğinin milli benliğini tam olarak

¹²⁶ Akalın, "Türk Dil Kurumu", 537.

¹²⁷ Zülfikar, "Güneş Dil Teorisi", 31.

¹²⁸ Belge, "Türk Dilinde Gelişmeler", 2601.

¹²⁹ Zülfikar, "Güneş Dil Teorisi", 37.

¹³⁰ Turan, *Türk Devrim Tarihi*, 3/2, 126.

bulması amacıyla Batılı müzik uzmanları davet edilmiş, onların çalışmalarından yararlanılmıştır.¹³¹ 1828’de kurulan Muzika-i Hümayun, 1924’te Riyaset-i Cumhur Musiki Heyeti olarak adlandırılmış, 1933’te yeniden düzenlenerek Cumhurbaşkanlığı Filarmoni Orkestrası adıyla anılmaya başlanmıştır. Adı 1958’de Cumhurbaşkanlığı Senfoni Orkestrası olmuştur.¹⁵⁹

1934 yılında Ankara’da kurulmuş olan Milli Musiki ve Temsil Akademisi de müzik ve tiyatro alanında öğretmen ve sanatçı yetiştirmiştir. Bu akademi de daha sonra Ankara Konservatuarı, ondan sonra da Devlet Konservatuarı adını almıştır. Tiyatro alanında da yenilikler yapılmıştır. Her şeyden önce Osmanlı’nın son döneminde kurulan tiyatrolarda kadınlar rol alamıyordu. Ya Müslüman olmayan kadınlar nadiren de olsa rol alıyor ya da zenne adı verilen erkekler kadın kılığında sahneye çıkıyorlardı. Cumhuriyet’ten sonra kadınların da sahnede rol almaları giderek yaygınlaşmıştır. Bu konuda gelişmenin ilk adımı daha 1923’te İzmir’de Müslüman Türk kadını tiyatro sanatçısı Bedia Muvahhit’in Atatürk’ün karşısında sahneye çıkması ile atılmıştı.¹³² Osmanlı Dönemi’nde kurulan Darülbeyti 1934 yılında yeni anlayışa göre düzenlenmiş ve İstanbul Şehir Tiyatrosu adıyla devam etmiştir. Tiyatro alanında ve bu sanatın Anadolu’da da tanınması ve yaygınlaştırılmasında Halkevlerinin önemli rolü olmuştur. Türkiye’de ilk opera temsilleri de bizzat Atatürk’ün girişimleriyle yapılmıştır.¹⁶¹

Cumhuriyet’in ilk yıllarında mimarlık alanında klasik Osmanlı mimarlığının izlerini taşıyan ön cephelerinde süslemelerin ağırlıkta olduğu yapılar vardı. Bunun örneklerini Ankara’da İkinci Meclis Binası, Ankara Palas, İş Bankası, Osmanlı Bankası, Evkaf Apartmanı, Etnografya Müzesi, Türk Ocağı Binası, Kültür Bakanlığı Binası ve Gazi Eğitim Enstitüsü’nde görmek mümkündür. Bu yapılar Türk mimarların elinden çıkmıştır. 1927 yılından itibaren ise yabancı ve bunun yanında Türk mimarların da arasında bulunduğu mimarların eserleri olan, yapıların işlevlerine göre inşa edildiği, cephelerde bezemelerin olmadığı, çağdaş mimarlığa ağırlık veren yapılar vardır. Ankara’daki yapılardan buna örnek vermek gerekirse, ilk örnek Sağlık Bakanlığı Binasıdır. Diğer örnekler, Bakanlıklar

¹³¹ Ergün, *Atatürk Devri Türk Eğitimi*, 134.

¹⁵⁹ Turan, *Türk Devrim Tarihi*, 3/2, 137.

¹³² Ergün, *Atatürk Devri Türk Eğitimi*, 135.

¹⁶¹ Turan, *Türk Devrim Tarihi*, 3/2, 140.

bölgesindeki binalar, Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi, Sümerbank, Ankara Garı ve Konservatuvar sayılabilir.¹³³

¹³³ Turan, *Türk Devrim Tarihi*, 3/2, 142-143.

İKİNCİ BÖLÜM DİL VE TARİH-COĞRAFYA FAKÜLTESİNİN KURULUŞU

2.1. Kuruluş Hazırlıkları

Elimizdeki bilgi ve belgeler kuruluş fikrinin şekillenmesinden, açılacak bölümlerin tespiti ve isminin belirlenmesine kadar Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi'nin Atatürk'ün eseri olduğunu açıkça ortaya koymaktadır. 1933 yılında Darülfünun'un yerine kurulan İstanbul Üniversitesinin yeniden yapılanmaya rağmen Cumhuriyet rejiminin beklentileri doğrultusunda hareket edecek bir yapıya ulaşmamış olması ve kültürel atılımlara yeterli desteği sunmakta mesafeli davranması Ankara'da yeni üniversite kurulması çabalarına hız veren etki yapmıştır.¹³⁴ İstanbul Üniversitesi bünyesinde yer alan Edebiyat Fakültesini geliştirmek yerine Ankara'da benzeri yeni bir fakültenin açılması düşüncesinin şekillenmesini bu çerçevede değerlendirmek gerekir.

2.1.1. Fakültenin Kuruluşunda Atatürk'ün Rolü

Afet İnan'ın aktardığına göre Ankara'da fakültenin kurulması konusu Atatürk ve ilgili çevreler tarafından uzun süredir tartışılıyordu. Atatürk, 11 Mart 1935 tarihinde Çankaya'da Cumhurbaşkanlığı Köşkü'nde bilim çevreleriyle yapmış olduğu toplantıda Tarih ve Coğrafya Fakültesinin açılması konusundaki uzun zamandır uzmanlarla yaptığı fikir alışverişi sonunda olgunlaştırdığı düşüncesini açıklayarak o zamanki Kültür Bakanı Abidin Özmen'e gereken hazırlığın yapılması talimatını vermiştir.¹³⁵

Türk Tarih Kurumu ve Türk Dil Kurumundan sonra bir de coğrafya kurumunun kurulması konusunda düşünceler vardı. Bu nedenle fakültenin bünyesindeki temel alanlardan birinin de coğrafya olması üzerinde durulmuş, kurulacak fakültenin adı tarih ve coğrafya olarak

¹³⁴ Bekir Koç, "Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesinin Kurulma Sürecindeki Düşünsel ve Kültürel İklim Üzerine Bazı Gözlemler" *Cumhuriyetin 100. Yılına Armağan Kuruluşundan Günümüze Ata Yadigarı Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi*, Cilt I, Ed. Levent Kayapınar vd., Ankara: Ankara Üniversitesi Yayınları, 2023, 29.

¹³⁵ Afet İnan, "Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi. Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesinin Kuruluş Hazırlıkları ve Açılışı (9 Ocak 1936)" *Cumhuriyetin 50. Yıldönümünü Anma Kitabı*, Ankara: Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Yayınları, 1974, 15; Musa Çadircı, Mesut Elibüyük, Bekir Koç, *Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Bir Envanter Çalışması 1935-1946*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2023, 21; O sırada Kültür Bakanlığı aynı zamanda Eğitim Bakanlığı işlevine de sahip olduğundan Resmi yazışmalarda, gazete haberlerinde Maarif Vekili ve Kültür Bakanı terimleri birbirinin yerine kullanılmıştır.

anılmıştı.¹³⁶ Tarih araştırmalarında coğrafyanın önemine Atatürk’ün sık sık değindiği, teorik değil, özellikle arazide yapılan coğrafya araştırmalarının yapılması, Türkiye coğrafyasının detaylı incelenmesi ve yazılmasının gerekliliğine işaret ettiğini Afet İnan belirtmektedir. Fakülte açıldıktan sonra da coğrafya derslerinin doğrudan arazide hoca ve öğrencinin birlikte yapacakları gözlemlerle de yürütülmesi gerektiği üzerinde durmuştu.¹³⁷ Fakültenin ismi için ilk önce tarih ve coğrafya adlarının önerilmesi, Atatürk’ün tarih ve coğrafyanın, tarih araştırmalarında coğrafi meknın önemine olan vurgusunu gösterir.

Nitekim Atatürk coğrafi şartlar dikkate alınmadan bir tarih araştırması yapılamayacağını kabul ediyordu.

Türk Dil Kurumu ve Türk Tarih Kurumu dernek statüsünde çalışmalar yapan resmi idareden bağımsız özerk kurumlardır. Kurulması düşünülen ancak diğer iki kurum niteliğinde gerçekleşmemiş olan coğrafya kurumu için de benzer bir statü ngrlmş olmalıydı. Açılacak olan fakülte, kuruluşu gerçekleştirilmiş iki bilim kurumu ve tasarı aşamasında kalmış coğrafya kurumu için aynı zamanda araştırmacıların da yetiştirileceği bir yükseköğretim kurumu olacaktı.

Cumhuriyet’in ilanından sonra Türkiye’nin sınırları içinde yaşayan insanlar arasında bir bağ oluşturmak için mekna bağlı milliyetçilik esas alınmıştır. Türk Tarih Tezi ve Güneş Dil Teorisi olarak adlandırılan, başlangıçta toplumun tarihsel ve kültürel temeller üzerinde kendine güvenini sağlayarak uluslaşma sürecine katkıda bulunmak üzere geliştirilen, sonradan kısmen terk edilerek bilimsel temellere dayandırılan anlayış, Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesinin yapılanmasında tarih ve dil olarak yer almıştır. Coğrafya da yeni kurulan devletin mekana bağlı milliyetçilik anlayışına katkı sağlayacak bilim alanı olarak Fakültenin bünyesinde yer alacaktı.¹³⁸

Tarih ve dil konusuna öncelik ve ağırlık verilmesinin nedeni toplumsal ve bireysel aydınlanmada, modern ve ağdaş değerlere ulaşma ve benimsemede bu iki aracın etkin olmasındır. Toplumsal kimliği oluştırmada toplumun geçmişindeki değerleri ön plana çıkarıp

¹³⁶ şerafettin Turan, “Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesinin Türkiye’nin Bilim, Eğitim ve Kültürel Yaşamındaki Yeri” *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi 66. Kuruluş Yildnm Anı Kitabı*, Yay. Haz. Kıymet Giray, Hakan Kaderoğlu, Ankara: Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Yayınları, 2003, 205.

¹³⁷ İnan, “Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi”, 50. *Yildnm Anı Kitabı*, 17. ; Afet İnan, “Dil ve TarihCoğrafya Fakültesinin Kuruluş Hazırlıkları zerine”, *Tarih Araştırmaları Dergisi*, 1 (1957), 7-8.

¹³⁸ E. Murat zgr vd., “Geleneğin İzinde: Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesinde Bölgesel Coğrafyanın Tarihi (1935-2023)” *Cumhuriyetin 100. Yılına Armağan Kuruluşundan Günümüze Ata Yadiğarı Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi*, Cilt I, Ed. Levent Kayapınar vd., Ankara: Ankara Üniversitesi Yayınları, 2023, 423.

toplumun kendine olan güvenini geliştirmenin yanı sıra bir toplum bilincinin oluşturulmasında da ortak geçmiş önemlidir. Dil ise toplum içinde iletişim ve bilginin aktarılmasında en önemli araç olduğu için öncelikle üzerinde durulması gereken unsurdur.¹³⁹ Afet İnan, fakültenin kurulması talimatı Maarif Vekili'ne iletilmeden önce Tarih Kurumunun çalışmalarından bahsedilirken, kurumun özerk bir statüde olduğunun vurgulandığını, bunun yanında aynı konularda çalışacak resmi bir kurumun da olması gerektiğinin ifade edildiğini aktarıyor. Türk Tarih Kurumu ve Türk Dil Kurumunun bir akademiye dönüştürülmesi, üzerinde durulan konular arasındaydı.¹⁴⁰ Ancak son kararın, bu kurumların statüsünün bağımsız çalışmaya elvermesinin bilimsel yaklaşımda bir avantaj yaratacağı, bunun dışında akademi çevrelerine mensup olmayanların da bu çalışmalara katılmaları olanağının verilmesi düşünülerek kurumların statüsünün aynı kalması yönünde olduğu görülmektedir. Kurulacak olan fakültenin bir işlevi de aynı zamanda bu kurumlarda görev alacak araştırmacıların yetiştirilmesi olacaktır.

Fakültenin kurulması konusunda Afet İnan, Atatürk ile olan sohbetinde Edebiyat Fakültesi adını telaffuz edince Atatürk tarih ve coğrafya adlarını özellikle belirterek, fakültenin böyle bir ad taşıması gerektiğini söylediğini aktarıyor. Bunun nedeni olarak da Atatürk bu iki alanda farkındalık yaratmanın önemli olduğunu belirtmiştir.¹⁴¹ Alışılmış bir isim olarak Edebiyat Fakültesi değil de Atatürk'ün bizzat Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi adını vermesini, sonraki dönem Maarif Vekili olan Hasan Ali Yücel, Cumhuriyet Dönemi'nde kültürel alanda yapılan girişimler, özellikle de tarih araştırmalarına verilen önem açısından açıklamaktadır. Geçmişin kendi kaynaklarımızdan araştırılmasının ve Türklerin geçmişte ilişkilerde bulundukları toplumların tarihine de yine doğrudan Türk tarihçilerinin bakış açısı ile yaklaşılmasının önemine değinmiş ve kurulacak fakültenin yükleneceği görevler arasında bunun da olduğunu vurgulamıştır.¹⁴² Fakültenin kurulmasının önde gelen amacı Türk tarihinin bilimsel yöntemlerle araştırılması için gereken ortamı hazırlamaktır. Bu amaçla tarih araştırmalarında yardımcı bilimler olarak tanımlanabilecek coğrafya, filoloji ve bunların yanı sıra arkeoloji ve antropolojinin de yeni açılacak fakültede yer alması önemliydi. Bu sahalarda çalışan Türk bilim adamları ya çok az ya da hiç yoktu. Bu nedenle Batılıların yaptıkları

¹³⁹ Şerafettin Turan, "Türk Aydınlanmasında Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesinin Yeri", *Cumhuriyetin 85. Yılına Armağan Cumhuriyet ve Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi, Uluslararası Sempozyum Bildirileri, 14-16 Mayıs 2008*, Yay. Haz. Remzi Demir ve Doğan Atılğan, Ankara: Ankara Üniversitesi Yayınları, 2008, 4.

¹⁴⁰ İnan, "Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi", *50. Yıldönümünü Anma Kitabı*, 15.

¹⁴¹ İnan, "Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi", *50. Yıldönümünü Anma Kitabı*, 16.

¹⁴² Azmi Süslü, *Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesinin 50 Yıllık Tarihi*, Ankara: Ankara Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Yayınları, 1986, 7-8.

araştırmaların sonuçlarını takip etmek gerekiyordu. Bu alanlarda Türk bilim adamlarının yetişmesi için gerekli öğretim kurumu açılmalıydı.¹⁴³

Atatürk daha öğrenciliğinden itibaren tarihi çok sevmiş, tarih okumaya meraklı olmuş, bunu hayatının her alanında sürdürmüştür. Tarih konusunda edindiği bilgilerden de faydalanmayı bilmiş, bunu hem askerlik hayatında hem de siyasi hayatında sergilemişti. Türkiye Büyük Millet Meclisi'ndeki konuşmalarında ve diğer konuşmalarında bunun açık örnekleri bulunmaktadır.¹⁴⁴ Atatürk, tarihin bir hafıza bilgisi olmaktan çıkarılarak, tahlil, eleştiri, kuram ve yargılarla yürütülmesi anlayışına sahipti.¹⁴⁵

Atatürk'ün antropoloji konusuna önem vermesi de Afet İnan'ın anılarında anlattıkları ile ortaya çıkmaktadır. Afet İnan, İstanbul'daki bir Fransız okulunda okutulan kitapta Türklerin sarı ırka mensup olduğu ve ikinci derecede bir ırk olduğu yolundaki ifadeyi Atatürk'e gösterir. Bunun üzerine Atatürk böyle bir durumun kabul edilemeyeceğini, Avrupa'daki bu yanlış algının düzeltilmesi gerektiğini, bu konunun üzerinde durulacağını belirtir. Bununla birlikte bir diğer konu da Avrupa'da Türklerin medeniyetten yoksun, barbar bir kavim olarak tanınması ve böyle tanıtılmak istenmesiydi. Atatürk bunun da kabul edilemez olduğunu, Türklerin tarihteki ve medeniyetteki yerlerinin ortaya konulması ve tanıtılması gerektiğini vurgulamıştı.¹⁴⁶ Atatürk, kurmuş olduğu Cumhuriyet'in yurttaşlarının kendine güveninin tam olması ve uluslararası alanda hak ettiği saygın konumu alabilmesi için, ileri uygarlık düzeyine ulaşmış ülkelerdeki önyargıların yıkılması gerektiğini, Türklere dair gerçeklerin ortaya konulması ve uygar dünyaya anlatılması zorunluluğunu görmüştü. Bu da ancak dünyanın gelişmiş ülkelerindeki gibi bilimsel araştırmalar yapılması ile mümkün olabilirdi. Bu araştırmaları yapacak olanların yetiştirileceği eğitim kurumlarının kurulması önemliydi. Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesinin kurulması ve bu Fakültenin yapılandırılmasında bu hususlar şüphesiz önemli bir etkiye sahip olmuştur.

Atatürk, Türk Tarih Tezi'ne katkıda bulunacak, bu tezi destekleyecek bilim alanlarının Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesinde kurulmasına özen gösterdi.¹⁴⁷ Tarih tezinin yanı sıra dil

¹⁴³ İnan, "Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi", *50. Yıldönümünü Anma Kitabı*, 16.

¹⁴⁴ İnan, "Kuruluş Hazırlıkları Üzerine", *TAD*, 2.

¹⁴⁵ Afet İnan, *Atatürk Hakkında Hatıralar ve Belgeler*, (Yeni baskıya hazırlayan: Arı İnan), Ankara: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2007, 386.

¹⁴⁶ İnan, "Kuruluş Hazırlıkları Üzerine", *TAD*, 2-3.

¹⁴⁷ Halil İnalcık, "Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesinin Kuruluşu ve İlk Yılları", *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi 66. Kuruluş Yıldönümü Anı Kitabı*, Kıymet Giray, Hakan Kaderoğlu, Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi, 2003, 202.

konusu da o dönemde üzerinde önemle durulan konuydu. Dil konusu da Türk dilinin gereğince araştırılması yanında tarih araştırmaları açısından da ele alınmıştır. İlk açılışta yer alan dil kürsülerinin, Türkçenin gelişim sürecinin araştırılması ve iyi anlaşılması amacına hizmet eden diller olması dikkat çekicidir.¹⁴⁸ Fakülte kurulurken Türk tarihinin, Türkiye ve Önasya tarihinin araştırılmasında çok önemli yeri olan dillere de yer verilmişti. Bunlar kurulacak olan fakültenin birimleri olarak planlanmış Sinoloji, Hindoloji, Sumeroloji, Hititoloji ve Hungaroloji, Eski Yunan ve Latin dilleri, Arap ve Fars dilleri kürsülerinin araştırma alanlarıydı.¹⁴⁹ Bu dillerin öğretilmesi ve bu dillerde araştırma yapmaya yönelik altyapının oluşturulmasının nedeni, Türk dili, Türk tarihi ve Türkiye konusunda çalışmalar için belgelere ulaşmak, bu belgeleri değerlendirmek ve Türklerin tarih boyunca ilişkilerinin olduğu kültürler ve diller konusunda yetkin uzmanların yetişeceği ortamı oluşturmaktır.¹⁵⁰

Hungaroloji'nin bir eğitim ve araştırma alanı olarak yer almasındaki amaç Macaristan'da daha 19. yüzyılın son çeyreğinde kurulmuş olan Türkoloji kürsüsünün yöntem ve tecrübelerini yeni açılan fakülte vasıtasıyla Türkiye'ye aktarmak ve oradaki birikimi Türkiye'ye kazandırmaktır. Bu yolla Türkçe ve Türk tarihi araştırmalarına önemli katkılar sağlanacaktı. 1934'te Türk Dil Kurumu tarafından Macar bilim adamı Prof. Dr. Laszlo Rasonyi Ankara'da Macar ve Türk ilişkilerine dil ve tarih açısından bakışın esas olduğu bir konferans verdirilmişti. Bu konferans Atatürk'ün çok ilgisini çekti ve Rasonyi, Hungaroloji kürsüsünü kurmak üzere davet edildi.¹⁵¹

Fakülte'nin ilk bilim alanlarından biri olan Sinoloji'nin kuruluş amacı Orta Asya Türk tarihinin araştırılmasında Çince kaynakların önemli bir yerinin olmasıdır. 1935 yılında Annemarie von Gabain ve onun ardında da Wolfram Eberhard bu kürsüde görev almışlardır. Türkiye'de daha önce olmayan bu bilim alanının altyapısını bu bilim adamları oluşturmuşlardır.¹⁵²

¹⁴⁸ *Anadolu'nun 60 Yıllık Bilim ve Kültür Köprüsü*, 65.

¹⁴⁹ İnan, "Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi", 50. *Yıldönümünü Anma Kitabı*, 17.

¹⁵⁰ Doğan Aksan, "Cumhuriyetle Başlayan Dil Çalışmaları ve Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesinin Katkıları", *Cumhuriyetin 85. Yılına Armağan Cumhuriyet ve Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi, Uluslararası Sempozyum Bildirileri, 14-16 Mayıs 2008*, Yay. Haz. Remzi Demir ve Doğan Atılgan, Ankara: Ankara Üniversitesi Yayınları, 2008, 23.

¹⁵¹ *Anadolu'nun 60 Yıllık Bilim ve Kültür Köprüsü*, 66-67.

¹⁵² *Anadolu'nun 60 Yıllık Bilim ve Kültür Köprüsü*, 76.

Arap ve Fars dillerinin de ilk kürsüler arasında yer alması, bu diller ile Türkçenin tarihsel süreçte çok yakın ilişki içinde bulunması,¹⁵³ Türkçenin ve Türk tarihinin araştırılmasında bu dillerin ve onların temsil ettiği kültürün araştırılmasında vazgeçilmez olması nedeniyledir.

Türk Tarih Kurumu ve sonrasında Türk Dil Kurumu kurulmuştu. Her iki kurumun görev alanları, araştırma alanları belirlenmişti. Bu iki kurum da ilgi alanları üzerinde çalışmak isteyenlere, daha çok konuların uzmanlarına hitap ediyor, onları bünyelerine alıyordu. Oysa bu alanlarda yetişmiş, uzaman olmuş kişilerin yanında gelecek kuşaklarda da bu çalışmaların devam edebilmesi ve bu çalışmalarda yabancı uzmanların ortaya koydukları bilgiler ve eserler yanında Türk uzmanların eserlerinin de olması gerekliliği vardı.¹⁸³ Türk tarihi ve dili konularında uluslararası kabul görececek çalışmalar yapacak ve sahip olduğu doktora programları ile de bu alanda saygın araştırmacılar yetiştirecek bir kuruma ihtiyaç vardı. Kültürel bağımsızlığın sağlanması için Türklerin tarihteki yerinin modern bilimsel esaslara göre araştırılarak tanıtılması gerekliydi. Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi bu amaç da gözetilerek kurulan bir eğitim ve kültür kurumuydu.¹⁵⁴ Afet İnan, Atatürk'ün kültür konusundaki konuşmalarında ilk sözünün şu olduğunu belirtmektedir: “Türkiye Cumhuriyeti’nin temeli kültürdür.”¹⁵⁵ Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesinin kurulmasının nedenlerinden biri olarak da bunu görmek gerekir. Fakülte, bu ortam içinde oluşmuş fikirlerin bir ürünü olarak ortaya çıkmıştır.

Fakültenin programlarının belirlenmesinde, kurulması kabul edilen kürsüler arasında yaşayan uluslararası nitelikte olan diller de vardı. Yükseköğretimde uluslararası bir dili bilmenin önemine dikkat çekilmişti. Bu, sadece o dili öğretmek değil, o dilin bilimsel araştırmasının da yapılmasını içeriyordu. Bu amaçla modern dillerin de Fakülte bünyesinde yer alması planlanmıştı.¹⁵⁶

Fakültenin tüzüğü ve programları hazırlanırken, birçok yabancı üniversitenin programları incelenmiş, onlar örnek alınmış, ancak Fakültenin kendine özgü yapısına göre bu programlar hazırlanmıştı.¹⁵⁷ Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi, Ankara’da kurulan ilk yükseköğretim

¹⁵³ *Anadolu’nun 60 Yıllık Bilim ve Kültür Köprüsü*, 77.

¹⁸³ İnan, “Kuruluş Hazırlıkları Üzerine”, *TAD*, 5.

¹⁵⁴ Koç, “Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesinin”, *Cumhuriyetin 100. Yılına Armağan*, 29-30.

¹⁵⁵ İnan, *Atatürk Hakkında Hatıralar*, 374.

¹⁵⁶ İnan, “Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi”, *50. Yıldönümünü Anma Kitabı*, 18.

¹⁵⁷ Çadircı vd., *Bir Envanter Çalışması*, 28.

kurumu değildir, ancak fakülte adıyla kurulan ilk yükseköğretim kurumudur.¹⁵⁸ Yeni eğitim kurumunun adında özellikle fakülte sözcüğü tercih edilmişti. Atatürk'ün fakülte sözcüğünü daha Cumhuriyet ilan edilmeden önce özellikle kullandığına tanık oluyoruz. O zaman Darülfünun'da fakülte, profesör ve doçent gibi terimler kullanılmıyordu. Profesör yerine müderris, doçent yerine de müderris muavini unvanı vardı. Fakülte yerine de medrese kullanılmaya devam ediyordu. İzmir'in işgalden kurtulması, yani Kurtuluş Savaşı'nın fiilen sona ermesinden on gün sonra İstanbul'daki Darülfünun'un Edebiyat Medresesi Müderrisler Meclisi, yani profesörler kurulu Mustafa Kemal'e fahri müderrislik unvanı vermişti. Atatürk daha o tarihte, bunun için yolladığı teşekkür telgrafında medrese yerine fakülte adını kullanmıştı.¹⁸⁹ Bu, Atatürk'ün daha Kurtuluş Savaşı sona ermeden önce bile ilerde yapacağı eğitim ve kültür alanındaki yenilikleri planladığının bir göstergesidir.

Atatürk, tarih araştırmalarında yardımcı disiplinlerden olan arkeoloji, antropoloji ve etnolojinin Türk araştırmacılar tarafından çalışılan alanlar olmasını, bu konularda yetişecek gençlerin ülkemizdeki fakültelerde yetişmesinin önemini vurguluyordu. Ankara'da açılacak fakültenin bu alanlara geniş yer vermesini özellikle istiyordu.¹⁵⁹ Afet İnan, Yunanistan, Mısır, Filistin ve Suriye'yi kapsayan gezisine dair izlenimlerini Atatürk'e anlatırken, bu ülkelerdeki tarih ve arkeoloji çalışmalarından bahsettiğini ve Atatürk'ün bu konuyla çok ilgilendiğini aktarıyor. Türkiye'de de bu türlü çalışmalar olması gerektiğini, Türk Tarih Kurumunun bir amacının da Türk arkeologlardan kurulu ekiplerce kazılar yaptırılması olduğunu belirtiyor.¹⁶⁰ Burada Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesinin ilk açılan ve hatta Almanya'dan da bir profesör getirtilen bölümlerinden birinin arkeoloji olduğunu hatırlamak gerekir. Açılacak fakültenin ilk Türk öğretim üyesinin de antropoloji hocası Prof. Dr. Şevket Aziz Kansu olduğunu biliyoruz.

2.1.2. Basında DTCF'nin Kuruluşu

Böyle bir fakültenin kurulacak olması o günün koşullarında eğitim ve kültür alanlarında çok önemli bir olay olarak kabul edilmiş, gazeteler Ankara'da kurulacak olan yeni fakülte konusuna ilgi göstererek Cumhuriyet Dönemi'nin bu önemli kültür atılımını takip ederek haber

¹⁵⁸ İnan, "Kuruluş Hazırlıkları Üzerine", *TAD*, 1.; İnan, *Atatürk Hakkında Hatıralar*, 309. Afet İnan burada Hukuk Fakültesinin fakülte adını almasını 1940 yılı olarak göstermekle beraber, Hukuk Fakültesinin web sayfasındaki tarihçesi de dahil olmak üzere diğer kaynaklarda bu tarih 1927 olarak verilmektedir. Bak. Ahmet Mumcu, "Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Neden ve Nasıl Kuruldu?", *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, , 44/1-4, (1995), 550. Şu halde Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi, Ankara'daki ilk fakülte değil, fakülte adıyla kurulan ilk yükseköğretim kurumudur. ¹⁸⁹Turan, "Türkiye'nin Bilim, Eğitim", 204.

¹⁵⁹ İnan, "Kuruluş Hazırlıkları Üzerine", *TAD*, 7.

¹⁶⁰ İnan, "Kuruluş Hazırlıkları Üzerine ", *TAD*, 5.

yapmışlardır. Ulus gazetesinin 10 Aralık 1934 tarihli nüshasının ilk sayfasında Ankara Üniversitesinin kurulacağı haberi de yer almaktadır. Bu haber, Kültür Bakanlığına bağlı olacak Güzel Sanatlar Genel Müdürlüğü ile birlikte Ankara Üniversitesinin kurulacağını duyuruyor. Gazetenin üçüncü sayfasında ise kısaca bir sonraki yıl Ankara’da bir üniversite açılacağı, tarih, coğrafya, fen ve hukuk olmak üzere üç fakültesinin olacağı yazılıdır. Daha 1934 yılının aralık ayında, yani Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesinin kurulması fikrinin Atatürk tarafından açığa vurulmasından dört ay kadar önce Ankara’da açılacak bir üniversitenin fakülteleri arasında tarih ve coğrafyanın bulunacağı basında yer almıştı.¹⁶¹ Haberin kaynağı verilmemekle beraber, anlaşılan daha o zamanlar öncelikle tarih ve coğrafya olmak üzere bir üniversitenin altyapısının oluşturulması düşünülüyordu. Bu düşünce, ilk adım olarak bir fakültenin, Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesinin altı ay sonra kurulması ile somutlaşmıştır.

Fakültenin kuruluş çalışmalarına Atatürk’ün talimatından hemen sonra başlanmış, konu İcra Vekilleri Heyeti’nde (Bakanlar Kurulu) kabul edilerek kuruluş kanunu hazırlıklarına başlanmıştır. Ulus gazetesinin 11 Ocak 1935 tarihli nüshasının üçüncü sayfasında Kültür Bakanı Abidin Özmen’in faaliyetleri haber olarak verilmektedir. Haberde Ankara’da bir üniversite kurulmadan önce tarih ve coğrafya fakültesi kurulacağı, bu fakültenin kurulması için araştırmalar yapıldığı bakanın ağzından aktarılıyor. Abidin Özmen, bu konuda bilimsel bir heyetin çalışmalar yaptığı, İstanbul Üniversitesindeki ilgili bilim adamlarının da bu konudaki fikirlerinin alındığı, bir sonraki ders yılı başında Ankara’da memleketin tarih ve coğrafyası için çok faydalı olacağını belirttiği bu fakültenin açılacağını ifade ediyor.¹⁶² Kurun gazetesinin 12 Ocak 1935 tarihli nüshasının dördüncü sayfasında da aynı yolda haber bulunmaktadır.¹⁶³ Cumhuriyet gazetesinin 14 Ocak 1935 tarihli nüshasının üçüncü sayfasında da Bakan Abidin Özmen’in yeni kurulacak tarih ve coğrafya fakültesi için İstanbul Üniversitesinde tarih ve coğrafya fakültesi profesörlerinin toplantısında bulunduğu haberi vardır.¹⁶⁴ Aynı haber, Haber gazetesinin 14 Ocak 1935 tarihli nüshasının üçüncü sayfasında vardır.¹⁶⁵ Abidin Özmen 24 Ocak 1935’te Kurun gazetesine verdiği beyanatta Ankara’da kurulacak olan tarih, coğrafya fakültesi hakkında bilgi de vermektedir. İstanbul’da bu işle uğraşacak olan heyetin verdiği rapor üzerinden bu bilgileri sunmuştur. Buna göre fakültede üç enstitü bulunacaktır. Bunlar

¹⁶¹ Ulus, 10 İlkkanun 1934, Sayı: 4806, 1,3. Bak Ek No: 4

¹⁶² Ulus, 11 Sonkanun 1935, Sayı: 4885, 3.

¹⁶³ Kurun, 12 İkincikanun 1935, Sayı: 6112-50, 4.

¹⁶⁴ Cumhuriyet, 14 İkincikanun 1935, Sayı: 3831, 3.

¹⁶⁵ Haber, 14 İkincikanun 1935, Sayı: 1084, 3.

tarih, arkeoloji ve coğrafya enstitüleridir. Heyetin raporu incelendikten sonra karar verileceği belirtilmektedir.¹⁶⁶ 24 Ocak 1935 tarihli Ulus gazetesinde bu raporda fakülteye alınacak öğrenci sayıları ve okutulacak derslerin programının da bulunduğu bildirilmektedir.¹⁶⁷

Yukarıda verilen gazete haberlerinin tarihi 11, 12 ve 14 Ocak 1935'tir. Afet İnan ise anılarında Atatürk'ün Kültür Bakanı Abidin Özmen'e 11 Mart 1935'te tarih ve coğrafya alanında Ankara'da bir fakülte kurulması düşüncesini açtığını ve bu konuda talimatını ilettiğini, Abidin Özmen'in bunun üzerine harekete geçtiğini, İstanbul Üniversitesinde de bu konuda fikir alışverişinde bulunduğunu anlatıyor.¹⁶⁸ Gazete haberleri gösteriyor ki bu gelişmeler daha önce olmuş ya da Afet İnan'ın aktardıklarından daha önce Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesinin kurulması konusunda çalışmalara Kültür Bakanı tarafından başlatılmıştır.

Fakültenin bünyesinde arkeoloji ve onun yanında edebiyat da ilk kuruluştaki yer alacak bölümler arasına eklenmiştir. Türk tarihinin ve bunun eski medeniyetlerdeki izlerinin araştırılması amacıyla kurulacak olan dil bölümleri, Türk dilinin araştırılmasına yönelik yer alacak bölüm dolayısıyla fakültenin adına dil de eklenerek²⁰⁰ Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi olarak isimlendirilmiştir. 17 Nisan 1935 tarihli Kurun gazetesinde hükümetin Ankara'da kurulacak tarih ve coğrafya fakültesi için hazırlamış olduğu kanun taslağını geri çektiği, bu geri çekmenin sebebinin de Fakülteye dil ve edebiyat şubelerinin de eklenecek olduğu ifade edilmektedir. Bu haberde ayrıca Fuat Köprülü'nün de kurulacak Fakültede görev alacağı belirtilmektedir.¹⁶⁹

2.1.3. Kuruluş İçin Yapılan Yasal Düzenlemeler

Maarif Vekili Abidin Özmen hazırlıklara başlamış ve iki ay sonra 23 Mayıs 1935 tarihinde Fakültenin kurulması için gerekçe Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığına sunulmuştur.¹⁷⁰ Başvekil İsmet İnönü tarafından Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığına sunulan kanun tasarısında Fakültenin kuruluşu için iki gerekçe belirlenmişti. Bunlardan birincisi bilimsel araştırmalar konusundaydı. Türk kültürünü bilgiye dayalı olarak araştırarak,

¹⁶⁶ Kurun, 24 İkincikanun 1935, Sayı: 6124-62, 8. Bak Ek No:5.

¹⁶⁷ Ulus, 24 Sonkanun 1935, Sayı: 4847, 3.

¹⁶⁸ İnan, "Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi", 50. Yıldönümünü Anma Kitabı, 15. ²⁰⁰

Turan, "Türkiye'nin Bilim, Eğitim", 206.

¹⁶⁹ Kurun, 17 Nisan 1935, Sayı: 6262-142, 2.

¹⁷⁰ Çadircı vd., *Bir Envanter Çalışması*, 22.

inceleyecek bir kurumun gerekliliği ilk gerekçeydi. İkinci gerekçe ise orta dereceli okullara Türk dili ve tarihi konularında modern bilim gereklerine göre öğretmenler yetiştirmek ve var olan öğretmenlerin de yine modern bilimin gereklerine göre bilgilerini tamamlamaktı. Fakültenin hükümet merkezinde yani Ankara’da kurulacağı da belirtiliyordu gerekçede.¹⁷¹ Burada da görüldüğü üzere bilimsel araştırmalar yapmak, yeni bilgilerle donanımlı öğretmenler yetiştirmek ve görevdeki öğretmenlerin de yeni bilgileri edinmesini sağlamak temel amaçlardır.²⁰⁴ Bu fakültenin kurucusu Atatürk’ün öğretmen yetiştirmeye ne derece önem verdiği onun şu sözünde açıktır: “Milletleri kurtaranlar yalnız ve ancak öğretmenlerdir.”²⁰⁵ Kanun tasarısında, önceden tarih, coğrafya ve arkeoloji enstitülerinin Fakültede bulunacağı ve adının da “Ankara Tarih-Coğrafya Fakültesi” olacağı ve 150 bin liralık bir tahsisat ile kurulacağı belirlenmişken, bu kanun taslağının geri çekilerek Fakülteye bir de dil enstitüsünün ekleneceği ve adının da “Ankara Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi” olacağı belirtilmektedir. Fakülteye ayrılacak ek ödeneğin de Maarif Vekaleti bütçesinden karşılanmasının mümkün olmadığı ifade ediliyordu.

Kanun tasarısı ilk olarak 20 Mayıs 1935’te İcra Vekilleri Heyeti’ne sunulmuş, burada kabul edildikten sonra 23 Mayıs 1935’te Başvekil İsmet İnönü tarafından Türkiye Büyük Millet Meclisinde görüşülmek üzere Meclis Başkanlığına gönderilmiştir. 26 Mayıs 1935 tarihli Haber gazetesinde Fakültenin adı “Dil, Tarih, Coğrafya Fakültesi” olarak verilerek, kanun teklifinin Meclise verildiği, fakültenin haziran ayı başında kurulacağı, düzenlemenin Kültür Bakanlığınca yapılacağı belirtilmektedir. Haberde dekanın, enstitü müdürlerinin alacağı maaş, idari kadrolarda kaç kişinin bulunacağına da yer verilmiştir.¹⁷²

Fakültenin kuruluşuna dair yasanın çıkarılması şu aşamalardan geçmiştir:

Kanun tasarısı 3.6.1935 tarihinde Maarif Encümeninde görüşülerek Meclis Başkanlığına yollanmıştır. Maarif Encümeninin Meclis Başkanlığına sunuş yazısında “İlerde fakülteleri toplayarak bir ‘Ankara Üniversitesi’ kurulması dileğinde bulunan komisyonumuz kanunu

¹⁷¹ 23.5.1935 tarihli Meclis Başkanlığına sunulan kanun layihasında (tasarısında) “mucib sebepler” başlığı altındaki Fakültenin kuruluş gerekçesi şu ifadelerle belirtilmiştir: “Hükümet merkezimizde bir taraftan Türk kültürünü bilgi metodu ile işleyecek bir tetkik ve araştırma müessesesine olan ihtiyaç, diğer taraftan orta tahsil müesseselerimize ulusal dil ve tarihimizin ilmi ve en yeni telakkilerine göre hazırlanmış muallim yetiştirmek ve bugünkü muallimlerimizin bu yönden bilgilerini tamamlamak lüzumu Ankara’da bir Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi kurulmasını icap ettirmiştir.” [Ankara Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesinin Kurulmasına Dair Kanun Layihası ve Maarif ve Bütçe Encümenleri Mazbataları (I/224), 1] (Bak. Ek No:2) ²⁰⁴ Turan, “Türkiye’nin Bilim, Eğitim”, 206. ²⁰⁵ İnan, *Atatürk Hakkında Hatıralar*, 365.

¹⁷² Haber, 26 Mayıs 1935, Sayı: 1213, 2.

Türkçe yazmış ve gereği yapılmak üzere yüce başkanlığa sunmuştur” ifadesi dikkati çekmektedir.¹⁷³ Buradan da açıkça anlaşılmaktadır ki daha Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi kurulmadan bile Ankara Üniversitesinin kurulması fikri olgunlaşmış, hatta bu Fakülte ile birlikte anılmıştır.

Maarif Encümeninde (Kültür Komisyonu)¹⁷⁴ görüşülen tasarı Bütçe Encümenine (Bütçe Komisyonu) yollanmıştır. 10.6.1935 tarihinde de Bütçe Encümeni öngörülen bazı ücretlerde kesinti yaparak tasarıyı acilen genel kurulda görüşülmek üzere Meclis Başkanlığına sunmuştur.¹⁷⁵ Maarif Encümeni ve Bütçe Encümeninin, Hükümetin kanun teklifi üzerinde yaptığı bazı değişikliklerin bu komisyonların kendi görev alanlarıyla ilgili olmasının yanında, bazı ifade değişiklikleri de yapmış olmaları yine o dönemdeki dilde değişim çabaları ve bu çabalara değişik bakış açılarını yansıtmaları açısından ilginçtir.¹⁷⁶ Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesinin kuruluşundaki bir amaç da bu türlü çabalara daha bilimsel yaklaşım sağlayacak yapının oluşturulmasına katkıda bulunmaktır.

Fakültenin kuruluş işlerini başlatan, takip eden, kanun tasarısının hazırlanması ve bu tasarının Meclis komisyonlarında görüşülmesi sırasında Maarif Vekili olarak bulunan Abidin Özmen iken, kanunun Meclis Genel Kurulunda görüşülmesi sırasında Maarif Vekili Saffet Arıkan’dır. 12 Haziran 1935’te Kültür Bakanı (Maarif Vekili) Abidin Özmen görevden ayrılarak yerine Saffet Arıkan bakan olmuştur.²¹¹ Saffet Arıkan da Fakültenin kuruluşu için süreci yakından takip ederek büyük destek sunmuştur. 14 Haziran’da Maarif Vekili Saffet Arıkan Türkiye Büyük Millet Meclisindeki görüşmeler sırasında kısa ve etkili konuşma yapmış¹⁷⁷, kanun tüm maddeleriyle kabul edilmiştir. Fakültenin kuruluşunun Atatürk

¹⁷³ Ankara Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesinin Kurulmasına Dair Kanun Layihası ve Maarif ve Bütçe Encümenleri Mazbataları (I/224), 2. (Bak. Ek No:2)

¹⁷⁴ Kültür Komisyonu: Maarif ve Kültür aynı bakanlığı ifade ettiği gibi bu ayırım Meclis komisyonunda da yapılmamış olarak görünüyor.

¹⁷⁵ Ankara Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesinin Kurulmasına Dair Kanun Layihası ve Maarif ve Bütçe Encümenleri Mazbataları (I/224), 3. (Bak. Ek No:2)

¹⁷⁶ Hükümetin teklifinde “layiha” sözcüğü kullanılırken, Maarif Encümeni bunu “taslak” olarak değiştirmiştir. “Memur” sözcüğü yerine “işyar” karşılığı konulmuştur. “Maliye Bakanlığı” yerine “Finans Bakanlığı” tercih edilmiştir. “Talimatname” yerine “öğrenek” sözcüğü konulmuştur. “Mütehassıs” yerine “uzman”; “çevirme memuru” yerine “yönetim işyari” kullanılmıştır. Geçici maddeler, Hükümetin teklifinde “iğreti madde” olarak yazılırken, Maarif Encümeni bunu “geçeğen madde” olarak yazmış, Bütçe Encümeni de “muvakkat madde” olarak yazmıştır. Bütçe Encümeninin Maarif Encümeninden Kültür Komisyonu olarak bahsetmesi de dikkati çekmektedir. [Ankara Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesinin Kurulmasına Dair Kanun Layihası ve Maarif ve Bütçe Encümenleri Mazbataları (I/224), 4-5.] (Bak. Ek No:2) ²¹¹ Turan, “Türkiye’nin Bilim, Eğitim”, 207.

¹⁷⁷ Meclis tutanaklarında konuşma şöyledir: “Arkadaşlar, Atatürk’ün yüksek dehasından doğan ve kendi kutlu eli ile yaratılan tarih ve dil hareketi; bunlara bağlı olan arkeoloji ve coğrafya bilgileri için; Ankara’da bir fakülte

tarafından başlatılan tarih ve dil hareketi ile bağlantılı olduğu Saffet Arıkan'ın Fakültenin kuruluşuna dair kanun hakkındaki görüşmelerde bu konuşmasındaki bir cümlesi ile de ortaya konulmaktadır. Bu cümlesinde Saffet Arıkan tarih ve dil hareketi ile doğrudan ilgili olan arkeoloji ve coğrafyanın da Fakültenin bünyesinde bulunacağını ifade etmiştir.²¹³

Türkiye Büyük Millet Meclisinde Fakültenin kuruluşu ile ilgili kanun 14 Haziran 1935'te kabul edilmiş, Cumhurbaşkanı'nın onayından sonra 22 Haziran 1935'te Resmi Gazete'de 2795 sayılı ile yayınlanmış ve bu tarihte yürürlüğe girmiştir. Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesinin kanunda Kültür Bakanlığına bağlı olarak kurulduğu belirtiliyor. Bu kanunla Fakültenin kuruluşunun idari ve mali esasları altı madde ve iki geçici madde ile belirlenmiştir. Kanunda dekan ve enstitü direktörü dahil idari kadro ve yine akademik olmayan uzmanlarının kadrosu da belirlenmiş, 27 kadro bu kanunda yer almıştır. Öğretime ve yönetime ilişkin diğer hususların saptanmasında da Kültür Bakanlığına yetki verilmiştir.²¹¹⁷⁸¹⁷⁹ Yukarıda değinilmiş olmakla beraber burada tekrarlamak gerekirse, bu tarihte kültür ve maarif, aynı bakanlığın yani Kültür Bakanlığının sorumluluğundaydı. Maarif ve Kültür Bakanı terimlerinin aynı kabul edildiği ve birbirinin yerine kullanıldığı o zamanki yazışmalarda görülmektedir.¹⁸⁰ Afet İnan anılarında, Atatürk'ün Maarif Vekaletinin resmi unvanının Kültür Bakanlığı olarak kullanılmasını istediğini belirtmiştir.²¹⁶

Fakültenin kuruluş çalışmalarına ilk olarak Kültür Bakanı (Maarif Vekili) Abidin Özmen başlamıştı. Bu hazırlıkların başlangıcı da doğal olarak o sırada Türkiye'de tek üniversite olan İstanbul Üniversitesinden oldu. Bakan, İstanbul Üniversitesine giderek orada yeni kurulacak fakülte konusunda görüş alışverişinde bulundu. Bakanın yanı sıra kuruluş aşamasında işleri

açılacaktır. Bu fakülte ilimleri öğretecek, üretecek ve mümkün olan kısa bir zaman zarfında ilim dünyasının gözü önüne bu gerçek hakikatleri sermeye çalışacaktır..." (TBMM Zabıt Ceridesi, 38. İnikad, 14.6.1935, Devre V, cilt 178, 189) (Bak. Ek No:3) ²¹³ İnan, "Kuruluş Hazırlıkları Üzerine", *TAD*, 1-2.

¹⁷⁹ Haziran 1935 tarih ve 3035 sayılı Resmi Gazete, 5372. (Bak. Ek No:1)

¹⁸⁰ Dilde sadeleşmenin devam ettiği bu tarihlerde bununla ilgili olacağı tahmin edilebilen bir husus bakanlıkların ve bakanların unvanlarının yazılışlarındaki bakan ve vekil, bakanlık ve vekalet sözcüklerinin birbirinin yerine kullanılıyor olmasıdır. Örneğin, 22 Haziran 1935 tarihli 3035 sayılı, Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesinin kuruluşuna dair kanunun yer aldığı Resmi Gazete'de bunu gözlemlemek mümkündür. Fakültenin kuruluş kanunun son maddesinde "Bu kanunun hükümlerini Finans ve Kültür bakanları yürütür" yazmaktadır. Resmi Gazete'nin başka sayfalarında ise Finans Bakanı yerine Maliye Vekili, bakanlık yerine de Maliye Vekaleti terimleri kullanılmıştır. Bunun dışında, kanunda Kültür Bakanlığı terimi kullanılırken, aynı Resmi Gazete'de kararnamelerde Kültür Bakanı Saffet Arıkan'ın adının üstünde Maarif Vekili yazmaktadır. Resmi Gazete'nin aynı sayısında Nafia Vekilliği ve Nafia Bakanlığı terimleri farklı sayfalarda kullanılmıştır. Bu örnekleri daha da çoğaltmak mümkündür. Fakültenin kuruluş kanununun geçici ikinci maddesinde "Bakanlar Kurulu" ifadesi varken, Resmi Gazete'nin diğer sayfalarında "İcra Vekilleri Heyeti" terimi kullanılmıştır. (22 Haziran 1935 tarih ve 3035 sayılı Resmi Gazete, 5372). Yukarıda ifade edildiği gibi bu dönemde buna benzer durumlara resmi yazışmalarda, gazete haberlerinde sık sık tanık olunmaktadır. ²¹⁶ İnan, *Atatürk Hakkında Hatıralar*, 373.

yürütecek kişi olarak o sırada Türk Tarih Kurumu Başkanı olan Hasan Cemil Çambel de belirlenmişti.¹⁸¹ Türk Tarih Kurumu Başkanı'nın fakülte kurulmasında aktif rol alacak olmasının, Fakültenin kuruluş amaçları doğrultusunda alınmış bir karar olduğu açıktır.

2.2. Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesinin Açılış Hazırlıkları

Kuruluş kanununun Resmi Gazete'de yayınlanmasının ardından açılış hazırlıklarına başlanmıştır. Bu hazırlıklar Fakülte'nin idari ve akademik kadrosu ile eğitim vereceği binanın ve öğrenci alım şartlarının belirlenmesini içeriyordu. Ulus gazetesinin 25 Eylül 1935 tarihli nüshasında “Dil, Tarih-Coğrafya Fakültesi” binasının tadilatının tamamlandığı, öğrenci kayıtlarına başlanacağı haberi vardır. Fakülteye alınacak yatılı öğrenci sayısının 40 olduğu, arkeoloji, dil ve diğer bölümler için yurtdışından gelecek yabancı hocaların işlemlerinin de başlatıldığı, idari işlerde görev alacak personelin de atama işlerine başlandığı yazılmıştır.

Dekanın kim olacağının kesin olarak belli olmadığı da ifade edilmiştir.¹⁸²

2.2.1. Dekan ve İdari Kadronun Belirlenmesi

Fakülte'ye dekan olarak kimin atanacağı konusunda basında muhtelif haberler dolaşmaya başlamıştır. Akşam gazetesinin 25 Haziran 1935 tarihli nüshasındaki “Tarih, Coğrafya ve Dil Fakültesi”nin açılması hazırlıklarına başlandığına ilişkin kısa haberde Fakülte dekanının Fuat Köprülü olacağına kesin gözüyle bakıldığı ifade edilmiştir. Yine aynı gazetenin 12 Temmuz 1935 tarihli sayısında aynı görev için Hasan Cemil (Çambel)'in adı geçmektedir. Ancak Hasan Cemil'in o sırada milletvekili olmasının bu görevi üstlenmesine mani olacağı, bu nedenle milletvekilliğinden ayrılabilceği belirtilmektedir. Hasan Cemil'in Fakültede aynı zamanda Eski Yunan Tarihi profesörü olacağı, Fuat Köprülü'nün bu Fakültede profesör olacağı, ancak İstanbul Üniversitesinde de ders vermeye devam edeceği, Dil Encümeni üyeleri Abdülkadir (İnan) ve İbrahim Necmi'nin (Dilmen) de kadrolu olarak ders vereceklerinden bahsedilmektedir.¹⁸³ Ancak hazırlıklar sırasında gündeme geldiği anlaşılan Köprülü'nün dekanlığı husus gerçekleşmemiştir. Fuat Köprülü, Orta Zamanlar Tarihi hocası olarak görev almıştır.¹⁸⁴ Öyle anlaşıyor ki hazırlık aşamalarında, idareci kadroları ve ders verecek öğretim elemanları gibi konularda o zamanın koşulları dahilinde değişiklikler

¹⁸¹ Turan, “ Türkiye'nin Bilim, Eğitim”, 207.

¹⁸² Ulus, 25 Eylül 1935, Sayı: 5088, 3.

¹⁸³ Akşam, 12 Temmuz 1935, Sayı: 6009, 1,4.

¹⁸⁴ Akşam, 25 Haziran 1935, No. (sayı): 5992, 2.

yapılmak zorunda kalınmış, basına bile yansıyan bazı fikirlerden, planlardan vazgeçilmek zorunda kalınmıştır.

Neticede, Köprülü yerine dekan olarak Darülfünun'da tarih profesörü iken 1933 yılında yapılan üniversite reformu sonrasında kurulan İstanbul Üniversitesinde kadro dışı kalan Prof. Dr. Ali Muzaffer (Göker) atanmıştır. O sıralarda Türk Tarih Kurumu Başkanı olan Hasan Cemil (Çambel) de dekan vekili olarak görevlendirilmiştir. Fakülte müdürü (şimdiki unvanıyla fakülte sekreteri) olarak da daha önce lise müdürlüğü yapmış olan Adil Ertoran atanmıştır.¹⁸⁵ O sırada hem dekan Ali Muzaffer (Göker) hem de dekan vekili Hasan Cemil (Çambel) milletvekili olarak da görev yapıyorlardı. Fakültenin faaliyete geçirilmesi işlerini asıl yürüten Hasan Cemil (Çambel) olmuştur. İkisi de Atatürk'ün yakın çevresinde bulunan kişilerdi.²²²

2.2.2. Fakültenin İlk Binası: Evkaf Apartmanı

Ankara'da o dönemde açılan öğretim kurumları için yeni binalar yapılmıştı. Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi için de yeni bir binanın yapılması zorunluydu. Ancak yeni bina yapılıncaya kadar hizmet verilecek geçici bir mekân arayışı sonunda, zaten başkentin o dönemdeki sınırlı imkanları dahilinde Evkaf Apartmanının bir kısmının kiralanması yoluna gidildi.¹⁸⁶ Evkaf Apartmanının mimari projesi Mimar Kemaleddin tarafından 1927 yılında çizilmiş,¹⁸⁷ binanın inşaatı 1930'da tamamlanmıştı. Günümüzde Devlet Tiyatroları Genel Müdürlüğü, Küçük Tiyatro ve Oda Tiyatrosunun bulunduğu¹⁸⁸ bu bina erken Ankara'daki en büyük binalardan biriydi. Yedi katlı (bodrum ve çatı katı dahil) olan binanın zemin ve birinci katlarında mağazalar ve bir tiyatro salonu, üst katlarında ise daireler bulunuyordu. Yapının ortasında geniş bir açık avlu yer alırken, bu avlunun ikinci kata yükselen bölümünde de tiyatro salonu vardı.¹⁸⁹

Bu binanın dört dairesi kiralanarak, öğretim alanları, öğretim üyesi odaları, idari birimler ve yatılı öğrenciler için yatakhaneler olacak biçimde tadilat işlemleri yapıldı.²²⁷ Dil ve Tarih-

¹⁸⁵ Çadircı vd., *Bir Envanter Çalışması*, 23.

²²² Çadircı vd., *Bir Envanter Çalışması*, 29.

¹⁸⁶ A.Ü. Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi İlk Mezunlarından Halil İnalcık ve Mustafa Turna'nın Anıları ile Fakültemizin Tarihçesi, Ankara: Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Basımevi, 1986, 6-7.

¹⁸⁷ Kenan Bilici, "Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi ve Eğitim Öğretimde Alman Bilim Kadrosu (1936-1970)", *İkinci Vatan ve Ankara Üniversitesi*, Ed. Kasım Karakütük, Ankara: Ankara Üniversitesi Yayınları, 2016, 236.

¹⁸⁸ Bak. Ek No:27 (Resim)

¹⁸⁹ Ahsennur Yalçın, Seda Kula. "An Innovation Building of The Early Turkish Republican Period: İkinci Evkaf Apartmanı", *Gazi University Journal of Science*. 12-3 (2024), 438.

Turan, "Türkiye'nin Bilim, Eğitim", 208.

Coğrafya Fakültesi 1935 yılından 1940 yılında şimdiki binasına geçinceye kadar burada faaliyetlerini sürdürmüştür. Evkaf Apartmanı kiralandıktan sonra Fakültenin

227

ihtiyaçlarına göre tadilat geçirmiş, bu tadilat 1935 yılı sonuna dek sürmüştür. Apartmanın en üstteki iki katı yatılı öğrenciler, diğer katlar da derslikler, öğretim üyelerinin odaları, idari işler için ayrılmıştı.¹⁹⁰

2.2.3. Öğretim Kadrosunun Belirlenmesi

Fakültenin öğretim kadrosunun oluşturulması çalışmaları da açılış hazırlıkları ile birlikte devam etmiş, daha açılışında öğretim kadrosu 25 kişiye ulaşmıştı. Bunlar içinde kendi alanında isim yapmış Türk profesörler, yurt dışında öğrenimlerini tamamlayarak yurda dönmüş olanlar ve yabancı profesörler vardı. Fakülte kadrosunda ilk görev alan o sırada İstanbul Üniversitesinde antropoloji profesörü olan Şevket Aziz (Kansu) idi.¹⁹¹ Şevket Aziz doğrudan Atatürk'ün isteği üzerine İstanbul Üniversitesinden ayrılarak Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesine geçmişti. Son Posta gazetesinde İstanbul Üniversitesi antropoloji profesörü Şevket Aziz'in "Dil, Tarih ve Coğrafya Fakültesi"ne tayin olduğu kısa haberi bulunmaktadır.¹⁹² Görev alan diğer Türk profesörler o sırada aynı zamanda milletvekili olarak görev yapan, Orta Zamanlar Tarihi profesörü Kars milletvekili Fuat Köprülü, Eski Zamanlar Tarihi profesörü Sivas milletvekili Şemsettin Günaltay, Yeni Zamanlar Tarihi profesörü Konya milletvekili Muzaffer Göker ve Hint Tarihi profesörü Manisa milletvekili Yusuf Hikmet Bayur, Dilbilim profesörü Çoruh milletvekili Saim Ali Dilemre, Türk Dili

¹⁹⁰ Çadircı vd., *Bir Envanter Çalışması*, 24.

¹⁹¹ Turan, "Türkiye'nin Bilim, Eğitim", 208-209; Gazete haberlerinde kimi kişilerin sık sık soyadları olmadan adlarının verilmesi, soyadı yasasının 2 Temmuz 1934'te Resmi Gazete (2741) yayınlanması, 2 Ocak 1935'te yürürlüğe girmesi ve uygulamada daha tam olarak alışılmamış olmasıyla ilgili görülebilir.

¹⁹² Son Posta, 2 İkinciteşrin 1935, Sayı: 20203, 2.

Turan, "Türkiye'nin Bilim, Eğitim", 208.

profesörleri Burdur milletvekili Necmi Dilmen ve Muş milletvekili Hasan Reşit Tankut'tu.¹⁹³ Onların yanı sıra o sırada Musiki Muallim Mektebi'nde öğretmen olarak görev yapan Afet İnan da kadroya dahil edildi.

Yurt dışında öğrenimlerini tamamlayıp gelenlerden Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesinde görev alan ilk isimler ise şunlardır: Bekir Sıtkı Baykal, Cemal Tukin, Cemal Alagöz, Danyal Bediz, Niyazi Çıtakoğlu, Melahat Özgü, Saffet Korkut, Hamit Dereli, Orhan Burian ve Şükrü Akkaya.²³² Kadronun en dikkat çekici yönü ise yabancı profesörlerdi. Bunlar o sırada Almanya'da iktidarda olan Nasyonal Sosyalist Parti'nin uyguladığı baskılardan kaçan Yahudi ya da iktidar partisine muhalif profesörlerdi. Bu profesörler için göçmen hocalar tabiri de kullanılmaktadır.

Göçmen hocalar ilk kez Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesine gelmiş değillerdir. Daha önce İstanbul Üniversitesine ve Ankara'da da Yüksek Ziraat Enstitüsüne yabancı hocalar

232

gelmişlerdi. Onlar Almanya'da baskılara maruz kaldıklarında bir çıkış yolu, kurtuluş imkanı bulabilmek için İsviçre'de bir dernek kurmuşlardı. Türkiye'ye gelen yabancı hocalarla bu dernek vasıtasıyla ilişki kurulmuş ve davet edilmişlerdi. Fakültenin kuruluş çalışmalarını yürüten bakan Abidin Özmen, yine aynı dernek vasıtasıyla yabancı hocaları davet etti. Kendisine yardımcı olan, asıl bağlantıları kurarak bu konuda rol alan Cevat Dursunoğlu'ydu. Cevat Dursunoğlu o tarihten kısa süre önce Almanya'da öğrenci müfettişliği görevinde bulunmuş bir kişi olarak bu konulara doğrudan hakimdi. Dernek aracılığıyla on profesör Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesinde görev almak üzere davet edildi. Bunlar Georg Rohde, Benno Landsberger, Hans Gustav Güterbock, Walter Ruben, Karl Menges, Annemarie von Gabain, Herbert Luis, Hans Henning von der Osten, Wolfram Eberhard ve bir de Macar Türkolog Laszlo Rasonyi idi.²³³

¹⁹³ Bekir Koç, "Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesinin Kuruluş Süreci, İlk Mezunları ve Halil İnalıcık", *OTAM*, 40 (2016), 33-34.

Turan, "Türkiye'nin Bilim, Eğitim", 208.

Bu isimlere Fakülte açıldıktan sonraki yıllarda yurt dışında öğrenimlerini tamamlayarak dönen on beş kişi daha katılacaktı.²³⁴ Yurt dışında öğrenim görüp dönen ve görev alanlar aynı zamanda yabancı hocalara çevirmenlik hizmeti de vermişlerdir.²³⁵ Ulus gazetesinin 20 Kasım 1935 tarihli nüshasında “Dil, Tarih ve Coğrafya Fakültesi”ne atanan doçentlerin haberi vardır.

²³³ Turan, “ Türkiye’nin Bilim, Eğitim”, 208.

²³⁴ Cumhuriyetin ilanından sonra, eğitim ve kültür alanında yapılacak atılımlara temel teşkil etmek üzere eğitim ve kültür alanında çalışmalar yapacak kurumların oluşturulması da planlanmıştı. Modern anlayışla, bilimin ışığında, bilimsel yöntemlerle ve rasyonel yaklaşımlarla eğitim yapacak olan yükseköğretim kurumlarının oluşturulması, ülkenin ihtiyacı olan eğitilmiş, bilgili ve açık görüşlü kuşakların yetiştirilmesi açısından çok önemliydi. Bu türlü kurumlarda eğitim ve öğretimi yapacak kadroların yetiştirilmesi de öncelikle üzerinde durulması gereken konuydu. Mustafa Kemal Atatürk, Batı’nın bilim ve tekniğini öğrenmiş, Avrupa bilimsel disiplin anlayışı ile donanımlı eğitimcilerin bu kurumlarda görev almasının, yapılacak olan eğitim ve kültür alanındaki hamlelere hız kazandıracağını ve kısa zamanda etkili sonuçlar almanın bu şekilde mümkün olacağına biliyordu. Bu amaçla Avrupa ülkeleri ve Amerika Birleşik Devletleri’ne 1926-27 öğretim yılından itibaren eğitim amacıyla öğrenci yollanmasına daha Cumhuriyet’in ilk yıllarında başlanmıştı. Yurtdışına eğitim için yollanan öğrencilerden, eğitimini tamamlayanlardan bir kısmı da Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesinde görev almışlardır.

Atatürk Avrupa’nın kültür ve yöntemlerinden yararlanmanın kesinlikle gerekli olduğuna, Türk aydınlarının Avrupa medeniyetini tanımaları ve kültür alışverişinde bulunmalarının zorunlu olduğuna işaret etmiştir. (İnan, *Atatürk Hakkında Hatıralar*, 375.)

Sosyal bilimler alanında yollanan öğrenciler, gittikleri ülkelerde tarih, arkeoloji, antropoloji, Eski Önasya dilleri ve coğrafya alanlarında öğrenim görerek yurda dönmüşler ve açılan yükseköğrenim kurumlarında görev almışlardır. Lise öğrenimini başarıyla tamamlamış ya da yükseköğrenim yapmış olanlar sınavla seçilerek yurt dışına eğitime yollanmışlardır. Sosyal bilimler alanında öğrencilerin, Avrupa ülkelerinden Fransa, Almanya, İngiltere, İsviçre ve Macaristan’a yollandıkları, bunun yanında Amerika Birleşik Devletleri’ne de öğrenci yollandığı görülmektedir. Dönüşlerinde Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesinde görev alan yurt dışında öğrenim görmüş akademisyenler şunlardır:

Fransa’ya yollananlar: Şevket Aziz Kansu (Antropoloji), Enver Ziya Karal (Tarih), Cemal Alagöz (Coğrafya), Bedrettin Tuncel (Fransızca).

Almanya’ya yollananlar: Bekir Sıtkı Baykal (Tarih), Şinasi Altundağ (Tarih), Halil Demircioğlu (Tarih), Cemal Tukin (Tarih), Danyal Bediz (Coğrafya), Niyazi Çıtakoğlu (Coğrafya), Melahat Özgü (Almanca).

İngiltere’ye yollananlar: Orhan Burian (İngilizce), İrfan Şahinbaş (İngilizce), Saffet Korkut (İngilizce).

Amerika Birleşik Devletleri’ne yollananlar: Aydın Sayılı (Bilim Tarihi), Muzaffer Şenyürek (Antropoloji), Muzaffer Şerif Başoğlu (Psikoloji), Niyazi Berkes (Sosyoloji) ve Behice Boran (Sosyoloji).

Yurtdışına gönderilecek öğrencilerle Atatürk’ün de bizzat ilgilendiği, hatta seçilecek öğrencilerle ilgili olarak Maarif Vekili’ne önerilerde bulunduğu da bilinmektedir. (Turan, “ Türkiye’nin Bilim, Eğitim”, 204).

Almanya’da Freiburg’da doktorasını tamamlamış olan Dr. Bekir Sıtkı (Baykal), Berlin’de doktorasını tamamlamış olan Dr. Melahat (Özgü), Münih’te doktorasını tamamlamış olan Dr. Danyal (Bediz) ve İngiltere’de Londra’da doktorasını tamamlamış olan Dr. Saffet (Korkut), Oxford’da doktorasını tamamlamış olan Dr. Hamid (Dereli) doçent kadrosuna atandıkları yazıdır.¹⁹⁴ Bu haberde de görüldüğü üzere daha öğretime başlanmadan öğretim kadrosu yurtdışında doktorasını yapmış Türk gençleri ile de desteklenmiştir. Daha öncesinde yabancı profesörlerle gerekli anlaşmalar yapılarak onların Ankara’ya gelmesi sağlanmış, milletvekili olarak Ankara’da bulunan profesörler, Ankara’daki kurumlarda görevli, alanında uzman ve yetki sahibi kişiler, bunların ötesinde İstanbul Üniversitesinden ayrılmak zorunda kalmış profesörler, İstanbul Üniversitesinden Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesine naklen gelenlerle öğretim kadrosu daha açılmadan geliştirilmiştir.

2.2.4. Öğrenci Kabul Şartları

Fakültenin hizmet vereceği binanın eğitim ve öğretime uygun hale getirilme ve akademik kadronun belirlenme çalışmaları sürerken, diğer taraftan öğrenci kabulünün nasıl yapılacağı konuları ile eğitim programlarına hazırlanması, üzerindeki çalışmalar da devam ediyordu.¹⁹⁵

Fakülteye öğrenci kabulü şartlarına göre yatılı gündüzlü öğrenciler sınavla alınacaktı. Bu sınava katılabilmek için lise olgunluk sınavını ve bakalorya sınavını geçmiş olmak şartı aranıyordu. Bunun dışında öğretmen okulu mezunları ya da herhangi bir yüksekokulu bitirenler de bu sınava katılabileceklerdir. Yatılı öğrenci sayısı kız ve erkek olarak toplam 40 olarak belirlenmişti. Gündüzlü öğrenciler için belli bir sayı belirlenmemiştir.¹⁹⁶

Ulus gazetesinin 27 Eylül 1935 tarihli nüshasında “Dil, Tarih ve Coğrafya Fakültesinde talebe yazılma şartları” başlıklı Kültür Bakanlığı’ndan bir ilan vardır. İlan gündüz öğrencileri ve yatılı öğrenciler için iki bölümden oluşmaktadır. Öğrencilerin hangi koşulları yerine getirmiş olmaları ve onlardan kayıt için hangi belgelerin istendiği ve kayıt tarihleri belirtilmiştir. Yatılı öğrenci olarak 40 erkek ve kız öğrenci alınacağı, yatılı öğrenci olmak için yarışma sınavına girilmesi gerektiği, yarışma sınavlarının Ankara’da Gazi terbiye Enstitüsünde ve İstanbul’da Yüksek Öğretmen Okulu’nda yapılacağı duyurulmuştur. Yatılı öğrenci olmak için lise olgunluk

¹⁹⁴ Ulus, 20 Kasım 1935, Sayı: 5144, 3.

¹⁹⁵ Çadircı vd., *Bir Envanter Çalışması*, 61.

¹⁹⁶ Turan, “Türkiye’nin Bilim, Eğitim”, 209.

²³⁹ Ulus, 27 Eylül 1935, Sayı: 5090, 7.

sınavını verenlerin yanı sıra öğretmen okulunu bitirmiş olanlar da başvurabilecekleri belirtilmiştir.²³⁹ Aynı ilan üç gün sonra 30 Eylül 1935'te aynı gazetede yine yayınlanmıştır.¹⁹⁷ 5 Ekim 1935 nüshasında ise başvuranların sayısının yüzü geçtiği, 15 Ekim'de sınavların yapılacağı, Fakültenin ise kasım ayı başında açılacağı, yabancı profesörlerin de açılışa kadar gelmiş olacakları haberi vardır.¹⁹⁸ 10 Ekim 1935 tarihli Son Posta gazetesinde Fakültenin 1 Kasım'da öğretime başlayacağı, Almanya'dan gelecek olan profesör sayısının da yedi olduğu ve onların da 1 Kasım'da Ankara'da olacakları ifade edilmiştir. Yatılı öğrenci başvurularının sayısının çok olması üzerine de bunların sınavla seçileceği, yirmi kız, yirmi de erkek yatılı öğrenci alınacağı belirtilmiştir.¹⁹⁹

Hazırlıklar tamamlanırken, eğitim öğretim süresi ve koşulları da belirlenmişti. Bu konuda bir yönetmelik hazırlanmıştı. Bu yönetmelikte lisans düzeyinde öğrenimin şimdi olduğu gibi sekiz yarıyıl olması ve ilk dört yarıyıl sonunda öğrencinin bir sınava tabi tutulması belirlenmişti. Bu sınavda ilk iki yılda görülen tüm derslerden öğrenci sorumlu tutuluyordu. Bu sınavı geçenler ancak kalan iki yıllık, dört dönemlik, öğrenimlerine devam edebiliyorlardı. Okulun bitiminde öğrenciler etüt adı verilen bir bitirme tezi hazırlamak zorundaydı. Bu da bilimsel araştırmaya ilk adım olarak görülüyordu. Lisans eğitimini tamamlayanların doktora hangi şartlarda kabul edilecekleri de belirlenmişti.²⁰⁰ Doktora öğreniminin koşulları daha baştan belirlenmiş olması bu Fakültenin bir işlevini daha bize göstermektedir. Bu hem kendisine hem de ülkede açılacak diğer yükseköğretim kurumlarına akademisyen yetiştirmektir.

Fakültenin açılışı henüz yapılmadan önce Atatürk'ün buraya uğradığı bilinmektedir. Buna dair bilgileri Fakültenin ilk mezunlarının anılarında ve gazete haberlerinde buluyoruz. Atatürk Fakülteyi ilk kez daha eğitim öğretime başlamadan açılış hazırlıkları sürerken, 1935 yılı sonlarında ziyaret etmiş, ikinci ziyaretini ise Fakülte açıldıktan ve öğretime başladıktan sonra 4 Mart 1938'de yapmıştır.²⁴⁴ Bu ziyarete dair gazete haberleri 5 Mart 1938 tarihli Cumhuriyet gazetesinin 5 Mart 1938 tarihli nüshasında Atatürk'ün "Dil, Tarih ve Coğrafya Fakültesi"ni teftiş ettiği başlıklı bir haber vardır. Atatürk, Fakülteye giderek yapılan çalışmalar,

¹⁹⁷ Ulus, 30 Eylül 1935, Sayı: 5093, 8.

¹⁹⁸ Ulus, 5 İlkteşrin 1935, Sayı: 5098, 3.

¹⁹⁹ Son Posta, 10 Birinciteşrin 1935, Sayı: 1864, 3.

²⁰⁰ Turan, "Türkiye'nin Bilim, Eğitim", 209.

²⁴⁴ Bak. Ek No: 30 (resim)

eğitim öğretim ve öğrencilerin yetişme tarz ve dereceleri hakkında bilgi almıştır.²⁰¹ Aynı haber fotoğrafla birlikte 5 Mart 1938 tarihli Ulus gazetesinde de yer almıştır.²⁴⁶

Fakültenin açılışı için 1 Kasım 1935 tarihi belirlenmiş olmakla birlikte ne Evkaf Apartmanı'ndaki tadilat, ne öğrenci seçim işlemleri ne de öğretim kadrosundaki tüm hocaların sözleşmeleri ve görevlendirilmeleri tamamlanabilmişti.²⁰² Bu nedenle açılış gecikti.

Fakültenin açılacağı iki gün öncesinden basında yer almıştır. Son Posta gazetesinin 7 Ocak 1936 tarihli nüshasında buna dair haber vardır. Gazetenin altıncı sayfasındaki haberin hemen üstünde yer alan bir başka haberde ise açılışa Atatürk'ün konuğu olarak katılacak olan Afganistan Dışişleri Bakanı'nın Ankara'daki ziyaretine dair bir haber de bulunmaktadır.²⁰³

2.3. Fakültenin Açılışı ve Eğitim-Öğretime Başlanması

2.3.1. Açılış Töreni

Fakültenin açılış töreni 9 Ocak 1936 tarihinde 15.30'da yapılmıştır. Halkevi'nin büyük salonunda yapılan açılış törenine Atatürk'ün yanı sıra devletin tüm üst düzey yöneticileri, milletvekilleri, öğretim üyeleri ve öğrenciler katılmışlardır. Bu sırada Ankara'da resmi görüşmeler yapmak üzere bulunan Afganistan dışişleri bakanı da bu törene Atatürk'ün konuğu olarak katılmıştır.²⁴⁹ Yapılan tören ve bu törene katılım, Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesine verilen önemi ayrıca göstermektedir. Nitekim bu Fakülte, o dönemde başkentin ve onun ötesinde Türkiye'nin en önemli eğitim ve kültür kurumlarından biri olması hedeflenerek açılmıştı.

Açılış törenine İstiklal Marşı'nın okunmasının ardından Kültür Bakanı Saffet Arıkan'ın konuşmasıyla başlanmıştır. Ulus gazetesinin 10 Ocak 1936 nüshasında açılışa birinci, üçüncü ve dördüncü sayfalarda geniş yer ayrılmıştır. Açılışa Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanı, Başbakan, bakanlar, Cumhuriyet Halk Partisi Genel Sekreteri, Afganistan Dışişleri bakanı ve büyükelçisi katılmıştır. Tören Halkevi'nde 15.30'da Atatürk'ün gelmesiyle başlamıştır. Haberde bunlar aktarıldıktan sonra Kültür Bakanı Saffet Arıkan'ın yapmış olduğu açılış

²⁰¹ Cumhuriyet, 5 Mart 1938, Sayı: 4958, s.1.

²⁴⁶ Ulus, 5 Mart 1938, s.1. Bak Ek No: 10.

²⁰² Turan, "Türkiye'nin Bilim, Eğitim", 210.

²⁰³ Son Posta, 7 İkinci kanun 1936, Sayı: 1951, 6.

²⁴⁹ Çadircı vd., *Bir Envanter Çalışması*, 61.

konusması tam metin olarak verilmiştir. Bunun arkasından da Afet İnan'ın verdiği açılış dersi yine tam metin olarak yayınlanmıştır.

Bakan Saffet Arıkan'ın konuşmasının başında yeni açılan Fakülte için “Türk kültür dünyasının temeli olacak bir kurum” olarak bahsetmektedir. Konuşmada kültürün ana kaynağının tarih olduğu vurgulanarak, o sırada araştırmaların ve tartışmaların üzerinde yoğunlaştığı Türk Tarih Tezi kapsamında ileri sürülen fikirlerin artık bir hipotez olmayıp, kanıtlandığı ifade edilerek bu tez ana hatlarıyla tekrarlanmıştır. Buna göre medeniyetin ana kaynağı Orta Asya Türk medeniyetidir. Buradan Çin’e, Hint’e, Mezopotamya’ya, Mısır’a, Anadolu’ya ve Amerika’ya medeniyetin yayıldığı, konuşmada üzerinde durulan hususlardandır. Saffet Arıkan Türk Tarih Tezi gibi yine o dönemin üzerinde durulan konularından Güneş Dil Teorisine de değinerek, Türk dilinin köklerinin birçok medeniyetin dil unsurlarında bulunduğunu ve bunun ortaya konulup, bu çalışmaların ilerletilmesinin Türk araştırmacıların görevi olduğunu belirtmektedir. Saffet Arıkan tüm bunlardan bahsederken Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesinin kurulmasının bir kısım gerekçesinden de bahsetmektedir. Bakan konuşmasında üzerinde durduğu konuları Fakültenin bünyesinde bulunan disiplinleri de sayarak, onlarla bağdaştırmaktadır. Bunları söyledikten sonra konuşmasının sonunda açılışı ilan etmiş, ardından açılış dersine geçilmiştir.²⁰⁴

Anadolu gazetesinin 10 Ocak 1936 tarihli nüshasında birinci sayfada yine açılışına dair haber vardır. Bu haberde de Kültür Bakanı Saffet Arıkan'ın konuşmasından alıntı yapılmıştır. Saffet Arıkan konuşmasından Fakültenin kuruluşunda gözetilen amaçlar arasında o sırada üzerinde durulan Türk Tarih Tezi ve Güneş Dil Teorisi konusunda bilimsel çalışmalar yapılması olduğu da anlaşılmaktadır. Saffet Arıkan konuşmasında “Türklerin önceden yüksek bir uygarlığa sahip olduklarını, sonradan bunu unuttuklarını, Eti, Sumer gibi kavimlerin dillerinin Türk dilinden çıktığını” anlatmıştır.²⁰⁵

Açılış dersini Afet İnan vermiştir. Ona açılış dersini vermesini Saffet Arıkan teklif etmiş, o da Atatürk'ün de direktifiyle bu öneriyi kabul etmiştir. Afet İnan o sırada Türk Tarih

²⁰⁴ Ulus, 10 Sonkanun 1936, Sayı: 5192, 1, 3. Bak. Ek No: 6,7.

²⁰⁵ Anadolu, 10 İkinci kanun 1936, Sayı: 6419, 1.

Kurumu Asbaşkanı görevinde idi.²⁰⁶ Onun verdiği açılış dersi tarihe giriş konusundaydı.²⁰⁷ Açılış dersinin konusunu belirlerken Atatürk'ün de tercihini aldığı anlaşılıyor. Dersin metnini Atatürk'ün açılış töreni öncesinde incelediği ve bazı katkılarda ve önerilerde bulunduğu bilinmektedir.²⁰⁸ Afet İnan'ın da açılış dersinde yine Türk Tarih Tezi'ne değinmiş olması²⁵⁵ Dil ve Tarih²⁰⁹ -Coğrafya Fakültesinin kurulmasında, araştırma ve eğitim alanlarının belirlenmesinde sonradan kısmen terk edilmiş olan bu tezin etkisinin olduğunu bir kez daha vurgulamaktadır.

Akşam gazetesinin 11 Ocak 1936 tarihli nüshasının birinci sayfasında başlayan ve dördüncü sayfasında devam eden Necmettin Sadık imzalı köşe yazısında, böyle bir fakültenin açılışının Türk tarihi ve Türk dili araştırmalarına olacak katkısı açısından değerlendirildiği görülmektedir.²¹⁰ Ulus gazetesinin 11 Ocak 1936 tarihli nüshasında Burhan Belge'nin yeni açılan Fakülteyi konu alan, yeni açılan bu kurumun Türkiye'nin ikinci üniversitesi olacak, Ankara'da kurulacak bir üniversitenin öncüsü olduğunu belirten yazısı yayınlanmıştır.²¹¹ Anadolu gazetesi²¹² ve Uyanış, Servetifun dergisi de yine açılış hakkında haberlere yer vermiştir.²¹³

Fakültenin bu ilk zamanlarında isminin yazılışına dikkat etmek gerekir. Açılış programında Fakültenin adı “Tarih, Dil, Coğrafya Fakültesi” olarak yazılırken, Kültür Bakanı

²⁰⁶ İnan, “Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi”, 50. *Yıldönümünü Anma Kitabı*, 20. Afet İnan o sırada Cenevre Üniversitesi'nde doktora öğrenimine devam ediyordu. Açılış dersi kitapçığında da belirtildiği üzere dersi Türk Tarih Kurumu Asbaşkanı sıfatıyla vermişti. (İnan, “Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi”, 50. *Yıldönümünü Anma Kitabı*, 51)

²⁰⁷ Açılış dersinin başlığı şöyledir: “Tarihe Başlarken Kısaca Metot Bilgisi”. İnan, “Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi”, 50. *Yıldönümünü Anma Kitabı*, 32 vd. bu dersin metni verilmiştir. Açılış dersini metni ertesi gün gazeteler de yayınlamıştı: Ulus 10.1.1936, Sayı: 5192, 3,4.

²⁰⁸ Atatürk'ün ders metnine olan katkıları için bak. İnan, “Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi”, 50. *Yıldönümünü Anma Kitabı*, 36 vd. Atatürk'ün ders metninde yaptığı düzeltmeler ve eklemelerden onun bilim ve teknoloji konusunda ne derece ileri görüşlü olduğunu şu satırlar ortaya koymaktadır: “Tabiatta bilirsiniz ki, hiçbir şey yok olmaz. Ne bir ses, ne bir söz, ne bir hareket... Bu dalgalanmada, zaman ve mesafe mefhumu yoktur. Bugün dünyanın herhangi bir köşesinde söylenen sözü veya akis yapan hareketleri, yine dünyanın herhangi bir köşesinde aynı anda işitmek, dinlemek zapt etmenin mümkün olduğunu görüyoruz. Yarın bizi saran tabiat unsurları içinde, binlerce ve binlerce sene evvel söylenmiş sözleri, olduğu gibi toplayıp tespit etmek imkânına elbette varılacaktır. Tabiatın bugün için esrar dolu sinesine gireceği muhakkak görülen insan zekâsı, beklenen hakikatleri ortaya koyacaktır... İşte arkeoloji ve antropoloji, o ilimlerin başında gelir. Tarih bu son ilimlerin bulunduğu belgelere dayandıkça, temelli olur. Tarihi bu belgelere dayanan milletlerdir ki, kendi aslını bulur ve tanır. İşte bizim tarihimiz, Türk tarihi, bu ilim belgelerine dayanır. Yeter ki bugünün münevver gençliği, bu belgeleri vasıtasız tanısin ve tanıtsın.”

²⁰⁹ Ulus, 10 Sonkanun 1936, Sayı: 5192, 4.

²¹⁰ Akşam 11 Kanunisani 1936, Sayı: 6190, 1, 4.

²¹¹ Ulus, 11 Sonkanun 1936, Sayı: 5193, 1, 2.

²¹² Anadolu, 11 İkincikanun 1936, Sayı:6420, s.2.

²¹³ Uyanış, Servetifunun, 16 İkincikanun 1936, cilt 79/15.

tarafından yollanan davetiyede “Ankara Dil, Tarih ve Coğrafya Fakültesi” yazılıdır.²¹⁴ Açılışından itibaren basındaki haberlerde “Dil ve Tarih Fakültesi”, “Tarih ve Dil Fakültesi”, “Dil, Tarih, Coğrafya Fakültesi”, “Tarih, Dil, Coğrafya Fakültesi”, “Tarih, Dil ve Coğrafya Fakültesi”, “Dil-Tarih-Coğrafya Fakültesi” biçiminde farklı formlarda adlar kullanılmıştır. Fakültenin ilk binası olan Evkaf Apartmanı’ndaki giriş kapısındaki levhada da “Dil, Tarih, Coğrafya Fakültesi” yazılıydı.²⁶¹ 1935’te kabul edilen kuruluş kanunda ve 1939’daki Birinci Maarif Şurası ekindeki esas talimatnamesi hakkındaki raporda isim “Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi”dir.²⁶² Bunların öncesinde kanun ve kanun tasarılarında geçen adın formlarına baktığımızda Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi olarak anılmıştır. Ancak bunun öncesinde Fakültenin adına değişik biçimlerde yazılımla karşılaşırız. Örneğin Meclis’teki yazışmalarda Maarif Encümeni tarafından Meclis Başkanlığı’na sunulan kararda başlıklarda doğru yazılmışken, aradaki cümlelerde buna dikkat edilmeyerek, “Dil, Tarih, Coğrafya Fakültesi” yazılmıştır.²¹⁵ Gazete haberlerinde ve resmi yazışmalarda ancak 1940 yılından sonra Fakültenin adının doğru formuyla yazılmaya başlandığı dikkati çekmektedir. Ancak bu tarihten sonraki gazete haberlerinde de yanlış yazılışlar az değildir.

2.3.2. Öğretime Başlanması

Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi ilk olarak adında da yer alan temel alanlar ve bunlarla ilgili alanlarda öğretime başlamıştır. Tarih, Türk Dili ve Edebiyatı, Coğrafya, Antropoloji, Sumeroloji, Hititoloji, Hungaroloji, Sinoloji, Hindoloji, Latin ve Yunan Dili bu alanlardı. Bunların yanı sıra Alman, Fransız, İngiliz, Arap, Fars ve Rus Dili ve Edebiyatı da ilk planda öğretim yapılan alanlardı. Bunlara ikinci yılda Arkeoloji ve Felsefe de eklenmiştir.²¹⁶ Buradan da görüleceği üzere Fakülte temel kuruluş amaçları doğrultusunda daha başlangıçta yetkin bir örgütlenme içinde olmuştur.

Fakülte açıldığında ve sonrasında henüz bir yönetmelik bulunmuyordu. Fakültenin yapılanması ve sonrasında da idari ve akademik işlerin yürütülmesinde İstanbul Üniversitesi’nin tüzük ve yönetmelikleri göz önünde bulunduruldu. Buna göre uygulamalar

²¹⁴ Çadircı vd., Bir Envanter Çalışması, 62. ²⁶¹ Bak. Ek No: 29 (resim) ²⁶² Bak Ek No: 1 ve 25.

²¹⁵ Ankara Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesinin Kurulmasına Dair Kanun Layihası ve Maarif ve Bütçe Encümenleri Mazbataları (I/224), 3. (Bak. Ek No:2)

²¹⁶ Turan, “Türkiye’nin Bilim, Eğitim”, 211.

1939 yılına dek devam etti. 1939 yılında Fakültenin kendi yönetmeliği “T.C. Maarif Vekilliği, Ankara Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Esas Talimatnamesi” adıyla Maarif Vekilliği tarafından kabul edildi. Nitekim 22 Haziran 1935 tarihli ve 3035 sayılı Resmi Gazete’de yayınlanan kuruluş kanununun 4. maddesinde “Fakültenin öğretim ve yönetim işleri Kültür Bakanlığınca yapılacak bir öğrenikle saptanır” ifadesi vardır. Bu maddeyle görev verilmiş bakanlık, Fakültenin esas talimatnamesini hazırlamıştır. Bunun ardından da lisans ve doktora sınavlarına dair talimatname çıkarılmıştır. 1941-42 öğretim yılı içinde bir “talebe rehberi” hazırlanmıştır. Böylece Fakültenin işleyişinin nasıl olacağı belirlenmiştir.²¹⁷

Talimatnamede hangi alanlarda ²¹⁸ öğretim yapılacağı ve derslerin verileceği de belirlenmişti. Bu alanlar şunlardı: Tarih, Türk Dili ve Edebiyatı, Hindoloji, Alman Dili ve Edebiyatı, Fransız Dili ve Edebiyatı, İngiliz Dili ve Edebiyatı, Arap Dili ve Edebiyatı, Fars Dili ve Edebiyatı, Klasik Filoloji, Hititoloji, Sumeroloji, Sinoloji, Hungaroloji, Arkeoloji, Antropoloji, Etnografya, Coğrafya ve Felsefe.²⁶⁷

Haber gazetesinin 4 Ağustos 1940 tarihli nüshasında “Dil, Tarih ve Coğrafya Fakültesi” Maarif Vekaleti tarafından hazırlanan yeni disiplin talimatnamesine yer verilmiştir.²⁶⁸

2.3.3. Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Binası

Hermann Jansen tarafından hazırlanan Ankara’nın kent planında 1930’lu yıllarda, Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesinin yapıldığı yer Yüksek Mektepler adıyla üniversite binalarının yapılacağı alan olarak belirlenmişti.²¹⁹ Fakültenin yeni binasının inşa edildiği yerin seçimine dikkat edilirse Ulus’tan başlayarak Kızılay’a doğru uzanan ve üzerinde o dönemin kamu binalarının olduğu, anıtsal tarzda mimari ile yapılmış yapıların devamı olacak şekilde ve ana caddeye, o zamanki adıyla Cumhuriyet Caddesi’ne (Atatürk Bulvarı) bakan cephesi ile dikkati çeker. Ulus’tan başlayarak Meclis Binası, Ankara Palas, bunları takiben Merkez Bankası Binası, Fakültenin ilk açıldığı Evkaf Apartmanı, Ziraat Bankası, Osmanlı Bankası, Türk Ocağı Binası, Etnografya Müzesi, o zamanki adıyla İsmet Paşa Kız Enstitüsü (Zübeyde Hanım Kız Meslek Lisesi) gibi o dönemin seçkin yapılarından sonra gelecek yerde inşa edilmiştir. Fakülte binasının

²¹⁷ Çadircı vd., *Bir Envanter Çalışması*, 74.

²¹⁸ Fakültede eğitim öğretim yapılan alanlar (şimdi bölüm ve anabilim dalı olarak ifade edilen) ilk zamanlarda çok farklı şekilde ifade edilmiştir. Bunun için kullanılan terimler şöyledir: Şube, zümre, kol, enstitü, kürsü. ²⁶⁷ *Ankara, Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Esas Talimatnamesi Hakkında Rapor*, 608. Bak. Ek No: 25. ²⁶⁸ Haber, 4 Ağustos 1940, Sayı: 3045, 2.

²¹⁹ Bilici, “Alman Bilim Kadrosu”, 235.

²⁷⁰ Bilici, “Alman Bilim Kadrosu”, 251.

arkasında, Osmanlı Dönemi Ankara'sının en önemli eğitim kurumlarından Ankara Sultanisi'nin hizmet verdiği Taş Mektep 1940'lı yıllarda yıktırılmıştır. Bu yapı da aslında o dönemin önemli mimari eserleri arasında yer alıyordu.²⁷⁰

Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesinin halen bulunduğu Sıhhiye'deki binasının yerinin belirlenmesi, inşaaata başlanması ve inşaatın bitirilmesini kapsayan yaklaşık dört yıllık süreci gazete haberlerinden takip etmek mümkündür²²⁰:

Son Posta gazetesinin 31 Ocak 1936 tarihli nüshasında Ankara Üniversitesinin kurulması konusundaki girişimlere dair haber vardır. Kültür Bakanlığı Ankara Üniversitesinin kurulacağı yer için araştırmalara başlamıştır. Kız Enstitüsünün yanındaki bir arazi haberde yer almaktadır ki, bu Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesinin bugünkü yerine işaret etmektedir. Bu haberin devamında Fakültenin adı “Dil ve Tarih, Coğrafya Fakültesi” olarak yazılarak, öğrenciler tarafından çok rağbet olduğu, yabancı uzmanların derslerine başladıkları kaydedilmiştir. Fakültenin talimatnamesinin de hazır olduğu bildirilmektedir. Talimatnameden sunulun kısa bilgilerde yabancı dil öğrenimine büyük önem verildiği, hatta sınavlara girebilmek için yabancı dil sınavlarının baraj niteliğinde olduğu görülmektedir.²²¹

Başka bir gazetede “Ankara’da Coğrafya Fakültesi binası” başlıklı kısa haberde Maarif Vekaletinin Ankara’da enstitü binası ile köprü arasında kalan araziye “Dil, Tarih, Coğrafya Fakültesi” binası yaptırılmasına karar verdiği yazılıdır.²⁷³

“Tarih, Coğrafya ve Dil Fakültesi” için yeni bina başlıklı bir diğer haberde, Ankara’da şehirle Yenışehir arasında büyük cadde üzerinde büyük bir bina yapılmasının Maarif Vekaleti tarafından kararlaştırıldığı, arazinin belediyeye ait olduğu ve satın alınması işlemlerinin başlatıldığı yazılıdır.²²²

Akşam gazetesinin 3 Nisan 1937 tarihli nüshasının ikinci sayfasındaki kısa haberde Ankara’da İsmet İnönü Enstitüsünün (şimdi Zübeyde Hanım Kız Meslek Lisesi) yanındaki boş arazide yapılacak olan Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi binasının mimari projesinin Berlin’deki Profesör Jansen’e yollandığı, Jansen’in proje üzerindeki incelemeleri sonucunda bazı tadilata

²²⁰ Ziya Kenan Bilici, Fakülte inşaatına dair belgelerden mahrum bulunduğumuzu ifade etmektedir. (Bilici, “Alman Bilim Kadrosu”, 253 dipnot: 35.

²²¹ Son Posta, 31 İkincikanun 1936, Sayı: 1975, 1. 10.

²⁷³ Haber, ‘2Şubat 1937, Sayı: 1814, 3.

²²² Kurun 2 Şubat 1937, Sayı: 6847, 2.

ihtiyaç olduğu kararını verdiği, Maarif Vekaleti tarafından bu tadilat sonrasında binanın inşaatına hemen başlanacağını bildirilmektedir.²²³

Ulus gazetesinin 6 Eylül 1937 tarihli nüshasında, ikinci sayfadaki kısa haberde “Ankara, Tarih-Coğrafya, Dil Fakültesi”nin İsmet İnönü Kız Enstitüsünün yanındaki arsada, bu defa inşaatla başlandığı bildirilmektedir.²²⁴

Cumhuriyet gazetesinin 23 Eylül 1937 tarihli nüshasının on birinci sayfasında Kültür Bakanlığından kapalı zarf yoluyla eksilme ihalesi ilanı vardır. Bu ilan keşif bedeli 725.205 lira 13 kuruş olan, Ankara’da İsmet İnönü Kız Enstitüsü civarında yapılacak “Tarih, Dil, Coğrafya Fakültesi” inşaatı içindir. İhalenin 7 Ekim 1937 tarihinde Kültür Bakanlığı Yüksek Öğretim dairesinde yapılacağı bildirilmektedir.²²⁵ Aynı ilan 27 Eylül 1937’de Ulus gazetesinde tekrar yayınlanmıştır.²²⁶ Ulus gazetesinin 9 Ekim 1937 tarihli nüshasında ise ihalenin Haymil şirketine verildiği ve temel kazısının başladığı yazılıdır.²⁷⁹

Ulus gazetesinin 7 Temmuz 1938 tarihli nüshasının ikinci sayfasında hem Dil ve TarihCoğrafya Fakültesinin hem de Hukuk Fakültesinin binalarının inşaatının devam ettiğini bildiren haber inşaat fotoğraflarıyla birlikte yayınlanmıştır. Bu inşaat projelerinin Avrupa’nın birçok merkezinde bulunan fakülteler gezildikten sonra saptanan ihtiyaçlara göre oluşturulduğu da belirtilmektedir.²⁸⁰

Cumhuriyet gazetesinin 20 Temmuz 1938 tarihli nüshasında inşaatı devam eden “Tarih, Dil, Coğrafya Fakültesi” kalorifer, elektrik ve fenni tesisatı için eksiltme yoluyla ihale açıldığı ilanı vardır.²²⁷

Cumhuriyet gazetesinin 14 Ağustos 1938 tarihli nüshasında “Ankara Dil, Tarih ve Coğrafya Fakültesi” inşaatının devam ettiğine dair bir haber fotoğrafla birlikte yayınlanmıştır.²²⁸

Haber gazetesinin 26 Aralık 1938 tarihli nüshasının altıncı sayfasında “Ankara DilTarih ve Coğrafya Fakültesi”nin inşaatına dair haber vardır. Haberde Fakültenin inşaatının sonraki

²²³ Akşam, 3 Nisan 1937, Sayı: 6629, 2.

²²⁴ Ulus 6 Eylül 1937, Sayı: 5787, 2.

²²⁵ Cumhuriyet 23 Eylül 1937, Sayı: 4800, 11.

²²⁶ Ulus 27 Eylül 1937, Sayı: 5808, 6. ²⁷⁹

Ulus 9 Birinci Teşrin 1937, Sayı: 5820, 8.

²⁸⁰ Ulus, 7 Temmuz 1938, 2. Bak Ek No: 11.

²²⁷ Cumhuriyet, 20 Temmuz 1938, Sayı: 5095, 9.

²²⁸ Cumhuriyet, 14 Ağustos 1938, Sayı: 5120, 9.

yılda biteceği ve burada öğretimin başlayacağı yazılıdır. Fakülte binasında nelerin yer alacağına dair de bilgiler verilmiştir.²²⁹

Kızılay gazetesinin 16 Kasım 1939 tarihli nüshasının ikinci sayfasındaki kısa haberde “Tarih, Dil-Coğrafya Fakültesi” için yapılan binanın inşaatının tamamlandığı, müteahhidin binanın içi ve bahçesinin düzenlenmesi ile uğraştığı bildirilmektedir.²³⁰

Fakültenin yeni binasının yapımı için yer tespit edildikten sonra proje hazırlıkları İstanbul Güzel sanatlar Akademisi’ndeki mimar Zimmerman tarafından başlatılmıştı. Ancak bu proje beğenilmemiş, bu projenin gözden geçirilmesi Bruno Taut’tan istenmişti. Bruno Taut, Japonya’ya yerleşmişken davet üzerine İstanbul’a gelerek 1936 yılının Kasım ayında İstanbul Güzel Sanatlar Akademisi’nin Mimarlık Bölümünün başına getirilmişti. Onun Türkiye’ye davet edilerek bu görevin kendisine verilmesi, İstanbul’da ve Cumhuriyet’in yeni başkenti Ankara’da giderek artmakta olan özensiz mimari üslupla mücadele için olarak açıklanmaktadır.²³¹ Bruno Taut kendisinden istenen projenin düzeltilmesi işini yapmamıştır. Bunun üzerine o sırada Maarif Vekâleti müsteşarı olan Cevat Dursunoğlu, projeyi iptal ederek baştan yeni projenin hazırlanması görevini Bruno Taut’a vermiştir.²³² Proje 15.2.1937 tarihinde Nafia Vekaleti tarafından kabul edilmiştir. Bunun ardından Atatürk de bu projeyi onaylamıştır. Bu onaylar sonrasında gerekli ihale işlemleri yapılarak Fakültenin inşaatına ancak Mart 1938’de başlanabilmıştır.²³³ Fakülte binasının inşaatı devam ederken, 10 Kasım 1938’de Atatürk’ün kaybedilmesinin ardından Bruno Taut da 24 Aralık 1938’de vefat etmiştir. Bundan sonraki inşaat sürecini mimar olarak Fritz Grimm takip etmiştir. Bu süreçte Avrupa’daki birçok fakülte yerinde görülerek bunlardaki uygulamalar da örnek alınmıştır.²³⁴

Fakülte, Evkaf Apartmanı’ndaki geçici mekanından yeni binasının inşaatı tamamlanınca taşınmıştır. Alman mimar Bruno Taut tarafından anıtsal bir eser niteliğinde projesi hazırlanmış olan bina Ankara’da kurulacak üniversitenin ana binası olarak da tasarlanmıştır.

Ancak ilk planda 400 öğrencinin öğrenim görebileceği bir yapının yeterli olacağı düşüncesiyle tasarlanan yapının yarısının yapılması uygun bulunmuştur. Asıl tasarımda binanın U şeklinde

²²⁹ Haber, 26 Birinciteşrin 1938, Sayı: 2475, 6.

²³⁰ Kızılay, 16 Sontışrin 1939, 2.

²³¹ Bilici, “Alman Bilim Kadrosu”, 252.

²³² Çadircı vd., *Bir Envanter Çalışması*, 109.

²³³ Bilici, “Alman Bilim Kadrosu”, 254.

²³⁴ Çadircı vd., *Bir Envanter Çalışması*, 111.

yapılması öngörülmüştü. Büyük sınıflar, akademisyenlere ayrılan odalar, seminer kitaplıkları ve idari birimler için ayrılmış mekan ayrı ayrı planlanmıştır. Tüm katlarda sınıflar, odalar ve seminer kitaplıkları benzer şekilde koridor boyunca yer almıştır.²³⁵ Ancak günümüzde seminer kitaplıkları kaldırılmış, Fakülte ana binasının arkasında, anıtsal yapıyla uyumlu olmayan bir kütüphane binasına seminer kitaplıkları taşınmıştır.

Fakülte binası bünyesinde bulunan büyük konferans salonu ilk yapıldığı yıllarda ve sonrasında Ankara’da en önemli ve büyük konferans ve konser salonu olarak hizmet vermiştir. Bugün de aynı işlevini sürdürmektedir. Bu salona 1980’li yıllarda Farabi Salonu adı verilmiştir. Bu salonun girişindeki hol, ilk yapıldığı yıllardan itibaren yine Ankara’nın en önemli sergi salonlarından biri olarak hizmet vermiştir.²³⁶

Fakülte binasının 1940’lı yıllar Ankara’sındaki ihtişamlı görüntüsü, Fakültenin taşıdığı kimliğin sergilenmesinde etkili olmuştur.²³⁷ Ön cephede binanın alın kısmına kabartma olarak yazılmış olan Atatürk’ün “Hayatta en hakiki mürşit ilimdir” sözü de bunu ayrıca desteklemektedir.

2.3.4. Fakültenin Yeni Binasına Taşınması

Fakültenin yeni binasının açılış töreni ve Cumhurbaşkanı İsmet İnönü’nün burayı ziyareti ile ilgili olarak Maarif Vekaleti tarafından bastırılmış olan kitapçıkta, Fakülte ve binası hakkında kısa bilgiler verilmiş, Başvekil Refik Saydam ve Maarif Vekil Hasan Ali Yücelin açılış konuşmaları ile Fakülte hocalarından ve Manisa Milletvekili Yusuf Hikmet Bayur’un açılış dersi tam metin olarak yayınlanmıştır.²³⁸

Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Evkaf Apartmanı’nda 1940 yılına kadar kalmış, yeni binaya taşınma işlemleri 1940 Şubat ayında başlamış, 4 Kasım 1940 tarihinde yapılan törenle yeni binasında eğitim öğretime devam etmiştir.²³⁹ Bina inşaat işlerinin tamamlanması ise 1950 yılına dek sürmüştür.²⁹⁴

²³⁵ Turan, “Türkiye’nin Bilim, Eğitim”, 213.

²³⁶ Turan, “Türkiye’nin Bilim, Eğitim”, 213-214.

²³⁷ Hayriye Erbaş, *Bir Cumhuriyet Çınarı Sözlü Tanıklıklarla Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesinin 75 Yılı*, İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2016, 107.

²³⁸ *Milli Şef ve Cumhurresimizin Ankara Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesini Ziyaretleri ve Fakültenin Yeni Binasında Tedrisata Başlaması*, İstanbul: Maarif Matbaası 1941

²³⁹ *Milli Şef ve Cumhurresimizin, Ankara Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesini Ziyaretleri*, 9.

²⁹⁴ Bilici, “Alman Bilim Kadrosu”, 259.

Yeni binanın açılışı basında da yer bulmuştur. Kızılay gazetesinin 4 Kasım 1940 tarihli nüshasında Fakültenin yeni binasında açılışının yapılacağı haberi vardır.²⁴⁰ Ulus gazetesinin 5 Kasım 1940 tarihli nüshasında bir gün önce yapılan “Ankara Dil, Tarih, Coğrafya Fakültesi”nin yeni binasının açılış törenine birinci ve ikinci sayfalarında geniş yer verilmiştir. Gazete haberi Başvekil (Başbakan) Refik Saydam’ın “Ankara’yı bütün memleket münevverleri için mihrak haline getirmek yolundayız” sözünü başlık yaparak vermiştir. Açılış töreni Fakültenin yeni binasının büyük salonunda yapılmıştır. Açılışa Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanı Abdülhalik Renda, Başvekil Refik Saydam, bakanlar, milletvekilleri, Ankara’daki üst düzey bürokratlar, Fakültenin, Ankara’daki ve İstanbul’daki yükseköğretim kurumlarının yöneticileri, hocalar, öğrenciler katılmışlardır. Açılış konuşmasını Başvekil Refik Saydam yapmış, onu takiben Maarif Vekili Hasan Ali Yücel konuşma yapmış, yeni binadaki açılış dersini ise tarih profesörü Yusuf Hikmet Bayur vermiştir. Bu dersin konusu “Trablusgarp Savaşı’ndan Balkan Savaşı’na Kadar Giden Devre” olarak belirlenmişti. Başvekil Refik Saydam’ın konuşmasında “Dil, Tarih, Coğrafya Fakültesi”nin Ankara Üniversitesinin iki önemli unsurundan biri olduğunu söylemiş olması dikkati çekmektedir. Haberde yeni binaya ilişkin bilgiler de verilmiştir. Buna göre binanın inşaatına 1938 Nisan ayında başlanmış, 1940 Mayıs ayında da tamamlanmıştır. Anıtsal yapının bulvara bakan ön cephesi Ankara taşı ile kaplanmıştır. Fakültenin büyük salonu 600 kişiliktir. Büyük dershaneleri ise 200 kişi alabilecek kapasitededir. Binanın bazı salonlarının Maarif Vekaleti tarafından Türk Tarih Kurumuna tahsis edildiği de belirtilmektedir. Burada Türk Tarih Kurumunun 40 bin cildi aşan sayıda kitap bulunan kütüphanesi de bulunmaktaydı. Binanın mimarı Bruno Taut öldükten sonra binanın tamamlanmasına kadar olan süreçte görevi onun çalışma arkadaşı Fritz Grimm’in üstlendiğine de değinilmiştir.²⁴¹

Yukarıda verilen gazete haberinde yazılmış olduğu üzere Fakülte, bu eğitim ve kültür kurumunun amaçlarına uygun olarak benzer işleve sahip diğer kurumlarla da mekanı paylaşmıştır. Bunlardan biri Türk Tarih Kurumudur. Bina yapıldıktan sonra Türk Tarih Kurumuna birinci kat koridorunun sonundaki sınıflar ve bazı odalar tahsis edilmiştir. Türk Tarih Kurumu kendi binasına 1967 yılında taşınıncaya kadar Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi

²⁴⁰ Kızılay, 4 İkinciteşrin 1940, 1.

²⁴¹ Ulus, 5 İkinciteşrin 1940, 1, 2. bak. Ek No: 14; Açılış haberini veren diğer gazeteler için bkz. Akşam, 5 İkinciteşrin 1940, 2; Haber, 5 İkinciteşrin 1940, 1, 4.; Son Posta, 5 İkinciteşrin 1940, 1, 3; Vakit, 5 İkinciteşrin 1940, 2.

bünyesinde faaliyetlerini sürdürmüştür. Diğer kurum Türk Coğrafya Kurumudur. Bu kuruma da Coğrafya Bölümünün bulunduğu katta bir oda tahsis edilmişti.²⁴²

Yeni binanın açılış töreni yapıldıktan 9 gün sonra 13 Kasım 1940 tarihinde, binanın açılış törenine katılamamış olan Cumhurbaşkanı İsmet İnönü de Fakülteyi ziyaret etmiştir. Bu ziyaretinde arkeoloji, coğrafya, yaşayan diller ve Türk dili enstitülerinin çalışmaları hakkında bilgiler aldığı, Türkçe grameri üzerine olan çalışmalara ilgi gösterdiği belirtilmektedir.²⁴³ İsmet İnönü 15 ve 16 Haziran 1942 tarihlerinde de iki gün üst üste yine ziyaret gerçekleştirmiş, Fakülte, öğrenciler ve yapılan çalışmalar hakkında bilgiler almış, bizzat sınavlara katılmıştır.

244

Bu ziyaretleri yine gazetelerden takip etmek mümkündür. Ulus gazetesinin 14 Kasım 1940 tarihli nüshasında Cumhurbaşkanı İsmet İnönü'nün 13 Kasım 1940 tarihindeki Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesinin ziyaretine geniş yer ayrılmıştır. (Burada dikkat çeken nokta Fakültenin isminin ilk kez kuruluş kanundaki aslına uygun olarak doğru yazılmış olmasıdır.) Bu ziyaret dört saat sürmüş, Cumhurbaşkanı yanında Maarif Vekili Hasan Ali Yücel de olduğu halde Fakültenin farklı bölümlerini, dershanelerini, seminer kütüphanelerini ziyaret etmiş, yetkililerden çalışmalar hakkında bilgi almıştır.²⁴⁵ Bu haber Akşam³⁰¹, Cumhuriyet³⁰², Haber²⁴⁶, Son Posta²⁴⁷, Vatan²⁴⁸, Yeni Asır²⁴⁹ gazetelerinde de yer almıştır.

Cumhurbaşkanı İsmet İnönü'nün 15 Haziran 1942'deki ziyareti de gazetelerde okunmaktadır. Bu ziyaretinde Cumhurbaşkanı, Fakültede uzunca bir süre kalmış, bazı sınıflara girerek sınavlara bile katılmış,²⁵⁰ Almanca, İngilizce ve Klasik Filoloji sınavlarında bizzat soruları ve cevapları incelemiştir.³⁰⁸

²⁴² Turan, “ Türkiye'nin Bilim, Eğitim”, 214.

²⁴³ *Milli Şef ve Cumhurreisimizin, Ankara Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesini Ziyaretleri*, 1.

²⁴⁴ “Cumhurreisi İsmet İnönü Fakültede-Haberler”, *Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*, sayı:1 (1942), 133; Bak. Ek No: 31 (resim)

²⁴⁵ Ulus, 14 İkinciteşrin 1940, 1,4. Bak Ek No: 15.

³⁰¹ Akşam, 14 İkinciteşrin 1940, Sayı: 7927, 1 ³⁰² Cumhuriyet, 14 İkinciteşrin 1940, Sayı: 5843, 1,3.

²⁴⁶ Haber, 14 İkinciteşrin 1940, Sayı: 3136, 1, 4.

²⁴⁷ Son Posta, İkinciteşrin 1940, Sayı: 3699, 1, 7.

²⁴⁸ Vatan, 14 İkinciteşrin 1940, Sayı: 86, 1.

²⁴⁹ Yeni Asır, 14 Sontesrin 1940, Sayı: 10658, 4.

²⁵⁰ Cumhuriyet, 16 Haziran 1942, Sayı: 6405, 1. Bak. Ek No: 16.

³⁰⁸ Son Posta, 16 Haziran 1942, Sayı: 4261, 1,5.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM DİL VE TARİH-COĞRAFYA FAKÜLTESİNDE ÖĞRETİM VE BİLİM

3.1. Açılan Bölümler

Öncelikle şu husus belirtilmelidir ki bugün bölüm ve anabilim dalı olarak tanımlanan öğretim branşları, ilk yıllarda enstitü, zümre, şube, kol ve kürsü gibi farklı adlarla tanımlanmıştır. İlk açıldığında Fakültede 4 enstitü ve bunlar içinde 18 ayrı disiplin bulunmaktaydı.²⁵¹ Kurun gazetesinin 10 Ağustos 1936 tarihli nüshasında Fakülteye 1936-37 öğretim yılı için giriş şartları ilan edilmiştir. Buna göre tarih, dil ve coğrafya olmak üzere temel disiplinler belirlenmişti. Tarih kendi içinde Eski Zamanlar Tarihi, Orta Zamanlar Tarihi, Yeni Zamanlar Tarihi ve Hint Tarihi olarak ayrılmaktadır. Diller kısmında ise yaşayan dillerden Almanca, Fransızca, İngilizce, Arapça ve Farsça eğitimi yapılmaktadır. Diğer dil branşları klasik diller, Sinoloji, Hungaroloji, Hititoloji, Sumeroloji'dir. Bunların yanında Antropoloji ve Arkeoloji dersleri de verilmektedir. Her öğrenci bir esas iki de yardımcı dal seçmek zorundadır. İlanda kayıt şartları arasında, yatılı öğrencilerin yarışma sınavıyla alınacağı, lise olgunluk sınavını verenler ya da başka bir yüksek okuldan mezun olanların kabul edilecekleri, önceki yıldan farklı olarak öğretmen okulu mezunlarının kabul edilmeyeceği yazılıdır.²⁵² Bu, ülkenin öğretmene olan ihtiyacı düşünülerek alınmış bir karar olmalıydı.

Ankara "Tarih, Dil, Coğrafya Fakültesi"nde yeni kurulmuş olan Türk Tarih Tezi Kürsüsüne uzmanlık alanı dolayısıyla Türk Tarih Kurumu Asbaşkanı Afet'in (İnan) atanmasına dair kararname Cumhurbaşkanı olarak Atatürk'ün, Başvekil olarak da Celal Bayar'ın imzasını taşımaktadır.²⁵³ Böyle bir kararname bulunmakla beraber Türk Tarih Tezi Kürsüsünün kurulması gerçekleşmemiştir. Bu kürsünün kuruluşunun gerçekleşmemesinin nedeni, kararın alınmasının ardından Atatürk'ün ölümü, Maarif Vekili Saffet Arıkan'ın yerine Hasan Ali Yücel'in atanması ve kürsü başkanlığı için adı geçen Afet İnan'ın henüz doktorasını tamamlamamış olmasıdır.²⁵⁴

²⁵¹ Turan, "Türkiye'nin Bilim, Eğitim...", 222.

²⁵² Kurun, 10 Ağustos 1936, Sayı: 6675-625, 6.

²⁵³ T.C. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi (BCA), 030-18-01-02-85-91-15 (18.10.1938). Bak. Ek No: 24.

²⁵⁴ Haldun Eroğlu, "Saygın Bir Profesörün Ardından: Hikmet Yavuz Ercan" *Cumhuriyetin 100. Yılına Armağan Kuruluşundan Günümüze Ata Yadigarı Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi*, Cilt II, Ed.: Levent Kayapınar vd., Ankara: Ankara Üniversitesi Yayınları, 2023, 1283.

Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi, Türkiye’de birçok konuda ilk olmuştur. Açılan programlarda bulunan Hititoloji, Sumeroloji, Hindoloji, Sinoloji, Latin ve Yunan Dili gibi programlar ilk açılışından itibaren vardır. Bunun yanında modern dillerin öğretiminde de ilk yıllarından itibaren öğretim yapılan Macarca ve Rusça ilk kez bu Fakültenin programında yer almıştır.²⁵⁵ Bu disiplinlerin hepsinin Fakültenin kuruluş amacıyla bağlantılı olduğunun tekrar altını çizmek gerekir.

Atatürk’ün arkeolojik kazıları desteklemesi, yurtdışından bu alanda bilim adamlarını davet etmesi ve yine yurtdışına arkeoloji eğitimi için öğrenciler yollanması ve Dil ve TarihCoğrafya Fakültesinin bu konudaki çabalarda ön plana çıkarılması, arkeoloji araştırmalarında önemli bir yer edinmesini sağlamıştır.²⁵⁶

Türk Tarih Tezi konusundaki bilimsel temel arayışları ile ilgi gösterilen antropoloji çalışmalarına Cumhuriyet’in ilk yıllarında önem verilmiştir.²⁵⁷ Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesinde ilk kuruluşundan itibaren antropolojinin bulunuyor olmasında Atatürk’ün bu bilim alanına olan ilgisinin de etkisi vardır. Atatürk’ün antropolojiye olan ilgisi de arkeoloji ve fizik antropoloji üzerinedir. İstanbul Üniversitesinde aslında tıp doktoru olan ve ihtisasını antropoloji üzerine yapmış olan Şevket Aziz Kansu, Atatürk’ün yakından ilgilendiği bir bilim adamıydı. Atatürk, özellikle Fransız ve İsviçreli antropologlarla da ilgilenmiş, onları Türkiye’ye davet etmiştir. Cumhuriyet’in ilk yıllarında ülkemizdeki antropoloji çalışmaları ağırlıklı olarak fiziki antropoloji alanında olmuştur.²⁵⁸

3.2. Öğrenci Sayısı ve Kabul Şartlarında Yapılan Değişiklikler

Her ne kadar Fakültenin açılışına dair bilgileri farklı kaynaklara ve anılara dayanarak elde ediyor olsak da açılıştaki ve sonrasındaki öğrenci sayısını kesin olarak bilemiyoruz. Önce 40 olan yatılı öğrenci sayısında sonradan az bir artış olmuş, açılıştaki toplam öğrenci sayısı da 195 olarak belirtilmiştir.²⁵⁹ Muazzez İlmiye Çığ’ın anılarından anlaşıldığı kadarıyla Fakülte açılıp öğretime başladıktan sonra da öğrenci kayıtları devam etmiştir. Muazzez İlmiye Çığ ve arkadaşı

²⁵⁵ Turan, “ Türkiye’nin Bilim, Eğitim”, 225.

²⁵⁶ Koç, “Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesinin”, *Cumhuriyetin 100. Yılına Armağan*, 30.

²⁵⁷ A. Sevim Erol vd., “Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesinde Antropolojinin Tarihsel Gelişimi” *Cumhuriyetin 100. Yılına Armağan Kuruluşundan Günümüze Ata Yadigarı Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi*, Cilt I, Ed.: Levent Kayapınar vd., Ankara: Ankara Üniversitesi Yayınları, 2023, 67.

²⁵⁸ Erol vd., “Antropolojinin Tarihsel Gelişimi”, 41-42.

²⁵⁹ Turan, “ Türkiye’nin Bilim, Eğitim”, 211.

³¹⁸ Erbaş, *Bir Cumhuriyet Çınarı*, 75.

Hatice Kızılyay 15 Şubat 1936'da, öğretim başladıktan bir ayadan daha fazla zaman sonra Hititoloji'ye kayıt yaptırmışlardır.³¹⁸

Fakülte açılmadan önce öğrenci sayısı 100 olarak planlanmış olmakla beraber bu sayının açılıştan bir süre sonra artmasında öğrencilerin buraya yönelik yoğun talepleri etkili olmuştu. Yatılı öğrenciler için Evkaf Apartmanının en üst iki katı yatakhane olarak ayrılmış, alt kat da yemekhane olarak hizmet vermek üzere düzenlenmişti. Öğrencilerin tüm ihtiyaçları Kültür Bakanlığı tarafından ihaleler yoluyla karşılanıyordu.²⁶⁰

Ulus gazetesinin 19 Mart 1936 tarihli nüshasının altıncı sayfası fotoğraflarla birlikte Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesine ayrılmıştır. Açıldıktan sonraki üç ay içinde öğrenci sayısının epeyce arttığı, yatılı öğrenci sayısının da 70'i bulduğu yazılıdır. Haberde bu sayıların bir sonraki yıl daha da artacağı belirtilmektedir. Fakülte kadrosunda bulunan yabancı hocalar, milletvekili olan hocalar ve diğer hocalar bölümleriyle birlikte tek tek sayılmıştır. Az ilgi göreceği tahmin edildiği halde beklenin çok üstünde ilgi gören branşlar olarak Sinoloji, Hindoloji ve Hungaroloji'nin adları verilmiştir. Böylece Fakültenin imkanları da geliştirilmeye başlanmış, bunun yanı sıra iyi bir kütüphane de kurulmaya başlanmıştır.²⁶¹

Üniversitede öğrenci sayısının arttığını konu alan haberde “Ankara Dil-Tarih-Coğrafya Fakültesi”nde 1940-41 öğretim yılında 214 kız ve 468 erkek olmak üzere 682 öğrencinin öğrenim gördüğünü, öğretim kadrosunun ise 42 olduğunu yazmaktadır. Fakültede 1941 yılından itibaren tamamen gündüzlü öğrencilerin bulunduğu, yatılı öğrenci olmadığı belirtilmektedir. Yatılı uygulamasının kaldırılmasından sonra bursluluk uygulamasının olduğu yazılmıştır.²⁶²

1942-43 öğretim yılında 731 olan öğrenci sayısının 414'ü kız, 317'si erkek öğrenciydi. 1943-44'te sayı 728 olmuş, bunun 442'si kız, 286'sı erkek öğrenciydi. Bu rakamlar da gösteriyor ki kız öğrencilerin Fakülteye olayla ilgisi daha yüksek olmuştur. Bunun nedeni, sosyal bilimler alanında ilgi çeken bölümlerin olması ve o dönem üst düzey devlet görevlilerinin çocuklarını bu alanlara yönlendirilmeleri olarak açıklanmaktadır.²⁶³

Akşam gazetesinin 14 Eylül 1938 tarihli nüshasında “Ankara Tarih, Dil, Coğrafya Fakültesi” direktörlüğünden talebe yazılma şartları ilanı vardır. Bu ilanda dikkati çeken önceki

²⁶⁰ Çadircı vd., *Bir Envanter Çalışması*, 64.

²⁶¹ Ulus, 19 Mart 1936, Sayı: 5257, s.6. Bak Ek No:8.

²⁶² Son Posta, 9 Haziran 1941, Sayı: 3901, 4.

²⁶³ Turan, “Türkiye'nin Bilim, Eğitim”, 218.

yıldan farklı olarak öğretmen okulu mezunlarının da başvurusunun kabul edileceği, ancak bunların okulun ilk dört s0mestr s0resinde lise olgunluk sınavını verecek olmaları şartıyladır. Bu sınavı vermeyenlerin Fak0ltenen 0ıkarılacakları belirtilmektedir.²⁶⁴

Vakit gazetesinin 20 Temmuz 1939 tarihli n0shasının d0rd0nc0 sayfasında okulların kayıt ve kabul şartları başlığında, “Dil, Tarih-Coğrafya Fak0ltesi”, Siyasal Bilgiler Okulu, Ankara Konservatuvarı ve Tiyatro Okulu’nun kayıt ve kabul şartları yayınlanmıştır. İlanda her okulun yapısı ve amacı hakkında kısa bilgi de verilmiştir. Bu tanıtıma g0re: “Dil, tarih ve coğrafya olmak 0zere 0ç temel alandaki ‘Dil, Tarih-Coğrafya Fak0ltesi’nde dil kısmında, yaşayan dillerden Almanca, Fransızca, İngilizce, Arapça, Farsça ve klasik dillerden Latince, Eski Yunanca okutulur. Bunlardan başka Sinoloji, Hindoloji, Hungaroloji, Sumeroloji, Antropoloji, Arkeoloji dersleri vardır. Her 0ğrenci bu derslerden birini esas olarak, diğeri ikisini yardımcı olarak alır. Bir yabancı dil mecburidir. Tarih, Eski Zamanlar Tarihi, Orta Zamanlar Tarihi ve Hint Tarihi b0l0mlerine ayrılır. Coğrafya B0l0m0nde Coğrafya, Antropoloji, Yeni Zamanlar Tarihi 0ğrenimi yapılır. Fak0ltenin her z0mresinde 0ğrenim s0resi en az sekiz s0mestrdir. Doktora yapmak isteyenler asgari iki s0mestr daha 0alışırlar.” Başvuru şartı ise lise olgunluk sınavını vermiş olmak ya da başka bir y0ksek 0ğretim kurumundan mezun olmaktır. Yatılı 0ğrencilerin yarışma sınavı ile alınacağı belirtilmiştir.²⁶⁵

Ulus gazetesinin 16 Eyl0l 1939 tarihli n0shasının on birinci sayfasında 0ğrenci alım ilanı bulunmaktadır. Bu ilanda Fak0ltede felsefe enstit0s0n0n de kurulduğu, b0ylece bir edebiyat fak0ltesinde bulunması gereken t0m ders z0mrelerinin olduğu belirtilmiştir.²⁶⁶

0ğrenciler bir esas iki de yardımcı disiplin almak ve bir de yaşayan yabancı dil dersine devam ederek başarılı olmak zorundaydı. Normal 0ğrenci dışında bir de dinleyici 0ğrenci olduğu anlaşılıyor. Bunlar dekanın izniyle derslere ve k0t0phaneye devam eden dinleyici 0ğrencilerdi. Bunların sayısını dekan belirliyordu. Sınavlara giremiyorlar, devamlarına dair belge de verilmiyordu. Ancak dinleyici belgesi veriliyordu. Seminer ve laboratuvarlara ilgili profes0r0n izniyle girebiliyorlardı. Fak0ltenin i0inde 0ğrencilerin tabi oldukları kurallara tabiydiler. Fak0lte dışında 0ğrencilik haklarından yararlanamıyorlardı.³²⁶

²⁶⁴ Akşam, 14 Eyl0l 1938, Sayı: 7153, 11. Bak Ek No:12.

²⁶⁵ Vakit, 20 Temmuz 1939, Sayı: 7732, 4.

²⁶⁶ Ulus, 16 Eyl0l 1939, 8.

³²⁶ Talebe Rehberi, 5-6.

3.3. Fakültenin 1940 Yılında İlk Mezunları ve İstihdam Alanları

Fakültenin mezunlarının az bir kısmı doktora öğrenimine kabul edilmiş, böylece ilk mezunlardan öğretim elemanları adayları da belirlenmişti. Bunlar aynı zamanda Fakültede ilmi yardımcı kadrosuyla görev de almışlardır. İlmi yardımcı, sonraki dönemlerdeki asistanın karşılığı olan kadroydu. Mezunların büyük kısmı ise orta öğretim kurumlarında öğretmen olarak görevlendirildiler.²⁶⁷

Vakit gazetesinin 23 Mart 1940 tarihli nüshasında Fakültenin ilk mezunlarını verdiği haberi beşinci sayfada mezunların adlarıyla birlikte verilmiştir. İlk mezunlar, Mükrime Yalkı, Saadet Onurman, Muhsin Demir, Emin Çakıroğulları, Ferruh Saner, Cevat Gürsoy, Ruhi Turhan ve Tarık Asal'dır.²⁶⁸

Cumhuriyet gazetesinin 4 Mayıs 1940 tarihli sayısındaki haberde “Dil, Tarih ve Coğrafya Fakültesi” mezunlarının işbaşı yaptıkları haberi vardır. Haberde önce Fakültedeki eğitim alanları sayılmış, bunlara 1939-40 öğretim yılında felsefenin de eklendiği belirtilmiştir. 1939-40 öğretim yılı kış sömestri sonunda 72 öğrencinin mezun olduğu belirtilmiştir. Bunlardan on beşi aynı Fakültede ilmi yardımcı olarak görev almışlar, on biri müzelerde görevlendirilmişler, biri İstanbul Üniversitesinde görev almıştır. Yirmi öğrenci ise orta dereceli okullara öğretmen olarak atanmıştır. Maarif Vekili Hasan Ali Yücel'in de mezun olan öğrencileri tebrik ettiği, mezunlar adına Şerif Baştav'ın bir konuşma yaptığı ifade edilmektedir.²⁶⁹

İlk mezunlarla ilgili haber Ulus gazetesinin 4 Mayıs 1940 tarihli nüshasında daha genişçe, birinci ve üçüncü sayfalarında yer almıştır. Bu haberde 72 öğrencinin mezun olduğu belirtilerek yukarıda verilen Cumhuriyet gazetesinin haberinden farklı olarak ilmi yardımcı olarak Fakültede kalanların adları da verilmiştir. Buna göre Fakültede ilmi yardımcı olanlar Nermin Aygen, Kemal Balkan, Emin Bilgiç, Şerif Baştav, Nimet Dinçer, Tahsin Özgüç, Cahit Kınay, Halil Bozkurt (İnalcık), Muhaddere Özerdim, Osman Turan, Kemal Turfan, Füzuzan Kınal, Cevat Gürsoy, Abidin İtil ve İhsan Bozkurt'tur. İlmi yardımcılar, Antropoloji, Arkeoloji, Sumeroloji, Hungaroloji, Sinoloji, Hindoloji, Klasik Filoloji, Yeni, Orta ve Eski

²⁶⁷ Turan, “ Türkiye'nin Bilim, Eğitim”, 213.

²⁶⁸ Vakit 23 Mart 1940, Sayı:7973, 5.

²⁶⁹ Cumhuriyet, 4 Mayıs 1940, Sayı: 5739, 5.

³³⁰ Ulus 4 Mayıs 1940, 1,3. Bak. Ek No: 13.

Zamanlar Tarihi ve Coğrafya kürsülerine atanmışlardır. Müzelere tayin edilenler arasında Muazzez İtil'in (İlmiye Çığı) de adı vardır. Bursa Müzesi'ne atanmıştır. Öğretmenlerin de adları ve atandıkları il haberde verilmektedir. Bu haberde de mezunları Maarif Vekil Hasan Ali Yücel'in tebrik ziyareti ve mezunlara adına Şerif Başstav'ın konuşma yaptığı belirtilmektedir.³³⁰

Fakülte dört yıllık öğrenim süresine sahip olmasına rağmen ilk mezunlarını açıldıktan üç yıl sonra 1938-39 öğretim yılında vermiştir. Bunun nedeni, bu ilk mezunların İstanbul Üniversitesinden ya da yurtdışından naklen gelmiş olmaları ve geldikleri öğretim kurumunda almış oldukları bazı derslerden muaf tutulmuş olmalarıydı. 1939-40 öğretim yılı sonunda mezun olanlar Fakültede dört yıllık öğrenimini tamamlayanlardı. Bunları sayısı 210'dur. Bu mezunlar içinde bölümlere göre mezun sayısı ise şöyledir: Tarih mezunu 69, Türk Dili ve Edebiyatı mezunu 22, Arkeoloji mezunu 15, Antropoloji mezunu 14, Fransız Dili ve Edebiyatı mezunu 20, Coğrafya mezunu 27 kişiydi. Bölümler zümre olarak nitelenmişti ve bazıları kendi içerisinde alt dallara ayrılıyordu. Örneğin Tarih zümresi, Eski Zamanlar Tarihi, Orta Zamanlar Tarihi, Yeni ve Yakın Zamanlar Tarihi ve Hint Tarihi olarak ayrılıyordu. Bu alt dallar içinde en çok mezunu Yeni ve Yakın Zamanlar Tarihi vermişti.²⁷⁰

İlk mezunların hazırlamış olduğu o zamanki adıyla etüt, sonradan verilen adıyla bitirme tezlerinin bilimsel açıdan yetkinliklerini, bunlardan bazılarının Türk Tarih Kurumu yayınları arasında yer almasıyla görüyoruz. Tayyip Gökbilgin'in "Macar Devlet Arşivi ve Tarihçesi" konulu etüt çalışması Belleten'de yayınlandı. Uluğ İğdemir'in Tarih Bölümü öğrencisi olarak hazırladığı "Kuleli Vakası Hakkında Bir Araştırma" adlı etüt çalışması da Türk Tarih Kurumu tarafından yayınlanmıştır.³³²

Fakültenin başarılı bir mezununa maddi yardım yapılmasına ilişkin bir arşiv belgesi vardır. Cumhurbaşkanlığının Başbakanlığa yazdığı yazıda "Dil, Tarih-Coğrafya Fakültesi" Almanca kolundan mezun olan Halit Yavuz adlı öğrenciye yeni kıyafetler alması için yardım edilmesini istemektedir. Yardımın gerekçesi olarak, Fakülte idaresi tarafından çok zeki ve çalışkan olduğu belirtilmiş olan öğrencinin çok fakir olduğu ve üstü başı düzgün olmadığı için iş için başvurularda bulunamıyor olması belirtilmektedir.²⁷¹

²⁷⁰ Koç, "Kuruluş Süreci", OTAM, 35. ³³²

Turan, "Türkiye'nin Bilim, Eğitim", 213.

²⁷¹ T.C. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi (BCA), 30-10-0-0-198-355-26 (12.3.1945).

3.4. Fakültenin Yetiştirdiği Öğretim Elemanları

İlk mezunlardan itibaren doktora eğitimi de başlamış, bu yolla öğretim elemanı sayısı da artırılmıştır. Mezunların mecburi hizmet yükümlülüğü olduğu için ilk mezunlardan bir kısmı öğretmen olmuş, bir kısmı da müzelerde görevlendirilmiştir. Sınavlarda başarılı olanlar ise Fakültede doktora öğrenimine başlamışlardır. Doktorayı tamamlamak için de bir tez hazırlayıp ayrıca sözlü sınavlardan başarılı olmak gerekiyordu.²⁷² Doktora eğitimi için düzenleme 1939 yılında başlamıştır. Bu tarihten sonra da Fakülte bünyesinde bulunan lisans eğitimi veren disiplinler, enstitü olarak doktora eğitimine devam etmişlerdir. 1940 yılında da fiilen doktora eğitimine başlanmıştır. Ancak 16 enstitünün hepsi aynı zamanda doktora programına öğrenci kaydetmemiştir.

1941 yılında fiilen yürütülen doktora programları şu enstitülerdeydi: Eski Zamanlar Tarihi, Orta Zamanlar Tarihi, Yeni ve Yakın Zamanlar Tarihi, Hint Tarihi, Coğrafya, Türk Dili ve Edebiyatı, Arkeoloji, Antropoloji, Klasik Filoloji, Sumeroloji, Sinoloji, Hindoloji, Felsefe, Arap Dili ve Edebiyatı, Fars Dili ve Edebiyatı.²⁷³

1940 yılından 1944'e kadar doktorasını tamamlayanlar için 9 Ocak 1944 tarihinde Fakültenin açılış yıldönümüne denk getirilerek bir diploma töreni yapılmıştır. Bu törenle diploma alan ilk doktora mezunları 22 kişiydi. Törene, Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanı Abdülhalik Renda ve Maarif Vekili Hasan Ali Yücel de katılmıştır.²⁷⁴ Mezunlar diplomalarının Hasan Ali Yücel'in elinden almışlardır.³³⁷

9 Ocak 1944 tarihinde Fakültenin öğretime başlamasının sekizinci yıl dönümünde düzenlenen törende diplomalarını ve doktor unvanını almış olanlar aynı zamanda Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesinin ilk lisans mezunları arasından doktora programına geçmeye hak kazananlardı. İlk doktora mezunu olan 22 kişi, alanlarında söz sahibi bilim adamları olarak akademik hayatlarına devam etmişlerdir. Bu mezunlardan yirmi biri yine Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesinin hocaları olarak Fakülte kadrosunda kalmışlardır. Bunlar şu isimlerden oluşmaktadır: Tarih Bölümünde Halil İncalcık, Osman Turan, Mehmet Altay Köymen, Neşet

²⁷² Çadircı vd., *Bir Envanter Çalışması*, 189.

²⁷³ Koç, "Kuruluş Süreci", *OTAM*, 36.

²⁷⁴ Çadircı vd., *Bir Envanter Çalışması*, 190-191.

³³⁷ Bak. Ek No: 32 (resim)

Çağatay, Füzûzan Kınal ve Selahattin Çetintürk; Sümeroloji’de Emin Bilgiç ve Kemal Balkan; Hititoloji’de Selçuk Ar; Coğrafya’da Reşat İzbirak ve Selçuk Trak; Arkeoloji’de Tahsin Özgüç ve Nimet Dinçer; Antropoloji’de Nermin Aygen ve Muine Atasayan; Sinoloji’de Muhaddere Özerdim; Sosyoloji’de Mediha Berkes; Klasik Filoloji’de Samim Sinanoğlu, Suat Sinanoğlu, Zafer Taşlıkılıoğlu ve Azra Erhat.²⁷⁵

Ulus gazetesinin 10 Ocak 1944 tarihli nüshasında yukarıda değinilen törene dair haber yapılmıştır. Bu habere göre Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesinin eğitime başlamasının sekizinci yıldönümünde 22 edebiyat doktoruna diplomaları törenle verilmiş, törene Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanı Abdülhalik Renda, Maarif Vekili Hasan Ali Yücel, diğer bakanlar, milletvekilleri, üst düzey yöneticiler, fakülte dekanları ve birçok davetli katılmış, dekan Şevket Aziz Kansu ve ardından Maarif Vekili konuşma yapmıştır.²⁷⁶

3.5. Öğretim Kadrosu

Öğretim elemanı sayısı ilk açıldığında 25 iken, 1943-44’te 43’e yükselmiştir. Bunların 19’u profesör, 32’si doçent, 11’i asistan, bir tanesi de uzmandı.³⁴⁰ İlk yıllarından itibaren Fakültenin eğitim öğretim kadrosunda değişiklikler olmuş, bazı hocalar ayrılmak zorunda kalırken, kadroya yeni öğretim elemanları katılmıştır. Yurtdışında doktorasını tamamlayarak dönenler, doçentlik tezlerini hazırlayarak doçent unvanıyla görevlerine devam etmeye başlamışlardır.

1941 yılında Meclis’te bir yasal düzenleme yapılmış, buna göre milletvekilliği görevlerine devam edenlerin öğretim üyeliği görevlerine devam etmelerine izin verilmemiştir. Bu durumda olan öğretim üyeleri Fakülteyi ya da milletvekilliğini tercih etmek zorunda kalmışlardır. Fakültenin kuruluşundan beri görev yapan ve aynı zamanda milletvekili olan profesörler, Şemsettin Günaltay, Mehmet Fuat Köprülü, Muzaffer Göker ve Yusuf Hikmet Bayur, Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesinden ayrılarak milletvekilliğini tercih etmişlerdir.

Alanlarının yetkin ve isim sahibi bu profesörlerin ayrılmaları önemli bir kayıp olmuştur. Bunların yanında öğretim üyesi iken milletvekili seçilen, yine alanlarında önemli yer tutan profesörler, İsmail Hakkı Baltacıoğlu, Suut Kemal Yetkin ve Doçent Tahsin Banguoğlu Fakülteden ayrılmak durumunda kalmışlardır. Coğrafya Bölümündeki Alman profesör Herbert

²⁷⁵ Turan, “ Türkiye’nin Bilim, Eğitim”, 216.

²⁷⁶ Ulus, 10 Sonkanun 1944, 1. Bak. Ek No: 18.

³⁴⁰ Turan, “ Türkiye’nin Bilim, Eğitim”, 220.

Louis de Almanya’da kendisine verilen yeni görev nedeniyle ülkesine dönmüştü. Bu ayrılanlara karşın yurt dışından yeni gelen profesörler de vardı. Bunlardan biri Hungaroloji’ye gelen Macar profesör Tibor Halasikun’dur. Fakülte kadrosunda doçent olarak bulunan bazı hocalar da profesörlüğe yükseltilmişlerdi.²⁷⁷

Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi öğretim kadroları o dönem basınının da ilgisi altında olmuş, bu konuda gazetelerde haberler yer almıştır. Bu haberlerden bazıları şöyledir:

Ulus gazetesinin 24 Nisan 1939 tarihli nüshasındaki haberde “Dil, Tarih-Coğrafya Fakültesi” kuruluş kanununda bazı değişiklikler yapılmasına yönelik projeden bahsedilmektedir. Maarif Vekaleti tarafından hazırlanan projeye göre Fakültenin kürsülerindeki kadrolar ve ücretler tespit edilmiştir. Bu zamana kadar Fakültede çalışanların büyük çoğunluğunu oluşturanlar yabancı profesörler ve aynı zamanda milletvekili olan profesörler olduğu için kadrolar oluşturulamamış, bunlar ücret karşılığı çalışmışlardır. Ancak yurtdışında öğrenim görüp gelenlerin Fakültede istihdam edilmesiyle, bunların gerekli sınavları vererek asistan ve doçent unvanını almaya başlamasıyla kadroların oluşturulması gereği doğmuştur.³⁴²

Son Posta gazetesinin 22 Haziran 1939 tarihli nüshasındaki kısa haberde “Ankara Tarih, Dil ve Coğrafya Fakültesi” arkeoloji profesörü von der Osten’in sözleşmesinin Maarif Vekaleti tarafından yenilenmediği, bu nedenle Almanya’ya döneceği yazılıdır.²⁷⁸ Haberde böyle denilmekle beraber, von der Osten’in 1939 yılında casusluk suçundan mahkum olduğuna aşağıda değinilmiştir. Vatan gazetesinin 10 Kasım 1940 tarihli nüshasında “Dil Tarih ve Coğrafya Fakültesi”ndeki 15 yabancı profesörün sözleşmelerinin Vekiller Heyetince (Bakanlar Kurulunca) uzatıldığına haberi vardır.²⁷⁹ Ayrıca Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi İngiliz Dili ve Edebiyatı profesörlüğüne İngiliz B.E.C. Davis tayin edilmiştir.²⁸⁰

Fakülte öğretim kadrolarına yapılacak yerli ve yabancı akademisyenlerin atamaları, görevlendirmeleri ve bunlara ödenecek ücretler altında bizzat Atatürk ve İsmet İnönü’nün imzalarının bulunduğu kararnameler ile yapıliyordu. Bunlardan örnekler verilecek olursa Reiscumhur Atatürk ve Başvekil İsmet İnönü’nün imzalamış olduğu 19.2.1936 tarihli kararnamede “Ankara’da açılan ‘Tarih, Dil, Coğrafya Fakültesinde Türk tarih, dil ve

²⁷⁷ Turan, “ Türkiye’nin Bilim, Eğitim”, 217.

³⁴² Ulus, 24 Nisan 1939, 2.

²⁷⁸ Son Posta, 22 Haziran 1939, 4.

²⁷⁹ Vatan 10 İkinciteşrin 1940, Sayı: 82, 2.

²⁸⁰ Ulus, 14 İkinciteşrin (Kasım) 1944, 2.

coğrafyasına ait konularda konferans şeklinde ders vermekle görevlendirilen Konya milletvekili Muzaffer (Göker), Manisa milletvekili Yusuf Hikmet (Bayur), Sivas milletvekili Şemsettin (Günaltay), Kars milletvekili Fuat Köprülü, Burdur milletvekili İbrahim Necmi Dilmen, Muş milletvekili Hasan Reşit, Erzurum milletvekili Saim Ali ve Ankara Dil, Tarih Tetkik Cemiyeti üyesi Abdülkadir'e (İnan) ödenecek ücretler tespit edilmiştir. Buna göre Konya milletvekili Muzaffer'e (Göker) 25, diğerlerine 15 lira ücret verilecektir.²⁸¹ Yukarıdaki kararnameye ek olarak çıkarılan 22.2.1936 tarihli kararname ise Fakültede Konya milletvekili Naim Hazım Onat'ın da konferans şeklinde ders vermekle görevlendirildiği kararı yer almaktadır.²⁸² Ankara "Dil ve Tarih, Coğrafya Fakültesi"nde son s6mestr 6ğrencilerine pedagoji, terbiye tarihi, tedris usulü konularında konferans şeklinde ders vermek üzere İstanbul Darülfünunu terbiye müderrisi İsmail Hakkı Baltacıoğlu'na verilecek ücretin tespit edildiği kararname²⁸³de Reisicumhur İsmet İnönü'nün imzası bulunmaktadır.

Yine, yabancı 6ğretim üyelerinin kabulü de ilgili bakanlıkların iznine veya kararnamelere tabiydi. Macar Milli Eğitim Bakanlığı tarafından yollanan Dr. Janos Eckmann'ın Hungaroloji kürsüsüne²⁸⁴; İsviçre Basel Üniversitesi Klasik Arkeoloji doçenti, Alman uyruklu Dr. Schefold'un iki sene süreyle arkeoloji kürsüsüne²⁸⁵²⁸⁶; Fransa tebaasından Prof. Oliver Lacombe'un Felsefe ve İçtimaiyat şubesine²⁸⁷; Alman tebaasından ve Yahudi ırkından Dr. Ernst Silberkopf'un Alman Dili ve Edebiyatı lektörlüğüne²⁸⁸²⁸⁹ tayinleri kararnamelerle gerçekleşmiştir. Yine, İngiliz tebaasından H. Risket Tucker ile Thomas Saich Lake'in açılacak yaşayan diller kursunda 6ğretmenliğine²⁹⁰ Fransız tebaasından Noiville'in

²⁸¹ T.C. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi (BCA), 30-18-1-2-62-14-8, (19.2.1936). Bak. Ek No: 19.

²⁸² T.C. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi (BCA), 30-18-1-2-62-15-14, (22.2.1936)

²⁸³ T.C. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi (BCA), 30-18-1-2-96-84-20, (4.11.1941).

²⁸⁴ T.C. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi (BCA), 30-10-0-0-201-37522,(16.2.1946).

²⁸⁵ T.C. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi (BCA), 30-18-1-2-89-102-4, (19. .1936).

²⁸⁶ T.C. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi (BCA), 30-18-01-02-89-123-19, (8.1.1940).

²⁸⁷ T.C. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi (BCA), 30-18-1-2-102-57-

²⁸⁸ T.C. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi (BCA), 30-18-1-2-104-3-39, (13.12.1943).

²⁸⁹ T.C. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi (BCA), 30-18-1-2-104-3-39, (13.12.1943).

yaşayan diller kursu öğretmenliğine çalıştırılması için izin verilmesine dair belgeler²⁹¹de yine bizzat ReisiCumhur tarafından imzalanmıştır.

3.5.1. Öğretim Kadrosunda Bulunan İlk Türk Hocalar

Muzaffer Göker:

Ali Muzaffer (Göker) İstanbul'da 1888'de doğmuştur. İstanbul'da eğitim hayatını sürdürmüş, 1909'da Mekteb-i Mülkiye'den mezun olmuştur. Maarif Nezareti'nin bursunu kazanarak Paris Siyasal Bilgiler Okulu'na eğitim için gitmiş, Paris'teki öğrenimini tamamlayarak 1912'de dönmüştür. Yurda döndükten sonra Darülfünun'da müderris muavini olarak görev almıştır. İstanbul'un işgali karşısındaki tutumu nedeniyle 1919'da görevden alınmıştır. Kurtuluş Savaşı'nın kazanılmasından sonra, Darülfünun'daki tutum değişikliği sonrası görevine dönebilmiştir.²⁹² 1925 yılında müderris olmuş, 1931'de Edebiyat Fakültesi Reisi seçilmiştir. 1933'teki üniversite reformu sonucu bu görevi sona ermiştir.²⁹³ 1934 yılında Ankara Hukuk Fakültesinde siyasi tarih profesörü olarak göreve başlamış, 1935 yılında yeni açılan Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi dekanlığına getirilmiştir. Bu görevi 27 Ocak 1937 tarihine kadar sürdürmüş, 1934-1944 yılları arasında Konya Mebusu olarak görev yapmıştır. 1944 yılında Tokyo Büyükelçisi olarak atanmıştır.²⁹⁴

Mehmet Fuat Köprülü:

4 Aralık 1890'da İstanbul'da doğdu. Sadrazam Köprülü Mehmet Paşa'nın soyundandır. Köprülüzade Mehmet Fuat, Köprülü soyadını almıştır. İlk ve orta öğrenimini İstanbul'da yaptıktan sonra Darülfünun Hukuk Mektebine 1907 yılında girmiş, buradaki öğrenimini tamamlamayıp 1909'da yarım bırakmış, bundan sonra kendini yetiştirme gayreti içinde olmuştur. Çok iyi derecede Fransızca öğrenmiştir. 1913'te Darülfünun Edebiyat şubesine müderris olarak atanmıştır. 1924'te Edebiyat Fakültesinin dekanı olmuş, edebiyat tarihi ve tarih alanındaki çalışmaları ile tanınırlığı artmış, yurt dışında da birçok bilimsel toplantıya katılmıştır. 1935'te Atatürk'ün isteğiyle Kars milletvekili seçilmiş, İstanbul Üniversitesindeki derslerini sürdürürken aynı zamanda Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesinde Orta Zamanlar Tarihi'nde de

²⁹¹ T.C. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi (BCA), 30-18-1-2-105-29-13, (15 Mayıs 1944).

²⁹² M. Begüm Saatçi, "Müderrislikten Büyükelçiliğe Bir Yakınçağ Tarihi Uzmanı Ali Muzaffer Göker", *Cumhuriyet Tarihi Araştırmaları Dergisi*, 23 (2016), 207-211.

²⁹³ Saatçi, "Müderrislikten Büyükelçiliğe", 216-217.

²⁹⁴ Saatçi, "Müderrislikten Büyükelçiliğe", 218-222.

dersler vermeye başlamıştır. 1941 yılına kadar Fakülte'deki derslerine devam etmiş, bu tarihten sonra ayrılmak zorunda kalarak milletvekilliğine devam etmiştir.²⁹⁵ Fuat Köprülü tarih araştırmalarında bilimsel yaklaşımdan taviz vermeyen, modern Türk tarihçiliğinin kurucusu olarak tanımlanmaktadır.³⁵⁹

Şemsettin Günaltay:

1883 yılında Eğin'de doğmuştur. İlk ve orta öğrenimini İstanbul'da tamamlamıştır. Darülmualimin-i Aliye'nin fen şubesini bitirmiş, öğretmenlik yapmıştır. 1909 yılında Maarif Nezareti tarafından Lozan Üniversitesine eğitim için yollanmıştır. 1915'te Darülfünun'da medeniyet tarihi, İslam tarihi, İslam felsefesi dersleri vermek üzere müderris olarak atanmış, fen eğitimi almış olmakla birlikte bundan sonraki çalışmalarını tarih alanında yapmıştır. 1923'te Sivas milletvekili seçilmiş, 1931'de Türk Tarih Kurumu üyesi olmuş, 1941 yılında da kurumun başkanı olmuştur. 1935 yılından 1941 yılına kadar Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesinde Eski Zamanlar Tarihinde ders vermiştir.³⁶⁰

Şevket Aziz Kansu:

Şevket Aziz Kansu İstanbul Darülfünun Tıp Fakültesinde asistanken fizik antropoloji alanında eğitim için 1927'de Paris'e yollanmıştır. Paris'te Ecole des Hautes Etudes'te antropoloji eğitimini 1929'da tamamlayarak tekrar Darülfünun'a dönmüştür. 1933 yılında yapılan üniversite reformu ile Kansu'nun bağlı bulunduğu Antropoloji Enstitüsü Darülfünun yerine kurulan İstanbul Üniversitesinin Fen Fakültesine nakledilmiştir. Şevket Aziz Kansu 1935 yılına kadar burada çalışmış, 1935'te Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesine antropoloji hocası olarak geçmiştir.²⁹⁶ Şevket Aziz Kansu bu geçişin doğrudan Atatürk'ün isteği ile olduğunu belirtmektedir.²⁹⁷ Şevket Aziz Kansu, 1942-1944 yılları arasında Fakültenin dekanlığını yapmış, 1946 yılında kurulan Ankara Üniversitesinin ilk rektörü olmuştur.

Yusuf Hikmet Bayur:

1891 yılında İstanbul'da doğdu. İlk ve orta öğrenimini İstanbul'da tamamladı. Yükseköğrenim için Paris'e gitti. Dönüşünde Galatasaray Lisesi'nde öğretmenlik yaptı.

²⁹⁵ Ömer Faruk Akün, "Mehmed Fuad Köprülü", *İslam Ansiklopedisi*, Cilt: 28, Türk Diyanet Vakfı, 1988, 471 vd.

³⁵⁹ Halil Berktaş, "Dört Tarihçinin Sosyal Portresi", *Toplum ve Bilim*, 54-55 (1991), 27, 31-33. ³⁶⁰ Kamil Şahin, "Günaltay, Mehmet Şemsettin", *İslam Ansiklopedisi*, Cilt: 14, Türk Diyanet Vakfı, 1996, 286 vd.

²⁹⁶ Zafer Toprak, "Erken Cumhuriyet'in Bilimi: Antropoloji Türkiye'de Fizik Antropolojinin Doğuşu", *Toplumsal Tarih*, 204 (2010), 31.

²⁹⁷ Şevket A. Kansu, "Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesinin Açılışı İle İlgili Bir Anı", *Cumhuriyetin 50.Yıldönümü Anma Kitabı*, Ankara: Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Yayını, 1974, 53.

1920’de İstanbul’dan ayrılarak Ankara’ya geçti. Kurtuluş Savaşı sonrası Hariciye Vekaletinde görev aldı. Lozan görüşmelerinde danışman olarak bulundu. 1933’te Manisa milletvekili oldu. Ankara’daki fakülte ve yüksekokullarda Türk inkılâp tarihi dersleri verdi. 1935’ten 1941 yılına kadar Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesinde Hint tarihi profesörü olarak dersler verdi.²⁹⁸

Abdülkadir İnan:

Abdülkadir İnan 1889’da Türkistan Polat’ta doğmuştur. Eğitim hayatını Rusya’da geçiren İnan, 1925’te Türkiye’ye gelmiştir. 1926 yılından 1933’e kadar Darülfünun Edebiyat Fakültesinde asistanlık yapmıştır. 1933 ve 1942 yılları arasında Türk Dil Kurumunda uzman olarak görevli olmuştur. 1936’dan 1944’e kadar Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesinde Türkoloji’de dersler vermiştir.²⁹⁹

Melahat Özgü:

Almanya’ya yükseköğrenim için ilk yollanan kuşaktan olan Melahat Özgü, 1935 yılından itibaren Almanca dersleri vermek üzere Fakültede görev almıştır.³⁰⁰ Saffet

Korkut:

Saffet Korkut 1934’te Oxford Üniversitesinden mezun olarak yurda dönmüş, 20 Kasım 1935’te Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesine İngilizce dersleri vermek üzere atanmıştır.³⁰¹

Bekir Sıtkı Baykal:

Bekir Sıtkı Baykal 1908 yılında Rize Fındıklı’da doğmuştur. 1929’dan 1935’e kadar Almanya’da öğrenim görmüştür. 1935 yılında Almanya’da doktorasını tamamlayarak

²⁹⁸ Mahmut H. Şakiroğlu, “Bayur, Yusuf Hikmet”, *İslam Ansiklopedisi*, Cilt: 5, Türk Diyanet Vakfı, 1992, 282 vd.

²⁹⁹ L. Çiğdem Dalkılıç, “Cumhuriyetin İlk Rus Dili ve Edebiyatı Kürsüsünün Tarihçesi: Emeği Geçenler” *Cumhuriyetin 100. Yılına Armağan Kuruluşundan Günümüze Ata Yadigarı Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi*, Cilt II, Ed.: Levent Kayapınar vd., Ankara: Ankara Üniversitesi Yayınları, 2023, 1062.

³⁰⁰ D. Koray Düşünceli, “Cumhuriyetin İlk Alman Filolojisi Kürsüsünün Yetiştirdiği Akademisyenler” *Cumhuriyetin 100. Yılına Armağan Kuruluşundan Günümüze Ata Yadigarı Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi*, Cilt I, Ed. Levent Kayapınar vd., Ankara: Ankara Üniversitesi Yayınları, 2023, 130.

³⁰¹ Sıla Şenlen Güvenç, “İngiliz Dili ve Edebiyatı Kürsüsü Öğretim Üyeleri Saffet Korkut, Orhan Burian İle İrfan Şahinbaş’ın Tiyatro Çalışmalarına Katkıları” *Cumhuriyetin 100. Yılına Armağan Kuruluşundan Günümüze Ata Yadigarı Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi*, Cilt I, Ed.: Levent Kayapınar vd., Ankara: Ankara Üniversitesi Yayınları, 2023, 284.

dönmüştür. Yeni ve Yakın Zamanlar Tarihi kürsüsünde doçent unvanıyla Fakültenin ilk öğretim elemanlarından biri olarak göreve başlamıştır.³⁰²

3.5.2. Sonradan Öğretim Kadrosuna Katılan Türk Hocalar

Enver Ziya Karal:

Enver Ziya Karal 1906 yılında Kosova’da doğmuştur. 1928’de Fransa Lyon’da lise öğreniminin ardından Lyon Üniversitesinde yükseköğrenime başlamıştır. 1933’te öğrenimini tamamlayarak yurda dönmüştür. Aynı yıl İstanbul Üniversitesinde göreve başlamış, 1938’de burada Yeni ve Son Zamanlar Tarihi’nde doçent unvanını almıştır. 29 Mart 1940’ta Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesine geçmiştir. 1942’de bu Fakülteye bağlı olan Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsünün kurulmasında görev almış, 1960 yılına kadar aralıklı olarak müdürlüğünü yapmıştır.³⁰³

Halil İnalıcık:

Halil İnalıcık 26 Mayıs 1916’da İstanbul’da doğmuştur. 1932’de Ankara Gazi Muallim Mektebinden ve 1935 yılında da Balıkesir Necatibey Muallim Mektebinden mezun olarak aynı yıl Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesine girdi.³⁶⁹ Fakültenin ilk yatılı okuyan öğrencilerindendir. 1940 yılındaki ilk mezunlardan olan Halil İnalıcık, 1942’de Enver Ziya Karal danışmanlığında doktorasını tamamlamıştır.³⁰⁴ Fakültenin ilk doktora mezunlarından. Doktorasını tamamladıktan sonra Fakültenin öğretim kadrosunda yer almıştır.

Afet İnan:

1908 yılında Selanik, Doyran’da doğmuştur. Bursa Kız Öğretmen Okulu’nun 1925’te bitirmiş, 1929’da tarih öğretmeni olarak atanmıştır. Türk Tarih Kurumunun kurucu üyeleri arasında yer almıştır.³⁰⁵ Afet İnan aslında tarih eğitimi almış olmakla birlikte 1935’te antropoloji alanında doktora yapmak üzere İsviçre’ye Prof. Dr. Eugene Pittard’ın yanına

³⁰² Hülya Taş, “DTCF’de Annales Ekolü’nün İzinde Bir Kürsü: Yeniçağ Tarihi Anabilim Dalı” *Cumhuriyetin 100. Yılına Armağan Kuruluşundan Günümüze Ata Yadigarı Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi*, Cilt II, Ed.: Levent Kayapınar vd., Ankara: Ankara Üniversitesi Yayınları, 2023, 1306.

³⁰³ Hamiyet Sezer Feyzioğlu, “Cumhuriyetin 100. Yılı Döneminde DTFC’de Ord. Prof. Enver Ziya Karal ve Prof. Dr. Yücel Özkaya” *Cumhuriyetin 100. Yılına Armağan Kuruluşundan Günümüze Ata Yadigarı Dil ve TarihCoğrafya Fakültesi*, Cilt II, Ed. Levent Kayapınar vd., Ankara: Ankara Üniversitesi Yayınları, 2023, 1360.

³⁶⁹ Hakan Yılmaz, “Vefeyât Müverrihler Semâsının Gurûb Eden Güneşi: “Şeyhü’l-Müverrihîn” Halil İnalıcık (1916 - 2016)”, *Akademik İncelemeler Dergisi*, 2 (2016), 218.

³⁰⁴ Koç, “Kuruluş Süreci”, *OTAM*, 38.

³⁰⁵ Necdet Aysal, “Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Tarihçesi ve Gelişim Süreci”, *Atatürk Yolu Dergisi*, 33-34 (2004), 247.

yollanmıştır. 1939’da doktorasını tamamlamıştır.³⁰⁶ Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesinde görev almış, 1942’de doçent unvanıyla ve 1950’de profesör unvanıyla görevine devam etmiştir.

İsmayıl Hakkı Baltacıoğlu:

1886’da İstanbul’da doğmuştur. İlk ve orta öğrenimini İstanbul’da yaptıktan sonra Darülfünun’da eğitim görmüştür. Pedagoji ve el sanatları alanlarında araştırmalarda bulunmak üzere Avrupa ülkelerinde bulunmuştur. 1911’de dönerek Darülmuallimin’de görev almıştır. 1924’te Darülfünun’da görev almış, 1933 Üniversite Reformu sonrası üniversiteden ayrılmıştır. 1941 yılında Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesinde pedagoji profesörü olarak görev almıştır. 1942’de milletvekili olarak bu görevden ayrılmıştır.³⁰⁷ Suut Kemal Yetkin:

1903’te Urfa’da doğmuştur. İlk ve orta öğrenimini İstanbul’da yapmıştır. 1925’te Fransa’da Sorbonne Üniversitesinde estetik ve sanat tarihi eğitimi almıştır. 1930’da dönerek öğretmenlik yapmıştır. 1941 yılında Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesinde estetik ve sanat tarihi profesörü olmuştur. 1943 yılında milletvekili olarak bu görevinden ayrılmıştır.³⁰⁸

Tahsin Banguoğlu:

1904’te Drama’da doğmuştur. İlköğrenimini Selanik’te ve Drama’da orta öğrenimini İstanbul’da yapmıştır. 1930 yılında Darülfünun Edebiyat Fakültesinden mezun olmuştur. 1932’de ihtisas için Almanya’ya gitmiştir. Döndüğünde 1936 yılında Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesinde Türkoloji’de görev almıştır. 1943’te milletvekili seçilerek bu görevinden ayrılmıştır.³⁰⁹

Halil Demircioğlu:

Halil Demircioğlu 1905 yılında Kalkandelen’de doğmuştur. 1930 yılında Almanya’ya Maarif Vekaleti bursu ile gitmiştir. 1939 yılında Almanya’da doktorasını tamamlayarak dönmüştür. Aynı yıl Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesinde Eski Zamanlar Tarihi doçenti olarak göreve başlamıştır.³¹⁰

³⁰⁶ Erol vd., “Antropolojinin Tarihsel Gelişimi”, 45.

³⁰⁷ M. Faruk Bayraktar, “Baltacıoğlu, İsmayıl Hakkı”, *İslam Ansiklopedisi*, Cilt: 5, Türk Diyanet Vakfı, 1992, 36 vd.

³⁰⁸ Ebru Karakaya, “Yetkin, Suut Kemal”, *İslam Ansiklopedisi*, Cilt: 43, Türk Diyanet Vakfı, 2013, 507.

³⁰⁹ Osman F. Sertkaya, “Banguoğlu, Hasan Tahsin”, *İslam Ansiklopedisi*, Cilt: 5, Türk Diyanet Vakfı, 1992, 57.

³¹⁰ Türkan Banu Güler ve Hülya Boyana, “Eskiçağ Tarihi Anabilim Dalı ve Halil Demircioğlu İle Firuzan Kınal’ın Eskiçağ Tarihi Çalışmalarına Katkıları” *Cumhuriyetin 100. Yılına Armağan Kuruluşundan Günümüze Ata*

Füruzan Kınal:

Füruzan Kınal 1913'te İstanbul'da doğmuştur. Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesinin ilk mezunlarından. 1942'de Eski Zamanlar Tarihi kürsüsünde ilmi yardımcı olarak göreve başlamıştır.³¹¹

Orhan Burian:

Orhan Burian, Cambridge Üniversitesi Trinity College'den mezun olmuştur. 1937'de Fakülteye mütercim olarak atanmış, 1938'de doçent unvanıyla İngiliz Dili'nde görevine devam etmiştir.³¹²

İrfan Şahinbaş:

İrfan Şahinbaş 1932-1937 arasında Cambridge Üniversitesinde öğrenim görmüştür. Yurda döndükten sonra Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi İngiliz Dili'nde görev almıştır.³¹³

Cemal Arif Alagöz:

Cemal Arif Alagöz, 1927 yılında Paris Sorbonne Üniversitesine coğrafya öğrenimi için gitmiş, 1931 yılında dönmüştür. İstanbul Üniversitesinden doçent unvanıyla Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesine geçmiştir.³¹⁴

Muhaddere Özerdim:

1916 yılında doğan Muhaddere Özerdim 1935 yılında Sinoloji kürsüsüne ilk öğrenci olarak girmiş, 1940 Mayıs ayında mezun olmuştur. Mezuniyeti sonrası Fakültede ilmi yardımcı kadrosunda çalışmaya başlamıştır.³¹⁵ Akdes Nimet Kurat:

Akdes Nimet Kurat 1903 yılında Kazan'da doğmuştur. İlk ve orta öğrenimini Rusya'da yapmış, üniversite öğrenimine Moskova'da başlamış ancak yarım bırakmıştır. İstanbul'a

Yadigarı Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi, Cilt II, Ed. Levent Kayapınar vd., Ankara: Ankara Üniversitesi Yayınları, 2023, 1205-1206.

³¹¹ Güler ve Boyana, "Eskiçağ Tarihi", 1209.

³¹² Şenlen, "İngiliz Dili ve Edebiyatı", 296.

³¹³ Şenlen, "İngiliz Dili ve Edebiyatı", 304.

³¹⁴ Nurettin Özgen vd., "Türkiye Coğrafyası Anabilim Dalının Kuruluşu ve Gelişimi Üzerine Bir Değerlendirme" *Cumhuriyetin 100. Yılına Armağan Kuruluşundan Günümüze Ata Yadigarı Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi*, Cilt I, Ed. Levent Kayapınar vd., Ankara: Ankara Üniversitesi Yayınları, 2023, 501-502.

³¹⁵ İnci Erdoğan, "Cumhuriyetin 100. Yılında Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Sinoloji Anabilim Dalının Çin Dili ve Araştırma Çalışmalarına Yaptığı Katkıları" *Cumhuriyetin 100. Yılına Armağan Kuruluşundan Günümüze Ata Yadigarı Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi*, Cilt II, Ed. Levent Kayapınar vd., Ankara: Ankara Üniversitesi Yayınları, 2023, 747.

gelerek Darülfünun'da tarih eğitimi almıştır. 1929'da Maarif Vekaleti bursu ile Almanya'ya giderek 1933 yılında orada doktorasını tamamlamıştır. İstanbul Üniversitesi ve Gazi Terbiye Enstitüsünde çalıştıktan sonra 1940 yılında Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesinde Rusça dersler vermeye başlamıştır. 1944 yılında Rus Dili'nde doçent olmuş, 1954 yılında Ortaçağ Tarihi Kürsüsüne geçmiştir.³¹⁶ Behice Boran:

Behice Boran 1910 yılında Bursa'da doğmuştur. İstanbul Üniversitesi Felsefe Bölümüne girmiş, bu eğitimini yarıda bırakarak 1934'te Amerika Birleşik Devletleri'ne eğitim için gitmiştir. 1938'de Michigan Üniversitesinde doktorasını tamamlamış, 1939'da Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Felsefe zümresinde sosyoloji doçenti olarak çalışmaya başlamıştır.³¹⁷

Niyazi Berkes:

Niyazi Berkes 1908'de Kıbrıs'ta doğmuştur. 1935'te Maarif Vekaleti bursu ile Chicago'ya gitmiş, 1939'da sosyoloji eğitimini tamamlayarak dönmüştür. Yurda döndükten sonra Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesinde göreve başlamıştır.³¹⁸ 1948'de bu görevinden ayrılmıştır.

Fakültenin 1940 yılına kadar olan öğretim kadrosunda yer alan diğer isimler arasında, Cemal Tükin (Coğrafya), Necmi Dilmen (Türk Dili ve Edebiyatı), Saim Ali Dilemre (Türk Dili ve Edebiyatı), Muzaffer Şerif Başoğlu (Felsefe-Psikoloji), Pertev Naili Boratav (Türk Dili ve Edebiyatı), Agop Dilaçar (Türk Dili ve Edebiyatı), Hamit Dereli (İngiliz Dili ve Edebiyatı), Bedrettin Tuncel (Fransız Dili ve Edebiyatı), Cevdet Perin (Fransız Dili ve Edebiyatı), Danyal Bediz (Coğrafya), Niyazi Çıtakoğlu (Coğrafya), Necati Akder (Felsefe), Besim Atalay (Farsça) ve Hazım Onat (Arapça) sayılabilir.³¹⁹ Saadet Çağatay (Türk Dili ve Edebiyatı), Necati Lugal (Arapça ve Farsça), Ekrem Akurgal (Arkeoloji), Aydın Sayılı (Felsefe-Bilim Tarihi) ve Sedat Alp (Hititoloji) gibi sonradan katılan isimler de vardır.

Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesinde görev yapmış yukarıda kısaca hakkında bilgi sunulan ya da isimleri sayılan öğretim üyeleri Batı'da gelişmiş modern beşeri bilimlerin Türkiye'de de

³¹⁶ Dalkılıç, “Cumhuriyetin ilk Rus Dili”, 1057-1058.

³¹⁷ Hayriye Erbaş, “Behice Boran'ın Türkiye'de Sosyoloji ve Sosyal Bilimlere Katkısı” *Cumhuriyetin 100. Yılına Armağan Kuruluşundan Günümüze Ata Yادigari Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi*, Cilt II, Ed. Levent Kayapınar vd., Ankara: Ankara Üniversitesi Yayınları, 2023, 1124.

³¹⁸ M. Doğancan Sümer ve Hayriye Erbaş, “Niyazi Berkes'in Türkiye'de Sosyoloji ve Sosyal Bilimlere Katkısı” *Cumhuriyetin 100. Yılına Armağan Kuruluşundan Günümüze Ata Yادigari Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi*, Cilt II, Ed. Levent Kayapınar vd., Ankara: Ankara Üniversitesi Yayınları, 2023, 1143.

³¹⁹ *Ankara Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi 1939-1940 Talebe Rehberi*, 103-104.

yerleşmesi ve gelişmesi için çok önemli katkılarda bulunmuşlardır. Onlara bu çabalarında gerekli ortamı ve imkanı sağlayan, kuruluş amacı bunu da içeren Fakülte olmuştur. Bu öğretim üyeleri Türkiye'nin o dönemde olduğu gibi sonrasındaki kültürel gelişimini ve düşünce dünyasını etkileyen kişiler arasında yer almışlardır. Farklı düşünsel ve siyasal eğilimlere sahip olsalar da hepsinde ortak olan Türkiye'nin gelişimine kendi alanlarında katkı sağlamak ve Atatürkçü öğretiyi benimsemek olmuştur. Bu öğretim üyeleri içinde bilim çalışmaları ve öğreticilik dışında ülke yönetiminde önemli görevler üstlenenler olmuştur. Milletvekilliği ve üst düzey idareciliklerde bulunanların yanı sıra Şemsettin Günaltay Başbakanlık, Fuat Köprülü Dışişleri Bakanlığı yapmıştır.³²⁰

3.5.3. Öğretim Kadrosunda Bulunan İlk Yabancı Hocalar

1933 yılında Almanya'da Nazi yönetiminin çıkardığı devlet memurluğunu yeniden düzenleyen yasada Ari ırktan olmayanların ve silahlı güçlere yardımcı olacağını beyan etmeyenlerin görevlerine son verileceğine dair hükümler vardı. Bunun üzerine Yahudi kökenli olan ve Alman hükümetinin politikalarını desteklemeyen bilim adamları Almanya'yı terk etmeye ve çoğunlukla da İsviçre'ye göç etmeye başladılar. Philipp Schwartz tarafından Zürih'te önce bir danışma bürosu kuruldu. Bu büronun kurulduğu Almanya'da duyulunca buraya başvurular arttı. Yapılan yardımlarla da genişleyen bu organizasyon “Yurtdışındaki Alman Bilim Adamlarına Yardım Cemiyeti” adıyla faaliyetlerini yürüttü.³²¹ Bu dernek aracılığıyla bilim adamları çalışabilecekleri ülkeler bulmaya başlamışlardı. Türkiye'ye gelen Almanya kökenli bilim adamlarının Türkiye ile ilişki kurmalarında bu derneğin rolü olmuştur. Darülfünun'un yeniden yapılandırılması amacıyla Türkiye'ye davet edilen ve üniversite reformunun yapılmasına ön ayak olan Profesör Malche'nin de Türkiye'ye ve yükseköğretime dair verdiği bilgiler de bunda etkili olmuştur. İsviçre'deki derneğin yöneticisi olan Philipp Schwartz bu konularda görüşmeler yapmak üzere Türkiye'ye gelmiştir. Schwartz, yetkililerle görüşerek Türkiye'ye gelecek olan Almanya kökenli bilim adamları için gereken sözleşmelerin

³²⁰ Remzi Demir, Doğan Atılğan, *Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi ve Beşeri Bilimlerin Yeniden İnşası Elli Portre*, Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi, 2008, 12-13.

³²¹ Horst Wildmann, *Atatürk Üniversite Reformu*, Çev. Aykut Kazancıgil ve Serpil Bozkurt, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Cerrahpaşa Tıp Fakültesi yayınları, 1981, 41.

nasıl yapılacağı konusunda alt yapı oluşturmuştur. Yapılan sözleşmelerde Türkiye'ye gelecek uzmanların çalışma koşulları, görevleri ve onlardan beklentiler belirtilmişti.³²²

Almanya kökenli uzmanlar 1933 yılından başlayarak İstanbul Üniversitesinde görevlendirilmişler, bunun ardından kısa bir süre sonra Ankara'da da yükseköğretim kurumlarında görevlendirilmeye başlamışlardır.³²³ Ancak şunu da belirtmek gerekir ki Türkiye'ye gelen yabancı uzmanların hepsi Nazi baskılarından kaçanlar ve Almanya kökenli olanlar değildi.

Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesinin ilk öğretim kadrosunda bu yabancı hocalar bulunmuş, sayıları giderek artmıştır. Yabancı profesörlerin çalıştırılmasının nedeni bu Fakülte ile birlikte Türkiye'de ilk kez eğitime başlanan alanlarda uzman olmaması, Türk uzmanların bulunduğu diğer alanlarda ise Türk uzman sayısının yeterli bulunmamasıydı.

Yabancı uzmanlarla yapılan sözleşmelerde onların kısa sürede Türkçe öğrenerek derslerini Türkçe vermelerine dair hüküm de bulunmaktaydı. Gelen uzmanlardan Landsberger ve Güterbock'un çok iyi Türkçe öğrendikleri, Rohde'un klasiklerin Türkçeye çevrilmesi faaliyetlerine katıldığı bilinmektedir.³²⁴

Yabancı profesörlerin yaptıkları bilimsel çalışmaların yanında Fakülteye asıl kazançları sahalarında yetkin Türk uzmanlar yetiştirmiş olmalarıdır. Bunların bir başka önemli katkısı üniversite geleneğinin Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesinde yerleştirilmesine olan çabalarının sonuç vermesi ve bu geleneğin onlardan sonra da devam etmesidir. Onların akademik disiplini, bilimsel bakış açıları ve yetiştirdikleri öğrencilerde de benzer tavırların gelişmesini sağlamıştır.³²⁵

Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesinde görev yapan yabancı hocalar şunlardır:

Benno Landsberger:

21 Nisan 1890'da Almanya'da doğmuş Yahudi kökenli bir bilim adamıydı. Leipzig

³²² Temuçin F. Ertan, "Alman Bilim İnsanlarının Türkiye'ye Geldikleri Dönemde Almanya ve Türkiye'deki Durum", *İkinci Vatan ve Ankara Üniversitesi (1933-1970)*, Ed. Kasım Karakütük, Ankara: Ankara Üniversitesi Yayınları, 2016, 19-20.

³²³ Ertan, "Alman Bilim İnsanlarının", 27.

³²⁴ Nilgün Çelebi, "Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesindeki Mülteci Profesörler", *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Dergisi*, 1 (2003), 269-270.

³²⁵ Çelebi, "Mülteci Profesörler", 270-271.

Üniversitesinde ³²⁶ Assyriologie eğitimi almış, bu alanda sayılı isimlerden biri olarak Türkiye'ye gelmiştir. Almanya'da Yahudileri hedef alan yasa 1933'te çıkarılmış olmakla beraber, daha önce Alman ordusunda savaştığı için onun görevine hemen son verilmemiştir. Ancak 1935 yılına gelindiğinde görevine son verildi. ³²⁷ Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi, Sumeroloji kürsüsünde görev almıştır. 22 Ekim 1935'te, o tarihte Berlin'de öğrenci müfettişi olan Avni Başman ile imzaladığı sözleşme sonucu Türkiye'ye gelmesi kesinleşmiştir. ³⁹⁴ Sedat Alp anılarında onun Türkiye'ye gelmesinde kendisinin aracı olduğunu, bu konuda ilgili makamlara kendisinin Landsberger'den bahsettiğini anlatmaktadır. ³²⁸ Fakülte Profesörler Kurulu kararı ile Landsberger'e ordinaryus unvanı verilmiştir. Landsberger kürsü başkanlığı ve senato temsilciliği gibi görevlerde de bulunmuştur. Temmuz 1948'de Türkiye Büyük Millet Meclisinde alınan bir kararla aralarında Landsberger'in de olduğu beş yabancı akademisyenin tahsisatları kaldırılmış, bunun üzerine görevden ayrılmak zorunda kalmıştır. Landsberger 13 yıl Ankara'da çalışmış, 15 Ekim 1948'de Ankara'dan ayrılmıştır. ³²⁹ Chicago Üniversitesine giderek orada göreve başlamıştır. ³³⁰

Benno Landsberger'le ilgili olarak arşiv belgeleri arasında onun kız kardeşinin Türkiye'ye gelmesi için izin verilmesine dair bir belge vardır. Cumhurbaşkanı olarak İsmet İnönü ve Başbakan olarak da Refik Saydam'ın imzasının bulunduğu bir kararname Ankara "Dil, Tarih, Coğrafya Fakültesi" ordinaryüs profesörlerinden Landsberger'in Viyana'da bulunan kız kardeşi Hilda Rottenberger'in, adı geçen profesörün sözleşme süresinin sonuna kadar Türkiye'ye gelip oturma izni verilmesi hakkındadır. ³³¹

Landsberger sadece Fakültede ders vermekle kalmamış kendi alanıyla ilgili olarak Anadolu'da da araştırmalarda bulunmuştur. Fakültede konferanslar ve halka açık serbest dersler vermiş, bilimsel yayınlar yapmıştır.

Hans Gustav Güterbock:

³²⁶ Çelebi, "Mülteci Profesörler", 265.

³²⁷ Wildmann, *Atatürk Üniversite Reformu*, 134.

³⁹⁴ Çelebi, "Mülteci Profesörler", 265.

³²⁸ Can Dündar ve Fatma Sevinç, *İlk Türk Hititoloğun Yaşam Öyküsü Sedat Alp*, Ankara: Türkiye Bilimler Akademisi, 2004, 40.

³²⁹ Bilici, "Alman Bilim Kadrosu", 238.

³³⁰ Çelebi, "Mülteci Profesörler", 266-267.

³³¹ T.C. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi (BCA), 30-18-1-2-86-6, (6.3.1939).

27 Mayıs 1908'de Berlin'de doğmuştur. Leipzig Üniversitesi mezunu Hititologtur. Landsberger'in tavsiyesi üzerine Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesine gelmiştir. Onun Fakülteye geliş sözleşmesi, Landsberger'in sözleşmesinden dört gün sonra 26 Ekim 1935'te imzalanmıştır. Onun da sözleşmesine Landsberger gibi 6 Temmuz 1948'de son verilmiştir. Güterbock Türkiye'den sonra İsveç Uppsala Üniversitesinde görev yapmıştır.³³² Daha sonra o da Landsberger gibi Chicago Üniversitesine geçmiştir.

Prof. Dr. Güterbock, Nazi baskılarından kaçarak Türkiye'ye gelmeden önce 1933-35 yılları arasında Boğazköy (Hattuşa) kazılarının filolog ekibi içerisinde yer almış, Berlin Müzesi'nde bulunan Hititçe tabletler üzerinde çalışmıştır.³³³ Onun uzmanlık alanı Anadolu'da gelişmiş Hitit uygarlığı olduğundan Güterbock'un Ankara'ya gelmesi ve Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Hititoloji kürsüsünde çalışması onun mesleki kariyerine katkı yapmıştır. Ankara Anadolu Medeniyetleri Müzesinin Hitit seksiyonunun düzenlenmesinde görev almıştır.³³⁴

Annemarie von Gabain:

Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesinde Sinoloji dersleri vermek üzere Annemarie von Gabain görevlendirilmiştir. 1901 yılında Almanya'da Mörchingen'de doğmuş olan von Gabain Berlin Üniversitesinde Sinoloji ve Türkoloji öğrenim görmüştür. Von Gabain, Türkçe ve Uygurca üzerinde de çalışmalar yapmıştır.³³⁵ 1935 yılında Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesinde görev alan von Gabain 1937'de ayrılarak Berlin Üniversitesine dönmüştür.⁴⁰³ Georg Rohde:

Prof. Dr. Georg Rohde 25 Aralık 1899'da Berlin'de doğmuştur. Alman olan Rohde, 1933'te Marburg Üniversitesindeyken eşi Yahudi olduğu için baskılara uğramıştır.³³⁶ 7 Kasım 1935'te Berlin'de öğrenci müfettişi olan Avni Başman ile yaptığı sözleşme ile Dil ve TarihCoğrafya Fakültesinde Klasik Filoloji dersleri vermek üzere görevlendirilmiştir. Rohde

³³² Çelebi, "Mülteci Profesörler", 267.

³³³ Bilici, "Alman Bilim Kadrosu", 240.

³³⁴ *Anadolu'nun 60 Yıllık Bilim ve Kültür Köprüsü*, Yay. haz. Necdet Adabağ, H. Gazi Topdemir, Bekir Koç, Hakan Kaderoğlu, Ankara: Ankara Üniversitesi Yayınları, 2006, 61.

³³⁵ Hasan Eren, "Gabain, Annemarie von", *İslam Ansiklopedisi*, Cilt: 13, Türk Diyanet Vakfı, 1996, 267. ⁴⁰³ Bilici, "Alman Bilim Kadrosu", 239.

³³⁶ Nevzat Gözaydın, "Atatürk ve İnönü Dönemlerinde Türkiye'ye İltica Edip Fakültemizde Ders Veren Yabancı Bilim Adamları", *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi 66. Kuruluş Yıldönümü Anı Kitabı*, Kıymet Giray, Hakan Kaderoğlu, Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi, 2003, 37.

1935'ten 1949'a kadar Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesinde görev yapmıştır. 1949 yılında Almanya'ya Berlin Hür Üniversitesine dönmüştür.³³⁷

Georg Rohde, Klasik Filoloji alanında hiç bir altyapısı olmayan Fakültede kısa sürede çok iyi bir kitaplığın kurulmasında öncü rolü oynamıştır. Liselerde Latince'nin ders olarak okutulması onun fikri olduğu gibi, liseler için Latince ders kitabının hazırlanmasında da görev almıştır. Klasik Filoloji öğrencileri için yazdığı ders kitaplarından Latin Dili Grameri, Azra Erhat ve Samim Sinanoğlu ile birlikte yazdığı Latince ders kitabı vardır.³³⁸ Türkiye'de kültürel alandaki çalışmalara en önemli katkısı, Milli Eğitim Bakanı Hasan Ali Yücel'in başlattığı dünya klasiklerinin Türkçeye çevrilmesinde görev almış olmasıdır. Bu projede Platon'un ilk dört kitabının çevirisini yaparak basılmasını sağlamıştır. Bunların ilk iki cildini bizzat kendisi çevirmiş, üçüncüsünü ve dördüncüsünü öğrencileri ile birlikte çevirmiştir.³³⁹ Herbert Luis:

Ord. Prof. Dr. Herbert Luis 1900 yılında Berlin'de doğmuş, Alman uyrukludur. 1935 yılında Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesinde görev alan yabancı uzmanlardandır. 26 Ekim 1935'te Avni Başman'la yaptığı sözleşme ile Fakülteye gelmiştir. 1943 yılına kadar Coğrafya Enstitüsünde dersler vermiş ve başkanlığını yapmıştır. Coğrafyanın eğitim ve araştırma konularında yapılanmasında Luis'nin önemli katkıları olmuştur. Onun döneminde Fakültede yetişen coğrafyacılar üzerinde derin etki bırakmıştır. Teorik dersler yanında özellikle tatil zamanlarında öğrencilerle birlikte yapılan kısa ve uzun süreli araştırma ve öğretim gezileri, müze ve sergi ziyaretleri Luis ile birlikte eğitim ve öğretim anlayışını oluşturmuştur.³⁴⁰ 1943 yılında Münih Üniversitesi, Coğrafya Bölümüne geçmiştir. Daha sonra 1965 Ekim ayı ile 1966 Şubat ayı arasında kısa süre yine Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesinde görev yapmıştır.³⁴¹

Walter Ruben:

26 Aralık 1899'da Hamburg'da doğmuştur. Bonn Üniversitesi Mezunu Hindoloji uzmanıdır. 1924 yılında doktorasını tamamlamış, 1927 yılında doçent unvanını almıştır. 1933 yılında ise Frankfurt Üniversitesinde Hindoloji profesörü iken görevinden uzaklaştırılmıştır.³⁴²

³³⁷ Bilici, "Alman Bilim Kadrosu", 240-241.

³³⁸ Wildmann, *Atatürk Üniversite Reformu*, 132.

³³⁹ Gözaydın, "Atatürk ve İnönü Dönemlerinde", 37.

³⁴⁰ Özgür vd., "Geleneğin İzinde", 424.

³⁴¹ Wildmann, *Atatürk Üniversite Reformu*, 135.

³⁴² Yalçın Kayalı, "DTCF'de Hindoloji'nin Tarihi ve Ruben Ekolü Üzerine Kısa Bir Değerlendirme" *Cumhuriyetin 100. Yılına Armağan Kuruluşundan Günümüze Ata Yadigarı Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi*, Cilt I, Ed. Levent Kayapınar vd., Ankara: Ankara Üniversitesi Yayınları, 2023, 677.

Prof. Dr. Walter Ruben Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesine gelmek üzere 31 Ekim 1938’de Cevat Dursunoğlu ile sözleşme imzalamıştır. Böyle olmakla beraber 1948 yılında Türkiye’den ayrılarak Şili’ye gitmek üzere girişimlerde bulunduğu, yazışmalarda 1935 yılından itibaren Türkiye’de çalıştığını ifade ettiği görülmektedir.³⁴³ 1948’de Türkiye’den ayrılarak Şili’ye giden Ruben 1950’de de Almanya’da Berlin Üniversitesinde göreve başlamıştır. Ruben’in II. Dünya Savaşı sonlarında kısa bir süre Kırşehir’de tecrit kampında tutulduğu, bu olayın Almanya ve Türkiye arasındaki siyasal ilişkilerden kaynaklandığı bilinmektedir.³⁴⁴ Kırşehir’de kaldığı sürece yaptığı gözlemleri kitaplaştırmak üzere not almış, bu notlar onun ölümünden sonra kitap olarak yayınlanmıştır.

3.5.4. Sonradan Öğretim Kadrosuna Katılan Yabancı Hocalar:

Hans Henning von der Osten:

Prof. Dr. Hans Henning von der Osten Arkeoloji Enstitüsünde 1936’dan 1939’a kadar ders vermiştir. 1899’da Potsdam’da doğmuş olan von der Osten’in diğer yabancı uzmanlardan farklı bir Türkiye yaşamı olmuştur. O, ilk olarak Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesinde görev almadan önce 1926 ve 1931 yılları arasında Güneydoğu Anadolu ve Suriye’de arkeolojik araştırmalara Chicago Oriental Institute adına katılmıştır. 1936’da Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi, Arkeoloji Enstitüsünde göreve başlamıştır. İlk arkeoloji mezunları olan Tahsin Özgüç, Nimet Dinçer ve Raci Temizer onun öğrencileri arasındaydı. 24 Temmuz 1950 tarihli Resmi Gazete’den³⁴⁵ öğrenildiğine göre Türkiye’de casusluk suçundan 1941 yılında hüküm giyen ve 1950 yılında da affedilen Alman, Türk ve İtalyanlar arasında Prof. Dr. von der Osten’in adı da geçmektedir. Nitekim von der Osten’in 1939 yılından sonra Fakültede ve Türkiye’de herhangi bir faaliyeti yoktur. Bu süreçte mahkum olduğu anlaşıyor. Belki de bu nedenle 1940 yılında Arkeoloji’de ders verenlerin yakın branşlardan Prof. Dr. Georg Rohde ve Prof. Dr. Hans Gustav Güterbock gibi uzmanlar olduğu görülmektedir. Von der Osten 1951 yılında İsveç Uppsala Üniversitesine geçmiştir.⁴¹⁴ Wolfram Eberhard:

1909 yılında Potsdam’da doğmuş olan Eberhard, Berlin Üniversitesi mezunu olup Alman uyrukludur. Ord. Prof. Dr. Wolfram Eberhard 16 Kasım 1937 tarihinde Kültür Bakanlığında o sırada Teftiş Kurulu Başkanlığı yapan ve yabancı uzmanların Türkiye’de görevlendirilmesinde

³⁴³ Çelebi, “Mülteci Profesörler”, 268.

³⁴⁴ Bilici, “Alman Bilim Kadrosu”, 247.

³⁴⁵ Resmi Gazete, 24 Temmuz 1950, sayı:7564 , s. 18806, kanun no: 5678, Kabul tarihi: 14.7.1950 ⁴¹⁴ Bilici, “Alman Bilim Kadrosu”, 245-246.

önemli rol üstlenmiş olan Cevat Dursunoğlu ile yaptığı bir sözleşmeyle Sinoloji kürsüsünde göreve başlamıştır. Bu görevi Annemarie von Gabain'den devralmıştır. 1948 yılına kadar Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesinde dersler vermiş, 1948'de Amerika Birleşik Devletleri'ne gitmiştir.³⁴⁶ Etnoloji alanında da uzmanlığı bulunan Eberhard Amerika'da California Üniversitesinde Sosyoloji Bölümünde görev yapmıştır. Türkçe yayınlar yapmış olan Eberhard, Türk folkloru üzerine de çalışmalarda bulunmuştur.³⁴⁷ Karl Steuerwald:

Alman Dili ve Edebiyatı'nda ders vermek üzere görevlendirilen Karl Steuerwald, 1905 yılında Strasburg'da doğmuştur. Alman kökenlidir. 30 Eylül 1936 tarihinde Fakülteye atanmıştır.³⁴⁸ 1944'e kadar lektör (okutman) olarak daha sonra da profesör olarak ders vermiştir. Gazi Terbiye Enstitüsünde de Almanca dersleri vermiştir.³⁴⁹ Herbert Melzig:

Prof. Dr. Herbert Melzig, Alman Dili ve Edebiyatı kürsüsünde 1938 yılından itibaren 1942'ye kadar görev yapmıştır. Onun sözleşmesini Berlin'deki öğrenci müfettişi Reşat Şemsettin 1937 yılının Aralık ayında yapmıştır. Melzig 1910 yılına Stuttgart'ta doğmuş ve Alman uyrukludur.³⁵⁰

Clemens Müller:

Clemens Müller, 16 Kasım 1937'de yapılmış olan bir sözleşme ile Alman Dili ve Edebiyatı'nda ders vermeye başlamıştır. Clemens Müller yapılan sözleşme gereği aynı zamanda Siyasal Bilgiler Okulu'nda da Almanca dersler veriyordu.³⁵¹

Ernst Silberknopf:

Dr. Ernst Silberknopf 30 Nisan 1943'te yapılan bir sözleşmeyle Alman Dili ve Edebiyatı lektörlüğüne (okutmanlığına) getirilmiştir. Silberknopf bir yıl görev yapmıştır.³⁵² Oliver Ralph Baker:

1890 yılında doğmuş olan İngiliz Oliver Ralph Baker, İngiliz Dili ve Edebiyatı kürsüsüne 15 Ekim 1936'da atanmıştır. Bu kürsünün ilk profesör unvanlı hocası olmuştur.

³⁴⁶ Bilici, "Alman Bilim Kadrosu", 244-245.

³⁴⁷ Wildmann, *Atatürk Üniversite Reformu*, 135-136.

³⁴⁸ Bilici, "Alman Bilim Kadrosu", 242.

³⁴⁹ Wildmann, *Atatürk Üniversite Reformu*, 137.

³⁵⁰ Bilici, "Alman Bilim Kadrosu", 243.

³⁵¹ Bilici, "Alman Bilim Kadrosu", 244.

³⁵² Bilici, "Alman Bilim Kadrosu", 260.

1952 yılına kadar görev yapmıştır.³⁵³ Karl

Heinrich Menges:

Karl Heinrich Menges 22 Nisan 1908'de Frankfurt'ta doğmuştur. Frankfurt Üniversitesi mezunudur. Rusça ve Yunanca öğrenmiş, üniversitede Osmanlı Türkçesi dersleri de almıştır. Nazi baskıları nedeniyle Almanya'dan önce Prag'a gitmiş, orada tanıştığı Türk Büyükelçi Yakup Kadri Karaosmanoğlu vasıtasıyla 1937'de Rusça dersler vermek üzere Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesine gelmiştir. Fakültede henüz Rus Dili ve Edebiyatı aktif hale gelmediğinden Almanca dersleri vermiştir. 1940 yılında da Amerika Birleşik Devletleri'ne gitmiştir.³⁵⁴

3.6. Kültürel ve Bilimsel Faaliyetler

1936 yılında Fakültenin eğitim ve öğretime başlamasından itibaren dersler dışında Fakülte öğretim elemanlarının katıldığı birçok bilimsel ve kültürel etkinlik sürdürülmüştür. Bilimsel ve kültürel altyapısı oluşturulmakta olan yeni devlette özellikle bu alanda öncü rolü üstlenmesi için açılan Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesinin ilk on yılında üzerine düşeni fazlasıyla yapma gayreti içinde olduğu görülmektedir. Fakülte öğretim elemanları sadece Ankara'da değil, Türkiye'nin birçok yerinde kültürel faaliyetleri, bilimsel araştırmaları ile ülkenin kültürel kalkınmasına katkı sunmuşlardır.

3.6.1. Halka Yönelik Dersler

Fakültenin kültür hayatına önemli katkılarından biri de öğretim elemanları tarafından gerçekleştirilen serbest dersler ve konferanslardır.³⁵⁵ Serbest dersler dersliklerde halka yönelik olmak üzere hocaların kendi uzmanlık alanlarında verdikleri derslerdi. Bu derslere isteyen herkes katılabiliyordu. Hatta geniş katılım sağlamak için bu dersler, konularını, tarih ve saatlerini içerecek şekilde önceden gazetelerde ilan ediliyordu. Derslerin listeleri Fakülte dergisinde de yayınlanıyordu.³⁵⁶ Halkın, özellikle de memurların belli konularda aydınlatılması, bilgi ve görgülerinin artırılması amacıyla bu serbest dersler belirli bir program çerçevesinde

³⁵³ Şenlen, "İngiliz Dili ve Edebiyatı", 282.

³⁵⁴ Dalkılıç, "Cumhuriyetin İlk Rus Dili", 1055-1056.

³⁵⁵ Serbest dersler daha savaş yıllarında 1921'de Serbest Âli Dersler adıyla yapılmaya başlanmıştı. Savaş yıllarında toplanmış olan Maarif Kongresinden sonra başlayan bu dersler Ankara'da Darülmuaallimin binasında 1923 yılı sonlarına dek sürdürülmüştü. Dersleri Darülfünun kökenli Ankara'da bulunan öğretim üyeleri ve diğer aydınlar vermiştir. (Turan, "Türk Aydınlanmasında", 8.)

³⁵⁶ Örneğin: "Serbest Dersler- Haberler", *Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*, cilt: 1, sayı:2 (1943),122123, cilt:1, sayı: 3 (1943), 147-148; cilt:1, sayı: 4 (1943), 133.

düzenli olarak yürütülmüştür. Dersler, özellikle memurların katılabilmesi için mesai saatleri sonrasında akşam saatlerinde yapılıyordu.³⁵⁷

Gazetelerde dersler eğitim-öğretimin döneminin başında topluca ilan ediliyor, sonrasında da bu dersler verildikten sonra gazetelerde kimi zaman ders konusu da özetlenerek haber yapılıyordu. Serbest derslere dair gazete haberlerinden bazıları şöyledir:

Halkın Sesi gazetesinin 1 Aralık 1942 tarihli nüshasının üçüncü sayfasındaki haberde “Dil, Tarih-Coğrafya Fakültesi”ndeki 1942-43 eğitim-öğretim yılının ilk döneminin serbest derslerinden beşincisine dair bilgi verilmiştir. Bu dersi İngiliz Dili ve Edebiyatı doçenti Saffet Korkut “İngiliz edebiyatında epik eserler” konusunda vermiştir.³⁵⁸

10 Mart 1943 tarihli Ulus gazetesinde altıncı sayfasında ise “Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dekanlığından” başlığında 1942-43 eğitim-öğretim yılının ikinci döneminde yapılacak serbest derslerin tümünün günü saati ve konusunu belirten ilan vardır. Burada öncelikle dikkat çekilmesi gereken nokta ilanda Ankara Üniversitesi adının kullanılmış olmasıdır. İlanda saat 18.30’da başlayacak olan serbest derslere isteyen her vatandaşın katılabileceği ifade edilmiştir. 11.3.1943 tarihinden başlayarak 28.4.1943 tarihine kadar verilecek olan 23 dersin konusu ve dersi verecek olan hocaların adı yazılmıştır.⁴²⁸

18 Mart 1943 tarihli Ulus gazetesinde de serbest dersin verildiğinin haberi vardır. Profesör Luis “Yeryüzünün önemli yerleşme alanları” konulu konferansını vermiştir. Konferansın içeriği hakkında da özet verilmiş, bir sonraki konferansın tarihi ve konusu da belirtilmiştir.³⁵⁹ Aynı gazetenin 13 Nisan 1943 tarihli nüshasında serbest derslerden on yedincisinin haberi vardır. Bir sonraki dersin tarihi ve konusu da belirtilmiştir.³⁶⁰ 1942-43 ikinci döneminin son serbest dersi Prof. Abdülkadir İnan tarafından verilen “Göçebe ve avcı Türk kavimlerinde akrabalık ifade eden terimlerin izahı tecrübesi” konusundaydı. Bu dersin sonunda Fakülte dekanı Şevket Aziz Kansu kış ve yaz sömestlerinde tarih, coğrafya, felsefe, edebiyat, filoloji, Türk medeniyeti ve etnoloji alanlarında Fakülte profesör ve doçentleri tarafından 51 saatlik serbest ders verildiğini belirtmiştir.⁴³¹

³⁵⁷ Çadircı vd., *Bir Envanter Çalışması*, 264.

³⁵⁸ Halkın Sesi 1 İlkkanun 1942, Sayı: 4730, 3.

⁴²⁸ Ulus, 10 Mart 1943, 6. Bak. Ek No: 17.

³⁵⁹ Ulus, 18 Mart 1943, 2.

³⁶⁰ Ulus, 13 Nisan 1943, 3.

⁴³¹ Ulus 29 Nisan 1943, 5.

Fakültede 1943-44 ders yılı kış smestrinde yapılacak serbest derslerin 347 numaralı dershane de düzenleneceği ve herkese açık olacağı, konferansların listesi tarihleri, konferansı verecek olan ve konularıyla birlikte ilan edilmiştir.³⁶¹ Buna benzer ilanlar 1943-44 eğitimğretim yılı kış sömestri için tekrar³⁶² ve 1944-45 ders yılı kış smestri³⁶³ için de herkesin gelebileceği özellikle belirtilerek verilmiştir. 1945 yılı yaz sömestri serbest dersleri hakkında bilgi de Fakülte dergisinde bulunmaktadır.³⁶⁴ 1946 yılında ise dergide serbest konferanslar başlığıyla ve yedinci seri olarak derslerin listesi yayınlanmıştır.³⁶⁵

3.6.2. Bilimsel Konferanslar

Serbest dersler dışında yine Fakülte ğretim elemanları tarafından uzmanlık alanlarında konferanslar veriliyordu. Bu konferanslar hakkında bilgiler de yine önceden gazetelerde ilan ediliyordu. Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi yeni binasına geçmeden önce bu konferanslar Halkevi konferans salonunda yapılıırken, yeni binaya geçtikten sonra Fakültenin konferans salonunda ya da dersliklerde yapılıyordu. Düzenli olarak sürdürülen bu konferanslar da Fakültenin kültürel alandaki önemli etkinliklerindendi. Fakülte dışından ve hatta yurt dışından bile alanında uzman kişiler konferanslar vermek üzere davet ediliyordu.³⁶⁶

Kültür konusunda, hatta bir yönüyle eğitim konusuna da dahil olan bir başka faaliyet “kollokyum” adı verilen Fakültenin bazı birimlerinde düzenli olarak sürdürülen hem ğretim elemanlarının hem de ilgili alanlarda Ankara’daki okullardaki öğretmenlerin davet edildiği toplantılardır.³⁶⁷ Bu toplantılar, Psikoloji ve Sosyoloji, Coğrafya, Türk Dili ve Edebiyatı birimlerinde yrtlmştir.⁴³⁹

Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesinde bilimsel nitelikteki konferansları da Fakülte dergisinden ve gazete haberlerinden takip etmek mümkündür. O dönemde Ankara’da

³⁶¹ Ulus 18 Sonteşrin 1943, 2.

³⁶² Ulus 6 şubat 1944, 6.

³⁶³ Ulus, 16 İkinditeşrin 1944, 3.

³⁶⁴ “Serbest Dersler”, *Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*, cilt: 3, sayı: 3 (1945), 349.

³⁶⁵ “Serbest Konferanslar” *Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*, cilt:4, sayı: 2 (1946), 251.

³⁶⁶ adırcı vd., *Bir Envanter alışması*, 271-272.

³⁶⁷ Cemal Alagöz, “Coğrafya Olayları-Haberler”, *Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*, cilt:1, sayı: 5 (1943), 198-200’de Coğrafya Enstitüsü’nde 24 Mayıs 1943’te başlayıp bir hafta boyunca konferanslar serisi olarak devam eden kollokyum hakkında bilgi verilmiştir. 11-16.12.1944 tarihleri arasındaki meslek haftası konferanslarına dair habere de derginin üçüncü cilt beşinci sayısında sayfa 233’te yer verilmiştir. ⁴³⁹ adırcı vd., *Bir Envanter alışması*, 274.

yayınlanan Ulus gazetesinin bu haberlere yer verdiği görülmektedir. Ulus gazetesinde yayınlanan konferans haberleri şunlardır:

Ulus gazetesinin 7 Mart 1937 tarihli nüshasında birinci sayfada başlayıp beşinci sayfada devam eden, Behçet Kemal Çağlar tarafından kaleme alınmış yazıda, Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi, coğrafya profesörlerinden Herbert Luis'nin Halkevi konferans salonunda verilmiş olan geniş katılımlı bir konferansı konu alınmıştır. Luis, bu konferansında Ankara'nın başkent olarak seçilmesinin coğrafi açıdan çok isabetli bir karar olduğunu anlatmıştır.³⁶⁸

Ulus gazetesinin 24 Aralık 1937 tarihli nüshasında Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Türkoloji profesörü Hasan Reşit Tankut tarafından verilmiş bir konferansın haberi vardır. Aynı zamanda Maraş Saylavı (Milletvekili) olan Hasan Reşit Tankut, bu konferansın tasarruf haftası dolayısıyla Fakülte yönetimi tarafından kendisinden istendiğini ifade etmiştir. “Anadolu ve coğrafik ekonomi” başlıklı konferans metninin önemli bir kısmı gazete tarafından yayınlanmıştır.⁴⁴¹

Ulus gazetesinin 24 Mart 1938 tarihli nüshasında “Tarih, Coğrafya ve Dil Fakültesi” öğrencilerinin toplantısına İsviçre Cenevre Üniversitesinden Profesör Eugene Pittard'ın da katıldığı ve bir konuşma yaptığı haberi vardır. O dönemin meşhur antropoloğu Eugene Pittard konferanslar vermek üzere Ankara'da bulunmaktaydı. Halkevi'nde üst üste üç konferans vermiştir. Bu konferanslara Fakültenin hocaları ve öğrencileri, bunların yanı sıra ilgi duyan büyük bir kalabalık katılmıştır.⁴⁴² Gazete konferansın özetini de ikinci sayfasında vermiştir. Pittard tarafından verilecek konferanslar için yapılacak döviz ödemesi için Cumhurbaşkanı olarak Atatürk ve Başvekil olarak da Celal Bayar'ın imzası bulunan 21 Mart 1938 tarihli bir kararname bulunmaktadır.³⁶⁹

Ulus gazetesinin 29 Nisan 1938 tarihli nüshasında “Dil, Tarih Coğrafya Fakültesi”nde coğrafya doçenti Cemal Alagöz tarafından verilen “Türkiye’de karst fenomenleri” konulu konferansın haberi vardır. Konferansın Fakültede olduğu, Coğrafya Bölümü hocaları ve

³⁶⁸ Ulus, 7 Mart 1937, Sayı: 5604, s. 1,5.

⁴⁴¹ Ulus 24 İlkkanun 1937, Sayı: 5892, 8.

⁴⁴² Ulus, 24 Mart 1938, 1, 8.

³⁶⁹ T.C. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi (BCA), 30-18-01-02-82-21-17, (21.3.1938) Kararnamedeki ifade şöyledir: “Ankara ‘Dil, Tarih, Coğrafya Fakültesinde Antropoloji ve Türk tarihi konularında konferanslar vermesi için iki ay süreyle getirilmesine gerek duyulan Geneve Üniversitesi profesörlerinden antropoloji uzmanı Pittard’a verilecek olan 2000 liranın döviz olarak verilmesi hakkında.” Bak. Ek No: 21.

öğrencilerinin katıldığı belirtilmiştir. Cemal Alagöz yapmış olduğu araştırmaların sonuçlarını sunmuştur.³⁷⁰

Ulus gazetesinin 22 Mayıs 1938 tarihli nüshasında ikinci sayfada şehir hayatı başlığı altında “Dil, Tarih, Coğrafya Fakültesi” doçentlerinden ikisinin Halkevi’nde verdikleri iki konferansın haberi vardır. Bunlardan ilki doçent Cemal Tukin’in verdiği konferans “Bugünkü devletler manzumesinin doğuşu” konusundaydı. Bu konferansın konusu hakkında da kısa izahat verilmiştir. Konferans Orta Çağ’dan sonra siyasi, dini, kültürel ve ekonomik alanlardaki ayrışmanın devletler düzenini oluşturduğunu anlatmıştır. İkinci konferansı tarih doçenti Bekir Sıtkı Baykal yine Halkevi’nde vermiştir. Bu konferans “19. asra kadar Akdeniz’de hakimiyet davası” konusundaydı. Akdeniz’in insanlık kültüründeki yeri ve öneminin vurgulandığı bir konferans olduğu haberde belirtilmektedir.³⁷¹

Ulus gazetesinin 15 Mart 1939 tarihli nüshasında “Ankara Dil, Tarih, Coğrafya Fakültesi” İngilizce profesörü Oliver Ralph Baker “İngiliz köyü” konulu konferans verdiğinin haberi vardır.⁴⁴⁶

Fakülte dergisinde de verilen bilimsel konferanslara dair haberler bulunmaktadır. Bu konferanslar Fakülte hocaları dışındaki uzman kişiler tarafından veriliyordu. Başvekalet Vakıf İşleri teftiş heyeti başkanı H. Baki Kunter’in 1943 yılının ilk dört ayındaki konferans serisinin haberi derginin ikinci sayısında yer almıştır.³⁷²

Ankara Üniversitesi, Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi konferans salonunda Bükreş Üniversitesi Rektörü Profesör Hulubei’in 22 Mayıs 1943 tarihinde “En son araştırmalara göre unsurların sınıflanması” konulu bir konferans verdiği Fakülte dergisinde haber olarak yer almıştır.³⁷³ Aynı konferans iki gün öncesinden saat 16.00’da olduğu da belirtilerek ilan olarak gazete yayınlanmıştır. İlgi duyan herkesin gelebileceği belirtilmiştir.³⁷⁴

Londra Üniversitesi profesörlerinden Ifor Evans Ankara Üniversitesi, Dil ve TarihCoğrafya Fakültesinde “İngiliz edebiyatında değişmez temayüller” konulu bir konferans

³⁷⁰ Ulus, 29 Nisan 1938, 2.

³⁷¹ Ulus, 22 Mayıs 1938, 2.

⁴⁴⁶ Ulus, 15 Mart 1938, 2.

³⁷² “Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesinde Türk Osmanlı Medeniyeti ve Sanatı Üzerine Konferanslar-Haberler”, *Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*, cilt: 1, sayı: 2 (1943), 123-124.

³⁷³ “Prof. Hulubei’in Konferansı-Haberler”, *Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*, cilt:1, sayı: 5 (1943), 194.

³⁷⁴ Ulus 20 Mayıs 1943, 2.

vermiştir.³⁷⁵ Bu konferans da gazetede öğrencilerden Fikret Çatalca'nın Türkçeye çevirdiği belirtilerek yayınlanmıştır. Haberde konferansın kısa özeti de verilmiştir.³⁷⁶

İstanbul Üniversitesi İngiliz dili ve edebiyatı profesörlerinden Humprey'in 20 Nisan 1943'te İngiliz şiiri üzerine vermiş olduğu konferansın haberi Fakülte dergisinde verilmiştir.³⁷⁷

İstanbul'da yayınlanan Tanin gazetesi İstanbul Üniversitesinden iki bilim adamının Ankara'daki konferansını haber yapmıştır. Bu habere göre Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesinde İstanbul Üniversitesi Beşeri Coğrafya profesörü Ali Tevfik Tanoğlu tarafından konferans verilmiştir. Sonraki gün yapılacak iki konferansın daha haberi vardır. Siyasal Bilgiler Okulu İktisadi Coğrafya profesörü Hamit Sadi Selen ve İstanbul Üniversitesi Fiziki

Coğrafya profesörü Ahmet Hulusi Ardel birer konferans vereceklerdir.³⁷⁸

3.6.3. Ankara Dışında Düzenlenen Konferanslar

Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesinin 1942 yılından itibaren düzenlediği kültürel faaliyetlerinden biri de Ankara Üniversitesi Haftası adı altında ülkenin çeşitli yerlerinde düzenlenen konferanslardır. Bunu ilk olarak 1940-41 yılında İstanbul Üniversitesi başlatmış. Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi de bunu örnek almıştır. Konferansların amacı Fakültenin dergisinin ilk sayısında şu cümlelerle aktarılmaktadır: “Fakülte çalışmalarının neticelerini halka götürmek, onu üniversite faaliyetinden faydalandırmak, aynı zamanda bu müessese mensuplarının yırt tetkiklerinde bulunmalarını sağlamak.”³⁷⁹ Bu konferanslar faaliyetinin adı Ankara Üniversitesi Haftası olmakla beraber henüz Ankara Üniversitesi kurulmamış iken bu ad kullanılmıştır. Bunda bir amacın da Ankara Üniversitesi kurulmasına hazırlık ve bu hazırlıklar hızlandırılmasına katkıda bulunmak olarak kabul edilmektedir. Dil ve TarihCoğrafya Fakültesi idaresi ve öğretim üyelerinin organize ettiği, masrafları Fakülte bütçesinden karşılanan bu faaliyetlerin ilki Kars'ta 22-28 Temmuz 1942 tarihleri arasında gerçekleştirilmiştir. Dekan Şevket Aziz Kansu başkanlığında öğretim üyelerinden oluşan bir heyet Kars'a giderek orada çeşitli konularda konferanslar vermişlerdir.⁴⁵⁵ Bu üniversite haftası Tan gazetesinde haber olarak yer almıştır. Tan gazetesinin 17 Temmuz 1942 tarihli nüshasının ikinci sayfasındaki

³⁷⁵ “Prof. İfor Evan'ın Konferansı-Haberler”, *Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*, cilt:1, sayı: 5 (1943), 194.

³⁷⁶ Ulus 25 Mayıs 1943, 1.

³⁷⁷ “Prof. Humprey'in Konferansı-Haberler”, *Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*, cilt: 1, sayı: 4 (1943), 132.

³⁷⁸ Tanin, 14 İlkkanun 1944, 2.

³⁷⁹ “Birinci Ankara Üniversitesi Haftası-Haberler”, *Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*, sayı: 1(1942), 135.

⁴⁵⁵ “Birinci Ankara Üniversitesi Haftası-Haberler”, 135-137.

“Kars’ta Üniversite Haftası Açılıyor” başlıklı haberde Maarif Vekaletinin de uygun görmesiyle Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi ve Yüksek Ziraat Enstitüsünün öğretim üyelerinin katkılarıyla Kars’ta üniversite haftası düzenleneceği bildirilmektedir. Burada öncelikle dikkat çekilmesi gereken husus, daha Ankara Üniversitesi kurulmamışken, Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi adının kullanılmış olmasıdır. (Fakültenin adının doğru yazılmış olmadığı da dikkati çekmektedir.) Karsta kendi alanlarında konferanslar verecek heyet 10 kişiden oluşmaktadır ve 18 Temmuz’da Kars’a hareket edecektir. Heyetin başkanlığını Dekan Şevket Aziz Kansu yapmaktadır. Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi öğretim üyelerinin adları, verecekleri konferansların konusu şöyledir: Profesör Şevket Aziz Kansu: “Türk vatani ve cihat felsefesi”, Profesör Enver Ziya Karal: “Lozan günü” (Konferanslar Lozan Antlaşmasının yıldönümüne rastlamaktadır), Profesör Remzi Oğuz Arık: “Türk tarihinin öğrettikleri”, Doçent Cemal Alagöz: “Coğrafya bakımından yurt araştırmaları”, Doçent Suut Kemal Yetkin: “Edebiyatta milli benliğe dönüş”, Doçent Cevdet Perin. “Namık Kemal ve Kars”, Doçent Necati Akder: “Milli hayat ve milli felsefe”, Doçent Niyazi Berkes: “Sosyoloji bakımından yurt araştırmaları”³⁸⁰

İkincisi 10-19 Eylül 1943 tarihleri arasında Hatay’da yapılmıştır.³⁸¹ Bu üniversite haftası Ulus gazetesinde, Ankara Üniversitesinin düzenlediği ikinci Üniversite Haftası’nın Hatay’da yapılacağı, bu amaçla Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesinden bir heyetin konferanslar vermek üzere Hatay’a 8 Eylül’de hareket edeceği cümleleriyle verilmiştir. Konferanslar şöyledir: Dekan Ord. Prof. Dr. Şevket Aziz Kansu, “Milliyetçiliğimiz ve Türk genci”, Doç. Dr. Niyazi Çıtakoğlu: “Hatay’ın coğrafi durumu”, Doç. Dr. Halil Demircioğlu: “Anadolu’da ilk siyasi mekan vahdetinin kurulmasında Hatay’ın önemi”, Doç. Dr. Ekrem Akurgal: “Hatay’ın eski sanat tarihindeki yeri”, Doç. Niyazi Berkes: “Türk inkılabında laikliğin gelişmesi”, Doç. Dr. Muzaffer Şerif Başoğlu: “Psikoloji ve yeni neslin yetişmesi”, Doç. Pertev Naili Boratav: “Güney şairleri”.⁴⁵⁸

³⁸⁰ Tan, 17 Temmuz 1942, Sayı: 2482, 2.

³⁸¹ Çadircı vd., *Bir Envanter Çalışması*, 288. ⁴⁵⁸

Ulus 4 Eylül 1943, 1.

Üçüncüsü 2-8 Eylül 1944 tarihleri arasında İzmir’de³⁸² yapılmıştır. Ulus gazetesinde 2 Eylül 1944’te bunun haberi yer almıştır. Haber şöyledir: Ankara Üniversitesi Haftası’nı açmak için Ankara Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi, Hukuk ve Fen Fakülteleri ve Yüksek Ziraat Enstitüsü profesör ve doçentleri Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Profesörü Necmettin Halil Onan başkanlığında İzmir’e hareket etmiştir. İzmir’de 2-10 Eylül tarihleri arasında konferanslar verilecektir.⁴⁶⁰

Dördüncüsü de 3-13 Ekim 1945 tarihleri arasında Gaziantep ve Urfa’da yapılmıştır.³⁸³ Vakit gazetesi bunu 2 Ekim 1945 tarihli nüshasında duyurmuştur: Ankara Üniversitesi Yurt Haftası Gaziantep ve Urfa’da 3-13 Ekim tarihleri arasında yapılacaktır. Ankara Üniversitesini temsil edecek ekip Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dekanı Profesör Enver Ziya Karal başkanlığında Ankara’daki yükseköğrenim kurumlarında öğretim üyelerinden oluşacaktır.⁴⁶²

Ankara Üniversitesinin 1946’da kurulmasından sonra da yine aynı adla bu defa üniversite bünyesinde Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi tarafından başlatılan bu faaliyet düzenli olmasa da devam ettirilmiştir. Ankara Üniversitesi Haftaları, Fakültenin kültürel alandaki en önemli faaliyetleri arasındadır. Yurdun çeşitli köşelerinde Ankara’daki bilim adamları tarafından sunulan konferanslar, halkın aydınlatılması ve bilgilendirilmesi amacını taşıyordu.³⁸⁴ Aynı zamanda bir başka faydası da halkın ve Ankara’daki bilim çevresinin aynı ortamda bir araya gelmesiydi.

3.6.4. Bilimsel Araştırmalar ve Faaliyetler

Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesinin açılmasını takip eden günlerden öğretim üyelerinin ve öğrencilerinin katıldıkları bilimsel etkinlikler başlamış ve sürdürülmüştür. Anadolu’nun çeşitli yerlerinde yapılan arkeolojik ve etnolojik araştırmalar, Fakültede yapılan bilimsel toplantılar, yurt içinde ve yurt dışında yapılan bilimsel etkinliklere hocalar ve öğrencilerin katılımı bu etkinlikler arasındadır. Bu etkinlikler gazetelerde de haber olarak yer almıştır.

Ulus gazetesinin 29 Ekim 1936 tarihli nüshasının 22. sayfası Cumhuriyet’in ilanının yıldönümünde “Cumhuriyetimizin Son Yılında Kültür İşlerimiz” başlığındaki haberlere ayrılmıştır. Bu kapsamda Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi ile ilgili açılışından o güne dek olan

³⁸² Çadircı vd., *Bir Envanter Çalışması*, 294. ⁴⁶⁰ Ulus, 2 Eylül 1944, 1.

³⁸³ Çadircı vd., *Bir Envanter Çalışması*, 295. ⁴⁶² Vakit, 2 Ekim 1945, 2.

³⁸⁴ Çadircı vd., *Bir Envanter Çalışması*, 295.

durumuna dair kısa bir değerlendirme yapılmıştır. “İnkılabımızın en büyük eserlerinden biri olan bu irfan kaynağı” ifadesiyle tanımlanan Fakültenin, faaliyette olan kürsüleri tek tek sayılmış, bu kürsülerde 17 profesör, 6 doçentin doğrudan öğretimde görev aldığı, 5 doçent, 2 lektör (okutman) ve 2 asistanın da kürsülere bağlı olarak çalıştıkları belirtilmiştir. Fakültede 783 öğrenci öğrenim görmüştür. Türkoloji öğrencilerinin 3. Türk Dil Kurultayı’na katıldıkları, iki öğrencinin kurultayla ilgili tez yaptıkları, profesörlerle birlikte öğrencilerin Ankara civarında inceleme gezileri yaptıkları, Oslo’da yapılan tarih kongresine ve İsveç’te yapılan antropoloji kongresine katılan profesörler olduğu, Ankara civarında antropoloji alanında incelemeler ve keşifler yapıldığı aktarılmaktadır.³⁸⁵

Ulus gazetesinin 20 Mart 1936 tarihli nüshasında Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesinin açılmasından henüz üç ay sonra yapılan bir paleontolojik keşfin haberi yapılmıştır. Antropoloji öğrencilerinden Rıza Tümer, Ankara’nın Ayaş ilçesi yakınlarında Ağılkaya adı verilen bir yerde kemik fosilleri olduğunu antropoloji profesörü Şevket Aziz Kansu’ya haber vermiş, Kansu burada yaptığı araştırmalarda çok sayıda fosil bulmuş, sonraki araştırmalara coğrafya profesörü Herbert Luis ve coğrafya doçenti Danyal (Bediz) ile birlikte devam etmiştir.⁴⁶⁵ Böylece Fakülte, açıldıktan çok kısa bir süre sonra Anadolu’nun prehistoryasına dair ilk bilimsel keşfini yapmış bulunuyordu.

Tan gazetesinin 24 Ağustos 1936 tarihli nüshasının ikinci sayfasında Alacahöyük’te Maarif Vekaleti Müzeler Müdürü Hamit Zübeyir Koşay’ın yürüttüğü kazılara “Ankara Dil, Tarih ve Coğrafya Fakültesi”nden von der Osten’in de katıldığı haberi vardır.³⁸⁶

Akşam gazetesinin 20 Temmuz 1938 tarihli nüshasının beşinci sayfasında “Ankara Dil ve Coğrafya Fakültesi” arkeoloji profesörü von der Osten ile yapılmış bir mülakata yer verilmiştir. Bu mülakatta von der Osten, Doğu illerinde yaptığı incelemeler hakkında bilgi vermektedir. Özellikle Erzincan’da yapmış olduğu incelemelerde tespit etmiş olduğu Urartu eserleri üzerinde durmaktadır. Von der Osten, Cumhuriyet Dönemi’nde Doğu illerindeki gelişmeyi de övmektedir.³⁸⁷ Bu haber aynı şekliyle Tan gazetesinin 22 Temmuz 1938 tarihli nüshasında da

³⁸⁵ Ulus, 29 İlkteşrin 1936, Sayı: 5481, 22.

⁴⁶⁵ Ulus, 20 Mart 1936, Sayı: 5258, 1,5.

³⁸⁶ Tan, 24 Ağustos 1936, Sayı: 485, 2.

³⁸⁷ Akşam, 20 Temmuz 1938, Sayı: 7097, 5. ⁴⁶⁸

Tan, 22 Temmuz 1938, Sayı: 1160, 8.

yer almıştır.⁴⁶⁸ Aynı haber Son Posta gazetesinin 25 Temmuz 1938 tarihli nüshasında beşinci sayfa yer almıştır.³⁸⁸

Ulus gazetesinin 11 Ağustos 1938 tarihli nüshasında İçişleri Bakanı Şükrü Kaya'nın Ankara'da Çankırıkapı'da bulunan "Tarih, Dil ve Coğrafya Fakültesi" öğrencileri tarafından sürdürülen arkeolojik kazıyı ziyaret ederek bilgi aldığı haberi vardır.⁴⁷⁰

Akşam gazetesinin 1 Eylül 1938 tarihli nüshasında Türk Tarih Kurumu tarafından yaptırılan arkeolojik kazılar ve araştırmalarla ilgili haberler vardır. Bu kazılardan ikisi "Ankara Tarih, Dil, Coğrafya Fakültesi" mensupları tarafından yürütülmektedir. Birincisi antropoloji profesörü Şevket Aziz Kansu başkanlığındaki heyet tarafından yürütülen İnönü Mağaralarında, Polatlı'daki bazı mağaralarda, Eskişehir Çifteler'de, Tuz Gölü yakınında Yassıhöyük'te, Ankara'nın Çubuk ve Güdül ilçelerinde yapılan araştırmalardır. İkincisi yine Türk Tarih Kurumu adına "Ankara Tarih, Dil ve Coğrafya Fakültesi" arkeoloji enstitüsü profesör ve öğrencileri tarafından yürütülen Ankara'da Çankırıkapı'daki kazılardır.³⁸⁹ Aynı haber Cumhuriyet gazetesinin 1 Eylül 1938 tarihli nüshasında yer almıştır.³⁹⁰

Vakit gazetesinin 17 Mayıs 1939 tarihli nüshasının ikinci sayfasındaki Asım Us imzalı yazıda "Tarih, Dil ve Coğrafya Fakültesi" arkeoloji profesörlerinden von der Osten'in öğrencileriyle birlikte Ankara'da Roma Hamamı'nda yaptıkları kazılar konu alınmaktadır. Bu kazıların öğrencilerin kazı tecrübesi kazanması için yapıldığı belirtilmektedir. Asım Us, Roma Hamamı'nda yapılan kazıya eleştirel yaklaşmakta, bunu gereksiz bulmaktadır.⁴⁷³

Arkeolojik araştırmalara dair kısa raporlardan bazıları Fakültenin dergisinde haber olarak yayınlanmıştır. Bunlardan ilki derginin ilk sayısında yayınlanan Ankara civarında yapılan bir arkeolojik keşif gezisidir.³⁹¹

Bir diğer arkeolojik araştırma raporu tarihöncesi döneme ait olmak üzere Doğu Anadolu'da yürütülmüş araştırmalar aittir. Tarihöncesi arkeolojisi uzmanı Arkeoloji Bölümü

³⁸⁸ Son Posta, 25 Temmuz 1938, Sayı: 2868, 5

⁴⁷⁰ Ulus, 11 Ağustos 1938, 1.

³⁸⁹ Akşam, 1 Eylül 1938, Sayı: 7140, 4.

³⁹⁰ Cumhuriyet, 1 Eylül 1938, Sayı: 5138, 1, 7.

⁴⁷³ Vakit, 17 Mayıs 1939, Sayı: 7668, 2.

³⁹¹ George Rohde, "Galatya'nın Olimpos Dağı'nın Keşfi İçin Yapılan Tetkik Gezisi hakkında Rapor- Haberler", *Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*, sayı:1 (1942), 137-139.

hocası Kılıç Kökten aynı zaman askerlik görevini de yerine getirirken Kars, Ardahan ve Ağrı’da yaptığı araştırmaların sonuçlarını kısa rapor olarak sunmuştur.³⁹²

Gazetenin 20 Nisan 1936 tarihindeki haberine göre Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi profesörleri ülkenin çeşitli yerlerinde incelemelerde bulunacaklardır. Bu incelemeler arasında halk müziğinin plaklara, halk oyunlarının filme alınması faaliyetleri olacaktır. Bu işler için yabancı uzmanlar da getirtilecektir.³⁹³

Haber gazetesinin 25 Temmuz 1938 tarihli nüshasında Türkoloji doçenti Tahsin Banguoğlu’nun Kültür Bakanlığı tarafından oluşturulan halk türkülerini derleyen bir heyet içinde olduğu ve Afyon’da türkü derleme çalışmalarında bulunduğu haberi vardır.³⁹⁴

Cumhuriyet gazetesinin 21 Ağustos 1936 tarihli nüshasının birinci sayfasında hazırlıkları devan eden 3. Dil Kurultayına ilişkin haberde “Ankara Coğrafya ve Tarih Fakültesi” öğrencilerinin fotoğrafları da kullanılarak bu kurultay için çalışmalar yaptıklarından bahsedilmiştir.³⁹⁵ Aynı haber aynı fotoğrafla Tan gazetesinin 21 Ağustos 1936 nüshasının ikinci sayfasında yer almıştır.³⁹⁶

Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesinde coğrafya program ve kitapları, coğrafya terimlerinin üzerinde çalışılacağı bir konferansın toplanacağı haberi vardır. Konferansa çok geniş bir katılım sağlanmış, Fakültenin Coğrafya Bölümünden öğretim üyeleri de konferansta bulunmuşlardır.³⁹⁷

Hasan Ali Yücel’in açılış konuşması ile Birinci Türk Coğrafya Kongresi, Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesinde açılmıştır.⁴⁸¹

Gramer çalışmaları yapmak üzere komitelerin Maarif Vekili Hasan Ali Yücel başkanlığında Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesinde toplandığı haberi vardır.⁴⁸²

İnönü Ansiklopedisi³⁹⁸’nin hazırlıklarını gözden geçirmek için Maarif Vekili Hasan Ali Yücel başkanlığındaki heyet “Dil Tarih Coğrafya Fakültesi”nde toplanmıştır.⁴⁸³

³⁹² Kılıç Kökten, “Doğu Anadolu Kars Bölgesinin Tarih Öncesi Araştırmalarına Dair İlk Not-Haberler”, *Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*, cilt: 1, sayı: 2 (1943), 119-121.

³⁹³ Kurun, 20 Nisan 1936, Sayı: 6563-503, 2.

³⁹⁴ Haber, 25 Temmuz 1938, Sayı: 2333, 6.

³⁹⁵ Cumhuriyet, 21 Ağustos 1936, Sayı: 4408, 1.

³⁹⁶ Tan, 21 Ağustos 1936, Sayı: 482, 2.

³⁹⁷ Yeni Sabah, 1 Haziran 1944, Sayı: 1104, 1, 5.

⁴⁸¹ Cumhuriyet, 7 Haziran 1941, Sayı:6045, 1,5.

³⁹⁸ Haber, 11 Temmuz 1941, Sayı: 3371, 2. ⁴⁸³

Vakit, 19 Ağustos 1941, Sayı:8478, 1, 4.

Son Telgraf gazetesinin 18 Temmuz 1939 tarihli nüshasının üçüncü sayfasındaki haberde Tanzimat'ın yüzüncü yıldönümü dolayısıyla büyük bir eser hazırlığı olduğunu, bu esere katkıda bulunmak üzere “Ankara Tarih-Coğrafya ve Dil Fakültesi” ile Hukuk Fakültesinden üç doçentin İstanbul’a gittikleri bildirilmektedir.³⁹⁹

Akşam gazetesinin 20 Temmuz 1938 tarihli nüshasının ikinci sayfasında Dil ve TarihCoğrafya Fakültesi Tarih Bölümü profesörü, aynı zamanda milletvekili olan Fuat Köprülü’nün Zürih’te toplanacak uluslararası tarih kongresine katılmak üzere 25 Temmuz’da İstanbul’dan hareket edeceği, Zürih’teki kongreden sonra da ağustos ayı ortalarında Brüksel’de toplanacak olan Türkoloji kongresine hükümet adına katılacağı ve burada tebliğ sunacağı bildirilmektedir.⁴⁰⁰

Ankara Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi psikoloji profesörü Muzaffer Şerif Başoğlu, Amerika Birleşik Devletleri New Jersey Princeton Üniversitesinde sosyoloji üzerine çalışmalar yapmak üzere davet edilmiş, Maarif Vekaleti de bu daveti olumlu karşılayarak Muzaffer Şerif Başoğlu’nun Amerika’ya gönderilmesi kararlaştırılmıştır.⁴⁸⁶

Cumhurbaşkanı Atatürk ve Başvekil Celal Bayar’ın imzası bulunan bir kararname, Konya milletvekili ve “Tarih, Dil, Coğrafya Fakültesi” dekanı Muzaffer Göker’in Sorbon Üniversitesinde bulunan Centre d’Etudes Turques’de Türk tarihine dair konferanslar vermek ve orada verilecek diğer konferansları takip etmek üzere Paris’e gönderilmesi hakkındadır. Kararname ile Muzaffer Göker’e ödenecek yevmiye miktarı belirlenmiştir.⁴⁰¹

3.6.5. Bilimsel Yayınlar

Fakültedeki öğretim elemanlarının yapmış oldukları bilimsel çalışmalar, bitirme tezleri ve doktora tezleri “Araştırmalar I” adıyla 1940 yılında yayınlanmıştır. Bu yayın, 1941 yılında yayınlanması için Fakülte Kurulu’nda karar alınan ve 1942’de ilk sayısı yayınlanan Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi’nin de bir yerde başlangıcı olmuştur.⁴⁰²

³⁹⁹ Son Telgraf, 18 Temmuz 1939, Sayı: 849, 3.

⁴⁰⁰ Akşam, 20 Temmuz 1938, Sayı: 7097, 2. ⁴⁸⁶ Ulus, 6 Ocak 1945, 2.

⁴⁰¹ T.C. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi (BCA), 30-18-01-02-82-16-3, (8.3.1938). Bak. Ek No: 20.

⁴⁰² Çadircı vd., *Bir Envanter Çalışması*, 258.

Başlangıçta yılda 5 sayı olarak planlanan dergi, sonradan yılda 4 sayı olarak yayınlanmıştır.⁴⁰³ Burada dikkat çekilmesi gereken husus, daha Ankara Üniversitesi kurulmamışken, Fakültenin dergisinde “Ankara Üniversitesi” adının kullanılmış olmasıdır.

Derginin ilk sayısı Eylül 1942’de basılmıştır. Bu dergi de yine basında haber olarak yer almıştır. Vakıf gazetesinde Sadri Ertem’in kaleme aldığı üçüncü sayfadaki köşe yazısında Ankara’daki kültürel gelişmelerden bahsedilmekte, Ankara Üniversitesi Dil ve TarihCoğrafya Fakültesi Dergisi özellikle ele alınmaktadır. Yazının başlığı da dergiye ayrılmıştır.⁴⁰⁴ Ulus gazetesinde Fakülte Dergisi’nin yeni sayısı haber yapılmış, içindeki makaleler sıralanmıştır.⁴⁰⁵ Ulus gazetesinin 14 Kasım 1943 tarihli nüshasının ikinci sayfasındaki Sadi Irmak’ın yazısında da Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi’ni konu alan yazı vardır.⁴⁰⁶

Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi’nin 1940’lı yılların Türkiye’sinin bilim ve yayın hayatında ilk sayısından itibaren önemli bir yer tuttuğu görülmektedir. Fakülte o dönemde kendi alanlarında ülkenin en önde gelen bilim adamlarını kadrosunda bulunduruyordu. Yerli ve yabancı bu bilim adamları yaptıkları bilimsel çalışmaların sonuçlarını bu dergide yayınlayarak, derginin daha ilk sayısından itibaren bilim dünyasında kazandığı yere katkı sunmuşlardır. 1942’de dekan olan Şevket Aziz Kansu’nun “Dergimiz” başlıklı sunuş yazısıyla yayına başlayan derginin ilk sayısında Suut Kemal Yetkin, Walter Ruben, Herbert Luis, Pertev Naili Boratav, Benno Landsberger, Oliver Lacombe, Şevket Aziz Kansu ve Reşat Şemsettin Sirer birer makale yayınlamışlardır. Bilimsel makalelerin yanında dergide öğretim üyeleri ve öğrencilerin birlikte gerçekleştirdikleri araştırma ve inceleme gezilerinin sonuçlarına da yer verilmiştir. İlk sayıda bunun örneği coğrafya profesörü Herbert Luis’nin yazısıdır. Dergide ayrıca Fakülte ile ilgili önemli gelişmelerin yer aldığı “Haberler” başlıklı bir bölümde bulunmaktaydı. Yeni yayınların tanıtıldığı “Yayımlar üzerine” başlıklı bir bölüm de dergide bulunuyordu. İlk sayıda belirlenmiş olan derginin yayın formatı sonraki sayılarda da devam etmiştir.

⁴⁰³ Turan, “ Türkiye’nin Bilim, Eğitim”, 222.

⁴⁰⁴ Vakıf, 21 Temmuz 1943, 3.

⁴⁰⁵ Ulus, 6 Ağustos 1944, 2.

⁴⁰⁶ Ulus, 14 Sontesrin 1943, 2.

Derginin 1946 yılından itibaren kitap değişimi yapılmak suretiyle 19 ülkeye yollandığı, bu ülkelerin ağırlıklı olarak Batılı ülkeler olmakla beraber aralarında Uzakdoğu ve Latin Amerika ülkelerinin de bulunduğu görülmektedir.⁴⁰⁷

Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi'nde 1942'den başlayarak 1946 yılı dahil olmak üzere 4 ciltte 20 sayı yayınlanmıştır. Bu 20 sayıda Fakülte öğretim elemanları tarafından 170 bilimsel makale yayınlanmış, bunun yanında 54 yayın tanıtımı yazısı, yurt içinde düzenlenen eğitim ve araştırma amaçlı öğrenci gezilerine dair raporlar ve Fakülteye dair haberlere yer veren yazılar yayınlanmıştır.

1946 yılında Can Oktay tarafından Fakültenin açılışından 1945 yılına kadar olan öğretim elemanlarının tüm yayınları bir kitapçıkta topluca verilmiştir.⁴⁰⁸ Bu bibliyografya yayınına bakıldığında yeni kurulmuş ve gelişmekte olan Fakültenin 1935 ve 1945 yılları arasında yoğun bir yayın faaliyetinde olduğu görülmektedir. Makaleler, bildiriler, konferans metinleri ve raporlar dışında bu süre içinde öğretim elemanlarının yayınlamış olduğu bilimsel kitap sayısı, yedi tanesi Batı dillerinde yayınlamış eserlerin Türkçeye çevirisi olmak üzere 36'dır. 29 telif kitaptan altı tanesi Fakültede görev yapan yabancı hocaların eseridir. En çok kitap yayını yapan birimler Felsefe, Türk Dili ve Edebiyatı, Tarih, Antropoloji ve Sinoloji olmuştur.

Ulus gazetesinin 12 Kasım 1942 tarihli nüshasının sekizinci sayfasında Dil ve TarihCoğrafya Fakültesi yayınları başlığı altında ilan niteliğinde yayınlar sıralanmış, bu yayınların nasıl edinilebileceğine dair bilgi verilmiştir.⁴⁹⁵

Burada sıralanan yayınlar şunlardır:

Nermin Aygen, *Türk Beyinleri Üzerinde İlk Antropolojik Araştırma*

Niyazi Berkes, *Bazı Ankara Köyleri Üzerinde Bir Araştırma*

Pertev Naili Boratav, *Halk Edebiyatı Dersleri*

Dr. W. Eberhard, *Çin Toprağında İlk Hiung-nu Hanedanının Hükümdarları Liu Yuan ve Liu Ts'ung Biyografileri* (Türkçeye Çeviren: Şükrü Akkaya)

Dr. Charles Fraipont, *Primatlar Hususiyle Hominienlerde Dimağ Tekamülü* (Çeviren: Nermin Aygen)

⁴⁰⁷ Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi, cilt: 4, sayı: 5 (1946), 55.

⁴⁰⁸ Can Oktay, *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Yayınları Bibliyografyası 1935-1945*, Ankara, Milli Eğitim Basımevi, 1946. ⁴⁹⁵ Ulus 12 Senteşrin 1942, 8.

N.S.B. Grass, *Ekonomik Sosyolojiye Giriş* (Çeviren: Niyazi Berkes)

C.A. Haddon, *Kavimler Muhacereti* (Çeviren: Zekiye S. Eglar)

Akdes Nimet Kurat, *Topkapı Sarayı Müzesi Arşivindeki Altın Ordu, Kırım ve Türkistan Hanlıklarına Ait Yarlık ve Bitkiler*

Akdes Nimet Kurat, *İsveç Kralı XII. Karl'ın Hayatı ve Faaliyeti*

Cevdet Perin, *Fransız Romantizmi (Etüd-Biyografi- Antoloji)*

W. Ruben, *Hint İptidailerinin ve Hinduların Eski ve Yeni Eşya Kataloğu*

Selçuk Trak, *Türkiye Hakkında Yazılan Coğrafya Eserleri Genel Bibliyografyası*

Selçuk Trak, *Türkiye Coğrafyası Eserleri Genel Bibliyografyası* (İlaveli ikinci basım)

Osman Turan, *On iki Hayvanlı Türk Takvimi*

Suut Kemal Yetkin, *Edebi Meslekler Tarihi*

Suut Kemal Yetkin, *Estetik Dersleri*

Fakülte dergisinin daha ilk sayısından itibaren arka kapak sayfasında yapılmış olan bilimsel yayınların listesi verilmeye başlanmıştır. Yukarıda gazete ilanından yapılan alıntıdaki eserlerin tümü derginin ilk sayısının arka kapak sayfasında da listelenmiştir. Bundan sonraki sayılarda da yapılan yayınlar bölümlere göre ayrı ayrı yine liste halinde verilmiştir. Muzaffer Şerif Başoğlu'nun Vaziyet Alışların Psikolojisi adlı 1944 yayını kitabı, Walter Ruben'in Eski Hint Tarihi adlı 1944 yılı yayını olan kitabı ve Osman Turan'ın aynı zamanda doktora tezi olan On İki Hayvanlı Türk Takvimi adlı 1941 basımı kitabı dönemin dikkati çeken yayınları arasındadır.

Maarif Vekaleti tarafından 1939 yılında Birinci Neşriyat Kongresi toplanmış, bu kongrede Türk Ansiklopedisi yayınlanması, Batı ve Doğu klasikleri olarak kabul edilen eserlerin Türkçeye çevrilmeleri kararı alınmıştı. Her iki faaliyette de Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi öğretim elemanları önemli görevler üstlenmişlerdir. Klasiklerin çevirileri işini organize etmek üzere bir büro oluşturulmuş, bu büroda Nurullah Ataç yönetici olarak görev alırken Fakülteden üç öğretim üyesi, Bedrettin Tuncel, Enver Ziya Karal ve Nusret Hızır da bulunmuştur. Klasiklerin birçoğunun çevirisini de yine Fakültenin hocaları yapmışlardır. Türkiye'nin kültür hayatında önemli yeri olan bir faaliyet olarak yer almıştır. Maarif Vekaletinin başlattığı bir diğer

yayın olan, ilk fasikülünün 1942’te yayınlandığı İnönü Ansiklopedisi’nin (adı daha sonra Türk Ansiklopedisi olarak değiştirildi) yazımında da

Fakültenin bir çok öğretim elemanı görev almıştır.⁴⁰⁹

3.6.6. Fakültenin Sosyal, Kültürel ve Siyasal Faaliyetlerde Kullanılan İmkanları

Fakültenin kültürel alandaki bir katkısı da onun fiziki imkanları vasıtasıyla olmuştur. Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi yeni binasına taşındıktan sonra biri büyük konferans salonu⁴¹⁰ ve diğerleri de büyük derslikler olmak üzere toplantılara uygun salonlara sahip olmuştur. Bu salonlar, bilimsel, sosyal ve sanatsal etkinliklerde kullanılmıştır. Büyük salonun (şimdiki adı Farabi Salonu) girişindeki geniş hol de bir sergi salonu olarak kullanılmıştır. Hem Fakültenin hem de kamu kurumları ve özel kurum ve şahısların bu türlü etkinliklerinde kullanılmıştır. 1940’lı yılların Ankara’sında böyle salonlar çok fazla bulunmadığı için Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesinin salonları bu tür etkinliklerde sıkça kullanılmıştır.

II. Maarif Şurası 15-21 Şubat 1943 tarihleri arasında Fakültenin büyük dersliklerinden birinde toplanmıştır. Bunu Fakülte dergisinde şura açılışına katılan Başvekil ve Maarif Vekili’nin yaptıkları konuşmaların aktarıldığı sayfalardan öğreniyoruz.⁴⁹⁸

Fakülte salonlarının kullanıldığı etkinlikler Fakültenin dergisinde ve gazetelerde de yer almıştır. Bu haberlere şu örnekler verilebilir:

Halkın Sesi gazetesinin 14 Ekim 1941 tarihli nüshasının üçüncü sayfadaki haberde Türk Tarih Kurumunun bilimsel konferanslarının 15 Kasım 1941’de başlayıp, 2 Nisan 1942’ye kadar süreceği, bu konferansları Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesinin 347 numaralı dershanesinde yapılacağı duyurulmaktadır. Konferanslar ve verecek kişilerin adları da haberde yer almıştır. Profesör Şevket Aziz Kansu: “Anadolu Türk tefekkür coğrafyası”, Profesör Ruben: “Hintlilerde, Türklerde ve Shakespeare’de bir masal”, Profesör Fuat Köprülü: “Bizde tarih çalışmaları”, Doçent Arif Müfit Mansel: “Trakya hafriyatları”, Profesör Rohde: “Anadolu’da bulunan Yunan ve Latin kitabeleri”, Nusret Hızır: “Gondillac’ın tarih telakkisi”, Profesör Güterbock: “Eti tanrı tasvirleri ve isimleri”, Remzi Oğuz Arık: “Konya hafriyatı”, Profesör Landsberger: “Ön Asya’daki substrat kavimler ve diller”, Hamit Zübeyir

⁴⁰⁹ Turan, “Türk Aydınlanmasında”, 18-19.

⁴¹⁰ Dördüncü Türk Dil Kurultayı’nın yayınlanan tutanaklarının girişinde Türk Dil Kurumu imzasıyla yayınlanan “Başlarken” başlıklı yazıda, fakülte inşaatı öncesinde planları inceleyen Atatürk’ün konferans salonunun kaç kişilik olduğunu sorduğu, 600 kişi yanıtını alınca da 1000 kişi olmasını, kurultay ve kongreleri orada

Koşay: “Alacahöyük hafriyatı”, Faik Reşit Unat: “Neşri Tarihi metinleri üzerindeki çalışmalar”, Profesör Şevket Aziz Kansu: “Samsun hafriyatları”, İhsan Sungu: “Kemalizmin büyük eseri”, Sadri Maksudi Arsal: “Kadim Sparta devletinin siyasi ve hukuki teşkilatının isnat ettiği prensipler”.⁴⁹⁹

Felsefe terimlerine Türkçe karşılık bulmak için çalışmalar yürüten komisyonun “Dil, Tarih, Coğrafya Fakültesi”nde toplandığı haberi de Tan gazetesinde yer almıştır. Toplantılar 17 gün sürmüş, 1400 civarında felsefe terimine karşılık bulunmuştur. Komisyon toplantılarına Ankara ve İstanbul’dan ilgili alanın profesör ve doçentleri katılmışlardır. Komisyon başkanı Maarif Vekili Hasan Ali Yücel’dir.⁵⁰⁰

toplayacağını söylediği aktarılmaktadır. (*Dördüncü Türk Dil Kurultayı 1942 Toplantı Tutulgaları Tezler*, İstanbul-Ankara: 1943)

⁴⁹⁸ “Maarif Şurası-Haberler”, *Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*, cilt: 1, sayı: 3 (1943), 138.

⁴⁹⁹ Halkın Sesi, 14 İkinciteşrin 1941, Sayı: 4435, 3. ⁵⁰⁰ Tan, 14 Mart 1942, Sayı: 2358, 1.

Türk Dil Kurumu tarafından organize edilen Dördüncü Türk Dil Kurultayı, 10 Ağustos 1942 günü “Dil-Tarih-Coğrafya Fakültesi” konferans salonunda toplandığı Fakültenin dergisinin ilk sayısında haber olarak yer almıştır.⁴¹¹ Bu toplantının yeri kurultay tutanağında da il sayfalarda belirtilir.⁵⁰² Bu toplantı Cumhuriyet gazetesinin 9 Ağustos 1942 tarihli nüshasında yer alır.⁴¹² Gazetenin 10 Ağustos 1942 tarihli nüshasında birinci sayfada kurultayın Fakültede açıldığı haberi vardır.⁴¹³ Son Telgraf Gazetesi’nin 10 Ağustos 1942 tarihli nüshası birinci sayfasında bu haberin yanında Türk Dil Kurumunun “Dil, Tarih, Coğrafya Fakültesi”nde bir sergi açtığı haberi de vardır.⁴¹⁴

24-28 Mayıs 1943 tarihlerinde Türk Coğrafya Kurumu, Ankara Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Coğrafya Enstitüsü ile birlikte Coğrafya Meslek Haftası düzenlemiştir. İstanbul ve Ankara’dan profesörler kendi alanları ile ilgili tebliğler sunmuşlardır.⁵⁰⁶

⁴¹¹ “Dördüncü Türk Dil Kurultayı-Haberler”, *Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*, sayı:1 (1942), 133 vd.

⁵⁰² *Dördüncü Türk Dil Kurultayı 1942 Toplantı Tutulgaları Tezler*, İstanbul-Ankara: 1943, s.III.

⁴¹² Cumhuriyet, 9 Ağustos 1942, Sayı: 6459, 3.

⁴¹³ Cumhuriyet, 10 Ağustos 1942, Sayı: 6460, 1.

⁴¹⁴ Son Telgraf, 10 Ağustos 1942, 1.

⁵⁰⁶ Ulus, 1 Haziran 1943, 2.

Cumhuriyet Halk Partisi Kurultayının Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi salonunda yapıldığı Fakültenin dergisinde⁴¹⁵ ve Ulus gazetesinin 11 Haziran 1943 tarihli nüshasında⁴¹⁶, 14 Ekim 1943 tarihli nüshasında da Sekizinci Milli Tıp Kongresi'nin Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi konferans salonunda yapılacağı haberi vardır.⁴¹⁷

Türk Tarih Kurumu tarafından organize edilen III. Türk Tarih Kongresi'nin Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi konferans salonunda toplanacağı Ulus gazetesinin 18 Kasım 1943 tarihli nüshasının ikinci sayfasında⁴¹⁸ ve 15 Kasım 1943 tarihli nüshasının birinci sayfasındadır. İkinci haberde kongreye dair ayrıntılı bilgi de verilmiştir.⁴¹⁹

İngiliz Kültür Heyeti tarafından düzenlemiş İngiliz çocukları resim sergisinin Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi salonunda Milli Eğitim Bakanı Hasan Ali Yücel'in konuşması ile açıldığı haberi Ulus gazetesinde yer almıştır.⁵¹²

Beşinci Türk Dil Kurultayı'nın Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi büyük salonunda toplandığı, toplantıya Cumhurbaşkanı İsmet İnönü'nün de katıldığı kurultay tutanağında belirtilmiştir.⁴²⁰ Bu toplantı yine Fakülte salonunda yapıldığı belirtilerek Ulus gazetesinin 30 Ekim 1945 tarihli nüshasında haber yapılmıştır.⁴²¹ 1945 yılından itibaren gazetelerde ilkteşrin, sonteşrin, ilkkanun, sonkanun ay isimleri yerine ekim, kasım, aralık ve ocak ay isimleri kullanılmaya başlandığı dikkati çekmektedir. 15 Ocak 1945 tarihli Resmi Gazetede yayınlanan 4696 sayılı kanunla bu değişiklik yürürlüğe girmiştir.⁴²²

30 Kasım 1945'te Milli Eğitim Bakanlığı tarafından düzenlenen Köy Eğitim Konferansı da Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesinde açılmıştır.⁴²³

Arşiv belgelerinde de kurumlar arasında yapılan yazışmalardan yine Fakültenin çeşitli etkinliklerde kullanıldığı anlaşılmaktadır. Türk Hukuk Kurumunun da serbest dersleri olduğu ve bu derslerin "Dil-Tarih ve Coğrafya Fakültesi"nde verildiği, derslerin pazartesi, salı ve

⁴¹⁵ "CHP'nin VI. Büyük Kurultayı- Haberler", *Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*, cilt: 1, sayı: 5 (1943), 193.

⁴¹⁶ Ulus 11 Haziran 1943, 1.

⁴¹⁷ Ulus 18 İlkteşrin 1943, 1.

⁴¹⁸ Ulus 14 Sonteşrin 1943, 2.

⁴¹⁹ Ulus 15 Sonteşrin 1943, 1.

⁵¹² Ulus, 6 Ekim 1945, 1.

⁴²⁰ *Beşinci Türk Dil Kurultayı 1945 Birleşimler Tutanaklar Tezler*, İstanbul: 1946, s. III.

⁴²¹ Ulus, 30 Kasım 1945, 1.

⁴²² Resmi Gazete, 15 Ocak 1945, Sayı: 5905, 8181.

⁴²³ Ulus, 30 Kasım 1945, 1.

çarşamba 18.15-19.00 arasında yapılacağı, bu derslere Başvekalet idaresindeki memur, öğretmen ve öğrencilerin katılımının sağlanması resmi yazıda talep edilmektedir. Derslerin kitap olarak bastırılacağı ve ilk dersin Fuat Köprülü tarafında “Türk hukuk tarihi” konusunda verileceği de belirtilmiştir.⁴²⁴

Bir diğer arşiv belgesinde, “Ankara Dil, Tarih, Coğrafya Fakültesi” salonunda Devlet Resim ve Heykel Sergisinin yedincisinin açılması dolayısıyla, Başbakanlıktan bir miktar eser satın alınarak sanatçılara destek olunması ricası vardır.⁴²⁵

Fakültenin yabancı dil bölümleri çeşitli amaçlarla kurumlar tarafından talep edilen dil sınavlarını da hazırlıyor ve uyguluyorlardı. Hatta bu sınavlar doğrudan Fakültenin salonlarında da yapılıyordu. Bunun yanında çeviri hizmetleri de veriliyordu. Çeviri konusunda Fakültede özel amaçlarla açılmış olan ve bu kurumun dışında o zaman bilenlerin pek olmadığı dillerde verilen hizmet önemliydi.⁴²⁶

3.6.7. Araştırma Gezileri

Her yıl sömestr ve yaz tatillerinde öğretim üyelerinin başkanlığında öğrenci gruplarının düzenli olarak bilimsel araştırma ve inceleme gezileri yaptıkları görülmektedir. Bu geziler gününbirlik olduğu gibi önemli bir kısmı da uzun süreli gezilerdi. Bu gezilerin masrafları Fakülte bütçesinden karşılanıyordu. Geziler tamamlandıktan sonra bu gezilerle ilgili olarak dekanlığa rapor sunuluyordu. Bu gezilerin sıradan öğrenci gezileri olmayıp, araştırma inceleme ve öğrenmeye yönelik geziler olduğu dikkati çekmektedir. Bu, geziler sonrası sunulan raporlardan anlaşılmaktadır. Bazı gezilerden sonra bunların sonuçları hakkında konferanslar da düzenleniyordu. Gezilerin düzenli olarak Coğrafya ve Arkeoloji bölümleri tarafından yapıldığı görülmektedir. Tarih Bölümü de düzenli geziler yapmıştır. Türk Dili ve Edebiyatı Bölümünün de geziler düzenlediği görülmektedir.⁴²⁷ Bu gezilerin de Fakültenin kültürel etkinlikleri arasında önemli bir yeri olduğu görülür. Bu geziler Anadolu’nun birçok yönüyle tanınmasına, incelenmesine ve anlaşılmasına katkılar sunmuştur.

Araştırma ve inceleme gezileri basında da yer almıştır:

⁴²⁴ T.C. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi (BCA), 30-10-0-0-117-817-19, (13.11.1942).

⁴²⁵ T.C. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi (BCA), 30-10-0-0-146-45-3, (30.1.1947)

⁴²⁶ Çadircı vd., *Bir Envanter Çalışması*, 257.

⁴²⁷ Çadircı vd., *Bir Envanter Çalışması*, 275.

Ulus gazetesinin 21 Mayıs 1936 tarihli nüshasının ikinci sayfasında görüldüğü üzere yeni açılmış olan Fakülteye basının ilgisi devam etmektedir. Birinci s0mestrin bittiğini ve tatilde 0zellikle coğrafiya 0ğrencilerinin profes0rlerle birlikte yurt i0inde 0eşitli yerlerde inceleme gezilerine 0ıkacakları haberde yer almaktadır.⁴²⁸

Fak0ltenin a0ılışından bir yıl sonra, Ulus gazetesinin 11 Şubat 1937 tarihli haberinde “Dil, Tarih, Coğrafiya Fak0ltesi”nin 0ğrencilerinin yapacakları inceleme gezisine dair haber vardır. Coğrafiya enstitüsünden 0ğrenciler iklim ve bitkiler üzerinde jeomorfolojik incelemeler yapmak 0zere Ege B0lgesinde K0tahya, Afyon, Alaşehir, Kula, Manisa ve İzmire yolculuk yapacaklardır. Haberde seyahat planında s0mestr tatili ve sınav g0nleri dolayısıyla bir değişiklik yapıldığı da kaydedilmiştir.⁴²⁹ Aynı gazetenin 13 Şubat 1937 tarihli nüshasında beşinci sayfasındaki haberde 0ğrenci gezisi haberi bazı detaylarla tekrarlanmıştır. Coğrafiya enstitüsü 0ğrencilerinin başlarında Profes0r Luis ve do0entler Cemal (Alag0z) ve Niyazi (0ıtakoğlu) olduğu halde inceleme gezisine 0ıktıklarına dair haber vardır. Eskişehir, K0tahya, Afyon, Alaşehir, Manisa, İzmir, Gediz ve Kula’yı kapsayacak olan gezide, arazi yapısı, yanardağlar ve meteorolojik konularda incelemeler yapılacağı yazılıdır.⁴³⁰ Basının Fak0ltenin faaliyetlerine olan ilgisinin yansıtan bir haberdir.

Bu t0rl0 gezilere yerel y0neticilerin de ilgi g0sterdiği ve destek olduğu Tan gazetesinin 20 Şubat 1937 tarihli nüshasının sekizinci sayfasındaki kısa haberde tanık olunur. Başlarında bir profes0r ve iki do0entin bulunduğu bu inceleme gezisine katılan yedi kız ve on beş erkek 0ğrenciye Manisa M0zesi’nde gereken a0ıklamaları yapmak 0zere Valilik tarafından Moris Şinasi Hastanesi başhekimini g0revlendirilmiştir.⁵²⁴

Son Posta gazetesinin 7 Şubat 1938 tarihli nüshasında Maraş’ın kurtuluş g0n0n kutlamaları ile ilgili bir haber vardır. Bu haberde Maraş’a “Ankara Dil, Tarih ve Coğrafiya Fak0ltesi”nden bir grup 0ğrencinin iki do0ent ve bir profes0rle birlikte incelemeler yapmak 0zere gelecekleri, Maraş’ın kurtuluş g0n0 kutlamalarına da katılacakları bildirilmektedir. Bu ziyarete Maraş Valisi’nin ve Belediye Başkanı’nın da ilgi g0sterdiği, ziyarete ilişkin d0zenlemeleri k0lt0r direkt0rl0ė0n0n yaptığı da belirtilmektedir.⁴³¹

⁴²⁸ Ulus, 21 Mayıs 1936, Sayı: 5320, 2.

⁴²⁹ Ulus, 11 Şubat 1937, Sayı: 5583, 2.

⁴³⁰ Ulus, 13 Şubat 1937, Sayı: 5585, 5. Bak. Ek No: 9. ⁵²⁴

Tan, 20 Şubat 1937, Sayı: 663, 8.

⁴³¹ Son Posta, 7 Şubat 1938, sayı: 2703, 5.

Vakit gazetesinin 15 Eylül 1939 tarihli nüshasının ikinci sayfasındaki kısa haberde “Ankara Tarih-Coğrafya-Dil Fakültesi” coğrafya kısmı öğrencilerinin Çorum, Merzifon ve Kastamonu’yu kapsayan bir inceleme gezisine çıktıkları haberi vardır.⁴³²

Son Posta gazetesinin 4 Şubat 1941 tarihli nüshasında bir öğrenci gezisi haberi vardır. Bir grup öğrenci Başlarında Profesör Afet (İnan) olduğu halde Adana ve Hatay’a gezi düzenlemişlerdir.⁴³³

Tarih Bölümünden 23 kişilik öğrenci grubu Profesör Bekir Sıtkı Baykal ve Doçent Halil Demircioğlu ile birlikte Manisa, İzmir, Bursa ve İstanbul’u kapsayan, bir ay süren inceleme gezisi yapmışlardır.⁵²⁸

Coğrafya Bölümünden 30 kişilik öğrenci grubu 28 gün sürecek Orta Anadolu’daki inceleme gezisine Profesör Cemal Arif Alagöz başkanlığında çıkmıştır.⁴³⁴

Öğretim üyeleri başkanlığında yapılan öğrenci araştırma ve inceleme gezileriyle ilgili bir belge de arşivde vardır. Bu belge vasıtasıyla o dönemde arkeolojik araştırmalara bazı kısıtlamalar getirildiği de anlaşılmaktadır. “Ankara Dil, Tarih ve Coğrafya Fakültesi” arkeoloji profesörlerinden von der Osten’in 10 öğrenci ile birlikte Malatya ve Diyarbakır vilayetlerine yapmayı planladığı inceleme gezisi ile ilgili yazışmada, Dahiliye Vekaleti tarafından Tunceli ve Alazığ (Elazığ) vilayetlerine girilmemesi ve yasak bölge kurallarına uyulması şartı ile izin verildiği belirtilmektedir.⁴³⁵

Cumhuriyet gazetesinin 25 Temmuz 1939 tarihli nüshasındaki haberde Kanada Milli Eğitim Meclisi tarafından Türkiye’deki Yükseköğrenim kurumlarından Londra’ya 20 kız öğrencinin, Londra’daki kültür kurumlarını, sanayi kuruluşlarını ve görülmeye değer yerlerini 20 gün süreyle ziyaret etmek üzere davet edildiği bildirilmektedir. Bu öğrencilerden dokuzu “Ankara Dil-Tarih-Coğrafya Fakültesi”nden seçilmiştir.⁴³⁶

Fakülte dergisinde Coğrafya Enstitüsü’nün 1945 yılı Haziran ve Temmuz aylarında

⁴³² Vakit, 15 Eylül 1939, 2.

⁴³³ Son Posta, 4 Şubat 1941, Sayı:3778, 6.

⁵²⁸ Ulus, 23 Temmuz 1944, 2.

⁴³⁴ Ulus, & Eylül 1944, 2.

⁴³⁵ T.C. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi (BCA), 30-10-0-0-199-360-19, (2.9.1938).Bak. Ek No: 22.

⁴³⁶ Cumhuriyet, 25 Temmuz 1939, Sayı: 5460, 2.

Batı Anadolu’da gerçekleştirdiği 17 gün süren öğretim gezisine dair kısa rapor vardır.⁴³⁷

3.7. Kütüphane

Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesinin kurulduğu ilk günden itibaren bilimsel araştırmalar için vazgeçilmez olan kütüphane kurulmasına özen gösterilmiştir. Bölümlerin kendi seminer kitaplıkları kurulmuş, kitap alımları yoluyla bu kitaplıklar geliştirilmiştir. 1960’lı yılların sonunda yıllarda seminer kitaplıkları yeni yapılan bir kütüphane binasında toplanmıştır.

Fakültede ihtiyaç duyulan kitapların ihaleler yoluyla temin edildiği gazetelerdeki ihale ilanlarından ve arşiv belgelerinden anlaşılmaktadır.

Ulus gazetesinin 25 Temmuz 1937 tarihli nüshasındaki “Ankara Tarih, Dil, Coğrafya Fakültesi Direktörlüğünden” başlıklı bir ilanda 1400 lira bedelli ihale yoluyla yabancı dilde kitap alımı yapılacağı bildirilmektedir.⁴³⁸

Cumhuriyet gazetesinin 16 Eylül 1937 tarihli nüshası sekizinci sayfasında “Ankara Tarih, Dil, Coğrafya Fakültesi Direktörlüğünden” başlıklı, 4407 lira 56 kuruş bedelli 1069 kitap için yapılacak ihalenin ilanı vardır.⁴³⁹

Ankara “Tarih, Dil, Coğrafya Fakültesi” şubeleri için gerekli olup doğrudan kaynaklarından alınması gereken kitapların pazarlıkla satın alınması, Amerika ve Mısır’dan alınacak olanlarla, bedelleri az olduğu için Çin, Hindistan ve İran’dan getirtilecek olanlar için ödenecek miktar için döviz harcanmasına izin verilmesine dair kararname 28 Mayıs 1938 tarihlidir.⁴⁴⁰ “Tarih, Dil, Coğrafya Fakültesi” için yurtdışından kitap alımına dair bir diğer kararname de 17 Mayıs 1939 tarihlidir.⁴⁴¹

Fakültenin faaliyetleri arasında kütüphanecilik kursu da bulunmaktadır. Bu kursta kütüphanecilikle ilgili teorik bilgilerin verilmesi yanı sıra pratik çalışmalar yönelik bilgiler de verilmiştir. Kursa katılarak başarılı olanlara sertifika verilmiştir.⁴⁴² Kurslar iki bölüme ayrılarak

⁴³⁷ “Coğrafya Enstitüsünün Batı Anadolu Gezisi-Haberler”, *Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*, cilt:3, sayı: 5 (1945), 573.

⁴³⁸ Ulus 25 Temmuz 1937, Sayı: 5744, 7.

⁴³⁹ Cumhuriyet 16 Eylül 1937, Sayı: 4793, 8.

⁴⁴⁰ T.C. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi (BCA), 30-18-1-2-83-46, (28.5.1938). Bak. Ek No: 23.

⁴⁴¹ T.C. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi (BCA), 30-18-1-2-42-17, (17.5.1939).

⁴⁴² “Kütüphanecilik-Haberler”, *Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*, sayı: 1 (1942), s. 141-142.⁵³⁸

“Fakültemizde Kütüphanecilik Kursu- Haberler” *Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*, cilt:1, sayı: 4 (1943), 133.

üniversite mezunlarına ve en az ortaokul mezunlarına verilmiştir. Kura kabul edilme şartlarına sahip olmayanlara da dinleyici olarak katılma imkanı tanınıyordu.⁵³⁸

3.8. Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Bünyesinde Yer Almış Kurumlar

Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi binası yapıldıktan sonra Fakülteye doğrudan bağlı olan ve bağlı olmayan bazı kurumlar da bu binada faaliyet göstermişlerdir. Bunlar Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü, Türk Tarih Kurumu ve Türk Coğrafya Kurumudur. Bu kurumlar, faaliyet konuları dolayısıyla Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi ile yakın ilişkide olmuşlardır.

3.8.1. Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü

Fakülte binasında bulunan ve doğrudan Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesine bağlı bulunan Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü kurulmadan önce Ankara’da Hukuk Mektebinde bir kürsü olarak bu enstitünün ilk kez temelleri atılmıştı.⁴⁴³ Hukuk Mektebinde İnkılâp Tarihi Kürsüsü açıldığı sırada İstanbul’da da İstanbul Üniversitesi içerisinde İnkılâp Tarihi Enstitüsü kurulmuştu. İstanbul’da 4 Mart 1934’te, Ankara’da ise 20 Mart 1934’te ilk derslerin verilmesiyle faaliyete geçtiler. Hukuk Mektebindeki ilk dersi o zamanki Başvekil İsmet İnönü vermişti. Dersler bundan sonra son sınıf öğrencilerine verilen konferanslar şeklinde devam etti. Bir süre sonra bunun çok verimli olmadığı düşünülerek, daha kapsamlı bir organizasyonun gerekliliği kararına varıldı. Program dahilinde düzenli derslerle öğretmenin yanı sıra bu konularda araştırmalar yapacak, bilgileri ve belgeleri toplayarak bilimsel yayınlar yapacak bir enstitüye dönüştürülmesi için adımlar atıldı. 15 Nisan 1942’de Türkiye Büyük Millet Meclisinde kabul edilen yasa ile Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü kuruldu.⁴⁴⁴ Yukarıda da değinildiği gibi, bu enstitü, Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi bünyesindeydi. Mekan olarak da Fakültenin büyük konferans salonunun hemen yanındaki loca ayrılmıştı. Burası Atatürk locası olarak anılan, ancak binanın yapılışını ve bitirilmesini göremediği için, Atatürk’ün hiç kullanmadığı locaydı. Enstitünün ilk müdürlüğünü de Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi öğretim üyesi, Profesör Enver Ziya Karal yapmıştır. Enstitü 1983 yılına kadar Dil ve Tarih-

Coğrafya Fakültesi bağlı iken bu tarihten sonra doğrudan Ankara Üniversitesine bağlı hale getirilmiştir.⁴⁴⁵

⁴⁴³ Çadircı vd., *Bir Envanter Çalışması*, 308.

⁴⁴⁴ TBMM’de 15 Nisan 1942’de kabul edilen 4204 sayılı kanun 22 Nisan 1942’de 5090 sayılı Resmi Gazete’de yayınlanmıştır.

⁴⁴⁵ Turan, “Türkiye’nin Bilim, Eğitim”, 214-215.

Cumhuriyet Dönemi kültürel ve eğitim alanındaki atılımların araştırılmasında çok önemli yeri olan Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü, Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesine bağlı olarak kurulmuş, uzun yıllar Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi çatısı altında kalmıştır. Bu yönüyle Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesinin kültür ve eğitim hayatına bir katkısı da budur.

Enstitü ile ilgili 25 Haziran 1946 tarihli Akşam gazetesinde bir ilan vardır. “Ankara Üniversitesi, Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesine bağlı Türk Devrim Tarihi Enstitüsü Müdürlüğünden” başlıklı ilanda Enstitüye bağışlanan belge ve eşyalar için bağışlayan kişi ve kurumlara şeref diploması verilmesinin uygun görüldüğü bildirilmektedir. Şeref diploması verilecekler arasında Cumhuriyet Halk Partisi, İş Bankası ve Kazım Karabekir de bulunmaktadır.⁴⁴⁶

3.8.2. Türk Tarih Kurumu ve Türk Coğrafya Kurumu

Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesinin fiziki imkanları ile Cumhuriyet’in ilk döneminde kültürel hayata bir katkısı da Türk Tarih Kurumu ve Türk Coğrafya Kurumuna ev sahipliği yapmış olmasıdır. Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi ile organik bağı olmayan bu kurumlar bir süre Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi binasında yer almış, Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesinin imkanlarından faydalanmışlardır.

Afet İnan’ın belirttiğine göre Fakültenin yeni binası planlanırken, Atatürk burada Türk Tarih Kurumuna da yer ayrılmasını istemişti.⁴⁴⁷ Türk Tarih Kurumu 1967 yılına kadar burada kalmıştır.⁵⁴⁴

Türk Coğrafya Kurumu, Türk Tarih Kurumu ve Türk Dil Kurumu kurulduktan sonra gündemde olan konuydu. Bu kurumun da kendisinden önce kurulmuş olan iki kuruma benzer bir statüde olması düşünülmüştü. Ancak bu gerçekleşmedi. Daha sonra 6-21 Haziran 1941 tarihleri arasında toplanmış olan Türk Coğrafya Kongresinde böyle bir kurumun oluşturulması karara bağlandı. Bu karar sonrası Türk Coğrafya Kurumu bir dernek statüsünde 12 Mart 1942 tarihinde kuruldu.⁴⁴⁸ Türk Coğrafya Kurumunun kuruluşunda ve sonrasında Fakültenin Coğrafya Bölümü öğretim üyeleri önemli görevler üstlenmişlerdi. Bu kurumun yapmış olduğu

⁴⁴⁶ Akşam, 25 Haziran 1946, 8; 15; Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü’nün kuruluşu ve müzesi hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Necdet Aysal. “Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Tarihçesi ve Gelişim Süreci”, *Atatürk Yolu Dergisi*. 33-34 (2004): 241-263.

⁴⁴⁷ İnan, “Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi”, 50. *Yıldönümünü Anma Kitabı*, 18. ⁵⁴⁴ Turan, “Türk Aydınlanmasında”

⁴⁴⁸ Ahmet Ertek, “Mesleki Bir Yapı: Türk Coğrafya Kurumu; Akademik Faaliyetleri ve Türk Coğrafyasına Katkıları”, *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi*, Cilt 18, sayı 35 (2020), 255.

ilk toplantılarda alınan kararlar arasında bugün hâlâ sürdürülen Türkiye'nin yedi coğrafi bölgeye ayrılması da vardı. Orta öğretimde coğrafya derslerinin içeriği bu kurum tarafından belirlenmiştir.⁴⁴⁹

Türk Coğrafya Kurumunun kurulmasına dair haber Tan gazetesinin 21 Mart 1942 tarihli nüshasında yer almıştır. Atatürk'ün kurduğu Türk Tarih Kurumu ve Türk Dil Kurumundan sonra şimdi de Türk Coğrafya Kurumu kurulduğu, Türk Coğrafya Kurumunun çalışmalarını “Tarih-Coğrafya Fakültesi”nde sürdüreceği bildirilmektedir. Bu kurumun oluşturulmasına 1941 yılında düzenlenen Birinci Coğrafya Kongresi’nde karar verildiği, Cumhurbaşkanı İsmet İnönü’nün himayesinde, Başvekil Refik Saydam’ın fahri başkanlığında Maarif Vekili Hasan Ali Yücel’in başkanlığında kurulduğu yazılıdır. Kurumun amacı, “Türkiye coğrafyasının ve başka yer ve beşer ilimlerinin gelişimine ve ilerleyişine çalışmak, Türkiye’nin ilmi metotlarla coğrafyasını incelemek, cihan coğrafya hareket ve ilerleyişini takip etmektir” cümlesiyle verilmiştir.⁴⁵⁰

Bu kurum 1980 sonrası İstanbul Üniversitesine taşınmaya kadar Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesinin 407 numaralı salonunda faaliyet göstermiştir. Maddi imkanları yetersiz olan kurum giderek etkinliğini kaybetmiştir.⁴⁵¹

3.9. Ankara Üniversitesinin Kuruluşunda Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesinin Yeri

Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesinin açılmasına giden yolda amaçlardan biri de ilerde Ankara’da kurulacak bir üniversitenin altyapısını oluşturmaktır. Ankara’da daha önce kurulmuş yükseköğretim kurumları da ilerde kurulacak bu üniversitenin bünyesinde yer alacaklardı. Fakülte adıyla Ankara’da kurulan ilk yükseköğretim kurumu olmuştur.

Yukarıda ilgili bölümlerde de değinildiği üzere daha Ankara Üniversitesi kurulmamışken, Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi ile ilgili olarak sık sık Ankara Üniversitesi ifadesi kullanılmıştır. Fakültenin kurulacağına dair daha 1934 yılındaki gazete haberinde bu, Ankara Üniversitesi kurulacağı şeklinde verilmişti.⁴⁵² Fakültenin kuruluş kanun tasarısında da Ankara

⁴⁴⁹ Erdoğan Akkan, “Coğrafya Biliminin Gelişim Sürecinde Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Coğrafya Bölümü”, *Cumhuriyetin 85. Yılına Armağan Cumhuriyet ve Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Uluslararası Sempozyum Bildirileri 14-16 Mayıs 2008*, Yay. Haz. Remzi Demir ve Doğan Atılgan, Ankara: Ankara Üniversitesi Yayınları, 2008, 166.

⁴⁵⁰ Tan, 21 Mart 1942, Sayı: 2365, 1,2.

⁴⁵¹ Akkan, “Coğrafya Biliminin Gelişim Sürecinde”, 166.

⁴⁵² Ulus, 10 İlkkanun 1934, Sayı: 4806, 1,3. Bak Ek No: 4.

Üniversitesi kurulması temennisine açıkça yer verilmişti.⁴⁵³ Fakültenin binasının yapımı öncesinde inşaat yeri konusundaki haberlerde de Ankara Üniversitesi ibaresi yer almıştır.⁵⁵¹ Gazetelerde çeşitli nedenlerle verilen ilanlarda Fakültenin adının önüne Ankara Üniversitesi adı da eklenmiştir.⁵⁵² 1942’de başlayan yurt içindeki konferanslar serisi, Ankara Üniversitesi Haftası adıyla yapılmıştır. Yine 1942 yılında yayına başlayan derginin adı da Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi olarak belirlenmiştir.⁴⁵⁴ Bunlar, Fakültenin kuruluş düşüncesi ortaya çıktıktan itibaren, Ankara Üniversitesi kuruluncaya kadar Fakültenin bu üniversitenin temelini teşkil ettiğini göstermektedir.

Ankara Üniversitesi, 1946 yılında çıkarılan 4936 sayılı üniversiteler kanunu ile kurulmuştur.⁴⁵⁵

Ankara’da 1946 yılına gelindiğinde birçok yüksekokul ve enstitü vardı. Bunlar ayrı ayrı bakanlıklara bağlıydılar. Bu nedenle ayrı organizasyonlara ve yapıya sahiplerdi. Üniversiteler Kanunu ile birlikte bunlardan fakülte adını taşıyanlar Ankara Üniversitesini oluşturdular. Üniversiteler Kanunu’nun 78. maddesi ile Dil ve Tarih-Coğrafya, Hukuk, Fen ve Tıp fakülteleri bir araya getirilerek Ankara Üniversitesi kuruldu. Bu fakültelerde bulunan öğretim üyelerinin tüm hakları ve unvanları da aynı şekliyle devam etmiştir. Üniversite kurulduktan sonra Üniversitenin idari yapısı oluşturulmaya başlanmıştır. İlk rektör tüm fakültelerdeki öğretim üyelerinin oylarıyla seçilmiştir. İlk rektör Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi öğretim üyesi, antropoloji profesörü Şevket Aziz Kansu olmuştur. Bunun ardından Üniversitenin idari organları oluşturulmuştur. Rektörlük 1948 yılında Ziraat Yüksek Okulu Üniversite bünyesine katılincaya kadar Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi binasında bulunmuştur. Fakülteler arasında zaten önceden beri olan sıkı işbirliği üniversitenin kurulmasını kolaylaştırmış, sadece idari organizasyon yapılmasına ihtiyaç duyulmuştur.⁴⁵⁶

⁴⁵³ Ankara Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesinin Kurulmasına Dair Kanun Layihası ve Maarif ve Bütçe Encümenleri Mazbataları (I/224), 2. (Bak. Ek No: 2) ⁵⁵¹ Son Posta, 31 İkcikanun 1936, Sayı: 1975, 1. 10. ⁵⁵² Ulus, 10 Mart 1943, 6.

⁴⁵⁴ Bak. Ek No: 26 (Dergi kapak resmi)

⁴⁵⁵ Turan, “ Türkiye’nin Bilim, Eğitim”, 217.

⁴⁵⁶ Ernst E. Hirsch, *Anılarım*, Çev. Fatma Suphi, Ankara: TÜBİTAK Popüler Bilim Kitapları, 10. Baskı, 2005, 365-366.

SONUÇ

“Türkiye Cumhuriyeti’nin temeli kùltürdür” özdeyişinin sahibi Atatürk, ekonomik kalkınmanın ancak eğitim ve kùltür alanında da kalkınma ile sağlanabileceğini bu sözüyle de ifade etmiş oluyordu. Kurtuluş Savaşı’ndaki askeri başarı ve arkasından Lozan’daki diplomatik başarı ile kuruluşunun önü açılmış olan Türkiye Cumhuriyeti’nin varlığını sağlam temellere dayandırması ve sürdürebilmesi için, tarihsel süreçte oluşmuş ve çağın gereklerine göre geliştirilmiş kùltürel değerlere sahip eğitilmiş insan gücüne ihtiyaç vardı. Daha savaş yıllarında Atatürk’ün çeşitli vesilelerle ortaya koymuş olduğu eğitim ve kùltür alanında modern gelişmeleri takip etmeye yönelik düşünceler ve bazı girişimler, Cumhuriyet’in ilanından sonra hız kazanmış, daha geniş uygulama imkânı bulabilmiştir. Böylece ekonomi alanındaki gelişmelerle birlikte yeni devletin sağlam temeller üzerine kurulması ve geliştirilmesi, o dönem dünyasında örneği görülmeyen bir hız ve başarı ile sağlanmıştır.

Yüzyıllarca imparatorluğun temel dayanağı olmakla birlikte her yönüyle ihmal edilmiş olan bir ulusun kendine olan güveninin sağlanması, kimliğinin yeniden inşası olarak belirleyebileceğimiz süreç, ancak eğitim ve kùltür alanındaki atılımlarla yürütülebilirdi. Osmanlı İmparatorluğu’ndan kalmış olan eğitim kurumları o dönemin koşulları içerisinde çağdaş anlayışa göre yeniden düzenlenmiş, Tevhid-i Tedrisat Kanunu ile eğitimde farklı sistemlerin uygulanmasına son verilerek birlik sağlanmıştır. Ülkenin ihtiyaçları gözetilerek yeni eğitim öğretim kurumları açılmıştır. Yükseköğretimde düzenlemeye gidilmiş, bu konuda 1933 yılındaki üniversite reformu ile köklü değişiklikler yapılmıştır. Eğitim alanında yapılan atılımlarla aynı zamanda kùltürel girişimlere baktığımızda özellikle iki alanda, tarih ve dil alanında Cumhuriyet’in ilk yıllarında yoğun faaliyetler olduğunu gözlemliyoruz. Ortak geçmiş ve bu süreçte ortaya konulmuş, topluma özgü değerler ve ortak dil bir ulusu tanımlarken öncelikle göz önünde bulundurulacak hususlardır. Türkiye Cumhuriyeti sınırları içinde yaşayan insanların sahip olduğu bu değerlerin canlandırılması, geliştirilmesi ve benimsetilmesi öncelikli hedeflerden olmuştur. Bu amaçla Atatürk’ün öncülüğünde tarih, dil ve coğrafya araştırmalarına öncelik ve ağırlık verilmiştir. Türk tarihinin araştırılması, Türklerin geçmişte kurmuş oldukları medeniyetin ortaya konulması önemlidir. Böylece o zaman dek Batı düşüncesinde yerleşmiş olan Türkler hakkındaki olumsuz ve haksız önyargıların değiştirilmeye başlanması hedeflenmişti. Türk Tarih Tezi’nin, bu ortamda ortaya konularak, bilimsel çerçevede araştırılması ve kanıtlanması amaçlandı. Aynı şekilde Türkçenin de araştırılması ve

geliştirilmesi çalışmalarına hız verildi. Güneş Dil Teorisi gibi Türkçenin çok eski, gelişmiş ve başka dilleri de etkilemiş bir dil olduğu kuramının araştırılması yanında Türkçenin diğer dillerin etkisinden kurtarılması, sadeleştirilmesi ve geliştirilmesi çalışmaları da başladı. Bu amaçlarla Türk Tarih Kurumu ve Türk Dil Kurumu kuruldu. Bu kurumların yanında hem bilimsel çalışmalar ve araştırmalar yapacak hem de bu kurumlarda çalışacak, tarih, dil ve coğrafya konularında uzman yeni kuşakları yetiştirecek bir yükseköğretim kurumuna da ihtiyaç vardı. Batı’da gelişmiş modern bilimin esaslarına sahip, Türk tarihini, kültürünü, dilini ve coğrafyasını araştırarak ve bu araştırmaları sürdürecektir bilim insanlarını yetiştirmek üzere bu alanlarla doğrudan ve dolaylı ilgisi olan bilim alanlarını içeren yükseköğretim kurumunun Cumhuriyet’in başkenti Ankara’da kurulması, Atatürk’ün düşüncesi ve direktifleri doğrultusunda gerçekleştirildi. Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi daha kuruluşunda böylesine önemli bir misyonu üstlenmiş bulunuyordu.

Büyük mücadelelerden sonra kurulmuş Cumhuriyet’in öncelikli amacı tam bağımsızlığı, sağlam ekonomik ve kültürel temeller üzerinde devletin yükselişini sağlamaktı. Yoksulluklar içindeki ülkede kalkınmayı gerçekleştirmek için tarım, sanayi, enerji üretimi ve ulaşım gibi alanlarda yapılan atılımlar yanında bunları yapmak ve geliştirmek için eğitilmiş bir nüfusun olması kaçınılmazdı. İmparatorluk geleneğinde yetişmiş cumhuriyetin kurucu kadrosu ve onun önderi Atatürk, yeni koşullar altında ulus-devlet modelinde bir yapılanmayı böylece hayata geçiriyordu. Bu amaçlar doğrultusunda ulusun ortak kültürünün ortaya konulması ve geliştirilmesi gerekiyordu. Ulusa ait kültürün oluşması, kuşaklar boyu geliştirilmesi ve aktarılmasında temel araç dil olduğu gibi, dil aynı zamanda ulusu belirleyen unsurların da başında gelmektedir. Şu halde Türk dilinin, yüzyıllarca ihmal edilmiş ve Anadolu’nun geleneksel kültürü içerisinde varlığını sürdürmüş olan bu dilin, çağın koşulları doğrultusunda araştırılması ve geliştirilmesi gerekiyordu. Ulus kimliğinin canlandırılmasındaki diğer önemli unsurlardan biri de ortak geçmiş bilincinin oluşturulması, ulusun kendine olan güvenine katkıda bulunacak başarılarla dolu geçmişin bilinir olması ve benimsetilmesidir. Ulus-devletin üzerinde kurulduğu toprakların, tarım, sanayi, ulaşım, eğitim ve kültür alanında atılımların ve yeniden yapılanmanın gerçekleştiği coğrafyanın her yönüyle bilinmesi, araştırılması ve yapılan girişimlerin bu bilinçle sürdürülmesi önemliydi. Burada Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesinin ismi ile bağlantılı olarak belirttiğimiz unsurlar, ulus-devletin kurulması ve sağlam temellere oturtulması aşamasında açılan böyle bir fakülteden beklenenleri ve ona yüklenen görevi de ortaya koymaktadır.

Yeni cumhuriyetin eğitim ve kültür alanındaki hedefleri doğrultusunda Atatürk'ün düşünceleri ile şekillenen Fakültenin 1935 yılından başlayarak 1946 yılına kadar olan bilim, kültür ve eğitim alanındaki faaliyetleri, yeni devletin kültür ve eğitim politikaları açısından göz önünde olmuştur. Özellikle bu süreçte, her yönüyle köklü ve cesur atılımlar, değişimler ve gelişmeler içinde olan Türkiye Cumhuriyeti'nde beşeri bilimler alanında en önde gelen kurumdu. Bu yıllar Fakültenin o dönem koşulları çerçevesinde çok önemli katkılarının olduğu altın yılları olarak da anılmaktadır. Kuruluş kanunu gerekçesinde belirtilen iki temel husus, Türk kültürünü bilgi metodu ile işlemek ve ortaöğretim kurumlarına dil ve tarihimizin bilimsel ve en yeni araştırmaları ve anlayışına göre hazırlanmış öğretmen yetiştirmektir. Her iki kuruluş amacının da yeni Cumhuriyet'in heyecanını yaşayan Fakültenin hocaları, idarecileri, öğrencileri ve bu kuruma destek olanlar tarafından o dönemi kısıtlı koşulları içinde gerçekleştirilmesine büyük gayret sarf edildiği görülmektedir. Bu gayretlerin sonuçları da alınmıştır. 1940 yılındaki ilk mezunlardan itibaren Fakültenin yetiştirdiği öğrenciler, ülkenin her köşesinde öğretmen olarak görev almışlar, kendi alanlarında öğrencilerin yetiştirilmesi ve yönlendirilmesinde, Cumhuriyetin temel değerlerinin benimsenmesinde etkin olmuşlardır. Kısıtlı imkanlara ve dönemin zor koşullarına rağmen eğitim alanında büyük bir yenileşme ve gelişme çabası içinde olan Türkiye'nin öğretmen ihtiyacının karşılanmasında o yıllarda Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesinin önemli katkısı olmuştur. Buradan mezun olmuş öğretmenler, özenle oluşturulmuş çok yetkin bir öğretim kadrosunun eğitiminden geçmiş, kendi alanlarında iyi donanımlı kişilerdi. Beşeri bilimler alanında öncü konumda olan bu Fakülte ile başlayan gelenek, sonraki yıllarda yine burada yetişmiş ve diğer üniversitelerde görev yapmış akademisyenler tarafından yaygınlaştırılarak sürdürülmüştür.

Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi kurulduğunda bu alanda Türkiye'de İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesinden sonra ikinci yükseköğretim kurumu olmuştur. Cumhuriyet'in başkentinde bu fakülte yeni yapılanması ile Türkiye'nin bilim, kültür ve eğitim alanında önemli bir yer tutmuş, ilk öğretim kadrosunda yer alan yabancı hocalar ve Avrupa'da öğrenim görerek gelen ve öğretim kadrosuna katılan Türk hocalar vasıtasıyla Avrupa'da geçerli olan bir geleneğin Türkiye'deki çizgisinin, ilk döneminde temsilcisi olmuş, bir süre bu geleneği devam ettirmiştir. Özellikle Almanya'dan gelen bilim adamları ve bu geleneğe orada gördükleri eğitim ile dahil olmuş Türk hocalar Fakültede ilk yıllarda buna göre bir bilimsel yaklaşım ve öğretim sistemini uygulamışlar, bunu sonraki kuşaklara da aktarmışlardır.

Türk kültürünün bilimsel yöntemlerle incelenmesi, aynı zamanda bu fakültenin yapılanmasında da asıl bakış açısını oluşturmuştur. Tarih, dil ve coğrafya olmak üzere üç temel alanda olan yapılanmada yer alan bilim alanları, Türk tarihinin, dilinin ve coğrafyasının doğrudan ve ilgili kaynaklar yardımıyla araştırılmasına yöneliktir.

Türk dilinin araştırılması, geliştirilmesi, diğer dillerin yoğun etkisinden kurtarılarak öz benliği üzerinden gelişiminin sağlanması, Cumhuriyet Dönemi'nin kültür atılımları için de çok önemli bir yer tutmaktaydı. Atatürk'ün bu konuya olan özel ilgisi, onun Türk Dil Kurumunu kurması ve bu yolda çalışmalarını bağımsız ve etkin biçimde sürdürme imkanı sağlamasıyla ortadadır. Dil kurumunun ve bunun dışında da Türk dili konusundaki çalışmaların, araştırmaların bilimsel temelde sürdürülebilmesi, bilimsel altyapının oluşturulması ve geliştirilmesi için akademik düzeyde de yapılanma gerekiyordu. Atatürk, bu amaçla Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesinde Türk dili araştırmalarına yönelik bir yapılanmayı planlanmış ve uygulamaya koymuştu. Türk Dili ve Edebiyatı olarak adlandırılmış olan bilim alanındaki çalışmalar, diğer bilim dallarının da katkısıyla yürütülmüş, burada da yine Fakültenin amaçları doğrultusunda araştırmalar ve öğretim yapılmıştır. Fakültenin kurulduğu yıllarda yoğun olarak devam eden dilde sadeleşme çabaları ve bunun yanında Türkçenin köklü ve zengin bir dil olduğuna yönelik çabaların ifade edildiği teori kapsamında araştırmaların yapılması ve bu çabaların sürdürülmesine bu bilim alanında görev yapan akademisyenlerin katkıları önemlidir. Sadece Türk dilinin değil, Türk dilinin araştırılmasına kaynaklık edecek diğer bilim dallarının da bu Fakültenin yapısında yer almasına özen göstermişti. Nitekim 1935 yılından başlayarak Türk dili ve Türk dilini araştırılmasına temel teşkil edecek bilim alanlarında güçlü bir akademik yapılanma ve bunun sonucunda bilimsel üretim görülmektedir. Bu çabalar, ihmal edilmiş, hatta imparatorluk bünyesinde dışlanmış Türkçenin hak ettiği değere kavuşmasını, gelişerek Türkiye'nin iletişim, kültür ve bilim dili haline gelmesini sağlamıştır. Ulus-devletin temel niteliklerinden ortak dilin geliştirilmesindeki çabalarda Fakültenin bilim kadrosunun, onların ortaya koyduğu bilimsel ürünler yanında yetiştirmiş olduğu bu alanda görev alan mezunlarının katkısı önemlidir. Fakülte kadrosunda bulunmuş olan bu alanda bilim insanlarının ortaya koymuş oldukları çalışmalar, bu çabaları ve başarıları ortaya koyan ürünlerdir.

Atatürk'ün “Ne mutlu Türküm diyene” sözünde ifadesini bulan Türkiye Cumhuriyeti sınırları içinde yaşayanların bir ulus kimliğinde yeni kurulmuş devletin asli unsuru olarak kendine olan güveninin sağlanması ve geliştirilmesinde, tarih araştırmalarının ve geçmişte ulaşılmış büyük başarıların, medeniyetlerin ortaya konulması önemlidir. Fakültenin

yapılanmasında bu bakış açısının çok etkin olduğu, bu hedefe yönelik araştırmalara temel teşkil edecek bilim dallarının yer alması ve bunlarda daha ilk zamanlarda itibaren kuvvetli bir akademik kadronun ve araştırma altyapısının sağlanmasıyla anlaşılmaktadır. Türk tarihinin en eski devrelerinde kurulan büyük medeniyetlerin, Eski Çağın gelişmiş bazı medeniyetlerinin bu bağlamda ilişkilerinin ortaya konulması hedeflenmişti. Böylece yüzyıllar boyu dışlanmış, kültürel gelişimi ihmal edilmiş ulusun kimliğinin yeniden geliştirilmesi mümkün olacaktı. Fakültenin bu hedeflere doğrudan yönelik ve o dönem koşullarında çok iyi akademik donanımlı Tarih Bölümü yanında Türk tarihi açısından kaynakların araştırılması ve değerlendirilmesinde vazgeçilmez olan yan disiplinler de kurulmuştur. Onlar da dönemin en yetkin akademisyenleri ile hem araştırmalara katkıda bulunmuş hem de bunu ileriki yıllarda sürdürecektir kuşakların yetiştirilmesini sağlamışlardır. Bünyesinde dört ayrı alt disiplinin bulunduğu Tarih Bölümü, 1935 ve 1946 yılları arasında en geniş öğretim kadrosuna sahip olması ve en çok sayıda mezun vermiş olması dolayısıyla en etkin bölüm olarak göze çarpar. Öğretim kadrosunda o dönem Türkiye'sinin meşhur tarihçilerinin bulunduğu bölüm, yapılan bilimsel yayınlar, ülkenin kültürel, idari ve sosyal hayatındaki etkili yeri ile de ön plana çıkmaktadır. İlk akademik kadrosunda bulunan hocalar, araştırmalarıyla dünya tarihinde önemli yeri olan Türklerin ortaya koyduğu uygarlıkların her yönüyle bilinmesi ve anlaşılmasına katkıda bulunmuşlar, onların disiplininde yetişen kuşaklar bu araştırmaları daha da geliştirmişlerdir. Fakültenin kuruluş amaçlarının da bir yerde odak noktasında olan bu bilim alanının, diğer bilim alanlarının yapılanmasında da göz önünde tutulmuş olduğu açıktır. Türk tarihinin araştırılmasında temel kaynakları değerlendiren Sinoloji, Hindoloji, Arap dili ve Fars dili yanında Hungaroloji'nin ve Türk tarihi ve kültürünün araştırılması, incelenmesi, ortaya konulmuş çalışmalardan yararlanmanın ileri boyutlarda sağlanması için modern dillere de Fakülte bünyesinde daha başlangıçtan itibaren yer verilmesi, ulaşılmak ve geliştirilmek istenen hedefi belirlemiştir. Nitekim bu bilim alanlarında ilk yıllardan itibaren ortaya konulan bilimsel ürünler, tarihin ve kültürün araştırılmasına, değerlendirilmesine ve bunlardan yararlanılması, ulus-devletin kültürel temellerinin sağlam gelişmesine katkıda bulunmuştur. Türkiye'de o zaman dek bulunmayan bilim alanları ilk kez kurulmuş ve kısa zamanda alt yapısı oluşturularak uluslararası alanda söz sahibi olunacak düzeye ulaşılmıştır. O zamana dek Türkiye'de herhangi bir temeli bulunmayan bilim dallarının kurulup geliştirilmesinde yurt dışından getirilen hocaların çok önemli yeri bulunmakla beraber, Cumhuriyet ideolojisinin etkin uygulaması, bu bilim insanlarının, Türk aydınlanmasına ve bilim dünyasının gelişmesine yönelik çalışmalar gerçekleştirmesini ve bu doğrultuda Türk bilim insanları yetiştirmesini sağlamıştır. Bu durum

Anadolu'nun eski uygarlıklarının araştırılması konusunda arkeoloji ve Hititoloji bilimlerinin, Eski Ön Asya uygarlıklarını araştırmasında Sumeroloji biliminin, modern Avrupa medeniyetinin temelinde bulunan klasik filolojinin de aynı amaçlar doğrultusunda yönlendirilmesini sağlamıştır. Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşundan itibaren çağdaş bilim ve kültürde ileri unsurların takip edilmesi ve alınması, Atatürk'ün koyduğu çağdaş uygarlık seviyesinin üzerine çıkılması hedefi belirlenmişti. O dönemin gelişmiş uygarlıklarının temsilcisi Batı kültürünün temelinde bulunan klasik kültürü daha iyi tanımak ve anlayabilmek gerekliydi. Bu nedenle Fakültede klasik filoloji alanında da eğitim öğretime başlandığını, hiç bir temeli olmadığı halde kısa sürede bu alanda da önemli bir altyapının oluşturulduğunu ve sürdürüldüğünü görüyoruz. Bunlar bilimsel araştırma ve eğitim öğretim konularında 1935 ve 1946 yılları arasında Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi'nde büyük çabalar ve devletin sağladığı olanaklarla gerçekleştirilmiştir. Bu bilim alanlarının Türkiye'de geliştirilmesine öncülük eden yabancı bilim insanları, hemen sonrasında onların yetiştirdikleri ve yine yurt dışında bu alanlarda öğrenim görerek Fakültede görev alan bilim insanları uluslararası düzeyde çalışmalar ortaya koyarak, Türk bilim ve kültür dünyasının gelişimine çok önemli katkılar sunmuşlardır.

Bu gözde eğitim, bilim ve kültür kurumunun Cumhuriyet'in kültür politikalarını oluşturan kadrolardaki kişileri aynı zamanda bir eğitimci, araştırmacı bilim adamı olarak bünyesinde bulundurmuş olması, Fakültenin Cumhuriyet ideolojisinin gelişimi ve yerleşmesinde yer edinmiş bir kurum olduğunun bir diğer göstergesidir.

Ankara'da Fakülte bünyesinde ve yurt genelinde gerçekleştirilen bilimsel konferanslar ve araştırmalar yanında yine doğrudan Fakülte bünyesinde ve yurdun çeşitli köşelerinde halka yönelik dersler, konferanslar ve kurslarla halkın bilgi ve kültürünün geliştirilmesi gayretleri içinde olunmuştur. Fakültenin asıl görevi olan öğretim ve bilimsel etkinlikler yanında halka yönelik eğitim ve kültür konularındaki düzenli olarak halka yönelik konferanslar, Türkiye'nin çeşitli yerlerinde düzenlenen ve bir kaç gün süren konferans serileri bunlardandır. Cumhuriyet'in temel hedeflerinden olan ekonomik kalkınma ve kültürel gelişmenin sağlanmasının koşulu, halkın eğitimi ve kültür düzeyini yükseltmektir. Fakültenin bu yöndeki faaliyetleri, Cumhuriyet'in bir eğitim ve kültür kurumu olarak onun üstlendiği misyonun gerçekleştirilmesi yolundaki gayretleridir. O dönemin sınırlı imkanlarına rağmen şevk ve heyecanla sürdürüldüğü anlaşılan bu gayretler, elbette Atatürk'ün kararlı tutumuyla başlayıp devam eden aydınlanma ve çağdaş uygarlık yolundaki gelişmelere katkıda bulunmuştur. Cumhuriyet'in ilk döneminde göz önünde bulunan eğitim, bilim ve kültür kurumu Dil ve Tarih-

Coğrafya Fakültesi örneğinde ortaya konulmaya çalışılan Türkiye'nin Atatürk'ün koyduğu çağdaş uygarlık düzeyinin üzerine çıkma hedefi yolundaki çalışmalar, kendi alanlarında diğer kurumlar tarafından da bu dönemin heyecanlı atmosferi içerisinde gerçekleştirilmeye gayret edilmiş olduğu, Cumhuriyet'in temel ilkeleri doğrultusunda kısa sürede gerçekleştirilmiş ilerlemelerle de anlaşılmaktadır.

KAYNAKÇA

Arşiv

T.C. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi (BCA).

Resmi Yayınlar

Ankara Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesinin Kurulmasına Dair Kanun Layihası ve Maarif ve Bütçe Encümenleri Mazbataları (I/224).

I.Maarif Şurası, Lahika No:23, Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Esas Talimatnamesi hakkında rapor

İstanbul Darülfünunun İlgasına ve Maarif Vekaletince Yeni Bir Üniversite Kurulmasına Dair Kanun, Resmi Gazete, 6 Haziran 1933, sayı: 2420.

Soyadı Kanunu, Resmi Gazete, 2 Temmuz 1934, sayı: 2741.

Ankara'da Bir Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Kurulması Üzerine Kanun, Resmi Gazete, 22 Haziran 1935, sayı: 3035.

Köy Eğitim Kursları ile Köy Öğretmen Okullarının İdaresine Dair Kanun, Resmi Gazete, 14.7.1939, sayı: 4258.

Köy Enstitüleri Kanunu, Resmi Gazete, 22.4.1940, sayı: 4491.

Ankara Dil ve Tarih - Coğrafya Fakültesine Bağlı Bir "Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü" Kurulması Hakkında Kanun, Resmi Gazete, 22 Nisan 1942, sayı: 5090.

İstanbul Teknik Üniversitesi Hakkında Kanun, *Resmi Gazete*, 20.7.1944, sayı: 5761.

Bazı Ay Adlarının Değiştirilmesi Hakkında Kanun, *Resmi Gazete*, 15 Ocak 1945, sayı: 5905.

Cezaların Affı Hakkında Kanun, *Resmi Gazete*, 24 Temmuz 1950, sayı:7564.

TBMM Zabıt Ceridesi, 38. İnıkad, 14.6.1935, Devre V, cilt 4.

Kitap ve Kitap Bölümleri

A.Ü. Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi İlk Mezunlarından Halil İnalcık ve Mustafa Turna'nın Anıları ile Fakültemizin Tarihçesi. Ankara: Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Basımevi, 1986.

Akyüz, Yahya. *Türk Eğitim Tarihi*. Ankara: Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi yayınları, 1982.

Anadolu'nun 60 Yıllık Bilim ve Kültür Köprüsü. Yay. haz. Necdet Adabağ, H. Gazi Topdemir, Bekir Koç, Hakan Kaderoğlu, Ankara: Ankara Üniversitesi Yayınları, 2006.

Ankara Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi 1939-1940 Talebe Rehberi.

Ankara, Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Esas Talimatnamesi Hakkında Rapor.

Arslan, Lütfü. *Türk Siyasetinde Köy Enstitüleri*, Ankara: Nobel Bilimsel Eserler, 2022.

Baran, Tülay Alim. "Atatürk'ün Eğitim Düşüncesi", *Cumhuriyet Dönemi Eğitim Politikaları Sempozyumu 070-09 Aralık 2005*. Ankara2010: 19-33.

Bilici, Kenan. "Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi ve Eğitim Öğretimde Alman Bilim Kadrosu (1936-1970)", *İkinci Vatan ve Ankara Üniversitesi*. Ed. Kasım Karakütük, Ankara: Ankara Üniversitesi Yayınları, 2016: 235-268.

Beşinci Türk Dil Kurultayı 1945 Birleşimler Tutanaklar Tezler, İstanbul: 1946.

Boğazköy'den Karatepe'ye Hititbilim ve Hitit Dünyasının Keşfi. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2006.

Çadircı, Musa, Mesut Elibüyük, Bekir Koç. *Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Bir Envanter Çalışması 1935-1946*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2023.

Demir, Remzi, Doğan Atılğan. *Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi ve Beşeri Bilimlerin Yeniden İnşası Elli Portre*. Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi, 2008.

Dewey, John. *Türkiye Maarifi Hakkında Rapor*, İstanbul: Devlet Basımevi, 1939.

Dördüncü Türk Dil Kurultayı 1942 Toplantı Tutulmaları Tezler, İstanbul-Ankara: 1943.

Dündar, Can, Fatma Sevinç. *İlk Türk Hititoloğun Yaşam Öyküsü Sedat Alp*. Ankara: Türkiye Bilimler Akademisi, 2004.

Erbaş, Hayriye. *Bir Cumhuriyet Çınarı Sözlü Tanıklıklarla Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesinin 75 Yılı*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2016.

Ergün, Mustafa. *Atatürk Devri Türk Eğitimi*, Ankara: Ankara Üniversitesi DTCF Yayını, 1980.

Ertan, Temuçin F. “Alman Bilim İnsanlarının Türkiye’ye Geldikleri Dönemde Almanya ve Türkiye’deki Durum”, *İkinci Vatan ve Ankara Üniversitesi (1933-1970)*. Ed. Kasım Karakütük, Ankara: Ankara Üniversitesi Yayınları, 2016: 1-30.

Gökalp, Ziya. *Hars ve Medeniyet*, Haz. Yalçın Toker, İstanbul: Toker yayınları 1995.

Gökalp, Ziya. *Terbiyenin Sosyal ve Kültürel Temelleri*, Haz. Rıza Kardaş, İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, 1992.

Gözaydın, Nevzat. “Atatürk ve İnönü Dönemlerinde Türkiye’ye İltica Edip Fakültemizde Ders Veren Yabancı Bilim Adamları”, *Ankara Üniversitesi Dil ve TarihCoğrafya Fakültesi 66. Kuruluş Yıldönümü Anı Kitabı*. Yay. Haz.. Kıymet Giray, Hakan Kaderoğlu, Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi, 2003: 35-39.

Hirsch, Ernst E. *Anılarım*. Çev. Fatma Suphi, Ankara: TÜBİTAK Popüler Bilim Kitapları, 10. Baskı, 2005.

İhsanoğlu, Ekmeleddin. “Osmanlı Eğitim ve Bilim Müesseseleri”, *Osmanlı Devleti ve Medeniyeti Tarihi*, cilt II, Ed. Ekmeleddin İhsanoğlu, İstanbul: İslam Tarih, Sanat ve Kültür Araştırma Merkezi, 1998, 223-361.

İnalcık, Halil. “Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesinin Kuruluşu ve İlk Yılları”, *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi 66. Kuruluş Yıldönümü Anı Kitabı*. Yay. Haz. Kıymet Giray, Hakan Kaderoğlu, Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi, 2003: 199-202.

İnan, Afet. *Atatürk Hakkında Hatıralar ve Belgeler*. (Yeni baskıya hazırlayan: Arı İnan), Ankara: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2007.

İnan, Afet. “Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi. Ankara Üniversitesi Dil ve TarihCoğrafya Fakültesinin Kuruluş Hazırlıkları ve Açılışı (9 Ocak 1936)” *Cumhuriyetin 50. Yıldönümünü Anma Kitabı*. Ankara: Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Yayınları, 1974: 9-52.

Kansu, Şevket A. “Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesinin Açılışı İle İlgili Bir Anı”, *Cumhuriyetin 50.Yıldönümü Anma Kitabı*. Ankara: Ankara Üniversitesi Dil ve TarihCoğrafya Fakültesi Yayını, 1974: 53-55.

Malche, Albert. *İstanbul Üniversitesi Hakkında Rapor*. İstanbul 1939.

Milli Şef ve Cumhurreisimizin Ankara Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesini Ziyaretleri ve Fakültenin Yeni Binasında Tedrisata Başlaması, İstanbul: Maarif Matbaası 1941.

Oktay, Can. *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi yayımları Bibliyografyası 1935-1945*. Ankara: Milli Eğitim Basımevi, 1946.

Öztürk, Cemil. “Cumhuriyet Döneminde Eğitim”, *Türk İnkılap Tarihi ve Türkiye Cumhuriyeti*. Ed. Cemil Öztürk, İstanbul: İstek yayınları, 2018: 279-300.

Sakaoğlu, Necdet. *Osmanlı Eğitim Tarihi*, İstanbul: İletişim Yayınları 1991.

Süslü, Azmi. *Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesinin 50 Yıllık Tarihi*. Ankara: Ankara Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Yayınları, 1986.

Taneri, Kemal Zülfü. *Türk Edip ve Tarihçilerinden Süleyman Hüsnü Paşa'nın Hayatı ve Eserleri*, Ankara: MSB Araştırma ve Geliştirme Başkanlığı, 1963.

Turan, Şerafettin. “Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesinin Türkiye'nin Bilim, Eğitim ve Kültürel Yaşamındaki Yeri” *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi 66. Kuruluş Yıldönümü Anı Kitabı*. Yay. Haz. Kıymet Giray, Hakan Kaderoğlu, Ankara: Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Yayınları, 2003: 203-234.

Turan, Şerafettin. *Türk Devrim Tarihi*. Cilt 3/2, Ankara: Bilgi Yayınevi, 1996.

Turan, Şerafettin. *Türk Devrim Tarihi*. Cilt 4/1, Ankara: Bilgi Yayınevi, 1999.

Wildmann, Horst. *Atatürk Üniversite Reformu*. Çev. Aykut Kazancıgil ve Serpil Bozkurt, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Cerrahpaşa Tıp Fakültesi yayınları, 1981.

Makale, Bildiri ve Ansiklopedi Maddeleri

Akalın, Ş.Haluk. “Türk Dil Kurumu”, *İslam Ansiklopedisi*. 41. cilt, Ankara: Diyanet Vakfı Yayınları, 2011: 536-538.

Akkan, Erdoğan. “Coğrafya Biliminin Gelişim Sürecinde Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Coğrafya Bölümü”, *Cumhuriyetin 85. Yılına Armağan Cumhuriyet ve Dil ve TarihCoğrafya Fakültesi Uluslararası Sempozyum Bildirileri 14-16 Mayıs 2008*. Yay. Haz. Remzi Demir ve Doğan Atılgan, Ankara: Ankara Üniversitesi Yayınları, 2008: 163-167.

Akkutay, Ülker. “Atatürk’te Kültür ve Eğitim”, *DTCF Atatürk’ün 100. Doğum Yılına Armağan Dergisi*. Ankara: Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Yayınları, 1981: 1-16.

Aksan, Doğan. “Cumhuriyetle Başlayan Dil Çalışmaları ve Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesinin Katkıları”, *Cumhuriyetin 85. Yılına Armağan Cumhuriyet ve Dil ve TarihCoğrafya Fakültesi, Uluslararası Sempozyum Bildirileri, 14-16 Mayıs 2008*. Yay. Haz. Remzi Demir ve Doğan Atılgan, Ankara: Ankara Üniversitesi Yayınları, 2008: 21-27.

Aksay, Volkan. “Atatürk Dönemi Eğitim Politikalarında Kültürün Önemi ve Yeri”, *Motif Akademi Halkbilimi Dergisi*. 11/24 (2018): 415-434.

Akün, Ömer Faruk. “Mehmed Fuad Köprülü”, *İslam Ansiklopedisi*. Cilt: 28, Türk Diyanet Vakfı, 1988: 471-486.

Akyüz, Yahya. “Atatürk’ün Eğitim Düşüncesinin Kökenleri”, *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*. 8/23 (1992): 233-240.

Alagöz, Cemal. “Coğrafya Olayları-Haberler”, *Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*, cilt:1, sayı: 5 (1943), 198-200.

Arıkan, Zeki. “Halkevlerinin Kuruluşu ve Tarihsel İşlevi”, *Atatürk Yolu Dergisi*. 6/23 (1999): 261-281.

Avcı, Cemal. “Cumhuriyetin İlk Yıllarında Eğitim ve Kültür Kurumları”, *Kesit Akademi Dergisi*. 5/20 (2019): 1-10.

Aysal, Necdet. “Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Tarihçesi ve Gelişim Süreci”, *Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*. 33-34 (2004): 241-263.

Aysal, Necdet. “Anadolu Aydınlanma Hareketinin Doğuşu: Köy Enstitüleri”, *Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*, 35-36 (2005), 267-282.

Baltacı, Cahid. “Osmanlı Eğitim sistemi”, *Yeni Türkiye*. I/7 (1996): 467-470.

Batır, Betül, Filiz Meşeci Giorgetti, “Atatürk Dönemi Eğitim Politikaları (1919-1938)”. *Türk Kültürü*. 2/4 (2009): 123-138.

Bayraktar, M. Faruk. “Baltacıoğlu, İsmayıl Hakkı”, *İslam Ansiklopedisi*. Cilt: 5, Türk Diyanet Vakfı, 1992: 36-38.

Baytal, Yaşar. “Tanzimat ve II. Abdülhamit Dönemi Eğitim Politikaları”, *OTAM*, 11 (2001), 23-32.

Baytal, Yaşar. “Türkiye’de Milliyetçi Tarih Düşüncesinin Gelişimi ve Resmi Türk Tarih Tezinin Oluşumu”, *Atatürk Yolu Dergisi*, 70 (2022), 91-108.

Belge, Murat. “Kültür”, *Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi*. Cilt 5, İstanbul: İletişim Yayınları, 1983: 1287-1304.

Belge, Murat. “Türk Dilinde Gelişmeler”, *Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi*. Cilt 10, İstanbul: İletişim Yayınları, 1983: 2588-2606.

Berktaş, Halil. “Tarih Çalışmaları” *Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi*. İstanbul: İletişim Yayınları, Cilt 9, İstanbul 1983: 2455-2474.

Berktaş, Halil. “Dört Tarihçinin Sosyal Portresi”, *Toplum ve Bilim*, 54-55 (1991), 19-45.

Birinci Ankara Üniversitesi Haftası-Haberler”, *Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*, sayı: 1(1942), 135-137.

“CHP’nin VI. Büyük Kurultayı- Haberler”, *Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*, cilt: 1, sayı: 5 (1943), 193.

“Cumhurreisi İsmet İnönü Fakültede-Haberler”, *Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*, sayı:1 (1942), 133.

Çağatay, Neşet. “Türk Yüksek Öğretim Tarihine Genel Bakış”, *Belleten* 54/211 (1990), 1209-1220.

Çelebi, Nilgün. “Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesindeki Mülteci Profesörler”, *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Dergisi*. 1 (2003): 259-272.

Çelebi, Nurhayat, Erdi Kazancı, “Cumhuriyet Dönemi Eğitim Politikaları ve Yabancı Eğitim Uzmanlarının Eğitimdeki Etkileri (1923-1960)”, *Manisa Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*. 19/4 (2021): 198-218.

Dalkılıç, L. Çiğdem. “Cumhuriyetin İlk Rus Dili ve Edebiyatı Kürsüsünün Tarihçesi: Emegi Geçenler” *Cumhuriyetin 100. Yılına Armağan Kuruluşundan Günümüze Ata Yادigari Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi*. Cilt II, Ed. Levent Kayapınar vd., Ankara: Ankara Üniversitesi Yayınları, 2023: 1049-1099.

Demirtaş, Bahattin. “Atatürk Döneminde Eğitim Alanında Yaşanan Gelişmeler”, *Akademik Bakış*. 1/2 (2008): 155-176.

“Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesinde Türk Osmanlı Medeniyeti ve Sanatı Üzerine Konferanslar-Haberler”, *Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*, cilt: 1, sayı: 2 (1943), 123124.

“Dördüncü Türk Dil Kurultayı-Haberler”, *Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*, sayı:1 (1942), 133-135.

Duran, Alev. “Meşrutiyet Dönemi Eğitimdeki Yenileşme Hareketleri ve Cumhuriyet Dönemine Bıraktığı Miras”, *Cappadocia Journal of History and Social Sciences*, 8 (2017), 62-77.

Düşünceli, D. Koray. “Cumhuriyetin İlk Alman Filolojisi Kürsüsünün Yetiştirdiği Akademisyenler” *Cumhuriyetin 100. Yılına Armağan Kuruluşundan Günümüze Ata Yادigari Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi*. Cilt I, Ed. Levent Kayapınar vd., Ankara: Ankara Üniversitesi Yayınları, 2023: 125-140.

Efe, Aydın. “Süleyman Hüsnü Paşa’nın Tarih Anlayışı”, *Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 9 (2004), 207-215.

Erbaş, Hayriye. “Behice Boran’ın Türkiye’de Sosyoloji ve Sosyal Bilimlere Katkısı” *Cumhuriyetin 100. Yılına Armağan Kuruluşundan Günümüze Ata Yادigari Dil ve TarihCoğrafya Fakültesi*. Cilt II, Ed. Levent Kayapınar vd., Ankara: Ankara Üniversitesi Yayınları, 2023: 1121-1140.

Erdoğan, İnci. “Cumhuriyetin 100. Yılında Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Sinoloji Anabilim Dalının Çin Dili ve Araştırma Çalışmalarına Yaptığı Katkıları” *Cumhuriyetin 100.*

Yılına Armağan Kuruluşundan Günümüze Ata Yادigari Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi. Cilt II, Ed. Levent Kayapınar vd., Ankara: Ankara Üniversitesi Yayınları, 2023: 741-754.

Eren, Hasan. “Gabain, Annemarie von”, *İslam Ansiklopedisi*. Cilt: 13, Türk Diyanet Vakfı, 1996: 267.

Ergün, Mustafa. “Türk Eğitim Devrimi: Temel İlkeler ve Gelişim Süreci”, *Cumhuriyet Dönemi Eğitim Politikaları Sempozyumu 07-09 2005*. Ankara 2010: 35-52.

Eroğlu, Haldun. “Saygın Bir Profesörün Ardından: Hikmet Yavuz Ercan” *Cumhuriyetin 100. Yılına Armağan Kuruluşundan Günümüze Ata Yادigari Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi*. Cilt II, Ed. Levent Kayapınar vd., Ankara: Ankara Üniversitesi Yayınları, 2023: 1261-1301.

Erol, A. Sevim, Timur Gültekin, Ceren Aksoy Sugiyama. “Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesinde Atropolojinin Tarihsel Gelişimi” *Cumhuriyetin 100. Yılına Armağan Kuruluşundan Günümüze Ata Yادigari Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi*. Cilt I, Ed. Levent Kayapınar vd., Ankara: Ankara Üniversitesi Yayınları, 2023: 35-70.

Ertek, Ahmet. “Mesleki Bir Yapı: Türk Coğrafya Kurumu; Akademik Faaliyetleri ve Türk Coğrafyasına Katkıları”, *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi*. Cilt 18, sayı 35 (2020): 255-277.

Eyice, Semavi. “Atatürk’ün Büyük Bir Tarih Yazdırma Teşebbüsü, Türk tarihinin Ana Hatları”, *Belleten* 32/128 (1968), 509-526.

“Fakültemizde Kütüphanecilik Kursu- Haberler” *Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*, cilt:1, sayı: 4 (1943), 133.

Grothusen, Klaus-Detlev. “1933 Yılından Sonra Alman Bilim Adamlarının Türkiye’ye Göçü”, *Belleten*. 45/2 (1981): 537-551.

Güler, Türkan Banu ve Hülya Boyana. “ Eskiçağ Tarihi Anabilim Dalı ve Halil Demircioğlu İle Firuzan Kınal’ın Eskiçağ Tarihi Çalışmalarına Katkıları” *Cumhuriyetin 100. Yılına Armağan Kuruluşundan Günümüze Ata Yادigari Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi*. Cilt II, Ed. Levent Kayapınar vd., Ankara: Ankara Üniversitesi Yayınları, 2023: 1199-1212.

Güvenç, Sıla Şenlen. “İngiliz Dili ve Edebiyatı Kürsüsü Öğretim Üyeleri Saffet Korkut, Orhan Burian İle İrfan Şahinbaş’ın Tiyatro Çalışmalarına Katkıları” *Cumhuriyetin 100. Yılına Armağan Kuruluşundan Günümüze Ata Yادigari Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi*. Cilt I, Ed. Levent Kayapınar vd., Ankara: Ankara Üniversitesi Yayınları, 2023: 277-317.

Halaçoğlu, Yusuf. “Türk Tarih Kurumu”, *İslam Ansiklopedisi*. 41. cilt, Ankara: Diyanet Vakfı Yayınları, 2011: 547-549.

(İnan), Afet. “Atatürk ve Tarih Tezi”, *Belleten*. 3/10 (1939): 243-246.

İnan, Afet. “Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesinin Kuruluş Hazırlıkları Üzerine”, *Tarih Araştırmaları Dergisi*. 1 (1957): 1-16.

Kara, Abdullah. “Türkiye’de Alfabe Değişiminden Sonra Yeni Harflerin Yaygınlaştırılması ve Halk Eğitiminde Millet Mekteplerinin Rolü ve Önemi”, *Oğuz-Türkmen Araştırmaları Dergisi*, 4/1 (2020): 114-141.

Karakaya, Ebru. “Yetkin, Suut Kemal”, *İslam Ansiklopedisi*. Cilt: 43, Türk Diyanet Vakfı, 2013: 507-508.

Karal, Enver Ziya. “Tanzimat’tan Sonra Türk Dili Sorunu”, *Tanzimat’tan Cumhuriyet’e Türkiye Ansiklopedisi*, cilt 2, İstanbul: İletişim Yayınları 1985, 314-322.

Karaömerlioğlu, M. Asım. “The People’s Houses and the Cult of the Peasant in Turkey”, *Middle Eastern Studies*, 34/4 (1998), 67-91.

Kayalı, Yalçın. “DTCF’de Hindoloji’nin Tarihi ve Ruben Ekolü Üzerine Kısa Bir Değerlendirme” *Cumhuriyetin 100. Yılına Armağan Kuruluşundan Günümüze Ata Yadigarı Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi*. Cilt I, Ed. Levent Kayapınar vd., Ankara: Ankara Üniversitesi Yayınları, 2023: 673-686.

Kaynar, Reşat. “Atatürk’ün Kültür ve Eğitim Anlayışı” *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*. 2/6 (1986): 579-583.

Kılıç, Fahri. “Yeni Türk Alfabesinin Kabulünde Dil Heyetinin Yürüttüğü Çalışmalar”, *Cumhuriyet Tarihi Araştırmaları Dergisi*. 16/32 (2020): 797-825.

Kısıklı, Emine. “Atatürk Döneminde Cumhuriyet Kültürünü Yerleştirme Çabaları Çerçevesinde Halkevleri ve Millet Mektepleri”, *Batman Üniversitesi Yaşam Bilimleri Dergisi*. 1/1 (2020): 331-340.

Kökten, Kılıç. “Doğu Anadolu Kars Bölgesinin Tarih Öncesi Araştırmalarına Dair İlk Not-Haberler”, *Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*, cilt: 1, sayı: 2 (1943), 119-121.

“Kütüphanecilik-Haberler”, *Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*, sayı: 1 (1942), 141-142.

Kocatürk, Utkan. “Atatürk’ün Üniversite Reformu İle İlgili Notları”, *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*. I/1 (1984): 3-55.

Koç, Bekir. “Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesinin Kurulma Sürecindeki Düşünsel ve Kültürel İklim Üzerine Bazı Gözlemler” *Cumhuriyetin 100. Yılına Armağan Kuruluşundan Günümüze Ata Yادigarı Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi*. Cilt I, Ed. Levent Kayapınar vd., Ankara: Ankara Üniversitesi Yayınları, 2023: 1-31.

Koç, Bekir. “Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesinin Kuruluş Süreci, İlk Mezunları ve Halil İnalcık”, *OTAM*. 40 (2016): 27-43.

Külebi, Cahit. “Türk Dili”, *Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi*. Cilt 9 ve 10, İstanbul: İletişim Yayınları, 1983: 2575-2587.

“Maarif Şurası-Haberler”, *Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*, cilt: 1, sayı: 3 (1943), 138.

Mumcu, Ahmet. “Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Neden ve Nasıl Kuruldu?”, *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*. 44/1-4 (1995): 541-552.

Ortaylı, İlber. “Harf Devrimi Üzerine Bir Değerlendirme”, *Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi*. Cilt 5, İstanbul: İletişim yayınları, 1983: 1296-1297.

Ortaylı, İlber. “Tanzimat”, *Tanzimat’tan Cumhuriyet’e Türkiye Ansiklopedisi*, cilt 6, İstanbul: İletişim Yayınları 1985, 1547.

Özcan, Abdülkadir. “Tarih-i Osmani Encümeni”, *İslam Ansiklopedisi*. 40.cilt, Ankara: Diyanet Vakfı yayınları, 2011: 83-86.

Özgen, Nurettin, Rüya Bayar, Erkan Yılmaz, Kerime Karabacak. “Türkiye Coğrafyası Anabilim Dalının Kuruluşu ve Gelişimi Üzerine Bir Değerlendirme” *Cumhuriyetin 100.*

Yılına Armağan Kuruluşundan Günümüze Ata Yادigarı Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi. Cilt I, Ed. Levent Kayapınar vd., Ankara: Ankara Üniversitesi Yayınları, 2023: 495-531.

Özgür, E. Murat, Erdem Bekaroğlu, Ayla Deniz, M. Murat Yüceşahin. “Gelenegin İzinde: Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesinde Bölgesel Coğrafyanın Tarihi (1935-2023)” *Cumhuriyetin 100. Yılına Armağan Kuruluşundan Günümüze Ata Yادigarı Dil ve TarihCoğrafya Fakültesi*. Cilt I, Ed. Levent Kayapınar vd., Ankara: Ankara Üniversitesi Yayınları, 2023: 413-494.

“Prof. Humprey’in Konferansı-Haberler”, *Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*, cilt: 1, sayı: 4 (1943), 132.

Rohde, George. “Galatya’nın Olimpos Dağı’nın Keşfi İçin Yapılan Tetkik Gezisi hakkında Rapor- Haberler”, *Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*, sayı:1 (1942), 137-139.

Saatçi, M. Begüm. “Müderislikten Büyükelçiliğe Bir Yakınçağ Tarihi Uzmanı Ali Muzaffer Göker”, *Cumhuriyet Tarihi Araştırmaları Dergisi*. 23 (2016): 213-248.

Sakaoğlu, Saim. “Türk Dili Tetkik Cemiyeti’nin Kuruluşu ve Atatürk”, *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı-Belleten*. 39 (1991): 19-29.

“Serbest Dersler- Haberler”, *Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*, cilt: 1, sayı:2 (1943),122-123.

Sertkaya, Osman F. “Banguoğlu, Hasan Tahsin”, *İslam Ansiklopedisi*. Cilt: 5, Türk Diyanet Vakfı, 1992: 57-59.

Sezer Feyzioğlu, Hamiyet. “Cumhuriyetin 100. Yıl Döneminde DTCTF’de Ord. Prof. Enver Ziya Karal ve Prof. Dr. Yücel Özkaya” *Cumhuriyetin 100. Yılına Armağan Kuruluşundan Günümüze Ata Yadigarı Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi*. Cilt II, Ed. Levent Kayapınar vd., Ankara: Ankara Üniversitesi Yayınları, 2023: 1357-1366.

Siler, Abdurrahman. “Darülfünun’un Kurtuluş Savaşı ve İnkılaplara Bakışı”, *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, 11/31 (1995), 177-186.

Sümer, M. Doğançan ve Hayriye Erbaş. “Niyazi Berkes’in Türkiye’de Sosyoloji ve Sosyal Bilimlere Katkısı” *Cumhuriyetin 100. Yılına Armağan Kuruluşundan Günümüze Ata Yadigarı Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi*. Cilt II, Ed. Levent Kayapınar vd., Ankara: Ankara Üniversitesi Yayınları, 2023: 1141-1154.

Süslü, Azmi. “Cumhuriyet Dönemi’nin Türk Kültürüne Bakışı ve Kültür Politikaları”, *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*. 11/31 (1995): 21-42.

Şahin, Kamil. “Günaltay, Mehmet Şemsettin”, *İslam Ansiklopedisi*. Cilt: 14, Türk Diyanet Vakfı, 1996: 286-288.

Şakiroğlu, Mahmut H. “ Bayur, Yusuf Hikmet”, *İslam Ansiklopedisi*. Cilt: 5, Türk Diyanet Vakfı, 1992: 282-283.

Tangülü, Zafer, Oğuzhan Karadeniz, Sinan Ateş, “Cumhuriyet Dönemi Eğitim Sistemimizde Yabancı Uzman Raporları (1924-1960)”, *Turkish Studies*, 95/5 (2014), 18951910.

Taş, Hülya. “DTCF’de Annales Ekolü’nün İzinde Bir Kürsü: Yeniçağ Tarihi Anabilim Dalı” *Cumhuriyetin 100. Yılına Armağan Kuruluşundan Günümüze Ata Yadigarı Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi*. Cilt II, Ed. Levent Kayapınar vd., Ankara: Ankara Üniversitesi Yayınları, 2023: 1303-1323.

Tekeli, İlhan. “Osmanlı İmparatorluğu’ndan Günümüze Eğitim Kurumlarının Gelişimi”, *Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi*. Cilt 3, İstanbul: İletişim Yayınları, 1983: 649673..

Toprak, Zafer. “Erken Cumhuriyet’in Bilimi: Antropoloji Türkiye’de Fizik Antropolojinin Doğuşu”, *Toplumsal Tarih*. 204 (2010): 26-33.

Turan, Şerafettin. “Türk Aydınlanmasında Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesinin Yeri”, *Cumhuriyetin 85. Yılına Armağan Cumhuriyet ve Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi, Uluslararası Sempozyum Bildirileri. 14-16 Mayıs 2008*, Yay. Haz. Remzi Demir ve Doğan Atılğan, Ankara: Ankara Üniversitesi Yayınları, 2008: 3-20.

Yalçın, Ahsennur, Seda Kula. “An Innovation Building of The Early Turkish Republican Period: İkinci Evkaf Apartmanı”, *Gazi University Journal of Science*. 12-3 (2024), 431-445.

Yılmaz, Hakan. “Vefeyât Müverrihler Semâsının Gurûb Eden Güneşi: “Şeyhü’lMüverrihîn” Halil İnalçık (1916 - 2016)”, *Akademik İncelemeler Dergisi*. 2 (2016): 217-231.

Zülfikar, Hamza. “Güneş Dil Teorisi ve Türkçenin sadeleşmesindeki Yeri”, *Cumhuriyetin 85. Yılına Armağan Cumhuriyet ve Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi, Uluslararası Sempozyum Bildirileri, 14-16 Mayıs 2008*, Yay. Haz. Remzi Demir ve Doğan Atılğan, Ankara: Ankara Üniversitesi Yayınları, 2008, 29-38.

Süreli Yayınlar

Akşam

Anadolu

Cumhuriyet

Haber

Halkın Sesi

Kızılay

Kurun

Son Posta

Son Telgraf

Tan

Tanin

Ulus

Uyanış

Vakit

Vatan

Yeni Asır

Yeni Sabah

EKLER

EK 1: Resmi Gazete, 22 Haziran 1935, DTCE Kurulus Kanunu

T.C. Resmî Gazete

Teslis tarihi: 7 Teşrinievvel 1336

İdare ve gayri işleri için Bazı Mevazıat Müdârlarına müracaat olma.	21 HAZİRAN 1935 CUMARTESİ	SAYI: 3035
---	------------------------------	------------

KANUNLAR

hi: 14/6/1935

altında olmak ve
a ile bu bankanın
seçilecek iki kişi
edilmek üzere bir

heyetin vazifesi
n mübayaat etmek
malî ve ikhtisadî

: kararları Maliye

idare edilen mül-
n bankalar sahib
aman sandığı idar-

ı veya hususî bir
: olan bankalarla
sseseler ve bunla-
hivillerini satmak
ma mübayaat ede-
bile elâkeli mües-
selerinin ellerinin
m döviz hesapları
milyon liraya ka-
dır. Bu sermaye-

grazis kupon ve

ddesi muhbirin
elleri.
mı zamana uğra-
ı ve ikramiyelerle
elleri.

nci maddesi mu-
siden ve edilecek
ankada muhafaza
naktır.
nlanan tahvillerin
anr.
m, bütçede nâzım

ab neticeleri, her
m dâire reislerin-
müştereken tetkik

ı reis ve azalara
et ve haklı bizzat

Ankara'da bir Dil ve Tarih - Coğrafya Fakültesi kurulması üzerine kanun

Kanun No: 2795

Kanun Tarihi: 14/6/1935

Madde 1 — Ankara'da bir (Dil ve tarih - coğrafya fakül-
tesi açmak için Kültür Bakanlığına yetke verilmiştir.

Madde 2 — Bu fakülteyi yönetecek işyartının derece, sa-
yı ve aylıkları ilâk (1) sayılı çizelgede gösterilmiştir.

Bu çizelgede gösterilen işyartılar kadrosu Maarif Vekâleti
merkez teşkilâtı ve vazifeleri hakkındaki 2287 sayılı kanunun
23 üncü maddesine bağli çizelgeye eklenmiştir.

Madde 3 — Fakültece talebeden alınacak yazılma, okuma,
yoklama, seminer ve şehadetname harc ve keseneklerinin tut-
tarı ve toplanması yolları Finans ve Kültür Bakanlıklarınca kar-
arlaşılır.

Madde 4 — Fakültenin öğretim ve yönetim işleri Kültür
Bakanlığınca yapılacak bir öğretille saptanır.

Muvakkat Madde 1 - Fakültenin bağli (2) sayılı çizel-
gede gösterilen uzmanlarla yöneten işyartıları kadrosu 1935
malî yılı Muvazene-i Umumiye kanununun 5 inci maddesine
bağli (D) cetvelinin Kültür Bakanlığı kısmına eklenmiştir.

Muvakkat Madde 2 — Fakültede 1935 malî yılı içinde
kullanılacak kesenekli öğretmenler kadrosu ile fakültenin bütün
masrafları Kültür Bakanlığının 1935 malî yılı bütçesine konula-
cak paraya göre Bakanlar kuruluınca saptanır.

Madde 5 — Bu kanun yayın tarihinden yürür.

Madde 6 — Bu kanunun hükümlerini Finans ve Kültür
bakanları yürütür.

20/6/1935

2287 numaralı Kanun, 2434 sayılı Resmî Gazetede tir...

Çizelge (1)

Derece	Memuriyetin unvanı	Aded	Maaş
8	Dekan kâtibî	1	45
10	Kalem âmiri	1	35
12	Dahiliye memuru	1	25
12	Kâtib	1	25
12	Kütüphane memuru	2	25
12	Hesab memuru	1	25

Çizelge (2)

İşyartının adı	Sayı	Kazancı
Dekan	1	200
Enstitü direktörü	1	50
Dâktilo	1	160
"	1	80
Hademe (1)	10	450
Uzmanlar		
Fotografçı	1	150
Desinatör	1	250
Kartografçı	1	150

(1) Sayı ve maaşları ve ayda en çok (40) liraya geçmemek üzere her liri-
nin altıda birini saptanmış geçeceği bakanlar gâya bulantıkça gösterilecek
olunacaktır.

S. Sayısı : 178

Ankara dil ve tarih - Coğrafya fakültesinin kurulmasına dair kanun lâyihası ve Maarif ve Bütçe encümenleri mazbataları (1/224)

T.C.
Başvekâlet
Kararlar Müdürlüğü
Sayı : 6/1607

23-V-1935

T. B. M. M. Yüksek Reisliğine

Ankara Dil ve Tarih - Coğrafya fakültesinin kurulmasına dair Maarif vekilligince hazırlanan ve İcra Vekilleri Heyetince 20-V-935 te Yüksek Meclise arzı kararlaştırılan kanun lâyihası esbabı mucibe ve Maliyenin tezkeresi suretile birlikte sunulmuştur.

Başvekil
İ. İnönü

Mucib sebebler

Hükümet merkezimizde bir taraftan Türk kültürünü bilgi metodu ile işleyecek bir tetkik ve araştırma müessesesine olan ihtiyaç diğer taraftan orta tahsil müesseselerimize ulusal dil ve tarihimizin ilmi ve en yeni telekkilerine göre hazırlanmış muallim yetiştirmek ve bu günkü muallimlerin bu yönden bilgilerini tamamlamak lüzumu Ankarada bir dil ve Tarih - Coğrafya Fakültesi kurulmasını icab ettirmiştir.

Evvelece Tarih - Coğrafya ve Arkeoloji Enstitülerini ihtiva etmek üzere «Ankara Tarih-Coğrafya Fakültesi» adı altında 150 000 liralık tahsisat ile kurulacak fakülte için sevk edilmiş olan kanun projesi geri alınmış ve bu fakülteye bir dil enstitüsü ilâve edilmek suretile «Ankara Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi» nin kurulmasını istihdaf eden ilişik muaddel proje tanzim olunmuştur. Bu yeni projeye göre dil enstitüsü de dahil olduğu halde fakültenin bu yıl kurulabilmesi içi evvelece tesbit edilmiş olan 150 000 liralık tahsisata daha 100 843 lira ilâve edilmesi icab etmektedir. Bu yüz bin küsur liranın vekâletimiz bütçesinden herhangi bir şekilde tasarruf edilmek suretile teminine imkân yoktur. Binaenaleyh evvelece tesbit edilmiş olan 150 000 liranın Hazinece 250 843 liraya iblâğı zaruridir.

İlişik kanun lâyihasının ikinci maddesinde görüleceği üzere, fakültenin yalnız idare memurlarının derece, aded ve maaşlarını gösterir bir cetvel tanzim edilmiştir.

Fakülte henüz yeni kurulmakta olan bir müessese olacağına göre teccüs devresini teşkil edecek ilk birkaç sene için tedris heyetine ücret verilmesi münasib olacağı düşünülmüş ve bunların sayı ve ücretlerinin tesbiti bütçeye konacak tahsisat dahilinde olmak şartile Bakanlar Duruşuna bırakılmıştır. İdare memurları ile mütehasıs müstahdemlerin ücretlerinin ilişik 2 sayılı cetvelde göre D cetveline konması lâzım gelmektedir.

1935 malî yılı bütçesine bu fakülte için konacak tahsisatın müfredatı ilişik 3 sayılı cetvelde gösterilmiştir. Lâyihanın 3 üneü maddesinde mevzu bahis ücret, kaydiye ve harçlar İstanbul üniversitesi için kabul edilmiş esaslar dairesinde vekâletimizle Maliye vekâleti tarafından tesbit edilecektir.

Maliye vekilliğinin bütçe 456/13442 sayılı ve 12-V-1935 tarihli tezkeresi suretidir

Başvekâlete

Önce yalnız tarih, coğrafya Enstitülerini toplayan fakültenin bu gez bir de dil enstitüsünü içine alması lâzımgeldiğinden buhale göre değiştirilen kanun lâyihasının Büyük Millet Meclisine takdimine ve evvelce 150 000 lira olarak verilmesi kararlaştırılan tahsisatın bu sebeble 250 843 liraya çıkarılmasına dair olup Hazineye havale buyurulan Maarif vekâletinin 4 - V - 1935 tarih ve 8346 sayılı tezkeresiyle ekleri mütalea ve tetkik olundu.

Gelir kaynaklarımızın azamî vüsat ve müsaadesine göre tanzim edilen 1935 bütçesine göre Ankarada kurulacak olan ve önce tarih, coğrafya fakültesi ismi verilen bu müessese için 150 000 lira verilmesi tekrarrür etmiş ve bu tahsisatın tezyidine maddeten imkân bulunmamış olduğu cihetle bu defa Dil enstitüsünü de içine alması kararlaştırılan mezkûr fakültenin 1935 senesi içinde 150 000 lira ile tedviri ve bu paranın yetişmemesi halinde müşarünileyh Vekâlet bütçesinin diğer tasarrufu mümkün tertiplerinden münakale suretile temini şartile kanun lâyihasının Yüksek Meclise sunulmasına müsaade buyurulmasını dilerim.

Maarif encümeni mazbatası

T. B. M. M.

Maarif encümeni

Karar No. 10

Esas No. 1/224

3 - VI - 1935

Kamutay Başkanlığına

Ankarada bir dil, tarih, coğrafya fakültesi kurulması hakkında Başbakanlıktan gelen 23 Mayıs 1935 tarihli kanun taslağı komisyonumuzda incelendi:

Kültür bakanının komisyonumuzdaki diyevi de dinlendikten sonra kanun taslağı esas bakımından yerinde görüldü. Heride fakülteleri toplayarak bir « Ankara üniversitesi » kurulması dileğinde bulunan komisyonumuz, kanunu türkçe yazmış ve gereği yapılmak üzere Yüce baş-

kanlığa sunmuştur.

Kültür Komisyonu Başkanı

Erzurum

Nafi Kansu

Üye

Giresun

H. Tarık Us

Üye

Manisa

Kâzım Namî Duru

Üye

İzmir

H. Aksoy

Üye

Ordu

H. Yalman

Bu R. Raportörü

Trabzon

H. Ülkümen

Üye

Konya

Şevket Dağ

Üye

Trabzon

S. Hizal

Bütçe encümeni mazbatası

T. B. M. M.

Bütçe encümeni

Mazbata No. 105

Esas No. 1/224

10 - VI - 1935

Yüksek Reisliğe

Ankara dil ve tarih, coğrafya fakültesinin kurulmasına dair olub Başvekâletin 23 - V - 1935 tarih ve 6/1607 sayılı tezkeresi ile Yüksek Meclise gönderilen kanun lâyihası Kültür komisyonunun mazbatasile birlikte encümenimize verilmiş olmakla Kültür bakanı Abidin Özmen hazır olduğu halde okundu ve konuşuldu:

Teklif olunan kanun lâyihası encümenimizce de esas itibarile kabul edilmiş ve Kültür komisyonunun hazırladığı metin üzerinde şekil ve tatbikat noktasından bazı değişiklik yapılmakla beraber 1935 mali yılı zarfında kullanılacak ücretli memur ve müstahdemlere aid cethelde yazılı daktiloların ücreti de 60 liradan

50 liraya indirilmiştir.

Müstacelen müzakeresi dileğile Umumi heyetin tasvibine konmak üzere Yüksek Reisliğe sunuldu.

Reis	Reis V.	M. M.
Burdur	Isparta	Trabzon
M. Şeref Özkan	Mükerrem Ünsal	Sırrı Day
Kâtib		
İstanbul	Çorum	Diyarbakir
F. Öymen	M. Cantekin	R. Bekit
Erzurum	Gümüşane	Kayseri
A. Akyürek	D. Sakarya	M. Kerven
Manisa	Muş	Sivas
T. Türkoğlu	Ş. Çiloğlu	Remzi Çiner

HÜKÜMETİN TEKLİFİ

Ankara Dil ve tarih - Coğrafya fakültesinin kurulmasına dair kanun lâyihası

MADDE 1 — Kültür bakanlığı Ankara'da, 1 Haziran 1935 gününden başlamak üzere bir Dil ve Tarih - Coğrafya fakültesi kuracaktır.

MADDE 2 — Bu fakülteyi çevirecek memurların derece, sayı ve aylıkları bağlı (1) sayılı cetvelde gösterilmiştir.

MADDE 3 — Fakültece talebeden alınacak okutma, şahadetname, yoklama kayıd ve seminer harç ve ücretleri miktarı ve bunların nasıl toplanacağı Kültür ve Maliye bakanlıklarınca kararlaştırılır.

MADDE 4 — Fakültede okutma ve çevirme işleri Kültür bakanlığınca yapılacak bir talimatname ile belli edilir.

BİRİNCİ İĞRETİ MADDE — Fakültenin müteahhası müstahdemlerine ve çevirme memurlarına aid ücretler 1935 bütçesinin (D) cetveline konulmuştur.

İKİNCİ İĞRETİ MADDE — Bütçeye konulacak tahsisata göre olmak şartile okutanların ücretli kadrosu Bakanlar Duruşunca kararlaştırılır.

MADDE 5 — Bu kanun 1 Haziran 1935 den sayılır.

MADDE 6 — Bu kanunun buyuruklarını Maliye ve Kültür bakanları yapacaktır.

20 - V - 1935

Bş. V.	Ad. V.	M. M. V.
I. İnönü	Ş. Saracoğlu	K. Özalp
Da. V.	Ha. V. V.	Mal. V.
Ş. Kaya	Ş. Kaya	F. Ağralı
Mf. V.	Na. V.	İk. V.
Ab. Özmen	A. Çetinkaya	Celâl Bayar
S. İ. M. V.	G. İ. V.	Zr. V.
Dr. R. Saydam	Rana Tarhan	M. Erkmen

MAARİF ENCÜMENİNİN DEĞİŞTİRİŞİ

Ankara'da bir Dil ve tarih - coğrafya fakültesi kurulması üzerine kanun taslağı

MADDE 1 — Kültür bakanlığında Ankara'da bir « Dil ve tarih - coğrafya fakültesi » açmak yetkisi verilmiştir.

MADDE 2 — Bu fakülteyi yönetecek işyarlarm derece, sayı ve aylıkları ilişik (1) sayılı çizelgede gösterilmiştir.

MADDE 3 — Fakültece talebeden alınacak yazılma, okuma, yoklama, seminer ve şahadetname ve harç ve keseneklerinin tutarı ve toplanması yolları Finans ve Kültür Bakanlırmca kararlaştırılır.

MADDE 4 — Fakültenin öğretim ve yönetim işleri Kültür bakanlığınca yapılacak bir öğre nekle saptanır.

BİRİNCİ GEÇİGEN MADDE — Fakültede çalıştırılacak uzmanlarla yönetim işyarlarmın kesenekleri 1935 bütçesinin (D) çizelgesine konulmuştur.

İKİNCİ GEÇİGEN MADDE — Kesenekli öğretmenler kadrosu, bütçeye konulacak paraya göre Bakanlar Kurulunca saptanır.

MADDE 5 — Bu kanunun hükmü 1 Haziran 1935 tarihinden yürür.

MADDE 6 — Bu kanunun hükümlerini Finans ve Kültür bakanları yürütür.

(S. Sayısı : 178)

BÜTÇE ENCÜMENİNİN DEĞİŞTİRİŞİ

MADDE 1 — Ankarada bir (Dil ve tarih - coğrafya fakültesi) açmak için Kültür bakanlığına yetge verilmiştir.

MADDE 2 — Bu fakülteyi yönetecek işyarlarn derece, sayı ve aylıkları ilişik (1) sayılı çizelgede gösterilmiştir.

Bu çizelgede gösterilen işyarlarn kadrosu Maarif vekâleti merkez teşkilât ve vazifeleri hakkındaki 2287 sayılı kanunun 23 ncü maddesine bağılı çizelgeye eklenmiştir.

MADDE 3 — Kültür komisyonunun 3 ncü maddesi aynen.

MADDE 4 — Kültür komisyonunun 4 ncü maddesi aynen.

BİRİNCİ MUVAKKAT MADDE — Fakültenin bağılı (2) sayılı çizelgede gösterilen uzmanlarla yönetim işyarlarn kadrosu 1935 malî yılı muvazenei umumiye kanununun 5 ncü maddesine bağılı (D) cetvelinin Kültür bakanlığı kısmına eklenmiştir.

İKİNCİ MUVAKKAT MADDE — Fakülte- de 1935 malî yılı içinde kullanılacak kesenekli öğretmenler kadrosu ile fakültenin bütün masrafları Kültür bakanlığının 1935 malî yılı bütçesine konulacak paraya göre Bakanlar kurulunca saptanır.

MADDE 5 — Bu kanun yayını tarihinden yürür.

MADDE 6 — Kültür komisyonunun maddesi aynen.

Hükümetin teklifine bağlı cetvel No. (1)

D.	Memuriyetin unvanı	Aded	Maaş
8	Dekan kâtibi	1	45
10	Kalem âmiri	1	35
12	Dahiliye memuru	1	25
12	Kâtib	1	25
12	Kâtiüpane memuru	2	25
12	Hesab memuru	1	25

Maarif encümeninin değiştirilmesine bağlı çizelge

No. (1)

D.	İşyarlığın adı	Sayı	Aylık
8	Dekan kâtibi	1	45
10	Kalem buyurmanı	1	35
12	İç işyari	1	25
12	Sekreter	1	25
12	Kitabsaray işyari	2	25
12	Sayış işyari	1	25

*Bütçe encümeninin değiştirilmesine bağlı
cetveller*

Hükümetin (1) sayılı çizelgesi aynen

Çizelge (2)

İşyarlığın adı	Sayı	Kesenek
Dekan	1	200
Enstitü direktörü	4	50
Daktilo	2	50
Hademe [1]	10	450
<i>Uzmanlar</i>		
Fotoğrafçı	1	150
Desinetör	1	150
Kartografçı	1	150

[1] Sayı ve parayı ve ayda en çok (40) lirayı geçmemek üzere her birinin aylığı tutarını saptamak yetkisi bakanlığın veya bakanlıkça gösterilecek orunundur.

(S. Sayısı : 178)

T. B. M. M.

ZABIT CERİDESİ

Otuz sekizinci inikad

14 - VI - 1935 Cuma

Mündericat

	Sayıfa		Sayıfa
1 — Sabık zabıt hulâsası	183	mazbatası (3/124)	186
2 — Havale edilen evrak	183:184	6 — 1930 yılı Hazine hesabı umumisi hakkında tanzim kılman mutabakat beyannamesinin sunulduğuna dair Divanı muhasebat riyaseti tezkere ile 1930 yılı son hesabı hakkında kanun lâ-yihası ve Divanı muhasebat encümeni mazbatası (3/13, 1/108)	186,195,230:233
3 — Riyaset divanının Heyeti umumiye maruzatı	184	7 — Türkiye Cumhuriyetile Yugoslavya Hükümeti arasında aktedilen afyon anlaşmasının tasdikına dair kanun lâ-yihası ve Hariciye ve İktisad encümenleri mazbataları (1/217)	186,187,190,195,233:236
1 — Sayın üyelerden bazılarına izin verilmesi hakkında Büyük Millet Meclisi Riyaseti tezkeresi	185	8 — Türkiye ile Bulgaristan arasında akte-dilib 11 mart 1935 tarihinden itibaren 2 ay uzatılmış olan ticaret anlaşması ile tediyatın tanzimine müteallik mukavelename bir ay daha uzatıldığından 2294 sayılı kanunun 3 ncü maddesine göre keyfiyetin tasdikı hakkında Başvekâlet tezkeresi ve Hariciye ve İktisad encümenleri mazbataları (3/113)	186,187,190,195,236:239
2 — Aydın sayısları Abidin Özmenin sayıslarıktan istifası	202	9 — Ankara su tesisatı için Maliye ve Dahiliye vekillerine verilen taahhüd izninin uzatılması hakkında kanun lâ-yihası ve Bütçe encümeni mazbatası (1/168)	187,190,195,239:242
3 — Kütahya sayısları Receb Peker ve arkadaşlarının Meclisin tatili hakkındaki takriri	229	10 — Amortisman sandığı hakkında kanun lâ-yihası ve Maliye ve Bütçe encümenleri mazbataları (1/140)	187:189,190,195,242:245
4 — Müzakere edilen maddeler	186,229	11 — Ankara Dil ve tarih - coğrafya fakültesinin kurulmasına dair kanun lâ-yihası ve Maarif ve Bütçe encümenleri mazbataları (1/224)	189:190,195,246:249
1 — Balıkesir mebtusu Hayrettin Karanın teşrii masuniyetinin kaldırılması hakkında Başvekâlet tezkeresi ve Adliye ve teşkilâtı esasiye encümenlerinden mürekekb Muhtelit encümen mazbatası (3/110)	186	12 — Dahilî istihlâk vergisi kanununun 10 ncü maddesinin tefsiri hakkında Başvekâlet tez-	
2 — Esbabı mücbire ve zaruriye dolayısıyla takib ve tahsiline imkân görülemeyen borçların terkin hakkında Başvekâlet tezkeresi ve Teşkilâtı esasiye ve Bütçe encümenleri mazbataları (3/79)	186		
3 — Eylül : ikinci teşrin 1934 aylarına aid üç aylık raporun sunulduğuna dair Divanı muhasebat riyaseti tezkeresi ve Divanı muhasebat encümeni mazbatası (3/108)	186		
4 — Kânunuevvel 1934 : şubat 1935 aylarına aid üç aylık raporun sunulduğuna dair Divanı muhasebat riyaseti tezkeresi ve Divanı muhasebat riyaseti tezkeresi ve Divanı muhasebat encümeni mazbatası (3/109)	189		
5 — Mart : mayıs 1935 aylarına aid üç aylık raporun sunulduğuna dair Divanı muhasebat riyaseti tezkeresi ve Divanı muhasebat encümeni			

A - Umumi bütçelerin varidat fazlaları,
B - Devlet tahvilâtının müruru zamana uğramış kupon ve amortisman bedelleri,

C - 2243 numaralı kanunun 17 nci maddesi mucibince Devlete intikal edecek mebalîğle ayıniyat bedelleri,

D - 2308 numaralı kanun mucibince müruru zamana uğrayıp Devlete intikal edecek olan faiz, temettü ve ikramiyelerle şirketlere aid hisse senetleri ve tahviller bedelleri.

BAŞKAN — Kabul edenler ... Etmeyenler ... Kabul edilmiştir.

MADDE 5 — 2243 numaralı kanunun 17 nci maddesi mucibince Cümhuriyet Merkez bankasına tevdi edilen ve edilecek olan mevduat, emanat ve matlubatın bu bankada muhafaza müddeti, tevdi tarihinden itibaren iki sene olacaktır.

BAŞKAN — Kabul edenler ... Etmeyenler ... Kabul edilmiştir.

MADDE 6 — Amortisman sandığında bulunan tahvillerin gelirleri 5 milyon liralık sermayeye ilâve olunur.

BAŞKAN — Kabul edenler ... Etmeyenler ... Kabul edilmiştir.

MADDE 7 — Amortisman sandığı hesapları, bütçede nazım hesaplarda açılacak bir maddede gösterilir.

BAŞKAN — Kabul edenler ... Etmeyenler ... Kabul edilmiştir.

MADDE 8 — Amortisman sandığının hesab neticeleri, her sene Divanı muhasebat birinci reisi ile Divan daire reislerinden en kıdemli olan bir aza tarafından müstereken tetkik olunarak karara bağlanır.

BAŞKAN — Kabul edenler ... Etmeyenler ... Kabul edilmiştir.

MADDE 9 — İdare heyetini teşkil eden reis ve azalara sandığa aid hizmetlerinden dolayı ayrıca ücret ve haklı huzur vesaire namile bir şey verilmez.

BAŞKAN — Kabul edenler ... Etmeyenler ... Edilmiştir.

MADDE 10 — Amortisman sandığının bu kanunla mezun kıldığını işler, sandık idare heyetince tanzim ve Maliye vekili tarafından tasvib olunacak usullere göre yürütülür.

BAŞKAN — Kabul edenler ... Etmeyenler ... Kabul edilmiştir.

MADDE 11 — Bu kanun neşri tarihinden itibaren meridir.

BAŞKAN — Kabul edenler ... Etmeyenler ... Kabul edilmiştir.

MADDE 12 — Bu kanunun tatbikına Maliye vekili memurdur.

BAŞKAN — Kabul edenler ... Etmeyenler ... Kabul edilmiştir.

Kanunun heyeti umumiyesini açık reyeye arz ediyorum.

11 — *Ankara Dil ve tarih - coğrafya fakültesinin kurulmasına dair kanun lâyihası ve Maarif ve Bütçe encümenleri mazbataları (1/224) [1]*

BAŞKAN — Müstacelen müzakeresi hakkında encümenin teklifi var, müstaceliyetle müzakeresini kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmiştir.

Heyeti umumiyesi hakkında söz isteyen var mı?

MAARİF V. SAFFET ARIKAN (Erzincan) — Arkadaşlar, Atatürkün yüksek dehasından doğan ve kendi kutlu elile yaratılan tarih ve dil hareketi; bunlara bağlı olan arkeoloji ve coğrafya bilgileri için; Ankarada bir fakülte açılacaktır. Bu fakülte bu ilimleri öğretecek, üretecek ve mümkün olan kısa bir zaman zarfında ilim dünyasının gözü önüne bu gerçek hakikatleri sermeğe çalışacaktır.

Yalnız bu fakültenin açılması için bakanlık; evvelce 250 bin liralık bir tahsisat istemişti. Fakat bu, 150 bin lira olarak kabul edilmiştir. Bu azad devresinde bakanlık bu para ile bu işi çevirmek imkânını göremezse o zaman sizden icab eden parayı istemek hakkını şimdiden muhafaza ettiğimi arz ederim.

Diğer hususlar hakkında esbabı mucibede kâfi izahat vardır. Kanunun bu suretle kabulünü rica ediyorum.

BAŞKAN — Maddelere geçilmesini kabul edenler... Etmeyenler... Maddelere geçilmiştir.

Ankarada bir Dil ve tarih - coğrafya fakültesi kurulması üzerine kanun

MADDE 1 — Ankarada bir (Dil ve tarih - coğrafya fakültesi) açmak için Kültür bakanlığına yetge verilmiştir.

BAŞKAN — Maddeyi kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmiştir.

MADDE 2 — Bu fakülteyi yönetecek işyaların derece, sayı ve aylıkları ilişik (1) sayılı çizelgede gösterilmiştir.

Bu çizelgede gösterilen işyalar kadrosu Maarif vekâleti merkez teşkilât ve vazifeleri hakkındaki 2287 sayılı kanunun 23 ncü maddesine bağlı çizelgeye eklenmiştir.

BAŞKAN — Maddeyi kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmiştir.

MADDE 3 — Fakültece talebeden alınacak yazılma, okuma, yoklama, seminer ve şahadetname harç ve keseneklerinin tutarı ve toplanma-

[1] 178 sayılı basmâyazı zaptın sonundadır.

sı yolları Finans ve Kültür bakanlarınca kararlaştırılır.

BAŞKAN — Maddeyi kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmiştir.

MADDE 4 — Fakültenin öğretim ve yönetim işleri Kültür bakanlığınca yapılacak bir öğre-nekle saptanır.

BAŞKAN — Maddeyi kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmiştir.

BİRİNCİ MUVAKKAT MADDE — Fakülte-nin bağlı (2) sayılı çizelgede gösterilen uz-manlarla yönetim işyerleri kadrosu 1935 mali yılı muvazenei umumiye kanununun 5 nci maddesine bağlı (D) cetvelinin Kültür bakan-lığı kısmına eklenmiştir.

EÜTÇE E. R. V. MÜKERREM ÜNSAL (Is-parta) — Küçük bir tashih arzedeceğim. Bu maddeye bağlı iki numaralı cetvelde iki adet daktilo vardır. Bunun ikisine de elliser lira kon-muştur. Bunlardan biri 80 diğeri 100 olarak tashih edilecektir. Zapta geçmesini rica ediyorum.

BAŞKAN — Maddeyi bu tashihle kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmiştir.

İKİNCİ MUVAKKAT MADDE — Fakülte-de 1935 mali yılı içinde kullanılacak kesenekli öğretmenler kadrosu ile fakültenin bütün mas-rafları Kültür bakanlığının 1935 mali yılı büt-çesine konulacak paraya göre Bakanlar kuru-lunca saptanır.

BAŞKAN — Maddeyi kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmiştir.

MADDE 5 — Bu kanun yayın tarihinden yürür.

BAŞKAN — Maddeyi kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmiştir.

MADDE 6 — Bu kanunun hükümlerini Fi-nans ve Kültür bakanları yürütür.

BAŞKAN — Maddeyi kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmiştir.

Bu kanunu da açık reye arz ediyorum.

Bundan evvel açık reye konan kanunlara rey vermeyenler, reylerini versinler.

12 — Dahili istihlak vergisi kanununun 10 ncu maddesinin tefsiri hakkında Başvekkâlet tezkeresi ve İktisad, Maliye ve Bütçe encümenleri mazbataları (3/90) [1]

BAŞKAN — Encümen tarafından, mazbata da bunun da müstacelen müzakeresi istenilmektedir. Müstacelen müzakeresini kabul edenler... Etmeyenler ... Kabul edilmiştir.

Heyeti umumiyesi hakkında söz isteyen var mı? Maddelere geçilmesini kabul edenler ... Etmeyenler ... Kabul edilmiştir.

[1] 185 sayılı basmayazı zaptın sonundadır.

1718 numaralı ve 12 - VI - 1930 tarihli dahili istihlak vergisi kanununun 10 ncu maddesinin tadili ve muvakkat bir madde ilâvesi hakkında kanun

MADDE 1 — 1718 numaralı ve 17 - VI - 1930 tarihli kanunun 10 ncu maddesi aşağıdaki şekil-de değiştirilmiştir :

MADDE 10 — Birinci ve ikinci maddelerde yazılı mükellefiyete tâbi fabrika, imalâthane sahib, müdür ve mümessillerinden :

A) Beyanname verilmeksizin istihsale başlanılması,

B) Bu kanunun tutulmasını emreylediği defterlerin tutulmaması veya tasdik ettirilmemesi,

C) Mevcud ve müstahsalâtın kısmen veya tamamen tasdikli defterlere geçirilmemesi veya defterlerin ibraz edilmemesi,

D) Müstahsalâtın bir kısmının veya tamamının vergisi tahakkuk ettirilmeden depodan çıkarılması veya saklanması veya satılması,

E) Ecnebi memlekete gönderilecek malların, nakliye tezkeresi alınmaksızın fabrika veya imalâthaneden çıkarılması,

Hallerinde, bu suçların yapıldığı devreye aid matrahlar, resen takdir olunarak vergi iki kat alınır ve ayrıca yüz liradan bin liraya kadar para cezası hükmolunur. Resen takdire aid tetkikat neticesinde vergi ziyarı bulunmadığı anlaşırsa yalnız para cezasıyla iktifa olunur.

Resen takdire veya buna karşı itiraz ve temyiz hallerine ve bu suretle katilesecek vergilerin tahsiline aid muameleler, 2430 numaralı muamele vergisi kanunu hükümleri dairesinde cereyan eder.

BAŞKAN — Maddeyi kabul edenler ... Etmeyenler ... Kabul edilmiştir.

MUVAKKAT MADDE — Bu kanunun me-riyeti tarihinden evvelki zamanlara aid olup henüz tahsil edilmeyen vergiler hakkında da, yu-kariki madde mucibince muamele olunur.

BAŞKAN — Kabul edenler ... Etmeyenler ... Kabul edilmiştir.

MADDE 2 — Bu kanun neşri tarihinden mu-teberdir.

BAŞKAN — Kabul edenler ... Etmeyenler ... Kabul edilmiştir.

MADDE 3 — Bu kanunun icrasına Adliye, Maliye ve İktisad vekilleri memurdur.

BAŞKAN — Kabul edenler ... Etmeyenler ... Kabul edilmiştir.

Bunu da açık reye arz ediyorum.

13 — Devlet memurları aylıklarının tevhid ve teadülüne dair olan kanuna ek kanun lâghihası ve Bütçe encümeni mazbatası (1/194) [1]

[1] 179 sayılı basmayazı zaptın sonundadır.

EK 5: Kurun, 24 İkincikanun (Ocak) 1935, sayı: 6124-62, s. 8

i M		Bay Abidin özmen'in beyanatu	
CTMA		Kültür işlerimiz	
19 Şevval		Yabancı okullar — Müfredat programları —	
7.10		dört müdürlük — Ankarada kurulacak	
17.10		Tarih, Coğrafya Fakültesi	
14.20		(Baş tarafı 1 inci sayıfada)	
17.01		" — Biliyorsunuz ki, İstanbul	
17.10		da bir hafat kaldıktan sonra Edir-	
5.24		neye gittim. Edirnenin Kültür mü-	
74		dürlüğünü ve okullarını teftiş et-	
341		tim. Buralarda ders veren hoca-	
Y O		ların vaziyetlerini iyi buldum.	
201. dana müsallid		Hocaların verdikleri bir çay ziya-	
21. Bayan Sabahat		fetinde onlarla yakından temas	
21.01. Zinat ve		ettim ve dileklerini dinledim.	
29.301. Sıbdıyo st-		Buralarda gımdilik yeniden ya-	
haberler -buras-		pılecek hiç bir ılahat yoktur.	
nas, 23: sıbdıyo		Yabancı okul hocaları	
143 m.		imtihana tâbi tutulacak	
st. — Söizer, 20:		Yabancı okullarda ders veren	
müsallid, 21.45:		hocalardan Mualim okullarından	
müet, 22.45: kon-		mezun olmayanlar tedrisat usulü	
konferans, 24:		ve pedagojiden yıl sonunda imti-	
1. 550 m.		hana tâbi tutulacaklardır.	
ri. 19, Söizer, 19,		Bu okullarda, Kültür müdür -	
rans, 20.45: Or -		lüklerine (yabancı okul hocaları	
Hariri ziyası, 23,		nın düsturu) nda yazılı bulunan	
25 Söizer, 23.15:		evsafı haiz hocalar ders verebile-	
müet, 24.15:		cekler, okul tedris ve pedagoji	
m.		imtahanlarında muvaffak olanlar	
siyatı: 17 Çoşuk		vazifelerine devam edeceklerdir.	
esranı, 19 haber-		Makam maaşları	
anı, 20 Ders, 20,		Okul müdürleriyle müfettişle-	
akıl, 21.20 popü-		rin makam maaşlarının kaldırıl-	
müsallid, 22 haber-		arak yalnız hocalık maaşlarının	
SA		bırakılacağı doğru değildir.	
eti olanlar üzer-		Bunlara bu maaşların verilme-	
mele gözetil-		si bir kanunla kabul edilmiştir.	
işlerini gösterir		Kanun ise hiç bir zaman bozula-	
atış)		maz. Bunlar makam maaşlarını	
Ziyana 24, —		her zamanki gibi muntazam ve	
dördü 18, —		tam vaktinde alacaklardır.	
terifi 48, —		Ne genel müfettişler arasında,	
Zeyova 24, —		ne de ilk tedrisat müfettişleri ara-	
Sadapoyu 20, —		sında umumî bir tasfiye yapılmı-	
Akıya, 17, —		şt mevzuubahs değildir. Bilâkis	
İdrisi 54, —		bazı muntakalarda okulların çok	
Okobama 35, —		sım talebinin pek küçük	
İzmi 630, —		retle Kadırgadaki talebe y	
İnci'diye 42, —		na alınmasını temin ettik.	
İzmi 747, —		Kültür bakanlığında	
m. 16)		dört müdürlük	
		Kültür Bakanlığında ye	
		müdürlük kurduk, Bunlar	
		talimatname hazırladık, ta	
		dilmek üzere encümene	
		Talimatname tasdik edil	
		sonra müdürler işe başlyas	
		dır. Müdürlükler, Spor, n	
		güzel sant'atlar ve husul ok	
		çindir.	
		Bu müdürlüklere henüz	
		tayin edileceği belli değildir	
		Tarih, Coğrafya Fakül	
		Ankarada kurulacak olu	
		rih coğrafya fakültesi için	
		bulda bu işle uğraşacak kot	
		tetkik raporunu verdi. Bu	
		göre bu fakültede üç enstitü	
		lacaktır:	
		1 — Tarih enstitüsü.	
		yedi profesör, 8 ilâh. 12	
		almacaktır.	
		2 — Arkeoloji enstitüsü	
		profesörü, 5 doçenti olacak	
		3 — Coğrafya enstitüsü	
		profesör beş doçentle çalış	
		tır.	
		Heyet bunlar hakkında	
		bir rapor vermiştir. Bu rap	
		kik edildikten sonra bir ka	
		rilecektir.	
		Dil çalışmaları	
		Hocalam söz derleme ç	
		sı işine bu yıl da devam ed	
		tir.	
		Hocalar buldukları keli	

EK 6: Ulus, 10 Sonkanun (Ocak) 1936, sayı: 5192, s. 1

ULUS

10 SONKANUN 1936 CUMA

Son haberlerimiz için
cü sayfamızdadır.

ON YEDİNCİ YIL. No: 5192

Adımız, andımızdır

Heryerde 5 kuruş

SAYLAV NAMZETLERİMİZ BİLDİRİLDİ

Dil, Tarih Fakültesi Dün Törenle Açıldı

Saylav Namzedleri

**C. H. P. Genel Başkan vekili
Genbaşkurca onaylanan nam-
zedleri seçmenlere bildiriyor**

SEÇİM PAZAR GÜNÜ YAPILACAK.

C. H. P. Genbaşkurca boş olan saylavlıklara nam-
zedler seçmiş ve bunları bir bildirile bütün seçmenle-
re bildirmiştir. C. H. P. Genel Başkan Vekili İ. İnönü-
nün imzasını taşıyan bu bildiriyi yazıyoruz.

Hükümet, 12. 1. 936 pazar günü seçim yapılabi-
lmesi için ilgililere emir vermiştir:

BİLDİRİĞİ

Aydın Saylavı Abidin Özmen, Diyarbakır
Saylavı Zekai Apaydın, Erzurum Saylavı Tahsin
Uzerin istifaları ve Çankırı Saylavı Sami Çölge-
ren, Çoruh Saylavı M. Ali Okar ve Omer Feh-
mi Noylan ve Erzurum Saylavı Necip Asım Ya-
zıcı ve Zonguldak Saylavı Celal Sahir Erozan-
ın istemleri üzerine bağlayan Aydın Saylavlığına
eski garb cephesi şahlığına Dr. Hulusi Alataş,
D. Behir Saylavlığına eski Genel İspetker İbra-
him Tali Ongören, Çankırı Saylavlığına emekli
öğretmen Hatice Özgören, Zonguldak Saylavlığı-
na eski Erzurum Saylavı Raif Ding, Çoruh Say-
lavlığına emekli yüzbaşı İhsan Kurtkan, caki
saylavlardan İlyas Sami Mus, Erzurum saylavlık
larına emekli General Perit Demirkan; Üniver-
site profesörlerinden Dr. Saim Ali Dilemre Parti
Genbaşkurca Parti namzedleri olarak onaylan-
mışlardır.

Sayın seçicilere bildirir ve bildiririm.

C. H. P. Genel Başkan Vekili
İ. İNÖNÜ

Yeni saylav namzedlerinden: Dr. Saim Ali Dilemre, Bayan
Hatice Özgören, İ. İhsan Kurtkan

Dil, Tarih, Coğrafya Fakültesi dün açıldı

**Kültür Bakanı açış söylevinde fakül-
tenin kuruluş gayesini anlattı**

Dünkü idarede Atatürk, öğrencilerine, Nazırı Sordur Feyy
Mohammed Han ve Diğ bakanımız

Tarih, Dil Coğrafya fakültesi dün
Halkevinde büyük törenle açılmıştır.
Saat 15.30 da salon baştanbaşğı devlet-
lilerle dolmuştur. Localarda sefaletler
erkânı yer almışlardır. B. M. Meclisi
başkanı, Başbakan, Bakanlar, C. H.
Partisi Genel Sekreteri törende ha-
zır bulunuyorlardı. Misafirimiz Af-
gan Hariciye Nazırı Ekselans Sordur
Feyy Mohammed Han refakatinde
Afkan sefiri Sultan Ahmet Han ol-
duğu halde Cumur Reisi locasında
bulunuyor ve Diğ İşleri Bakanı Dr.
Tevfik Rüştü Aras la görüşüyorlar.

Cumur Reisi Kamâl Atatürk sa-
at 15.30 da Halkesine geldiler ve
karşılandılar. Cumur Reisi mi loca-
larına girdikten sonra törene istilal
marşıyla başladılar.

Kültür Bakanı B. Saffet Arkan
Kürsüye çıkarak çok alçakgönül asan-
daki nutuklarını okudu:

— Sayın Bayezat, sayın Baylar,
Buçün, yeni bir eserini, türk kül-
tür dünyasına temel olacak bir ku-
rumun, çok eski türk varlığının si-
linmez damgasını taşıyan Ankara-
da açılışını kutluyacaktır.

Vatan toprakları kurtarıldıktan
ve yurd içinde yepyeni bir sosyal
düzen kurulduktan sonra, vakti ge-
çirmek için kültür için ele alınması
gerektili.

Kültür içinde ana kaynağın tarih
olduğu kanaatidir ki bu alanda ça-
lışmağa çok önem verildi. Bir kaç
yılılık uğraşma sonucunda, tarihin
en kıymetli kısımlarını aydınlatan ha-
kikat bulundu: O hakikat şudur:

Dünyada yüce kültürün
ilk beşiği türk ana yurdlarıdır.
Dr. ve o kültürü kuran ve bütün
dünyaya yayıyanlar da türklere dir. Ar-
(Sona 3. üncü sayfada)

Kompo Maznunları

**Haklarındaki ithamı reddet-
tiler - Müddeiumumi tahkika-
tın genişletilmesini istedi**

MAHKEME CUMARTESİYE BIRAKILIM.

Dün, Atatürk-
kün aziz şahıs-
larına karşı sui-
kast yapmaktan
zan altında bu-
lunan Ali Saibio
Yahya, Üzeyir,
Arif, Sonettin,
İdris, Şaban ve
İsmailin muha-
kemelerine An-
kara ağır ceza
mahkemesinde
başlandı.

Daha sabah-
tan itibaren halk
Adliye sarayının
karşı tarafında
ki kaldırıma bi-
rikmeğe başla-
mıştı. Gerek so-
kakta, gerek adliye sarayının içinde birçok polis ve
jandarma, inşaatı temin ediyor, kartları olmasın-
ların mahkeme salonuna girmelerine ve buluş-
malarını yere burada biriktirmesine nezaret
ediyorlardı.

Mahkemeyi ancak hususi surette verilen kart-
larla dinlemek kabül olduğu halde, daha saat 13 de
salon tıklım tıklım dolu idi. Heyeti hâkiminin sol
tarafında, gazeteciler kendilerine ayrılmış olan yere
gelmışlerdi. Birçok gazete fotoğrafları, işe başla-
mak için celânen açılmaları bekliyorlardı.

Celânen açılışı

Saat tam 14 de heyeti hâkime salona girerek yerle-
ne geçip oturdu. Heyeti hâkime şöyle teşekküp edi-
yordu:

Reisi B. Osman Talat İtlesin
Azaları BB. Hayrullah ve Cemal
Müddei umumi B. Rüşü Arkan

Saat 14 ü bu gece hasta Ali Saib olduğu halde
öteki maznunlar salona girerek, kendilerine ayrılmış
olan yere geçtiler.

(Sona 4. üncü sayfada)

İSMET İNÖNÜ

**Pars Ajansının A.A. ile anlaşması
dolayısıyla beyanatta bulundu**

Ankara, 9 (A.A.)
Anadolu ajansı dost İsmet memle-
ketiyle Türkiye arasında ehemmiyetli
havadisleri alıp vermek suretiyle yeni
bir ilgi bağı vücuda getirebilmek için
İsmet Pars ajansı ile uygun kalmış

(Sona 2. inci sayfada)

ULUS 17 Yaşında

**Swastaki (İradei Milliye) den son-
ra (Hakimiyeti Milliye) adı ile An-
karada çıkan gazetemiz bugün on
yedi yaşına bastır.**

**Gazetemizi Atatürk kurmuştur;
Ulus, bütün varlığı ile onun ve da-
vasının hizmetindedir.**

Fihraz:

Tuzlu su politikası

Çimento ve kömür fiyatlarını in-
diren Celal Bayar a, doğrusu, O da
bir teşekkür borçludur. Ekonomi
Bakanının kömür endüstrisini bir
elden idare etmek hararım takdir
etmek de elinden geçmez.

Fakat, Oyle bir gazete, cumari-
yet rejiminin bir gün ekonomisi, bir
gün kültür, bir gün bayındırlık e-
serlerinden ve basarlarından bah-
sedip giderse, sokak hahramanlığı
vazifesini nasıl göreblir? Çimen-
to ve kömür rüsvetlerini verdikten
sonra, çünki bu interde demagoji
yapmak imkânızda, anl politika
ya dönmek için fırsat almak la-
zımdır.

Mesela ekonomi Bakanı bir nut-
kunda dinamik sözünü kul-
lanmıştı; Gerçi simdikî zamanda:

— Ayet ve hadis kelimelerini
arabça diye dilden çıkarırken, o-
nun yerine frenk kelimeleri mi a-
lacağız?

Denemeyiz. Fakat:

Allah Allah... Bakanlarım-
ızın mekûnu arlamak için herbes
üniversiteden mi çıkmalıdır?

(Sona 2. inci sayfada)

“Ulus, un Dil Yazıları

**GÜNEŞ-DİL
Teorisine göre toponomik
analiz tecrübesi**

IX.

Yazan: Hasan Reşit TANKUT

İğdir, Gadir, Mut, Umud, Ümid.

Yine bu tipte has isimlerden:
Gadir = Siirt, Beşir de köyü
Gatlik = Muş
İğdir = Konyada, Beyazıt
Ahat = Kastamonu, daday
Ahat = Kutahya, Uşak
Ahatlar = Ankara, Yabanabae
köyüdür.

Bu has isimlerden su ile ilgili o-
lanların analizini yapalım:

(1) (2) (3) (4)

Gadir = g + dir + i + r

İğdir = iğ + dir + i + r

Burada:

(1) g = köktür, su anlamına

dur.

(2) ad = bir objede bulunmuş

olduğunu yani su mefhumunun

olmuş olduğunu ifade eden ektir.

(3) ağ = kondinde su bulunan

objenin ifadesidir.

(4) ir = (V. + r) ektir. Anla-

nın süje veya objeye yakın ve

kat'i bir sahada tekarrür ve taay-

yünüsü, oluşunu gösterir. Su hal-

de (ağadadır) yani ıgdir büyük,

kurvetli bir suyun, yakın bir saha-

da tekarrürü ve hars'etli demek-

ti ki her iki has isimde öyle bir

hal ve vaziyet ifade eder. Birinci

de nehir, ikinci de sul vardır.

(Ağadın) Fas konumunda bir li-

man olduğunu hatırlatmak iste-

(Sayıya geçiriniz)

ANKARAMIZIN BÜYÜK İLİM KURUMLARININ EN YENİSİ

Dil, Tarih Coğrafiya Fakültesi

Fakülte üç ayda yedi yüz elli kız ve erkek talebe toplamıştır. Daha bu günden zengin bir kütüphanenin temelleri atılmış bulunuyor. Ehemiyetli mevzular üzerinde yapılmakta olan etüdlerin neticeleri seri halinde nesredilecektir. Gelecek yıl 400'ü aşkın talebe daha alınacaktır.

Türk yüksek tahvil kurumları arasında, öğretilen mevzuların değeri bakımından kendine üstün bir yer oyan Ankara Dil, Tarih, Coğrafya Fakültesinin talebe sayısı 750'yi bulmaktadır.

Kültür hayatına harışık daha üç ay olmayan bir ilim müessesesi için bu dolgun sayı, aydın ve verimli bir çalışma tarihinin kuvvetli bir sembolüdür.

Fakültenin 70 i bulan yatılı talebe sayısından 21 i kadıdır. Önümüzdeki yıl 400'ü aşkın talebe daha alınacaktır.

Fakültenin profesör kadrosu şunlardır: Profesör Lanta Berger üneroloji; profesör Rode lâtince ve yunanca (klâsik diller); profesör Lui coğrafya; profesör Fröylayn Fon Gaben sinoloji; profesör Ruben hindoloji; profesör Reşana Hungaroloji; profesör Guterboch Hititoloji; fakülte dekanı Konya Mebusu profesör Muzaffer Göker yeni ve son zamanlar tarihi; Kars Mebusu profesör Fuad Köprülü erta zamanlar tarihi; Sivas Mebusu profesör Şemseddin Gânlây es-hi zamanlar tarihi; Çorlu Mebusu profesör Dr. Saim Ali Dilemre filoloji jeneral; Manisa Mebusu profesör Hikmet Bayur Hind tarihi, Doktor Şekel Azis Kars antropoloji; Burdur Mebusu profesör İbrahim Necmi Dilen, May Mebusu profesör Hasan Ragıp Tanhat ve Abdülkadir İnan Türk Dili Bilgini; wabıyan Konya Mebusu B. Naim Onat vermektedirler. Almanca muallimliğini Doçent Doktor Melahat ve Doktor Stoyer Wald; Lâtince Doçentliğini B. Hâmid, İngilizce muallimliğini Doçent Bayan Saffet, Türk Doçentliğini B. Bekir Sülla, Coğrafya Doçentliğini Doktor Danyal, Fransızca muallimliğini B. Para yapmaktadır.

Fakültenin en za talebe toplayacağı umulan Sinoloji Hindoloji Hungaroloji gibi kısımlarına bile umulmıyacak derecede çok rağbet vardır. Coğrafya kısmına devam eden talebe profesörleriyle beraber etüd gezileri yapmaktadır. Coğrafya profesörü ve doçentinin iki uzun tetkik yolculuğu, fakülteye oldukça değerli bir koleksiyon temin etmiştir.

Bu sümester için profesörlerin lüzum gördüğü kitablardan hepsi satın alınmıştır. Fakülte, müntazam bir neşriyat serisine başlayacaktır. Bu neşriyatın ilk değerli eseri olacak olan "Türk Dili Bilgisi" Devlet Matbaasında basılmaktadır. Bugün üzerinde çalışılan orijinal ve ehemiyetli mevzular ilerleyip neticelendiğce nesredilecek ve bunlar Atatürk Tarihçesinin ilim ve bilgi kütüphanesini zenginleştirecektir.

Tahmin edildiğince göre fakülte bir yıl daha şimdi bulunan Eviat apartmanı binasında kalacaktır. Ankaada kurulması karar altına alınmış bulunan üniversite mahallesi yapıldıktan sonra yeni ve asıl binasına taşınacak, o zaman bütün teknik ihtiyaçlara göre yapılmış olan kurağı içinde daha geniş ve verimli bir çalışma imkânı bulacaktır. Fakültenin üç ay içinde 750 talebeyi toplamak gibi, türk mekteb tarihinde eğine az rastlanır bir alaka görmesi, onun böyle bir binada çalışmasını zaruri kılacak olan muthi bir hâdisedir.

Resim: Üstte solda yukarıdan aşağıya: fakülte binası, okuma salonunda talebeler, Dr. Saim Ali Dilemre dersini verirken. Altta solda: Fakültenin ilk antropoloji enstitüsünü, Prof. Rahde'yi ve kütüphanede çalışan talebeyi göstermektedir.

Sağda yukarıdan aşağıya: fakültenin yatakhane, talebe derste.

5

**Coğrafya enstitüsü talebeleri
bir tetkik gezisine çıktılar**

Dil, tarih ve coğrafya enstitüsü talebelerinden 22 kişilik bir grup başlarında profesör Lui, doçent Cemal ve Ni yazı oldukları halde 12,35 treniyle İzmir'e hareket etmişlerdir. Gençlerimiz Eskişehir, Kütahya, Afyon, A. laşehir, Manisa İzmir ve Gediz Kula havzasında arazi teşkilâtı, yamar dağ ve diğer merolojik mevzular üzerinde tetkik yapacaklardır.

Dönüş aynı yoldan olacaktır.

İngilterenin silahlanması

(Baş 1. inci sayıda)

tefsirlerde bulunuyorlar. Deyli Teigruf önce 200 milyonluk olmasa düşünülen istikrazın 400 milyona çıkarılmasına hayret etmekte, 1937 de silahlanma için

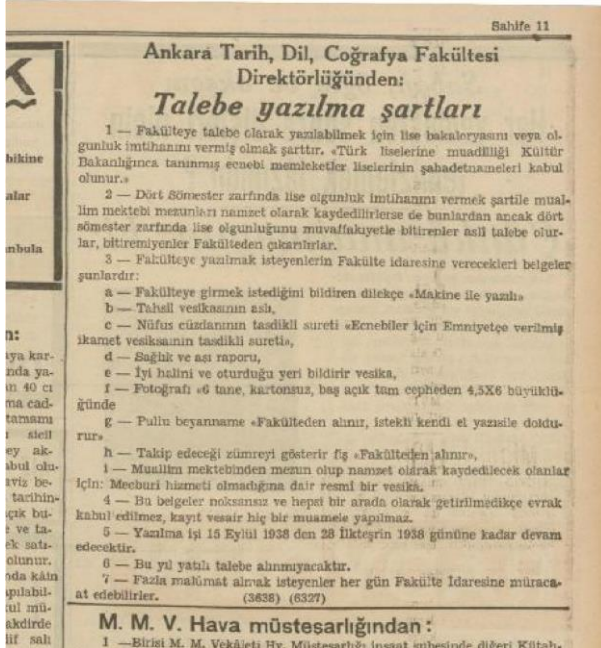

EK 11: Ulus 7 Temmuz 1938, s.2

EK 12: Akşam, 14 Eylül 1938, sayı: 7153, s. 11

Cumartesi 4 MAYIS 1940 5 KURUŞ	ULUS Basmevi Çankırı Caddesi, Ankara Telegraf: Ulus - Ankara TELEFON <table> <tr> <td>İsmihanaristika</td> <td>1275</td> </tr> <tr> <td>Yeni İsmihanaristika</td> <td>1282</td> </tr> <tr> <td>Münasip MİSİRİ</td> <td>1145</td> </tr> <tr> <td>Yeni İsmihanaristika</td> <td>1282</td> </tr> <tr> <td>İsmihanaristika</td> <td>1284</td> </tr> </table>	İsmihanaristika	1275	Yeni İsmihanaristika	1282	Münasip MİSİRİ	1145	Yeni İsmihanaristika	1282	İsmihanaristika	1284	ULUS ADIMIZ ANDIMIZDIR	BUGÜN Norveç muharebelerinin neticesi ne olabildir! Yazan: A. R. EREM (2 inci sayfamızda okuyunuz.)
İsmihanaristika	1275												
Yeni İsmihanaristika	1282												
Münasip MİSİRİ	1145												
Yeni İsmihanaristika	1282												
İsmihanaristika	1284												

162

SALI
5
II. TESİRİN
1940
5 KURUS

ULUS Basmevi
Çankırı Caddesi, Ankara
Telgraf: **ULUS** Ankara
TELEFON
Başmüdürlüğü 1371
Yaz İşleri Müdürlüğü 1361
Müşavere Müdürlüğü 1344
Yazı İşleri 1362
İdare 1364

ULUS

ADIMIZ ANDIMIZDIR

İstanbul Üniversitesi dün Rektör B. Cemil Başel'in bir nutkuyla açılmıştır. İlk ders de profesör Neşet Ömer İrşadî vermiştir. Haberlerimiz 4 üncü sayfadadır.

Dil, Tarih, Coğrafya Fakültesinin yeni binası dün törenle açıldı

Ankara'yı bütün memleket münevverleri için mihrâk haline getirmek yolundayız

Başvekilimiz kıymetli bir nutuk irad ederek fakülte binasını açtı

Başvekilimiz fakülte nutukunu söylüyor

Maarif Vekilimiz Fakülleden beklenen kıymetleri etrafılı suretle tebarüz ettirdi

Ankara Dil, Tarih, Coğrafya Fakültesinin yeni binasının açılma töreni dün parlak bir surette yapılmıştır. Törende Büyük Millet Meclisi Reisi Abdullah Renda, Başvekil Dr. Refik Saydam, Vekiller, birçok mebuslar, Temisil Mahkemesi, Devlet Şurası, Divanı Muhasebat Reis ve şa'raları, muhtelif vekiller, erkin ve gerek Dil, Tarih, Coğrafya Fakültesi gerek Ankara'da mevcut yüksek okullar idare ve ilim heyetleri ile İstanbul Üniversitesini temsil etmek üzere gelmiş olan Tıp Fakültesi Dekanı Kemal Atay, Edebiyat Fakültesi Dekanı Hâmit Oğansu, Hukuk Fakültesi Dekanı Fust Bağlı'den mürekkep heyet bulunmuştur.

Fakültenin büyük konferans salonunda yapılan ilk önce İstiklal Marşı ile başlanmıştır. Sonra müteakkinde muhterem Başvekilimiz Dr. Refik Saydam aşağıdaki güzel nutku söylemiş ve şiddetle alkışlanmıştır.

Başvekilimizin nutku
"— Sayın Reisimiz, sayın devletler.
Büyük Atatürk'ün düşünüşü, kurulumasını emrettiği Ankara Dil, Tarih ve Coğrafya Fakültesi, en ilim binasında açmış. Bu ilim binası büyük bir işleviyle oluşuyor. Ankara Üniversitesinin ilmi rûkûnünden biri olan bu müessesce dört yıllık kısa bir devre içinde tahdide değer bir inkişaf göstermiş ve geniş miqyasta mezun vermiş ve geniş miqyasta ilim adamı gençler yetiştirmiş. Yolunda emeklerini vermiş olan arkadaşlarımızı takdir ve teşekkürle karşılamak.

Millî Şefinin, üç yıl önce Büyük Millet Meclisinde irad buyurdıkları açış nutuklarının Maarife dair kısmında, hükümete verdikleri şu dilettirli bir hâle daha bururumda tekrar etmek isterim:
"Ankara'nın yüksek ilim müesseseleriyle (akademi), fakülte değerlerinin önünde tutmak."

Reisicimburumusun bu emirlerini yerine getirmek ve fakülteyi tam olarak kurulumu yeni bir tîrlik Üniversitesini çalışmaya başlamak, varfemiz ve emelimizdir. Ankara'yı Anadolu'nun ortasında, müesseseli, kütüphaneleri, üniversitesi, ilmi enstitüleri, operası, tiyatrosu, diğer kültür ve ilim müesseseleriyle bütün memleket münevverlerine mihrâk olacak bir merkez haline getirmek yolundayız. Bu dileğimiz tahakkuk ettikten sonra, yurdun park bölgelerinde de yeni bir ilim merkezi kurmayı Elcâdî Şefimizin bizlere itinalı eden yüksek bir ideal olarak, gördüğünden uzak tutmuyacağız.

Sayın devletler,
Dil, Edebiyat, Tarih, Coğrafya fakültesi (Söz 2. inci sayfa)

Amerika'da seçim bugün yapılacak

Neşet, 4. a. — Stefani ajansı - dan: İki fırkının zımmatları da kendi namelerinin muvafakiyetinden emir olduklarını ilân etmekte - dirler. İntihabata iştirak edecek mün - tehipler miktarının evvelki İntihab - dakinden fazla olacağı tahmin edil - mektedir.

B. Ruzvelt, İntihabata neticesini Hyde-Park'ta öğrenecektir.

Fakültenin açılma töreninde bulunanlar

Maarif Vekilimiz nutukunu irad ediyor

İnönü'nün son nutku etrafında

Romen ve Bulgar basınının tefsirleri

Bir Bulgar gazetesi diyor ki:

Nutuk Yakın-Sark'taki vaziyet üzerine bol ve rahat verici bir aydınlık serpmiştir.

Bükreş, 4. a. — Rador Ajansı bildiriyor:

Universal gazetesi, birinci sayfasında, İsmet İnönü'nün nutukunu tahrik ederek şu muhtesemlerde bulun - malıdır:

1 — İtalyan - Yunan harbi, Türkiye'nin emniyet sahasına dayanmıştır. 2 — Bu sahanın hududu, Türkiye (Söz 1. inci sayfa)

Girit adasına İngiliz askeri ihraç olundu

Korfu şimdinde bir deniz muharebesi oldu

Londra, 4. a. — Girit'e İngiliz kuvveti ihraç edildiği bugün yeniden bildirilmiş - tir. Buğ edilmiş kuvvetleri emniyetli ve ihraç tarzı hakkında malumat verilme - mektedir.

Yeni faaliyetlere intizar olunuyor

Atina, 4. a. — İngiliz kotalarının baş - lıca Girit'e ihraç edildiğini bildiren ya - nı muhabirati yakında diğer bir çok yunan adalarına da İngiliz kuvvetleri ihraç edile - ceği umidini ihtar etmektedir.

İngiliz deniz ve hava kuvvetlerinin baş - la faaliyetlerine de intizar edilmektedir. Avusturya torpido mahripierinden Vinyecik'in Fio'ya geleceği rumen bildiril - mektedir.

Korfu civarında İngiliz gemileri görüldü

Londra, 4. a. — Roma radyosu göre, Korfu adasının 36 mil kadar doğu - cunda bulunsa Levkas adası civarında İngiliz harp gemileri görülmüştür.

Roma radyosu spikeri, Levkas limanına bu - gün harp gemisinin demir atıldığını il - ve etmektedir.

Bir deniz harbi
Atina, 4. a. — Atina radyosunun bil - dirildiğine göre Korfu'nun şimdinde bir deniz muharebesi vakası gelişmiş ve bir - büyük İtalyan gemisi, pek muhtemel olarak yanarına, şimdile doğru sekmektedir.

İtalya, mihrer devletlerinin en sayfidır

Londra, 4. a. — Times gazetesi baş - matalarında şöyle diyor:

"İtalya, mihrer devletlerinin en sayfidır. Buna imkan İtalya'nın ilim adamı emelidir. Bu suretle askerî yarınım la - zımsız olur."

İtalyan topografik başlıca muhasebat müesseselerinde bir halde gelmektedir.

Ankara Belediye Meclisinde Elektrik, havagazi, otobüs su fiyatları yükseltilmeyecek

Vali ve Belediye Reisi bu hususta alınan tedbirleri meclise izah etti

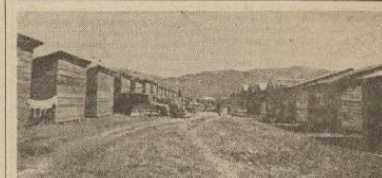

Vali ve belediye Reisi'miz Nevzat Tandoğan düşünkü belediye meclisine ziyaset ediyor

Ankara belediye meclisi dün saat 17.30 da vali ve belediye reisi B. Nev - zat Tandoğan'ın reisi'liğinde topla - mıştır. Reisi vekilleri, kâtipler ve em - nemler seçimi yapıldıktan sonra ru - nameye dahil bulunan işlerin sıra ile müzakereye geyimmiştir. Bunlar ara - sında bir kısım işler müzakere edil - rek karar bağlanmıştır. Bu karar da ilk - kâli emcümlelere havale olunmuştur.

1940 mall yıl bütçesine munzam tah - siyat ilâvesi hakkında daimi emcüm - leme kararı dükkân topla'mında ilâhasa üzerinde durulan mevzular arasın - dır. Emcümleme kararı okunduktan - sonra bu husustaki tezkere bütçe em - cümleme havale edildiğinden sonra B. Nevzat Tandoğan emcümleme böyle bir tezkire bulanmaya sevkolun sevkeleri geniş tarafa izah etmiş ve dünya alva - lının arzıyıldığı fevkalâdeğin testi - ryle muayyen şehir himmetlerinde kullanılmakta olan malzemede güc - lün mahsus fiyat yükselişinin bunda amil - olduğunu tebarüz ettirmiştir. Sayın belediye reisi bu izahata arasında be - lediyenin umumî himmetleri şehir halk - ını memnun edecek tarzda baya'mın ya - çalıştırma cakiğine nişlerle birkaç mis - line temin edilmekle olan benisi, la - tîk, yedek parça ve sair levasım gibi zaruri ihtiyacıların su, elektrik, hava - gazı ve otobüs fiyatlarını tesir etme - mes için ilâm gelen tedbirlerin alın - mış bulunduğunu söylemiş ve bu şehir himmetlerinde bir zam ıcrasının mev - zut etmiştir. B. Nevzat Tandoğan bu izahatın belediye meclisi takdir - i tavip etmiştir.

Müteakilen Ankara mebusluğuna seçilen B. Ekrem Kargın'dan açılan 4 - nüşahla yedek izahatları. Bu. Adıyve Fenik'in daveti karar altına alınmış ve emcümlemeler ellerinde bulunan işleri tektik fırsatını vermek için gelecek pazarı günü topla'mak üzere celse - ye nihayet verilmiştir.

Erzincan'da Kızılay tarafından yapırlan muvakkat barahalar

Bütün felâketli anlarda büyük yardımcı: Kızılay

Umumi Merkez Reisi Dr. Hüsamettin Kural Kızılayın çalışmalarını anlatıyor

Cumhuriyetin 17 inci yıldönümü mü - nasebiyle, Türkiye Kızılay cemiyeti ü - mumi merkezi reisi Ağır Mehmed Dr. Hü - samettin Kural tarafından Ankara radyo - sununda bir konferans verilmektedir. İla - cıy - dığı gereği Hüsamettin Kural, milletin kalbine sevgi ve saygı ile yer alan ce - miyetin esas gaye ve prensiplerini ve ge - çen bir cumhuriyet anası iğnisi ile iş - letmelerini salıkıyla buluş eden Dr. Hü - samettin Kural'ın bu değerli konferansını emmuniyetle dinliyoruz. Kızılayın

"Cumhuriyetin 17 inci yıldönümünde de - rin sevinçler içinde iştirak eden aziz ve salî milletimizin bu büyük bayramı kutlar ve cumhuriyetin kâhralı olma (ATATÜRK) in aziz hatırasını hürmetle yâdederim.

(65) semetli şerhli bir manşet malû ve emmuniyetimizin ne kadırı bir hayra mü - sesesi olan (Türkiye Kızılay Cemiyeti) nin gaye ve mesali hakkında bazı mar - zata bulunmaması evvel, bu cemiyet yüksek himayetleri şerhine nasihat baya'm: Millî Şefimiz ve büyük Reisicimburu - maza kârga kalbimizden taan çıkaran

(Söz 2. inci sayfa)

Kızılay Reisi Doktor Hüsamettin Kural

EK 17: Ulus, 10 Mart 1943, s. 6

Serbest dersler

Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakül-

tesi Dekanlığından:

Fakültemizin 1943 ders yılı yaz sömestri serbest dersleri aşağıdaki tarihlerde verilecektir. Belirli gün ve tarihlerde saat 18.30 da başlayacak olan bu derslere isteyen her vatandaş gelebilir.

Günler	Konferansı veren	KONU
11. 3. 1943 perşembe	Halim Baki Kunter	Eski İktisadi teşkilatlarımızdan ve usul- lerimizden bazıları ve bunların gör- dükları hizmetler
15. 3. 1943 pazartesi	Prof. S. Kemal Yetkin	Sanatın görevi
17. 3. 1943 çarşamba	Prof. Louis	Dünyanın önemli yerleşme alanları Eski Darülsifalar ve Tıp medreseleri ve halk ihtiyacını karşılayan başka uhhl hizmetler (projeksiyonlu)
18. 3. 1943 perşembe	Halim Baki Kunter	
19. 3. 1943 cuma	Prof. Landsberger	Sumerler Hititolojinin bugünkü durumu ve 8- devleri
22. 3. 1943 pazartesi	Prof. Güterbock	
24. 3. 1943 çarşamba	Prof. Louis	Dünyanın önemli yerleşme alanları
25. 3. 1943 perşembe	Halim Baki Kunter	MİLLİ Abidelerimiz (projeksiyonlu)
26. 3. 1943 cuma	Doçent Nusret Hın	Zaman-Uzay (mekân) problemleri ve bugünkü felsefe
29. 3. 1943 pazartesi	Prof. Eberhard	Eski Çin kültürü ve Türkler
31. 3. 1943 çarşamba	Prof. Louis	Dünyanın önemli yerleşme alanları Türk ruhu, yukarıdaki bahislerin te- mall, Türklerin tarihi geçmiş kahra- manlıkları, Türklerin ruh incelikleri- nin, medeniyetlerinin ve üstünlükleri- nin uzak ve yakın tarihten misallerle izahı
1. 4. 1943 perşembe	Halim Baki Kunter	
2. 4. 1943 cuma	Prof. Rohde	Yunan edebiyatına bir bakış
5. 4. 1943 pazartesi	Prof. Landsberger	Sumerler
7. 4. 1943 çarşamba	Prof. S. Kemal Yetkin	Leonardo da Vinci Hititolojinin bugünkü durumu ve 8- devleri
9. 4. 1943 cuma	Prof. Güterbock	Zaman-Uzay (mekân) problemleri ve bugünkü felsefe
12. 4. 1943 pazartesi	Doçent Nusret Hın	
14. 4. 1943 çarşamba	Prof. Eberhard	Eski Çin felsefesinin ana hatları Göçebe ve avcı Türk kavimlerinde Ekzogami ve buna göre Türk kavim- lerinde akrabalık ifade eden terimle- rin izahı tecrübesi.
16. 4. 1943 cuma	Prof. Abdulkadir İnan	
19. 4. 1943 pazartesi	Prof. Rohde	Lâtin edebiyatına bir bakış
21. 4. 1943 çarşamba	Prof. Landsberger	Sumerler
26. 4. 1943 pazartesi	Prof. Güterbock	Hititolojinin bugünkü durumu ve 8- devleri
28. 4. 1943 çarşamba	Prof. Abdulkadir İnan	Göçebe ve avcı Türk kavimlerinde Ekzogami ve buna göre Türk kavim- lerinde akrabalık ifade eden terim- lerin izahı tecrübesi.

(1528) 8703

Kuruluşunun 8 inci yıldönümünde Dil ve Tarih - Coğrafya Fakültesinde yapılan bir törenle

22 edebiyat doktoruna dün diplomaları verildi

Maarif Vekilimiz, genç doktorlara İsmail'in selamı ve tebriklerini bildirdi

Dekan Dr. Şevket Aziz Kaşu Fakültenin sekiz yıl içindeki çalışmasının bilançosunu yaptı

İsmail'in 8. yıldönümünde Dil ve Tarih - Coğrafya Fakültesinde yapılan bir törenle 22 edebiyat doktoruna diplomaları verildi. Maarif Vekilimiz, genç doktorlara İsmail'in selamı ve tebriklerini bildirdi.

Dekan Dr. Şevket Aziz Kaşu Fakültenin sekiz yıl içindeki çalışmasının bilançosunu yaptı. İsmail'in 8. yıldönümünde Dil ve Tarih - Coğrafya Fakültesinde yapılan bir törenle 22 edebiyat doktoruna diplomaları verildi.

Maarif Vekilimiz, genç doktorlara İsmail'in selamı ve tebriklerini bildirdi

İsmail'in 8. yıldönümünde Dil ve Tarih - Coğrafya Fakültesinde yapılan bir törenle 22 edebiyat doktoruna diplomaları verildi. Maarif Vekilimiz, genç doktorlara İsmail'in selamı ve tebriklerini bildirdi.

Dr. Kaşu, 22 edebiyat doktoruna diplomaları verildi

İsmail'in 8. yıldönümünde Dil ve Tarih - Coğrafya Fakültesinde yapılan bir törenle 22 edebiyat doktoruna diplomaları verildi. Maarif Vekilimiz, genç doktorlara İsmail'in selamı ve tebriklerini bildirdi.

İsmail'in 8. yıldönümünde Dil ve Tarih - Coğrafya Fakültesinde yapılan bir törenle 22 edebiyat doktoruna diplomaları verildi. Maarif Vekilimiz, genç doktorlara İsmail'in selamı ve tebriklerini bildirdi.

İsmail'in 8. yıldönümünde Dil ve Tarih - Coğrafya Fakültesinde yapılan bir törenle 22 edebiyat doktoruna diplomaları verildi. Maarif Vekilimiz, genç doktorlara İsmail'in selamı ve tebriklerini bildirdi.

İsmail'in 8. yıldönümünde Dil ve Tarih - Coğrafya Fakültesinde yapılan bir törenle 22 edebiyat doktoruna diplomaları verildi. Maarif Vekilimiz, genç doktorlara İsmail'in selamı ve tebriklerini bildirdi.

İsmail'in 8. yıldönümünde Dil ve Tarih - Coğrafya Fakültesinde yapılan bir törenle 22 edebiyat doktoruna diplomaları verildi. Maarif Vekilimiz, genç doktorlara İsmail'in selamı ve tebriklerini bildirdi.

İsmail'in 8. yıldönümünde Dil ve Tarih - Coğrafya Fakültesinde yapılan bir törenle 22 edebiyat doktoruna diplomaları verildi. Maarif Vekilimiz, genç doktorlara İsmail'in selamı ve tebriklerini bildirdi.

İsmail'in 8. yıldönümünde Dil ve Tarih - Coğrafya Fakültesinde yapılan bir törenle 22 edebiyat doktoruna diplomaları verildi. Maarif Vekilimiz, genç doktorlara İsmail'in selamı ve tebriklerini bildirdi.

İsmail'in 8. yıldönümünde Dil ve Tarih - Coğrafya Fakültesinde yapılan bir törenle 22 edebiyat doktoruna diplomaları verildi. Maarif Vekilimiz, genç doktorlara İsmail'in selamı ve tebriklerini bildirdi.

İtalya'da San Vittore'nin zaferinden sonra Müttefikler Roma yolu üzerindeki Cassino'ya doğru yaklaşıyorlar

İtalya'da San Vittore'nin zaferinden sonra Müttefikler Roma yolu üzerindeki Cassino'ya doğru yaklaşıyorlar.

İtalya'da San Vittore'nin zaferinden sonra Müttefikler Roma yolu üzerindeki Cassino'ya doğru yaklaşıyorlar. İtalya'da San Vittore'nin zaferinden sonra Müttefikler Roma yolu üzerindeki Cassino'ya doğru yaklaşıyorlar.

İtalya'da San Vittore'nin zaferinden sonra Müttefikler Roma yolu üzerindeki Cassino'ya doğru yaklaşıyorlar. İtalya'da San Vittore'nin zaferinden sonra Müttefikler Roma yolu üzerindeki Cassino'ya doğru yaklaşıyorlar.

İtalya'da San Vittore'nin zaferinden sonra Müttefikler Roma yolu üzerindeki Cassino'ya doğru yaklaşıyorlar. İtalya'da San Vittore'nin zaferinden sonra Müttefikler Roma yolu üzerindeki Cassino'ya doğru yaklaşıyorlar.

İtalya'da San Vittore'nin zaferinden sonra Müttefikler Roma yolu üzerindeki Cassino'ya doğru yaklaşıyorlar. İtalya'da San Vittore'nin zaferinden sonra Müttefikler Roma yolu üzerindeki Cassino'ya doğru yaklaşıyorlar.

İtalya'da San Vittore'nin zaferinden sonra Müttefikler Roma yolu üzerindeki Cassino'ya doğru yaklaşıyorlar. İtalya'da San Vittore'nin zaferinden sonra Müttefikler Roma yolu üzerindeki Cassino'ya doğru yaklaşıyorlar.

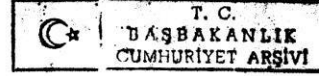
Dr. Kaşu, 22 edebiyat doktoruna diplomaları verildi

EK 19: T.C. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi (BCA), 30
1-2-62-14-8, (19.2.1936)

T. C.
BAŞVEKÂLET
KARARLAR MÜDÜRLÜĞÜ
Karar sayısı:
2

Kararname

4081 Bu ders yılı içinde işe başladıkları tarihten itibaren -
malî sene sonuna kadar verecekleri konferans adedine göre tahakkuk ede-
cek ücretleri ,Müvazene-i Umumiye kanunun 17 inci maddesiyle verilip ~~3423~~
sayılı kararname ile ayrılan konferans ücreti tahsisatından verilmek üze-
re ,Ankarada açılan Tarih,Dil ,Coğrafya fakültesinde Türk,tarih,Dil ve -
Coğrafyasına ait konferans şeklinde ders vermeğe memur edilen Konya say-
lavı Muzaffere ^{ders} başına 25 ve Manisa saylavı Yusuf Hikmet ,Sivas saylavı -
Şemsettin Kars saylavı Fuat Köprülü,Burdur saylavı İbrahim Necmi Dilmen,
Muş saylavı Hasan Reşit ,Erzurum saylavı Saim Ali ve Ankara Dil ,Tarih -
Tetkik cemiyeti üyesi Abdülkadir'e 15 şer lira ücret verilmesi,Maarif ve
kiliğinin 22/I/936 tarih ve 3565 sayılı tezkeresi ve Maliye vekilliği-
nin II/2/936 tarih ve III72/787 sayılı mütaleanamesi üzerine İora Vekil-
leri Heyetince 19/2/936 da onanmıştır.

19/2/936

REİSİCUMHUR

K. Atatürk

Bş. V.

J. İnönü

Ad. V.

S. Sarıca

M. M. V.

K. Özalp

Da. V. V.

C. Başgöç

Ha. V.

S. Sarıca

Ma. V.

B. Cengiz

Mi. V.

S. Arıkan

Na. V.

A. Çetinbaş

İk. V.

C. Başgöç

S. İ. M. V.

S. P. Haysalov

G. İ. V.

Rana Cahan

Zr. V.

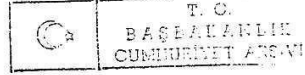
M. H. Y. Y. Y.

030	18	01	12	62	14	8
-----	----	----	----	----	----	---

EK 20: T.C. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi (BCA), 30
01-02-82-16-3, (8.3.1938)

T. C.
BAŞVEKÂLET
KARARLAR DAİRESİ MÜDÜRLÜĞÜ
MÜDÜRLÜĞÜ
Karar sayıs
2

Kararname

8262

Konya Sayı ve Tarih, Dil, Coğrafya Fakültesi Dekanı
Muzaffer Göker'in Sorbon Üniversitesinde kurulmuş olan " Centre
d'Etudes Turques " de Türk tarihine ait Konferanslar vermek ve
orada verilecek diğer konferansları takib etmek üzere Paris'e gön-
derilmesi ve kendisine Türkiye sınırlarından başlamak üzere 2/5690
sayılı kararnameye göre elli Türk lirası üzerinden yevmiye ve 1200
liralık döviz verilmesi; Maarif Vekilliğinin 5/3/938 tarih ve 2-318
sayılı teklifi ve Maliye Vekilliğinin 7/3/938 tarih ve 54252/1/3686
sayılı mütalâanamesi üzerine İcra Vekilleri Heyetince 8/3/938 tari-
hinde onanmıştır.

8/3/938

REİSİCÜMHUR

K. Atatürk

Bş. V.

C. Bayaz

Ad. V.

E. Sarıhan

M. M. V.

K. Bayaz

Da. V.

S. Kaya

Ha. V.

S. B. Aras

Ma. V.

K. Bayaz

Mi. V.

S. Arıkan

Na. V.

A. Çetinkaya

İk. V. V.

C. Bayaz

S. İ. M. V.

S. H. Alparslan

G. İ. V.

Kara Tanrıhan

Zr. V. V.

Kara Tanrıhan

080 18 01 08 82 16 3

EK 21: T.C. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi (BCA), 30
01-02-82-21-17, (21.3.1938)

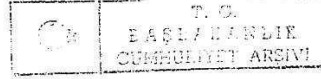
T. C.
BAŞVEKÂLET
KARARLAR DAİRESİ MÜDÜRLÜĞÜ

Kararname

Karar sayısı

2

8346

Ankara Dil, Tarih, Coğrafya Fakültesinde Antropoloji ve Türk Tarihi mevzuları üzerinde muhtelif konferanslar vermesi için iki ay müddetle getirilmesine lüzum görülen Genêve Üniversitesi Profesörlerinden Antropoloji Mütahassısı Pittard'a biner liradan verilecek 2000 lira ücretin ⁱⁿ yarısı olan 1000 lira ile geliş ve gidiş harcırahı olan 1000 lira ki cem'an 2000 liranın serbest döviz olarak verilmesi hakkındaki Maarif Vekilliğinin 18/2/938 tarih ve 689 sayılı teklifi ile Maliye Vekilliğinin bu hususa müteallik 9/3/938 tarih ve 54247/2/3733 sayılı mütalâanamesi icra Vekilleri Heyetinin 21/3/938 tarihli toplantısında görüşülerek adı geçen Mütahassısın ücret ve yol parasına karşılık iki bin liralık döviz verilmesi onanmıştır.

21/3/938

REİSİCÜMHUR

K. Atatürk

Bş. V.

C. B. 7

Ad. V.

Ş. S. 7

M. M. V.

U. 7

Da. V.

Ş. K. 7

Ha. V.

Ş. 7

Ma. V.

Ş. 7

Mf. V.

Ş. 7

Na. V.

A. 7

İk. V. ve Zr. V. V.

Ş. 7

S. İ. M. V.

Ş. 7

G. İ. V.

Ş. 7

Zr. V.

980 10 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12

EK 22: T.C. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi (BCA), 30-100-0-199-360-19, (2.9.1938)

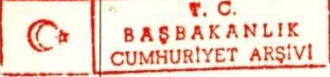
T. C.
DAHİLİYE VEKÂLETİ
Emniyet İşleri Umum Müdürlüğü

Şube : 4.
Hususi :
Umumi : 44289

237
190

2 IX. 1938 193
Özü: Vonder Osten
ve 10 talebenin gezisi
H.

Başvekalet Yüksek Makamına

I - Ankara dil, tarih ve coğrafya fakültesi profesörlerinden Vonder Osten ile fakülte dahiliye şefi Fahri ve on talebenin Malatya , Van ve Diyarbakır vilâyetlerinde bir tetkik gezisine çıkmak üzere müsaade istenilmiştir.

Anılan yabancının durumu göz önünde bulundurulmak, Tunceli ve Alazığ vilâyetlerine girmemek ve memnu mıntaka kanunu hükümlerine riayet edilmek şartile mezkur yerlerde tetkikatta bulunmasında idari bakımdan Vekaletimizce bir mahzur görülememektedir.

Ona göre icabı yapılmak üzere ilgili valiliklere tebliğat yapıldığını saygılarımla arzederim.

2 - Başvekalet yüksek makamına, Maarif V., G.K.Başkanlığına yazılmıştır.

T.C.
TB

Dahiliye vekili
S. Kara

Hıfz
3-9-938

1

M.D.

Karşılık yazılacak bitiyeye ait olduğu şubenin gün ve sayısının yazılması.

030	10			199	360	19
-----	----	--	--	-----	-----	----

EK 23: T.C. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi (BCA), 30-181-2-83-46, (28.5.1938)

T. C.
BAŞVEKÂLET
KARARLAR DAİRESİ MÜDÜRLÜĞÜ

Kararname

Karar sayısı
2

8879

Ankara Tarih, Dil, Coğrafya Fakültesi şubeleri için lüzumu olup hazine menfaati dolayısıyla menşelerinden alınması lâzım gelen ilişik listede tutarlı yazılı kitapların bulundukları memleketlerden 2490 sayılı kanunun 46 cı maddesinin (A) fıkrasına göre pazarlıkla satın alınması ve bunlardan amerika ve Mısırdan alınacak olanlarla bedellerinin azlığı dolayısıyla hususî takas yolile alınmasına imkân olmiyan Çin, Hindistan ve İrandan getirtilecekler için ~~bu~~ listede bu memleketler için tesbit olunan ve cem'an beşyüz elli lira tutan dövizin sarfına izin verilmesi ve diğerlerinin bedellerinin klirink yolile ödenmesi; Maarif Vekilliğinin 41115/3/-521 sayılı ve 1/2/938 tarihli teklifi ve Maliye Vekilliğinin 13163-223/1141 sayılı ve 26/2/938 tarihli mutalâahamesi üzerine İcra Vekilleri Heyetince 28/5/938 tarihinde onanmıştır.

28/5/938

REİSİCÜMHUR

K. Atatürk

Bş. V.

C. Beyaz

Ad. V.

E. Sami

M. M. V.

V. Gaj

Da. V.

S. Kar

Ha. V.

A. B. Aras

Ma. V.

E. Ağır

Mf. V.

S. Aukun

Na. V.

A. Cetinkaya

İk. V.

A. H. Aras

S. İ. M. V.

S. İ. M. V. A. Alata

G. İ. V.

R. A. Aras

Zr. V.

S. K. Aras

030	18	01	02	83	46	19
-----	----	----	----	----	----	----

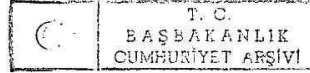
T. C.
BAŞVEKALET
KARARLAR DAİRESİ MÜDÜRLÜĞÜ

Karar sayısı

2

9780

Kararname

Ankara Tarih,Dil,Coğrafya Fakültesinde yeniden ihdas
olunan (Türk Tarih Tezi) kürsüsüne meslekî ihtisasına binaen,Türk
Tarih Kurumu Asbaşkanı Bayan Afet'in diğer memuriyetler için bir
haklı müteşep teşkil etmemek üzere 70 lira aslî maaşla tayini;
Maarif Vekilliğinin I/IO/938 tarih ve 4/3663 sayılı teklifi ve Ma-
liye Vekilliğinin I3/IO/938 tarih ve 5874 sayılı mutaleenamesi ü-
zerine I452 sayılı kanunun 7 inci maddesine tevfiқан İcra Vekille-
ri Heyetince I8/IO/938 tarihinde onanmıştır.

26
18/IO/938

REİSİCUMHUR

K. Atatürk

Bş. V.

C. Başbakan

Ad. V.

S. Sarı

M. M. V.

1938

Da. V.

S. Kaya

Ha. V.

H. R. Akas

Ma. V.

Mt. V.

T. M. K.

Na. V.

A. C. K.

İk. V.

H. K.

S. İ. M. V.

S. H. Akatas.

G. İ. V. ve Ma. V. V.

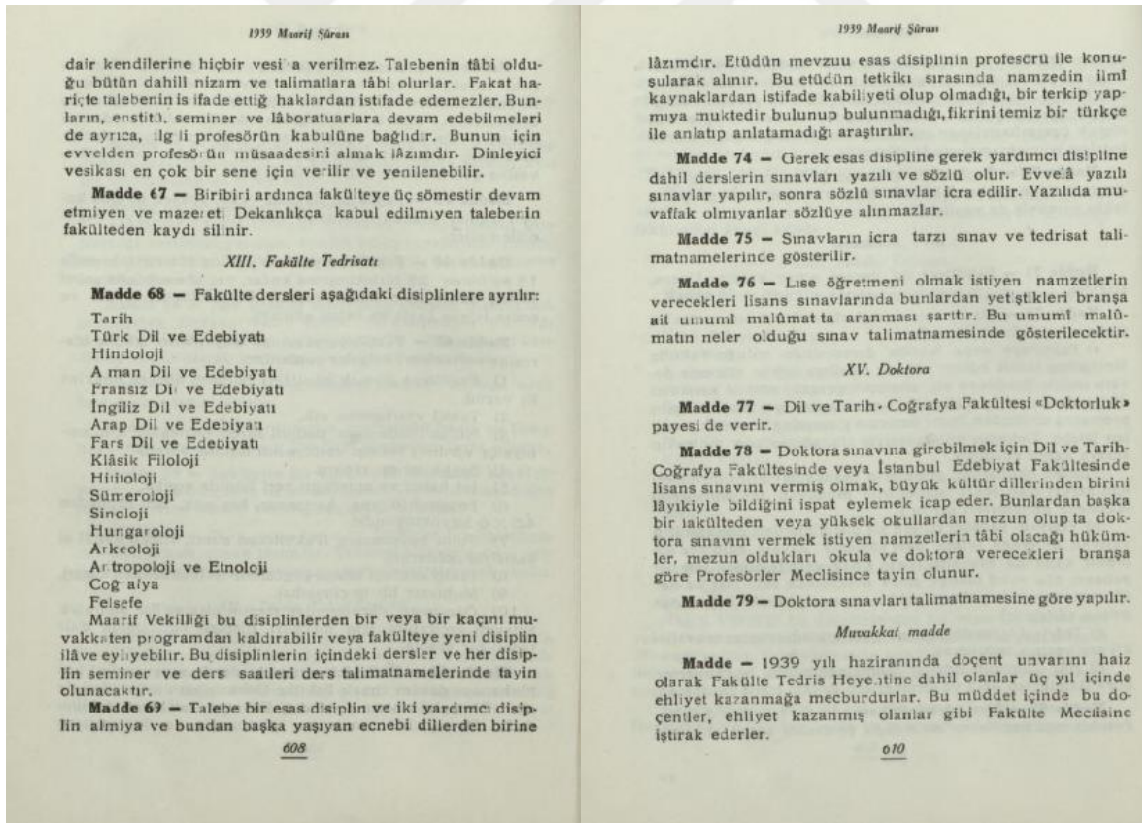
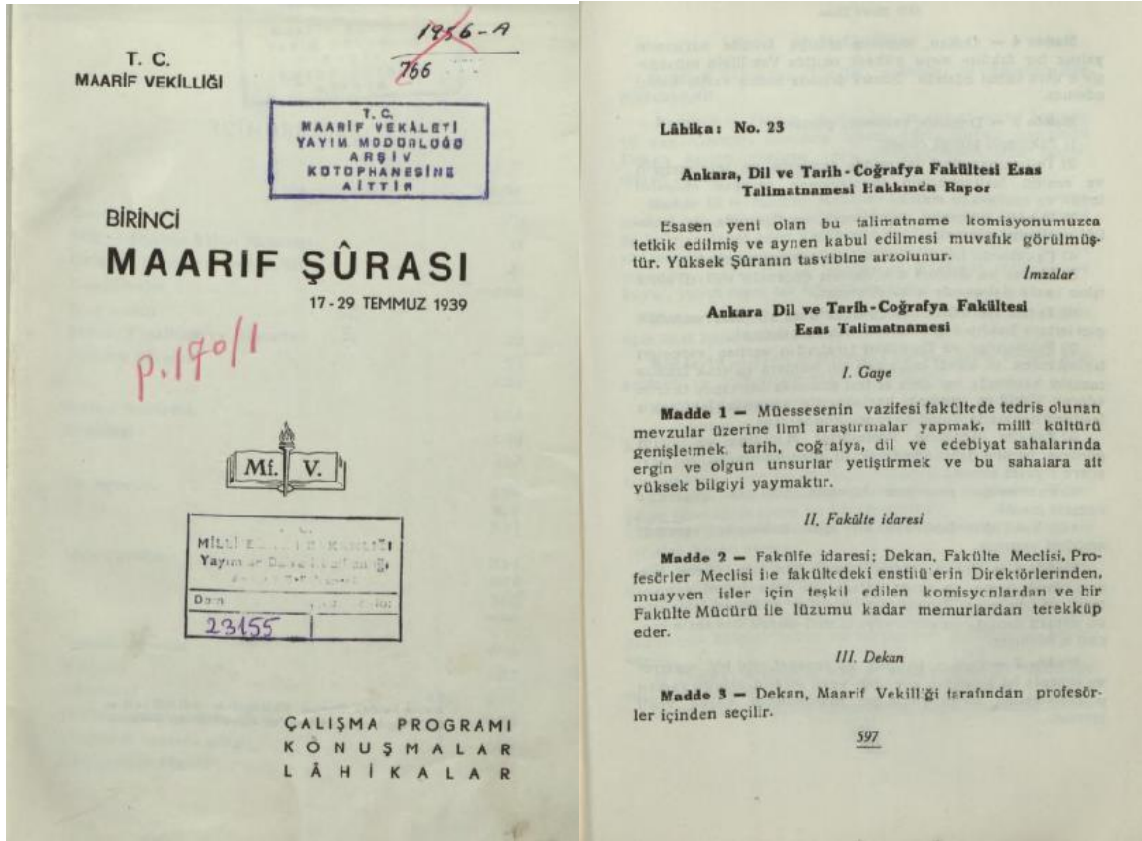
R. K.

Zr. V.

E. K.

380 18 10 14 85 91 15

EK 25: I.Maarif Şurası, Lahika No:23, Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Esas Talimatnamesi hakkında rapor (Rapordan seçilen 3 sayfa)

EK 26: Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi, I, 1942 Sontışrin (Kasım) ilk sayı kapağı

Ankara Üniversitesi

DİL VE TARİH COĞRAFYA

Fakültesi Dergisi

Sayı: I - 1942, Sonteşrin - İlkânun

H. A. YÜCEL	- Dergi için
Prof. Dr. Ş. A. KANSU	- Dergimiz
Prof. O. LACOMBE	- Ankara D. T. C. Fakültesinde felsefe öğretimi (<i>L'enseignement de la philosophie à la faculté de langues, d'Histoire et de Géographie d'Ankara</i>)
Prof. Dr. Ş. A. KANSU	- Anadolu'da Türk mütefekkirlerinin coğrafi yayılışı üzerine bir araştırma (<i>A research on the geographical distribution of turkish intellectuals in Anatolia</i>)
R. Ş. SİRER	- Klâsik kültürü tanımanın ve dillerini öğrenmenin faydaları
Prof. Dr. W. RUBEN	- Hint-Türk masal münasebetleri (<i>Einige indisch-türkische Märchenbeziehungen</i>)
Doç. S. K. YETKİN	- Manzara üzerine bir deneme (<i>über die Landschaft, ein Versuch</i>)
Prof. Dr. B. LANDSBERGER	- Ras Şamrada bulunan çivi yazısı vesikalarının kültür tarihi bakımından önemi
Prof. Dr. H. LOUIS	- Ankara D. T. C. Fakültesi Coğrafya Enstitüsünün öğretim gezintileri (<i>Die Unterrichtsreisen des geographischen Instituts der Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi, Ankara</i>)
Doç. P. N. BORATAV	- D. T. C. Fakültesinde Edebiyat ve Folklor Arşivi
YAYIMLAR üzerinde	- Prof. Rohde, Prof. I. H. Baltacıoğlu, Doçent Niyazi Berkes, Doçent Cevdet Perin, Doçent Bekir Sıtkı Baykal.
HABERLER	
LEVHALAR	- I-II: Anadolu'da Türk mütefekkirlerinin yayılışı haritaları, III-IX: Manzara üzerine bir deneme yazısına ait resimler.

TÜRK TARİH KURUMU MATBAASI - ANKARA

EK 27: Evkaf Apartmanı (<https://archives.saltresearch.org/handle/123456789/128506>)

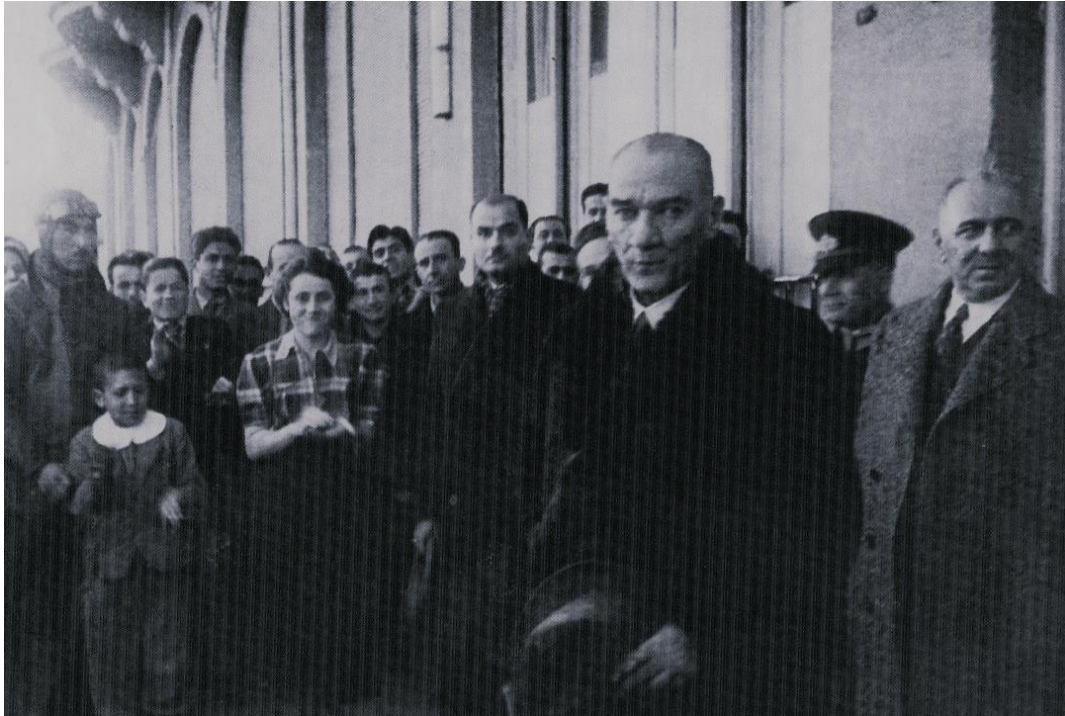
EK 28: DTCF Binası, inşaat tamamlandıktan sonra (DTCF Arşiv)

Ek 29: Evkaf Apartmanı Girişinde DTCF Tabelası (Fotoğraftakiler: Benno Landsberger ve Sumeroloji öğrencileri)(Boğazköy'den Karatepeye, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2006, s. 74)

Ek 30: 4 Mart 1938. Atatürk'ün Evkaf Apartmanı'nda DTCF'yi Ziyareti.
(<https://isteataturk.com/Kronolojik/Tarih/1938/3>)

EK 31: İsmet İnönü ve Hasan Ali Yücel'in ziyareti (DTCF Arşiv)

EK 32: İlk Doktora Töreni (DTCF Arşiv)

ÖZGEÇMİŞ

İlk ve orta öğrenimini Ankara’da tamamladı. 2022 yılında Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Uluslararası İlişkiler Bölümünden mezun oldu. 2023 yılında Ankara Üniversitesi, Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü, Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Anabilim Dalında yüksek lisans öğrenimine başladı. Yüksek lisansını 2025 yılında tamamladı.

